

LAUKSAIMNIECĪBAS UN MEŽSAIMNIECĪBAS
PAKALPOJUMU KOOPERATĪVO SABIEDRĪBU

KOOPERĀCIJAS PAMATPRINCIPU ROKASGRĀMATA

2020.gads

1.versija

Saturs

Lietotie saīsinājumi	6
I. KS DARBĪBAS PAMATPRINCIPI UN ATŠĶIRĪBAS NO CITĀM UZŅĒMĒJDARBĪBAS FORMĀM.....	7
1. Kooperatīvās sabiedrības definīcija	7
2. Uzņēmējdarbības izpratne.....	8
3. Atvērtība	11
4. Demokrātiska pārvalde (kontrole)	13
5. Biedru ekonomiskā līdzdalība.....	17
6. Komersanta statusa neesamība.....	18
II. KS DIBINĀŠANA UN DARBĪBAS UZSĀKŠANA.....	21
1. Dibināšanas būtība	21
1.1. Dibinātāji	21
1.2. Dibinātāju kopīga rīcība un atbildība.....	22
1.3. Dibināšanas lēmumu pieņemšana.....	23
2. Dibināšanas darbības	24
2.1. Dibināšanas dokumentu izstrāde	25
2.2. Pārvaldes institūciju izveide	27
2.3. Pamatkapitāla apmaksa.....	27
2.4. KS juridiskā adrese	28
2.5. Maksājumi par KS reģistrēšanu	29
2.6. Pieteikuma iesniegšana Uzņēmumu reģistram	29
3. Dibināšanas dokumenti	31
3.1. Dibināšanas līgums	31
3.2. KS statūti un to izstrāde	32
3.2.1. Statūtu būtība	32
3.2.2. Statūtu saturs	34
III. KS PĀRVALDE	39
1. Biedri	40
1.1. Biedru reģistrs.....	40
1.2. Biedra uzņemšana.....	41
1.3. Biedra statusa zaudēšana	43
2. Biedru kopsapulce.....	44

2.1. Biedru kopsapulces kompetence.....	45
2.2. Tiesības un pienākums sasaukt kopsapulci.....	46
2.3. Paziņojums par sasaukšanu.....	47
2.4. Kopsapulces darba kārtība.....	49
2.5. Elektronisko līdzekļu izmantošana kopsapulces organizēšanā.....	50
2.6. Lēmumu projekti un citi dokumenti	52
2.7. Biedru kopsapulces norise	53
2.8. Biedru kopsapulces lēmumu pieņemšana	57
2.9. Balsojuma nodošana pirms sapulces.....	59
2.10. Protokols	60
2.11. Lēmumu pieņemšana bez biedru kopsapulces	61
2.12. Pieņemto lēmumu apstrīdēšana	63
3. Pārstāvju sapulce.....	64
4. Valde	67
4.1. Vadīšanas funkcija.....	67
4.2. Pārstāvības funkcija	68
4.3. Valdes sastāvs	70
4.4. Valdes atlīdzība	72
4.5. Lēmumu pieņemšana	72
4.6. Valdes atbildība	73
5. Padome.....	75
6. Revidents.....	77
6.1. Iekšējais revidents.....	77
6.2. Ārējais revidents	78
7. Prokūrists un komercpilnvarnieks.....	78
8.LPKS un MPKS pārvaldes piemēri	80
IV. BIEDRU LOJALITĀTE UN MOTIVĒŠANA LĪDZDARBOTIES KS PĀRVALDĒ	82
1. Likumā paredzētie līdzekļi biedru motivēšanai	82
2. Līgumiski līdzekļi biedru lojalitātei un motivēšanai.....	83
3. Spēja ietekmēt KS pārvaldi.....	84
4. Kopīgas vērtības kā pamats biedru lojalitātei	85
5. Komunikācija starp valdi un biedriem	86
V. PAMATKAPITĀLS UN DARBĪBAS FINANSĒŠANAS PRINCIPI.....	88
1. Pamatkapitāls un tā funkcijas.....	88

1.1. Pamatkapitāla mainīgums	89
1.2. Pamatkapitāla minimālais lielums	90
1.3. Biedra ieguldījums pamatkapitālā (paja)	92
1.4. Pajas atsavināšana.....	94
2. Rezerves kapitāls	95
3. Peļņas sadale starp biedriem	96
4. Alternatīvi finanšu resursu piesaistīšanas veidi	97
4.1. Ieguldītāju tipa biedru piesaiste	98
4.2. Vērtspapīru emisija.....	99
4.3. Meitas kapitālsabiedrības dibināšana vai KS pārveidošana par kapitālsabiedrību	101
VI. DARBĪBAS IZBEIGŠANA UN LIKVIDĀCIJA	103
1. Darbības izbeigšana	103
1.1. Biedru kopsapulces un valdes lēmums	103
1.2. Darbības izbeigšana ar Uzņēmumu reģistra vai Valsts ieņēmumu dienesta lēmumu.....	106
1.3. Darbības izbeigšana ar tiesas nolēmumu	109
2. Likvidācijas process.....	110
2.1. Kreditoru aizsardzība.....	111
2.2. Atlikušās manta sadale biedriem	112
VII. REORGANIZĀCIJA	114
1. Reorganizācijas līgums	115
2. Reorganizācijas prospekts.....	116
3. Reorganizācijas lēmums	117
4. Reorganizācijas reģistrācija un spēkā stāšanās	118
5. Tiesisko interešu aizsardzība	119
5.1. Kreditoru interešu aizsardzība	119
5.2. Biedru interešu aizsardzība.....	120
VIII. IEGUVUMI NO BIEDRA STATUSA LPKS UN MPKS	122
1. Kooperatīvās sabiedrības piedāvājums biedriem.....	122
2.Lauksaimnieka un meža īpašnieka ieguvums no kooperācijas	122
3.Kooperācijas virzieni	123
4.Kooperatīvās sabiedrības darbības pamatprincipi.....	124
5.Ieteikumi dibinot jaunu kooperatīvu	124
IX. LPKS UN MPKS ATBILSTĪBAS IZVĒRTĒŠANA.....	125

1.Kritēriji atbilstības statusa saņemšanai	125
2.Kas nodrošina atbilstības izvērtēšanu	131
3.Pieteikšanās atbilstības izvērtēšanai.....	132
4.Iesniedzamie dokumenti	132
5.Lēmuma pieņemšana	133
Pielikumi	134
Pielikums Nr. 1	135
Pielikums Nr. 2	136

Lietotie saīsinājumi

AS – akciju sabiedrība

KS – kooperatīvā sabiedrība

KSL – Kooperatīvo sabiedrību likums (pieņemts Saeimā 12.04.2018., stājās spēkā 01.01.2019.)

LLKA – Latvijas Lauksaimniecības kooperatīvu asociācija

LPKS – lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvā sabiedrība

MK – Ministru kabinets

MPKS – mežsaimniecības pakalpojumu kooperatīvā sabiedrība

SIA – sabiedrība ar ierobežotu atbildību

Uzņēmumu reģistrs – Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrs

VID – Valsts ieņēmumu dienests

Vecais KSL – Kooperatīvo sabiedrību likums, kas pieņemts Saeimā 05.02.1998. un zaudējis spēku 01.01.2019.

I KOOPERATĪVĀS SABIEDRĪBAS DARBĪBAS PAMATPRINCIPI UN ATŠKIRĪBAS NO CITĀM UZŅĒMĒJDARBĪBAS FORMĀM

1. Kooperatīvās sabiedrības definīcija

Starptautiskajos KS principos¹ KS skaidrota kā autonoma personu apvienība, kur personas brīvprātīgi apvienojušās, lai realizētu savas kopīgās ekonomiskās, sociālās un kulturālās intereses ar kopīgi piederošas un demokrātiski pārvaldītas sabiedrības starpniecību. Šajā KS definīcijā ietvertas būtiskākās KS raksturojošās pazīmes, kas arī atšķir to no citām saimnieciskās darbības formām.

JĀŅEM VĒRĀ!

Pirmkārt, KS ir vairāku personu apvienība.

Otrkārt, KS ir autonoma apvienība.

Treškārt, tā ir biedriem kopīgi piederoša un demokrātiski pārvaldīta sabiedrība.

Ceturtkārt, personas apvienojušās kopīgo ekonomisko, sociālo un kulturālo interešu realizācijai.

Jēdziens “kooperatīvā sabiedrība” skaidrots KSL 1. pantā, kurā definēts likuma mērķis, nosakot, ka KS ir brīvprātīga personu apvienība, kuras nolūks ir veicināt biedru kopīgo ekonomisko interešu efektīvu īstenošanu.

Piezīme:

Lai arī šī KS definīcija ir šķietami šaurākā nekā Starptautiskajos KS principos noteiktā, pilns jēdziena “kooperatīvā sabiedrība” skaidrojums rodams kopsakarā arī ar citām KSL normām un pat vispārējām civiltiesību normām.

KS ir ar speciālajām normām modificēta civiltiesiskā sabiedrība, ko regulē Civillikuma 2241.-2280. pants. KS pamatā ir Civillikuma 2241. pantā minētais sabiedrības līgums, kas slēgts starp vairākām personām un vērsts uz līguma dalībnieku kopīga mērķa sasniegšanu ar kopīgiem spēkiem vai līdzekļiem. Civillikuma 2241. pantā ir īpaši uzsvērts, ka normas par sabiedrības līgumu piemērojamas visa veida sabiedrībām (t. sk. kapitālsabiedrībām, personālsabiedrībām, kooperatīvajām sabiedrībām) izņemot gadījumus, kad šīm sabiedrībām likumā paredzētas citas normas.

Jau no KSL 1. pantā iekļautā jēdziena “kooperatīvā sabiedrība” skaidrojuma izriet, ka KS raksturo vairāku personu apvienošanās.

JĀŅEM VĒRĀ!

KSL 9. panta pirmajā daļā uzsvērts, KS var dibināt vismaz trīs personas.

Tātad gadījumā, ja divas personas apvienotos kopīga mērķa realizēšanai, to savstarpējās attiecības būtu regulējamas, slēdzot Civillikumā noteikto sabiedrības līgumu. Turpretim, vismaz trīs biedru kopīgo mērķu realizēšanai ir iespējams dibināt KS. Šāds minimālais KS dibinātāju un biedru skaits atbilst Starptautiskajos KS principos nostiprinātajai KS pazīmei par vairāku personu apvienošanās.

JĀŅEM VĒRĀ!

Atbilstoši KSL un Civillikuma 1407. pantam KS ir personu apvienība, kurai ar KSL piešķirts juridiskās personas statuss.

Galvenā juridiskās personas pazīme ir nošķirta manta juridiskās personas civiltiesiskajai apgrozībai, kas nozīmē, ka par šo mantu var tikt slēgti darījumi un šī manta kalpo kā juridiskās

¹ Guidance Notes on the Cooperative Principles and Values, International Co-operative Alliance, p. 33/ Pieejams: <https://www.ica.coop/sites/default/files/publication-files/ica-guidance-notes-en-310629900.pdf> (skatīts 06.10.2019.)

personas atbildības objekts.² Tāpat juridiskās personas pazīme ir KS biedru atbildības norobežošana no KS atbildības un otrādi (KSL 4. pants). Minētās normas savā ziņā raksturo Starptautiskajos KS principos noteikto KS autonomijas pazīmi, kas skaidrota, kā KS tiesības darboties patstāvīgi un neatkarīgi no citiem tiesību subjektiem.³

Piezīme:

Lai arī KSL 1. pantā iekļautā jēdziena “kooperatīvā sabiedrība” skaidrojumā nav uzsvērts KS demokrātiskais pārvaldības princips, tomēr tas izriet no KSL 37. panta pirmās daļas, kurā noteikts, ka biedru sapulcē katram KS biedram neatkarīgi no tam piederošo paju skaita ir viena balss.

Starptautiskajos KS principos uzsvars likts ne tikai uz KS biedru kopīgo ekonomisko, bet arī sociālo un kulturālo interešu realizāciju. Turklāt Starptautisko KS principu skaidrojumā⁴ pat norādīts, ka sociālajam un kulturālajām interesēm ir vienādi svarīga loma salīdzinājumā ar biedru kopīgajām ekonomiskajām interesēm. Neskatoties uz minēto, KS biedru kopīgās sociālās un kulturālās intereses nav nostiprinātas KSL kā KS raksturojoša pazīme. Tas gan nenozīmē, ka KS nevar īstenot arī sociālo vai kulturālo funkciju, tomēr primāri KSL uzsvars likts tieši uz KS biedru kopīgo ekonomisko interešu realizāciju.

2. Uzņēmējdarbības izpratne

KS ir viena no uzņēmējdarbības formām. Tomēr, lai varētu saprast, kādas ir KS atšķirības no citām uzņēmējdarbības formām, vispirms ir jāapzinās, ko aptver vārds “uzņēmējdarbība” un kādi tiesību subjekti vēl var veikt uzņēmējdarbību.

Piezīme:

Vēsturiski termins “uzņēmējdarbība” tika lietots likumā “Par uzņēmējdarbību”⁵, kur šā likuma 1. pantā tika ietverta arī legāldefinīcija – uzņēmējdarbība ir ilgstoša vai sistemātiska ekonomiskā darbība un kapitāla ieguldīšana, kas vērsta uz preču ražošanu, realizāciju, darbu izpildi, tirdzniecību, pakalpojumu sniegšanu nolūkā iegūt peļņu. Komerclikuma reformas rezultātā šis likums zaudēja spēku.

Atbilstoši Komerclikuma spēkā stāšanās kārtības likuma 4. panta pirmās daļas 4. punktam citos normatīvajos aktos lietotie termini Komerclikuma izpratnē saprotami šādi: ar terminu “uzņēmējdarbība” saprot terminu “komercdarbība”, ja no tiesību normas satura neizriet, ka ar terminu “uzņēmējdarbība” saprotama cita saimnieciskā darbība. Komerclikuma 1. panta otrās daļas otrais teikums paredz, ka “komercdarbība ir viens no uzņēmējdarbības veidiem”. Termins “uzņēmējdarbība” šajā pantā ir lietots ar plašāku nozīmi nekā termins “komercdarbība”. Terminu “uzņēmējdarbība” var saprast vai nu kā sinonīmu (identisku) terminam “saimnieciskā darbība” vai arī kā vairāku saimnieciskās darbības veidu kopīgu apzīmējumu.⁶ Vienlaikus citos likumos var pastāvēt arī citādāka šo terminu izpratne, t. sk. var būt situācija, ka termins “uzņēmējdarbība” tiek lietots kā sinonīms terminam “saimnieciskā darbība” vai terminam

² Sk.: Torgāns K. CL 1407.p. komentārs. Civillikuma komentāri. Saistību tiesības, 22. lpp.

³ Guidance Notes on the Cooperative Principles and Values, International Co-operative Alliance, p. 47/ Pieejams: <https://www.ica.coop/sites/default/files/publication-files/ica-guidance-notes-en-310629900.pdf> (skatīts 06.10.2019.)

⁴ Guidance Notes on the Cooperative Principles and Values, International Co-operative Alliance, p.33/ Pieejams: <https://www.ica.coop/sites/default/files/publication-files/ica-guidance-notes-en-310629900.pdf> (skatīts 17.10.2019.)

⁵ Latvijas Republikas likums “Par uzņēmējdarbību”. Pieņemts 26.09.1990., zaudējis spēku 19.05.2006.

⁶ Skatīt arī: Strupiņš A. Komerclikuma komentāri. A daļa. Komercdarbības vispārīgie noteikumi. [B.v.]: “A. Strupiņa juridiskais birojs” SIA, 2003, 24.-25. lpp.

“komercdarbība”. Primāri ir izvērtējama konkrēto terminu nozīme piemērojamā tiesību aktā. Piemēram, likuma “Par darbinieku aizsardzību darba devēja maksātnespējas gadījumā” 6. pants paredz uzņēmējdarbības riska valsts nodevu, kuras konkrētu apmēru katru gadu nosaka Ministru kabinets. Atbilstoši šā likuma izpratnei uzņēmējdarbības riska valsts nodeva ir saistoša ikvienam darba devējam, kuram teorētiski varētu pasludināt juridiskās personas maksātnespējas procesu. Savukārt Maksātnespējas likuma 56. pants paredz maksimāli plašu tiesību subjektu uzskaitījumu, kam varētu piemērot juridiskās personas maksātnespējas procesu, t. sk. visas juridiskās personas (arī biedrības un nodibinājumi), personālsabiedrības, individuālie komersanti un ārvalstīs reģistrētas personas, kas veic pastāvīgu saimniecisko darbību Latvijā. Proti, saistībā ar uzņēmējdarbības riska valsts nodevu termins “uzņēmējdarbība” būtu saprotams kā sinonīms terminam “saimnieciskā darbība”.

Kopumā var novērot, ka tiesību sistēmā netiek lietoti konsekventi iepriekš minētie termini (uzņēmējdarbība, komercdarbība, saimnieciskā darbība). Ne vienmēr šo terminu nošķiršanai ir izšķirošā nozīme, tomēr atsevišķās situācijās terminu lietošanai var būt būtiska nozīme, lai saprastu, uz kādu jomu vai tiesību subjektu loku konkrētais regulējums ir attiecināms. Varētu uzskatīt, ka termins “uzņēmējdarbība” ir vēsturisks, tomēr likumos joprojām šis termins tiek aktīvi lietots, kā arī plaši tiek lietots sadzīvē. Pēc virspusējas analīzes ir redzams, ka pārsvarā likumos ar terminu uzņēmējdarbība tomēr saprot ikvienu saimniecisko darbību, proti, tie ir kā sinonīmi.

JĀŅEM VĒRĀ!

Kooperatīvā sabiedrība var veikt jebkādu saimniecisko darbību, ja vien likumos nav noteikti pamatoti ierobežojumi.

Saimnieciskās darbības legāļdefinīcija ir ietverta Komerclikuma 1. panta trešajā daļā – tā ir jebkura sistemātiska, patstāvīga darbība par atlīdzību. Šie trīs kritēriji plaši tiek skaidroti arī doktrīnā.⁷ Šajā kontekstā ir jāvērs uzmanība, ka nereti pastāv nepareiza izpratne, ka, piemēram, tikai komersanti var veikt aktīvu saimniecisko darbību. Tomēr pamatideja, kas ietverta arī Komerclikuma 4. panta pirmajā daļā, ir, ka saimniecisko darbību var veikt ikviens tiesību subjekts, ja vien nepastāv likumā noteikti ierobežojumi. Ir jāsaprot, ka jebkurš tiesību subjekts drīkst darīt jebko (darboties jebkurā nozarē), ja vien ar likumu tas nav ierobežots. Darbojas privāttiesību viens no svarīgākajiem principiem – atļauts viss, kas nav aizliegts. Piemēram, šobrīd Kredītiestāžu likuma 3. panta otrā daļa paredz, ka Latvijas Republikā kredītiestādi drīkst dibināt tikai kā AS. Arī tas ir ar likumu noteikts ierobežojums, jo paredz tiesības darboties konkrētajā jomā tikai AS statusā.

Jebkuram ierobežojumam veikt saimniecisko darbību ir jāatbilst arī Latvijas Republikas Satversmei, jo šādi ierobežojumi var tikt vērtēti gan kā īpašuma tiesību ierobežojums (105. pants), gan kā tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos (106. pants). Lai izvērtētu personas pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, jānoskaidro: 1) vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai; 2) vai nepastāv personu pamattiesības mazāk ierobežojoši (saudzējošāki) līdzekļi; 3) vai labums, ko iegūs sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu.⁸ Arī normatīvajos tiesību aktos nereti tiek paredzēts, ka noteikta veida saimniecisko darbību vai noteiktu valsts atbalstu var saņemt tikai,

⁷ Skatīt arī: Strupiņš A. Komerclikuma komentāri. A daļa. Komercdarbības vispārīgie noteikumi. [B.v.]: “A. Strupiņa juridiskais birojs” SIA, 2003, 25.-27. lpp.

⁸ Skatīt Satversmes tiesas 2011. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2010-60-01 23. punktu/ Pieejams: <https://vestnesis.lv/ta/id/227986> (skatīts 17.10.2019.)

piemēram, komersants. Pirms šāda regulējuma paredzēšanas ir ļoti rūpīgi izvērtējams, vai šādi tiesību subjekta ierobežojumi ir samērīgi.

Piezīme:

KS var būt aktīvs saimnieciskās darbības veicējs. KS nav labdarības organizācija vai bezpeļņas organizācija. KS var veikt jebkādu saimniecisko darbību, ja vien likumos nav noteikti pamatoti ierobežojumi.

To var skatīt arī otrādāk, - arī citi tiesību subjekti var veikt tādu saimniecisko darbību, kas sākotnēji liktos vairāk atbilstoša KS darbībai. Proti, nodarboties ar lauksaimniecības vai mežsaimniecības pakalpojumu sniegšanu vai apsaimniekot garāžu īpašumus var ne tikai KS, bet ikviens tiesību subjekts. Arī individuālais komersants (fiziskā persona) var nodarbināt 200 darbiniekus, apgrozīt miljardus un apsaimniekot tūkstošiem hektāru lauksaimniecības vai meža zemes, proti, nepastāv obligāts priekšnoteikums veidot kapitālsabiedrību vai KS. Tāpēc ir svarīgi saprast, kādas ir katra tiesību subjekta atšķirības, kas noteiktās situācijās var būt gan priekšrocība, gan trūkums konkrētās saimnieciskās darbības (biznesa) veikšanai.

Piezīme:

Saimniecisko darbību (uzņēmējdarbību) var veikt ikviens tiesību subjekts, kuram ir atbilstoša rīcībspēja, t. sk. fiziskā persona (jāreģistrējas kā saimnieciskās darbības veicējam VID⁹), individuālais komersants, individuālais uzņēmums (arī zemnieku un zvejnieku saimniecība), biedrība, nodibinājums, personālsabiedrība (pilnsabiedrība un komandītsabiedrība), kapitālsabiedrība (SIA, AS un sabiedrība ar papildu atbildību), reliģiskā organizācija, ārvalsts tiesību subjekti ar filiāles vai struktūrvienības starpniecību u. tml.

Saimnieciskās darbības veikšana ir saistāma ar nodokļu maksāšanu, tāpēc savdabīgs saimnieciskās darbības (nodokļu maksātāju) uzskaitījums ir pieejams arī likuma “Par nodokļiem un nodevām” 15.¹ panta pirmajā daļā. Jāņem vērā, ka ne visiem tiesību subjektiem saimnieciskā darbība var būt kā pamatdarbība, jo tas neatbilst šo subjektu jēgai. Piemēram, biedrībai un nodibinājumam ir tiesības veikt saimniecisko darbību tikai papilddarbības veidā, reliģiskajām organizācijām pastāv ieņēmumu apjoma ierobežojumi, bet politiskajām partijām pastāv tikai vispārēji ierobežojumi, t. sk. attiecībā uz ienākumu sadali un izlietošanu.¹⁰ Šādus subjektus nav lietderīgi papildus analizēt, jo tie nav (nedrīkstētu būt) aktīvi saimnieciskās darbības veicēji. Saimniecisko darbību var veikt arī ārvalsts subjekti ar filiāles vai struktūrvienības starpniecību,¹¹ tomēr nav iespējams izsmelošs ārvalsts tiesību subjektu skaits. Apstāklis, ka ārvalsts tiesību subjekts darbojas ar filiāles starpniecību, kas ir reģistrēta komercreģistrā (atbilstoši Komerclikuma 25. pantam), ne vienmēr garantē, ka šim subjektam ir komersanta statuss. Citās valstīs nepastāv strikts dalījums komersantos un nekomersantos. Pilntiesīgi tiesību subjekti ar juridiskās personas statusu ir arī Latvijā reģistrēti Eiropas Savienības tiesību subjekti, kas izveidoti uz regulu pamata¹², - Eiropas ekonomisko interešu grupa, Eiropas komercsabiedrība, Eiropas kooperatīvā sabiedrība. Šo subjektu skaits Latvijā ir niecīgs, kā arī tiem pēc līdzības tiek piemērots Latvijas tiesību subjektiem paredzētais regulējums (ja attiecīgajā regulā nav noteikts citādāk), tāpēc nav lietderīgi tos papildus analizēt. Pielikums Nr. 1 pievienotajā tabulā sniegts

⁹ Plašāka informācija ir pieejama Valsts ieņēmumu dienesta mājaslapā: <https://www.vid.gov.lv/lv/saimnieciskas-darbibas-veiceji> (skatīts 18.10.2019.)

¹⁰ Skatīt attiecīgi Biedrību un nodibinājumu likuma 7. panta pirmo daļu, Reliģisko organizāciju likuma 15. pantu, Politisko partiju likuma 8. pantu.

¹¹ Skatīt Komerclikuma 25. pantu un likuma “Par nodokļiem un nodevām” 14. pants un 15.¹ panta septītā daļa.

¹² Skatīt Eiropas ekonomisko interešu grupu likumu, Eiropas kooperatīvo sabiedrību likumu un Eiropas komercsabiedrību likumu.

vispārīgs KS salīdzinājums ar populārākajiem saimnieciskās darbības veicējiem, tomēr padziļināta analīze tiks veikta tikai par būtiskākajam KS atšķirībām.

LPKS “Latraps” valdes priekšsēdētājs E.Ruža:

Viens no svarīgākajiem faktoriem kooperatīva sekmīgai darbībai ir biedru uzticēšanās savam kooperatīvam, respektīvi izvēlētajai kooperatīva vadībai. Ne mazāk svarīga ir arī pareiza, biedru vajadzības apmierinoša kooperatīva darbības stratēģija un darbības virzieni. Darbības ekonomiskā pamatotība, izpratne, ka kooperatīvs nedrīkst būt par finansiālu vai saimniecisku apgrūtinājumu biedriem. Kooperatīva darbiniekiem un vadībai vienmēr jāatceras, ka kooperatīvs ir biedriem nevis otrādi.

3. Atvērtība

JĀŅEM VĒRĀ!

KS var iestāties ikviena persona (tiesību subjekts), kas atbilst biedra kritērijiem. Ja persona atbilst KSL un KS statūtos noteiktajiem biedra kritērijiem, tad šo personu var neuzņemt tikai likumā minētajos gadījumos (KSL 6. panta pirmās daļas 2. punkts un 15. panta trešā daļa).

Vienīgais KSL paredzētais priekšnoteikums kļūšanai par KS biedru ir KS pakalpojumu izmantošana (spēja izmantot pakalpojumus). KS būtība jau ir vērsta uz to, lai maksimāli iesaistītu visas personas, kas izmanto konkrēto KS pakalpojumu.

JĀŅEM VĒRĀ!

Pārsvarā gadījumu lielāks biedru skaits nozīmē arī KS konkurētspējas celšanu un sniegto pakalpojumu pašizmaksas samazināšanu, kā rezultātā ieguvēji ekonomiski ir visi biedri. KSL neparedz nekādus ierobežojumus KS maksimālajam biedru skaitam, tomēr atvērtības principam, protams, ir arī savas saprātīgas robežas. Ja KS fiziski nespēj apkalpot vairāk biedru, tas var būt pamatots iemesls neuzņemt jaunu biedru.

Piemēram, atkarībā no KS darbības jomas var pastāvēt arī dabiski ierobežojumi, - graudu kalte jau ir pārslogota, un vairs nav iespējams graudus pieņemt no jauniem biedriem. Var pastāvēt arī teritoriāli ierobežojumi (konkrētam reģionam) atkarībā no tā, kur persona (biedrs) veic savu saimniecisko darbību, kā arī attālums līdz KS pakalpojumu sniegšanas vietai. Piemēram, mežsaimniecības pakalpojumu KS nav rentabli savus pakalpojumus sniegt pārāk tālu no meža tehnikas atrašanās vietas.

Vienlaikus daudziem KS pakalpojumiem šādi ierobežojumi nepastāv. KS, kas vērstas uz attīstību un konkurētspējas veicināšanu, spēj paplašināt savu pakalpojumu sniegšanas reģionu un piesaistīt biedrus arī no visas Latvijas teritorijas vai pat ārpus tās. KSL neparedz ierobežojumu, ka par KS biedru var būt tikai tāda persona, kas savu saimniecisko darbību veic Latvijas teritorijā.

JĀŅEM VĒRĀ!

KS statūti var paredzēt arī konkrētus kritērijus (apjomu) KS pakalpojumu izmantošanai. Šādā gadījumā tas ir biedra pienākums izpildīt minimālos kritērijus. Par pienākumu neizpildi un biedra izslēgšanas pamatu var tikt uzskatītas arī situācijas, kad biedrs izmanto KS pakalpojumus tikai sliktu ekonomisko situāciju apstākļos, bet neizmanto pakalpojumu, kad tirgus apstākļi uzlabojas.

Tā savā ziņā ir ļaunprātīga biedra statusa un biedru tiesību izmantošana un rīkošanās pretēji KS ilgtermiņa interesēm.¹³ Faktiski šāda biedra rīcība varētu tikt uzskatīta kā pretēja vienīgajam KSL paredzētajam kritērijam – KS pakalpojumu izmantošana.

Piezīme:

Biedra statusa iegūšanai ir nepieciešams arī izpildīt, vai apņemties izpildīt biedra saistības, t. sk. kapitāla nodrošināšanu (vismaz vienas pajas apmaksu), iestāšanās maksas un biedra naudas apmaksu.

Ja ir noteikta nesamērīgi augsta biedra iestāšanās maksa, biedra nauda vai cita veida maksājums, tad arī to var uzskatīt par pretēju atvērtības principam, īpaši, ja KS ir vērstas uz nekomersantu piesaisti. **Piemēram,** ja KS iestājas vairāki draugi un nevēlas pieļaut citu biedru uzņemšanu, tad pastāv risks nesamērīgi pacelt iestāšanās maksu, lai mākslīgi ierobežotu jaunu biedru uzņemšanu. Šāda rīcība būtu vērtējama kā pretēja atvērtības principam.

Piezīme:

Izņēmuma gadījumos arī pienākums izmantot balsstiesības vai pienākums piedalīties biedru kopsapulcēs var tikt noteikts kā biedru saistība (pienākums).

Tomēr no KSL viedokļa biedra dalība sanāksmēs un balsošana ir tiesības, nevis pienākums, tāpēc tikai ārkārtīgi retos gadījumos varētu pastāvēt situācija, ka biedrs tiek sodīts par savu tiesību neizmantošanu. Vienlaikus pēc līdzības pasaulē ir vairāk nekā 20 valstis, kur ar likumu ir noteikts, ka pilsoņiem ir jāpiedalās vēlēšanās, pretējā situācijā draud sodi vai likumos paredzēti ierobežojumi.¹⁴ Tādējādi KS varētu būt tiesības statūtos paredzēt neaktīvo biedru izslēgšanu, ja tam ir paredzēts saprātīgs mehānisms un tas ir vērstas, piemēram, uz fiktīvo biedru izskaušanu. KS gan primāri būtu jādomā par citām metodēm, kā motivēt biedrus aktīvāk līdzdarboties KS pārvaldē, t. sk. atvieglot iespējas biedriem paust savu viedokli (elektroniskā balsošana, balsošana pa pastu, pilnvaroto personu izmantošana, savlaicīga informācijas sniegšana biedriem u. tml.). Plašāk par šo aspektu skatīt sadaļā 2. *Biedru kopsapulce.*

JĀŅEM VĒRĀ!

KSL tas vairs gramatiski netiek paredzēts, tomēr joprojām saglabājas princips, ka biedru uzņemšanā nevar pastāvēt diskriminācija. Diskriminācijas aizliegums izriet jau no Latvijas Republikas Satversmes 91. panta.

Dažādos likumos vai starptautisko dokumentos¹⁵ ietvertais diskriminācijas gadījumu uzskaitījums ir uzskatāms tikai par ilustratīvu piemēru, nevis par izsmeļošu uzskaitījumu – dzimums, vecums, sociālā izcelšanās, tautība, reliģiskā pārliecība, politiskie uzskati u. tml. Apstāklis, ka KSL atšķirībā no vecā KSL (3. panta 1. punkts) nav tieši paredzēts diskriminācijas aizliegums nenozīmē, ka šis princips vairs netiek piemērots.

Piezīme:

KS, gan izvirzot kritērijus biedru uzņemšanai, gan praktiski lemjot par biedru uzņemšanu, nedrīkst pastāvēt tieša vai netieša diskriminācija.

¹³ Guidance Notes on the Cooperative Principles and Values, International Co-operative Alliance, p. 9/ Pieejams: <https://www.ica.coop/sites/default/files/publication-files/ica-guidance-notes-en-310629900.pdf> (skatīts 18.10.2019.)

¹⁴ Skatīt, piemēram: <https://skaties.lv/zinas/latvija/politika/obligata-daliba-velesanas-latvija-reala-vai-utopiska-ideja/> (skatīts 18.10.2019.)

¹⁵ Piemēram: ANO Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 2. pants, Darba likuma 7. panta otrā daļa, Administratīvā procesa likuma 6. pants, Fizisko personu — saimnieciskās darbības veicēju — diskriminācijas aizlieguma likuma 2. panta pirmā daļa.

Citām populārākajām uzņēmējdarbības formām nepastāv šāds atvērtības princips. Individuālais komersants, individuālais uzņēmums (arī zemnieku un zvejnieku saimniecība) jau pēc savas būtības ir paredzēts tikai vienas fiziskās personas īpašuma organizēšanai. Personālsabiedrībā jauna biedra ienākšana parasti ir iespējama tikai gadījumā, ja tam piekrīt visi esošie biedri (skatīt Komerclikuma 79., 87. un 96. pantu). SIA jauna dalībnieka ienākšanā arī ir ļoti ierobežota, jo daļu pārdošanas gadījumā pārējiem dalībniekiem ir pirmpirkuma tiesības, bet citādāka atsavināšana ir pieļaujama tikai ar dalībnieku sapulces piekrišanu, kā arī pamatkapitāla palielināšanas gadījumā jaunās daļas pienākas proporcionāli esošajiem dalībniekiem (skatīt Komerclikuma 188., 189. un 199. pantu). AS gadījumā jaunu akcionāru ienākšana ir atkarīga no AS statūtiem un akcionāru vairākuma gribas (skatīt Komerclikuma 238. un 253. pantu). Jaunu akcionāru ienākšana ir salīdzinoši viegla, ja akcijas ir iekļautas regulētajā tirgū, jo šādā situācijā nevar pastāvēt akciju atsavināšanas ierobežojumi un jebkurš interesents var šīs akcijas iegādāties regulētajā tirgū (biržā). Vienlaikus par kapitālsabiedrības dalībnieku (akcionāru) var kļūt arī tāda persona, kurai nav nekādas saistības un pat zināšanu par kapitālsabiedrības sniegtajiem pakalpojumiem un veikto komercdarbību.

4. Demokrātiskā pārvalde (kontrolē)

JĀŅEM VĒRĀ!

Katram biedram ir viena balss neatkarīgi no veiktā ieguldījuma pamatkapitālā (KSL 37. panta pirmā daļa).

Starptautiskā prakse gan liecina par iespējamiem izņēmumiem no minētā principa. Pastāv iespēja, ka attiecībā uz otrās un trešās pakāpes KS tiek veidoti izņēmumi.¹⁶ **Piemēram**, otrās pakāpes KS, kurā visi biedri ir tikai citas KS, tiek pieļauta iespēja balsu skaitu paredzēt atbilstoši (proporcionāli) šī KS pārstāvēto biedru skaitam. Vienlaikus šāda balsstiesību gradācija var būt ļoti problemātiska, jo pašas mazākās organizācijas var zaudēt jebkādu ietekmi, bet lielākās organizācijas sagrābt varu. Arī balsstiesību sadalījums būtu ārkārtīgi sarežģīts un to būtu regulāri jāpārskata, aktualizējot biedru skaitu. Atkāpes varētu pastāvēt arī uz jaukta tipa KS, kur daļa biedru ir fiziskās personas, bet daļa biedru ir citas KS, kas pārstāv lielāku personu loku. Citu valstu normatīvie akti pieļauj iespēju balsstiesību apjomu sasaistīt ar saņemto pakalpojumu apjomu.¹⁷ Tāpat balsstiesību apjoms var tikt piesaistīts veiktajam ieguldījumam pamatkapitālā. **Piemēram**, Francijā biedru, kuri neizmanto KS pakalpojumus, balsstiesību apjoms ir atkarīgs no veiktā ieguldījuma, paredzot gan, ka šādas balsstiesības nevar pārsniegt 35 procentus no kopējām balsstiesību skaita. Savukārt Vācijā vienam biedram var tikt piešķirtas līdz pat trijām balsīm, ja tas ir veicis īpašu ieguldījumu pamatkapitālā.¹⁸

¹⁶ Guidance Notes on the Cooperative Principles and Values, International Co-operative Alliance, p. 16-17/ Pieejams: <https://www.ica.coop/sites/default/files/publication-files/ica-guidance-notes-en-310629900.pdf> (skatīts 18.10.2019.)

¹⁷ Karakas K., Cooperatives: Characteristics, activities, status, challenges, 2019, p.6/ Pieejams: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/635541/EPRS_BRI\(2019\)635541_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/635541/EPRS_BRI(2019)635541_EN.pdf) (skatīts 18.10.2019.)

¹⁸ Summary Table of Member States' Laws in respect of Co-operatives/ Pieejams: http://www.europafacile.net/Formulari%5CPOLITICHE%5CImprese%5CCooperative%5CDocdilavoroannex1_en.pdf (skatīts 07.10.2019.)

Piezīme:

Latvija nav izvēlējusies nevienu no šiem modeļiem, jo KSL nepieļauj veidot atkāpes no principa viens biedrs - viena balss.

KSL atļauj par KS biedru būt arī jebkurai juridiskajai personai, t. sk. citai KS (KSL 14. pantā lietotais termins persona ir plašs un aptver ikvienu tiesību subjektu). Tomēr KS būtu rūpīgi izvērtējams, vai vienmēr ir izdevīgi kļūt par citas KS biedru, jo šādi tā var zaudēt savu ietekmi. Šādu apsvērumu dēļ arī KSL 56. panta pirmās daļas 1. punktā ir īpaši uzsvērts, ka kļūšana par citas KS biedru ir svarīgs jautājumus, kuru parasti vajadzētu apstiprināt biedru kopsapulcē.

Piezīme:

Princips “viens biedrs - viena balss” ir KS būtiska atšķirība jo īpaši no kapitālsabiedrībām, kur balsu skaits ir atkarīgs no veiktajām investīcijām - apmaksātā akciju vai pamatkapitāla daļu skaita (skatīt Komerclikuma 211. panta pirmo daļu un 279. panta pirmo daļu).

Kapitālsabiedrībām pamatprincips ir “jo lielāka līdzdalība pamatkapitālā, jo vairāk balsu”.¹⁹ Tā kā katram KS biedram ir viena balss, tad KS ir vairāk tendēta uz vienlīdzību un vara nepieder bagātajiem, kuri var atļauties daudz investēt. Investora tipa biedriem, veicot arī papildu apjomīgas investīcijas, nav iespējams pilnībā pārņemt kontroli pār KS pārvaldību. Tādējādi tā ir arī KS pievienotā vērtība visai sabiedrībai kopumā, jo KS modelis netiešā veidā mazina nevienlīdzību starp dažādiem sociālajiem slāņiem.

Demokrātiskas pārvaldes konkrēta struktūra ir atkarīga no katras KS. KSL tikai piešķir likumisko (minimālo) ietvaru pārvaldes struktūrām (biedru kopsapulce un valde), kā arī KS var papildus veidot savas struktūras - pārstāvju sapulci, padomi, dažādas valdei vai padomei pakļautas komitejas u.tml.

JĀŅEM VĒRĀ!

Tomēr, veidojot jebkādas pārvaldes struktūras, ir jāsaglabā princips, ka biedriem saglabājas kontrole. Biedru kontroles tiesības pār KS nav nododamas citām personām. Arī gadījumā, ja biedru kopsapulci aizstāj pārstāvju sapulce, biedri saglabā savu netiešo kontroli KS pārvaldībā, ieceļot un atceļot pārstāvjus (KSL 43. panta trešā daļa).

Pārstāvju sapulces izveidošana nenožīmē demokrātiskas pārvaldes principa ierobežošanu, jo biedri savu demokrātisko kontroli realizē caur pārstāvjiem, kā arī biedriem saglabājas virkne ar būtiskām tiesībām, t. sk. iegūt visu nepieciešamo informāciju (KSL 43. panta septītā daļa). Turklāt arī pārstāvju sapulces izveidošana vai pārstāvju ievēlēšanai (pārstāvības normai) ir jāatbilst demokrātiskas pārvaldes principam.

Piezīme:

*Biedra tiesības pilnvarot citu sev uzticamu personu piedalīties biedru kopsapulcē nav uzskatāmas par kontroles tiesību nodošanu. Ja biedrs pats personīgi nevar piedalīties biedru kopsapulcē, viņš savas biedra tiesības var realizēt ar pilnvarnieka starpniecību (KSL 36. panta pirmā daļa). Pilnvarotā persona joprojām pilnībā rīkojas biedra vārdā un interesēs.*²⁰

Vecais KSL paredzēja, ka biedrs savas balsstiesības nevar nodot citam, ja vien statūti neparedz īpašu pilnvarošanas kārtību. Šāda kārtība bija pretrunā ar demokrātijas principu, jo

¹⁹ Strupišs A. Komerclikuma komentāri III. B daļa. Komersanti. [B.v.]: “A. Strupiša juridiskais birojs” SIA, 2003, 28. lpp.

²⁰ Skatīt Civillikuma 2295. un 2300. pantu.

būtiski ierobežoja biedra tiesības piedalīties KS pārvaldē.²¹ Statūtos nav atļauts ierobežot biedra dalību biedru kopsapulcē ar pilnvarnieka starpniecību.

JĀŅEM VĒRĀ!

Vienlaikus, lai ierobežotu iespējas pilnvarojumu un pārējo biedru pasivitāti izmantot ļaunprātīgi, KSL 36. panta otrā daļa paredz, ka viena persona uz pilnvaras pamata var pārstāvēt ne vairāk kā trīs KS biedrus. Ja pilnvarā norādīts balsošanas uzdevums par katru biedru kopsapulces darba kārtības jautājumu, viena persona var pārstāvēt neierobežotu biedru skaitu.

Šādi ierobežojumi gan attiecas tikai uz līgumiskās pilnvarošanas gadījumiem. Piemēram, ja KS biedri ir juridiskās personas, kuru valdē ir viena un tā pati persona, tad šo juridisko personu valdes loceklis kā likumiskais pārstāvis var pārstāvēt visus šos biedrus.

JĀŅEM VĒRĀ!

KSL 36. panta pirmā daļa paredz, ka pilnvarai ir jābūt rakstveida formā, lai to varētu pievienot protokolam un ieinteresētās personas varētu pārliecināties par pilnvarojuma esamību, kas var ietekmēt arī biedru kopsapulces lēmumu tiesiskumu.

Ņemot vērā, ka vecais KSL pieļāva KS statūtos paredzēt pilnvarošanas kārtību, praksē ir konstatējamas situācijas, kad KS statūti paredz tiesības pilnvarotajai personai piedalīties biedru kopsapulcē tikai tad, ja uzrāda “biedra grāmatiņas oriģinālu” vai “biedram piešķirto paju”. Ja papildus spēkā esošai rakstveida pilnvarai (no kuras ir nepārprotami identificējams biedrs un viņa griba pilnvarot konkrēti identificēto personu) KS statūti vai biedru kopsapulces organizētājs (valde) pieprasa pilnvarotajai personai uzrādīt papildu dokumentus, tad tas varētu tikt uzskatīts kā KSL neatbilstošs ierobežojums. Ja pilnvarotajai personai tiks liegta dalība biedru kopsapulcē neatbilstošu iemeslu dēļ, tad tas būs biedru kopsapulces organizēšanas pārkāpums un var būt pamats biedru kopsapulces lēmumu apstrīdēšanai (KSL 41. pants).

JĀŅEM VĒRĀ!

Demokrātiskā pārvalde (kontrole) nozīmē arī, ka būtiskākos lēmumus pieņem paši biedri (KSL 31. pants). KSL paredz noteiktus jautājumus, kas ir ekskluzīvā biedru kopsapulces kompetencē, kā arī pieļauj un veicina iespēju, ka KS statūtos var paredzēt papildu jautājumus, kas ir ekskluzīvā biedru kopsapulces kompetencē.

Teorētiski KSL pieļauj ikvienu jautājumu nodot biedru kopsapulcei. Tomēr ir jāatceras arī princips, ka KS valde ir tā pārvaldes institūcija, kas pārzina un vada KS lietas, atbild par saimniecisko darbību un grāmatvedības kārtošanu. Turklāt, ja biedru kopsapulce pārāk plaši iejaucas valdes kompetencē un faktiski pārņem valdes pilnvaras, tad pēc līdzības ar Komerclikuma 210. panta otro daļu biedriem varētu piemērot valdei paredzēto atbildību. Tas, cik plašs jautājumu loks ir izskatāms biedru kopsapulcē, ir atkarīgs no katras KS, jo īpaši ņemot vērā biedru skaitu. Ja biedru skaits ir neliels un biedri ļoti aktīvi izmanto kontroles tiesības, tad biedru kopsapulces ekskluzīvo kompetenci būtu lietderīgi paplašināt. Tomēr biedru pilnvaras un kontrole nav absolūtas. Jāatceras arī princips, ka biedru kopsapulces kompetence noteikti beidzas tur, kur ar likumu vai statūtiem ir noteikta citas KS pārvaldes institūcijas ekskluzīvā kompetence. Šajā aspektā būtiska atšķirība ir kapitālsabiedrību gadījumā. SIA tiek pieļauta iespēja, ka dalībnieki iejaucas arī ikdienas darbībā (Komerclikuma 210. panta otrā daļa), tomēr šādā gadījumā dalībnieki uzņemas personisko atbildību vai pat noteiktās situācijās var tikt uzskatīti

²¹ Skatīt likumprojekta “Kooperatīvo sabiedrību likums” (Saeimas reģ. Nr. 995/Lp12) anotāciju. Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/CD14AF40696DCA1CC225817C003F42CD?OpenDocument> (skatīts 18.10.2019.)

par faktiskajiem valdes locekļiem.²² AS gadījumā tiek strikti nodalītas akcionāru (akcionāru sapulces) un valdes kompetences (Komerclikuma 268. panta otrā daļa). Akcionāru sapulce var pieņemt tikai un vienīgi tos lēmumus, kas ir paredzēti likumā. Ja akcionāru sapulce pieņem lēmumus, kas ir padomes vai valdes kompetencē, tad tie automātiski būtu uzskatāmi par prettiesiskiem un valdei tos nevajadzētu izpildīt. Citādāku kārtību nevar paredzēt arī AS statūtos.

Piezīme:

KS biedru kontrole izpaužas arī apstākļi, ka biedriem ir plašas iespējas papildināt biedru kopsapulces darba kārtību (KSL 35. panta otrā daļa). Institūcija, kas ierosina un organizē biedru kopsapulces sasaukšanu, (parasti valde) varētu ierobežot šādas biedra tiesības tikai izņēmuma gadījumos, piemēram, ja biedrs šīs tiesības izmanto ļaunprātīgi, pieteiktais jautājums acīmredzami nav biedru kopsapulces kompetencē vai arī, ja tiek konstatēts, ka pieteiktie darba kārtības jautājumi pēc savas būtības pārklājas.

Biedru kontroles tiesības nozīmē arī to, ka KS nevar būt par atkarīgo sabiedrību Koncernu likuma izpratnē. KS var būt tikai valdošais uzņēmums (KSL 2. panta otrā daļa). Šie principi nozīmē arī to, ka viena KS nevar būt pakļauta citas KS kontrolei. Ja šāda situācija tomēr īstenojas, tad šāda atkarīgā KS būtu likvidējama vai reorganizējama. Piemēram, situācijā, ja pārējie KS biedri izstājas un tai paliek tikai viens biedrs, tad KS ir pienākums trīs mēnešu laikā lemt par tās turpmāku darbību (KSL 68. pants).

Demokrātiskas pārvaldes princips ir aktuāls tikai tām uzņēmējdarbības formām, kur ir vairākas iesaistītās personas (īpašnieki). Individuālais komersants, individuālais uzņēmums (zemnieku un zvejnieku saimniecība) savus lēmumus pieņem vienpersoniski, jo šīs formas ir domātas vienas fiziskās personas saimnieciskās darbības organizēšanai. Viena laiku, tas neizslēdz iespēju veidot iekšējas institūcijas, tomēr šādās situācijās kopumā ir piemērojamas pilnvarojuma tiesiskās attiecības. Piemēram, zemnieku saimniecības īpašnieks var iecelt pārvaldnieku vai pat izveidot koleģiālu pārvaldes institūciju, bet individuālais komersants var izdot prokūru vai komercpilnvaru.²³ Šīm uzņēmējdarbības formām arī nav aktuāls jautājums par informācijas pieejamību vai kontroli, jo visu kontrolē, vada un par visu atbild konkrētā fiziskā persona (īpašnieks). Personālsabiedrības gadījumā atbilstoši Komerclikuma 79. pantam biedriem ir ārkārtīgi plaša rīcības brīvība sabiedrības līgumā vienoties par sev vēlamu pārvaldes formu, lēmumu pieņemšanas kārtību un kontroli. Tomēr, ja nepastāv īpaša vienošanās, tad visiem personālsabiedrības biedriem ir veto tiesības, proti, lēmumi ir jāpieņem vienbalsīgi (Komerclikuma 87. pants) un biedriem ir pilnīgas kontroles tiesības par visiem jautājumiem. (Komerclikuma 86. pants). Šāda pieeja ir pašsaprotama, jo visi biedri ir personiski atbildīgi par personālsabiedrības saistībām. Savukārt jau pieminēs, ka kapitālsabiedrību būtiskākā atšķirība no KS ir tā, ka balsu skaits ir atkarīgs no veiktajām investīcijām pamatkapitālā apmērā. Dalībniekam un akcionāram ir paredzēts atšķirīgs informācijas pieejamības un kontroles līmenis, jo pastāv princips, ka dalībnieks tiek vairāk iesaistīts SIA pārvaldē (skatīt, piemēram, Komerclikuma 194. pantu, 210. panta otro daļu, 268. panta otro daļu un 283. pantu).

²² Skatīt, piemēram, Rudāns S. Valdes locekļa atbildība par sabiedrībai nodarītajiem zaudējumiem. Jurista Vārds, 08.01.2013., Nr. 1 (752). un Latkovskis A. Faktiskais valdes loceklis. Jurista Vārds, 27.02.2018., Nr. 9 (1015).

²³ Skatīt attiecīgi likuma "Par individuālo (ģimenes) uzņēmumu un zemnieka vai zvejnieka saimniecību" 5. panta otro daļu un Komerclikuma 8. panta piektās daļas 1. punktu un 34.-44. pantu.

5. Biedru ekonomiskā līdzdalība

Biedru ekonomiskā līdzdalība nozīmē, ka biedriem ir tiesības un pienākums apmaksāt KS pamatkapitālu.

JĀŅEM VĒRĀ!

KS biedriem ir plašas pilnvaras lemt par KS peļņu un zaudējumu segšanas kārtību. Vienlaikus KS ir raksturīgi, ka brīvie līdzekļi un peļņa parasti tiek novirzīta KS attīstībai vai rezervju veidošanai, nevis tikai un vienīgi dividendžu izmaksai. Ja KS vienīgais mērķis ir akumulēt peļņu un visu izmaksāt dividendēs, tad šāda rīcība neatbilst KS būtībai. Šāda KS būtu reorganizējama par kapitālsabiedrību.

KS kapitāls un gūtie ienākumi ir jāuztver kā līdzeklis, lai nodrošinātu, vai uzlabotu KS pakalpojumus, nevis kā pašmērķis. Tā kā KS sniegtie pakalpojumi primāri ir biedriem, nevis trešajām personām, tad nereti KS peļņu vispār neizmaksā, bet reinvestē pašā KS, lai uzlabotu KS sniegto pakalpojumu kvalitāti, samazinātu pašizmaksu vai paplašinātu pakalpojumu klāstu. Šis aspekts parasti arī veicina to, ka KS pārsvarā ir tendētas uz ilgtermiņa attīstību, jo biedru vairākums vienmēr ir ieinteresēts turpināt saņemt pakalpojumus lētāk nekā parastos tirgus apstākļos. Ja tomēr kāds biedrs nolemj izstāties un izņemt savu ieguldījumu, tad kopumā tas nekavē turpmāku KS darbību.

Atšķirībā no KS kapitālsabiedrībām ir stingrs regulējums, kas liedz dalībniekam (akcionāram) saņemt kapitālsabiedrības sniegtos pakalpojumus zem tirgus vērtības. Šādu darījumu veikšanai ir nepieciešama īpaša procedūra (Komerclikuma 184.² pants), kā arī noteiktos gadījumos to var uzskatīt par nepamatotu izmaksu (Komerclikuma 182. pants), kas ir atmaksājama atpakaļ kapitālsabiedrībai, lai aizsargātu kreditoru intereses. Kapitālsabiedrības nereti ir arī tendētas uz dividendžu izmaksu, kas neveicina ilgtermiņa attīstību. Lai veicinātu kapitālsabiedrības ilgtermiņa pastāvēšanu un attīstību, Eiropas Savienībā ir pieņemta virkne ar juridiski saistošiem vai ieteikuma rakstura dokumentiem, kas tieši vai netieši ir vērsti uz ilgtermiņa domāšanu. Šāds regulējums jo īpaši ir paredzēts uz AS, kuras akcijas ir iekļautas regulētajā tirgū, piemēram, paredzot, ka valdes un padomes atalgojumam ir jābūt saistītam ar ilgtermiņa interesēm²⁴.

Piezīme:

Biedra ekonomiskā līdzdalība tomēr nenozīmē biedra personisko atbildību par KS saistībām vai zaudējumiem. KS tāpat kā citām pilnvērtīgām juridiskajām personām (piemēram, kapitālsabiedrība, biedrība, nodibinājums) ir nostiprināts princips, ka KS par saistībām atbild tikai ar savu mantu un biedri nav atbildīgi par KS saistībām (KSL 4. pants).

KSL 28. pants paredz, ka biedru kopsapulce lemj par kārtību, kādā ir sedzami KS zaudējumi, tomēr šāds biedru kopsapulces lēmums nevar uzlikt par pienākumu biedram uzņemties papildu saistības, piemēram, segt zaudējumus no saviem līdzekļiem vai veikt papildu investīcijas. Protams, biedri noteiktos gadījumos varētu būt ieinteresēti labprātīgi uzņemties šādu saistību, tomēr šādu pienākumu nevar uzticēt ar biedru kopsapulces vairākuma pieņemtu lēmumu. Biedru ekonomiskā līdzdalība tāpat kā kapitālsabiedrībām izpaudīsies arī tādā veidā, ka

²⁴ Eiropas Parlamenta un Padomes 2017. gada 17. maija direktīva (ES) 2017/828, ar ko groza Direktīvu 2007/36/EK attiecībā uz akcionāru ilgtermiņa iesaistīšanas veicināšanu/ Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX%3A32017L0828> (skatīts 18.10.2019.)

zaudējumu gadījumā samazinās peļņa un izmaksājamās dividendes, kā arī var samazināties biedra iepriekš veiktās investīcijas un veicamās izmaksas biedra izstāšanās gadījumā (KSL 19. panta trešā daļa). Proti, biedrs vienmēr riskē ar jau veikto investīciju (apmaksāto paju).

Piezīme:

KS labā prakse²⁵ arī rāda, ka KS kapitālu pārsvarā būtu jāveido no iekšējā finansējuma - biedru ieguldījumi, biedru naudas, maksa par saņemtajiem pakalpojumiem no biedriem. Ja lielākā daļa finansējuma nāk no ārējiem avotiem (kredīts, aizdevums), tad pastāv risks, ka biedri zaudē vai vājina savas kontroles tiesības, jo aizvien lielāka ietekme paliek lielākajiem kreditoriem, kas var sākt ietekmēt arī iekšējos pārvaldes jautājumus.

KSL nekādā veidā neierobežo finansējuma piesaistes avotus, tāpēc šādu risku izvērtēšana un labā prakse ir katras KS izvēle. Plašāk par pamatkapitāla apmaksu un ekonomiskās līdzdalības aspektu skatīt arī sadaļā: V PAMATKAPITĀLS UN DARBĪBAS .

MPKS “Mežsaimnieks” valdes priekšsēdētāja G.Rozentāla domas par mežsaimniecības kooperatīvu nākotni:

“Piecu gadu periodā - kooperatīvo sabiedrību skaits meža nozarē nepalielināsies. Visticamāk, iezīmēsies viena vadošā sabiedrība, kas augs straujāk nekā citas. Galvenais uzsvars uz biedru un apsaimniekotās platības pieaugumu, darbojoties kopīgā pakalpojumu pirkšanā un saražotās koksnes pārdošanā. Ceru, ka kādā brīdī kooperatīvās sabiedrības saimnieciskajos jautājumos sāks savā starpā sadarboties.

10 gadu periodā - šajā periodā kooperatīvajās sabiedrībās varētu būt iesaistīti vismaz 10 procenti meža īpašnieku. Klāt pie līdzšinējās darbības varētu nākt tiešais koksnes eksports un investīcijas ilgtermiņa sadarbības partneru uzņēmumos.

20 gadu periodā - biedru pieaugums stabilizēsies. Ja tirgus trūkumu (cenu svārstību) novēršanai būs nepieciešama savu pārstrādes uzņēmumu veidošana, iespējams, kooperatīvi šādos procesos iesaistīsies. Visticamāk, tas notiks, veidojot atsevišķus uzņēmumus sadarbībā ar privātajiem partneriem.”

6.Komersanta statusa neesamība

Komerclikuma 1. panta pirmajā daļā ir uzskaitīti komersantu veidi, kā arī šā panta ceturtajā daļā noteikts, ka ar likumu var piešķirt komersanta statusu citām personām. Atbilstoši Komerclikumam ir šādi komersantu veidi – individuālais komersants, pilnsabiedrība, komandītsabiedrība, SIA, AS un sabiedrība ar papildu atbildību (Komerclikuma 138. pants). Tā kā atbilstoši Eiropas komercsabiedrību likuma 2. pantam Eiropas komercsabiedrībai (SE) piemēro AS regulējumu, tad arī šim tiesību subjektam ir komersanta statuss.

JĀŅEM VĒRĀ!

KSL šobrīd neparedz KS komersanta statusu. Komersanta statuss šobrīd ar speciālu likumu ir noteikts tikai krājaizdevu KS (Krājaizdevu sabiedrību likuma 2. panta trešā daļa). Līdz ar to KS (izņemot krājaizdevu sabiedrības), individuālajam uzņēmumam, zemnieku saimniecībai un zvejnieku saimniecībai nav komersanta statusa, lai arī tie ir aktīvi saimnieciskās darbības veicēji.

Plašu skaidrojumu par šo aspektu KSL izstrādes laikā sniedza arī Tieslietu ministrija.²⁶

²⁵ Guidance Notes on the Cooperative Principles and Values, International Co-operative Alliance, p. 34/ Pieejams: <https://www.ica.coop/sites/default/files/publication-files/ica-guidance-notes-en-310629900.pdf> (skatīts 18.10.2019.)

²⁶ Skatīt likumprojekta “Kooperatīvo sabiedrību likums” (Saeimas reģ. Nr.995/Lp12) anotāciju/ Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/CD14AF40696DCA1CC225817C003F42CD?OpenDocument>;

Vecā KSL 6. pantā vispārīgi tika paredzēts komersanta statuss, tomēr vienlaikus pastāvēja izņēmums attiecībā uz speciāliem KS veidiem – lauksaimniecības pakalpojumu KS, mežsaimniecības pakalpojumu KS, dzīvokļu īpašnieku KS, automašīnu garāžu īpašnieku KS, laivu garāžu īpašnieku KS un dārzkopības KS. Praksē bija redzams, ka vairāk nekā divas trešdaļas no visām KS veidoja šie vecajā KSL minētie izņēmumi. Vecā KSL pārejas noteikumu 8. punkts paredzēja, ka Tieslietu ministrija šīm īpašajām KS izveido statūtu paraugus. Tomēr statūtu paraugi nebija saistoši. Valsts privātajiem tiesību subjektiem nevar paredzēt obligātu statūtu saturu. Šāda pieeja ir saglabāta tikai valsts kontrolētām kapitālsabiedrībām.²⁷ Tā kā neviena valsts institūcija faktiski arī nepārbaudīja, vai KS nosaukums faktiski atbilst tās veiktajai darbībai, tad veidojās paradoksāla situācija, ka komersanta statusa noteikšana bija atkarīga nevis no KS mērķa un tās veiktās saimnieciskās darbības būtības, bet gan no KS brīvi izvēlēta nosaukuma. Tādējādi vecajā KSL īpaši neminētās KS, kas veica savu saimniecisko darbību pēc līdzīga principa, nepamatoti atradās nevienlīdzīgā situācijā ar vecajā likumā uzskaitītajām KS.

Arī KSL 2. pantā norādīts, ka joprojām tiek piemēroti arī Komerclikuma noteikumi par komercdarījumiem, uzņēmumu, filiāli, prokūru un parasto komercpilnvaru. KSL normas kopumā daudzās vietās ir pārņemtas no kapitālsabiedrībām paredzētā regulējuma, t. sk. likvidācijas un reorganizācijas procesi.

JĀŅEM VĒRĀ!

Būtiskākā izmaiņa saistībā ar komersanta statusu attiecas uz tām KS, kurām arī līdz 2019. gada 1. janvārim nebija komersanta statusa, jo KSL 2. panta ceturtā daļa un pārejas noteikumu 2. punkts paredz, ka šādu KS darījumiem, kas noslēgti sākot ar 2019. gada 1. janvāri, arī tiks piemērots Komerclikumā paredzētais komercdarījumu regulējums. Komerccdarījumiem nav izsmēloša uzskaitījuma, jo Komerclikuma 388.-406. pants paredz vispārīgus noteikumus, kas attiecas uz viesiem darījumu veidiem, ko slēdz komersanti. Līdz ar to šie vispārīgie noteikumi attiecas arī uz visiem KS darījumiem, izņemot darījumus starp KS un tās biedru KS sniegto pakalpojumu ietvaros.

Atsevišķos likumos noteikta veida darbības veikšanai, licences, atļaujas vai valsts atbalsta saņemšanai formāli ir paredzēts, ka to var darīt tikai komersants. Šāda pieeja no tiesību sistēmas viedokļa ne vienmēr ir pamatota. Arī tiesu prakse rāda, ka tas vien, ka normatīvajos tiesību aktos tiek lietots komersants automātiski nenozīmē, ka šo prasību nevar attiecināt uz citiem subjektiem, ja normas tvērums pēc savas būtības ir attiecināms uz plašāku subjektu loku. Konkrētajā gadījumā normas tvērumā izšķirošā nozīme bija darījuma būtībai, nevis juridiskās personas organizatoriskajai formai.²⁸ Tādējādi, reizēm arī valsts pārvaldes iestādes lieto nepareizu terminoloģiju, nepārlicinoties, vai konkrētajā gadījumā ir pamats lietot tiesību subjektu loku ierobežojošo terminu “komersants”.

Lielā mērā izšķiršanās par to, vai konkrēto tiesību subjektu atzīt par komersantu, ir politiska. Sabiedrībā valda arī skepse pret Komerclikumā ietverto “peļņas gūšanas nolūku” kā obligātu komercdarbības elementu. Šis elements formāli tiek uzsvērts kā svarīgākais, lai nodalītu saimniecisko darbību un komercdarbību (Komerclikuma 1. panta otrās daļas 1. teikums). Tomēr

Skaidrojums Tieslietu ministrijas mājaslapā: <https://www.tm.gov.lv/lv/cits/jauns-regulejums-kooperativajam-sabiedribam> (skatīts 18.10.2019.)

²⁷ Ministru kabineta 2015. gada 4. augusta noteikumi Nr. 454 “Noteikumi par publiskas personas sabiedrības ar ierobežotu atbildību tipveida statūtiem” un 2015. gada 4. augusta noteikumi Nr. 453 “Noteikumi par publiskas personas akciju sabiedrības tipveida statūtiem”.

²⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2018. gada 30. oktobra lēmums lietā Nr. SKC-1489/2018/ Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2018> (skatīts 18.10.2019.)

faktiski nav būtiskas atšķirības starp kritērijiem “darbība par atlīdzību” un “darbība ar peļņas gūšanas nolūku”.

Peļņas gūšanas nolūks komercdarbībā tiek prezumēts, peļņa ir komercdarbības galvenais mērķis (pamatmērķis) un pamats. Komerctiesību doktrīna neatzīst bezatlīdzības darījumus, jo tie ir pretrunā komercdarbības būtībai. Tomēr tas nenožīmē, ka komersantam ir aizliegts vispār slēgt bezatlīdzības darījumus, piemēram, nodarboties ar labdarību, ziedot vai dāvināt, ja vien tā ir komersanta sekundāra darbība un komersants strādā ar peļņu.²⁹ Komersants ir speciāls tiesību subjekts, kura darbībai tiek prezumēts peļņas gūšanas mērķis. Tomēr nav svarīgi, vai peļņa faktiski tiek gūta, proti, faktiski peļņas neesamība uz konkrēto brīdi nenožīmē, ka tiesību subjekts automātiski zaudē komersanta statusu.

Savukārt tiesu praksē atzīts, ka personas (nekomersanta) veiktās darbības ir atzīstamas par saimniecisko darbību, ja persona nolūkā gūt peļņu patstāvīgi, t. i., savā vārdā, sistemātiski veikusi noteiktas darbības. Personas nolūks gūt peļņu ir konstatējams katrā konkrētajā gadījumā un izriet no personas darbību kopuma un rakstura. Ja tiek ieguldīts savs laiks un resursi, ir pamats secināt, ka ikviena persona vēlas saņemt ne vien atlīdzību, kas būtu ekvivalenta jau ieguldītajiem resursiem un laikam, bet arī vēlas saņemt vēl papildu labumu.³⁰ Saistībā ar pienākumu maksāt iedzīvotāju ienākuma nodokli par darījumiem ar nekustamo īpašumu gan Augstākās tiesas Senāts³¹, gan Satversmes tiesa³² atzina, ka saimnieciskās darbības konstatēšanas kritēriji ir darījuma ekonomiskā būtība (nekustamie īpašumi iegūti īpašumā ar nolūku tos vēlāk atsavināt un gūt peļņu), regularitāte (nekustamo īpašumu pārdošana ir sistemātiska) un apjoms (tiek pārdoti vairāki īpašumi). Personai, kas veic nekustamo īpašumu atsavināšanu peļņas gūšanas nolūkā, ir jāapzinās savs pienākums reģistrēties VID kā saimnieciskās darbības veicējam. Proti, nodokļu kontekstā komercdarbība vienmēr tiek aplikta ar nodokļiem (jo ir prezumēts peļņas gūšanas mērķis), savukārt saimnieciskās darbības gadījumā, lai konstatētu pienākumu reģistrēties kā nodokļu maksātājam un maksātu nodokļus, katra personas veiktā darbība ir individuāli izvērtējama, lai konstatētu konkrētajā gadījumā peļņas gūšanas nolūku. Minētais arī izriet no apstākļa, ka saimnieciskās darbības veicējs atšķirībā no komersanta nav speciāls tiesību subjekts. Ja fiziskā persona reģistrējas tikai VID kā saimnieciskās darbības veicējs, tad netiek izveidots jauns tiesību subjekts - juridiski joprojām tiek saglabāta personas esošā tiesībspēja un rīcībspēja. Proti, lai konstatētu, vai konkrētais subjekts patiešām veic saimniecisko darbību un vai attiecīgi ir maksājami nodokļi.

Piezīme:

Robeža starp saimniecisko darbību un komercdarbību ir izplūdusi. Formālā un vienkāršākā pieeja ir tā, ka komercdarbību var veikt tikai speciālais subjekts – komersants. Tomēr arī strikts tiesību subjektu dalījums komersantos un nekomersantos ir savdabīga Latvijas nacionālā īpatnība un politiskā vai likumdevēja izšķiršanās. Citās valstīs nav novērojama šāda mākslīga terminoloģiska un juridisko statusu nodalīšana. No Eiropas Savienības normatīvajiem tiesību aktiem un arī Latvijas tiesību sistēmas viedokļa parasti ir svarīgāk nošķirt, vai konkrētais subjekts ir patērētājs vai saimnieciskās darbības veicējs (profesionālis).

²⁹ Strupiņš A. Komerclikuma komentāri. A daļa. Komercdarbības vispārīgie noteikumi. [B.v.]: “A. Strupiņa juridiskais birojs” SIA, 2003, 22.-23. lpp.

³⁰ Augstākās tiesas Senāta 2008. gada 19. jūnija spriedums lietā Nr. A42302105 (SKA-260)/Pieejams: <https://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/10572.pdf> (skatīts 18.10.2019.)

³¹ Augstākās tiesas Senāta 2012. gada 26. oktobra spriedums lietā Nr. A42679708 (SKA-475/2012)/Pieejams: <https://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/122795.pdf> (skatīts 18.10.2019.)

³² Satversmes tiesas 2011. gada 13. decembra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2011-15-01. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=241343> (skatīts 18.10.2019.)

II KOOPERATĪVĀS SABIEDRĪBAS DIBINĀŠANA UN DARBĪBAS UZSĀKŠANA

1. Dibināšanas būtība

1.1. Dibinātāji

KS dibinātāju skaits nedrīkst būt mazāks par trim, bet maksimālais skaits netiek ierobežots.

Piezīme:

Par dibinātājiem no KSL viedokļa var būt jebkurš tiesību subjekts - fiziskā persona, juridiskā persona un pat Komerclikumā regulētā personālsabiedrība (pilnsabiedrība un komandītsabiedrība), kura ir tiesību subjekts, bet kurai nav juridiskās personas statusa. Par dibinātāju var būt jebkura privāto tiesību juridiskā persona, t. sk. kapitālsabiedrība, kuras vienīgais dalībnieks (akcionārs) ir publiska persona (valsts, pašvaldība u. tml.). Par dibinātāju var būt arī ārvalsts fiziskās personas (bez Latvijas pilsonības) un arī ārvalsts juridiskās personas.

KSL nesniedz atbildi, vai par dibinātāju vai biedru var būt Latvijas publiska persona. Publiskajās tiesībās darbojas princips, ka “atļauts ir tikai tas, kas ir noteikts ar tiesību normu”. Tā kā atbilstoši Valsts pārvaldes iekārtas likuma 87. pantam publiska persona privāto tiesību jomā var darboties tikai ar kapitālsabiedrības starpniecību, tad varētu uzskatīt, ka vispārējais regulējums liedz valstij, pašvaldībai vai citai publiskai personai kļūt par KS dibinātāju vai biedru. Izņēmums ir paredzēts attiecībā uz KS paveidu – krājaizdevu KS, jo Krājaizdevu sabiedrību likuma 5. pants ļauj pašvaldībai būt par krājaizdevu KS biedru. Vienlaikus tā kā šie ierobežojumi attiecas tikai uz Latvijas publisku personu, tad nevar izslēgt iespēju, ka par KS dibinātāju vai biedru kļūst citas valsts publiska persona (valsts, pašvaldība, iestāde u. tml.).

JĀŅEM VĒRĀ!

Dibinātāji ar reģistrācijas brīdi automātiski kļūst par KS biedriem. Ja KS statūtos ir noteikti ierobežojumi biedriem, tad tie pilnībā attiecas arī uz dibinātājiem.

Piemēram, ja KS biedri var būt tikai fiziskās personas, tad arī dibinātāji var būt tikai un vienīgi fiziskās personas. Tātad par dibinātājiem var būt tikai tādas personas, kas atbilstoši izstrādātajiem statūtiem vēlāk var būt par šīs KS biedriem. Vienlaikus biedra statusa iegūšana neatņem personai dibinātāja statusu. **Piemēram,** ja šī persona kā dibinātājs uzņēmās īpašas saistības vai arī veica darbības, kas nebija saskaņotas ar citiem dibinātājiem, tad šai personai joprojām saglabājas individuāla atbildība. Dibinātājam ar biedra statusa iegūšanu neizbeidzas atbildība par darbībām vai pārkāpumiem, kas izdarīti dibināšanas procesa laikā.

Piezīme:

Par KS dibinātāju nevar būt arī fiziskā persona, kurai, pamatojoties uz kriminālprocesa ietvaros pieņemtu nolēmumu, atņemtas tiesības veikt visu veidu vai noteikta veida komercdarbību (KSL 6. panta pirmā daļa).

Nevar izslēgt iespēju, ka konkrētai personai ir arī citi individuāla veida ar tiesas nolēmumu noteikti ierobežojumi, kas liedz vai ierobežo kļūt par dibinātāju. **Piemēram,** ja tiesa, pamatojoties uz civilprocesa ietvaros pieņemtu nolēmumu, ierobežojusi pilngadīgas fiziskās personas rīcībspēju, tad dibināšanas darbībām, iespējams, ir nepieciešama arī aizgādņa piekrišana vai līdzdarbošanās (Civillikuma 1408. pants). Nepilngadīgas personas savu rīcībspēju īsteno ar likumisko pārstāvju starpniecību. Savukārt juridiskās personas un personālsabiedrības

savu rīcībspēju (piedalīšanos KS dibināšanā) īsteno ar likumisko pārstāvju (valde vai biedrs ar pārstāvības tiesībām) vai līgumisko pārstāvju (pilnvarnieks, prokūrists) starpniecību.

1.2. Dibinātāju kopīga rīcība un atbildība

KS dibināšanu imperatīvi reglamentē likums, nosakot priekšnoteikumus KS nodibināšanai, taču pats nodibināšanas akts ir atkarīgs tikai no dibinātāju privāttiesiskās gribas izpausmes likuma ietvaros, pilnībā ievērojot privātas autonomijas principu. KS nodibināšana ir privāttiesisks darījums Civillikuma 1403. panta izpratnē, kura rezultātā tiek nodibinātas tiesiskās attiecības starp dibinātājiem (vēlāk - biedriem), kā arī (jau pēc KS nodibināšanas) starp biedriem un KS kā pilnvērtīgu tiesību subjektu.³³ KS dibināšana notiek, dibinātājiem vienojoties par KS veidošanu. Dibinātāji izveido un atzīst sev par saistošiem KS statūtus. Nodibināšana nav iespējama ar dibinātāju vienkāršu vai kvalificētu balsu vairākumu.

Vecā KSL 14. panta piektā daļa paredzēja iespēju, ka statūtu pieņemšanai nepieciešama vairāk nekā puse visu dibinātāju balsu.

JĀŅEM VĒRĀ!

Nav iespējama situācija, ka par dibinātāju (biedru) piekrīt kļūt tāda persona, kas kategoriski nepiekrīt statūtos paredzētajai kārtībai. Gan no sistēmas, gan no loģikas viedokļa dibināšanas procesā visiem dibinātājiem ir jāpanāk vienošanās (kompromiss) arī par statūtu redakciju, pretējā gadījumā dibinātāji izstāties jau dibināšanas procesa laikā vai neilgi pēc KS izveidošanas. Nav arī saprātīgi mākslīgi nodalīt dibināšanas līguma un statūtu pieņemšanu, jo šie procesi var tikt veikti vienlaikus.

Saprātīga persona nepiekrītīs kļūt par dibinātāju vispār neinteresējoties, kāda būs KS būtība un pārvaldības kārtība. Tā kā kritēriji biedriem tiek izvirzīti statūtos un dibinātājs automātiski kļūst par biedru, tad persona nemaz nevar būt droša, vai tā ir tiesīga būt par dibinātāju kamēr nav apstiprināta statūtu gala redakcija. Līdz ar to arī statūtu pieņemšanai dibināšanas procesā ir nepieciešama vienprātība (KSL 12. panta otrā daļa).

Jau pirms KS izveidošanas (reģistrēšanas) dibināšanas procesā ir saskatāmas civiltiesiskas sabiedrības pazīmes. Dibinātāju kopums, kas apvienojies ar mērķi veikt dibināšanas darbības un izveidot KS, pastāv kā dibinātāju apvienība – civiltiesiska sabiedrība Civillikuma izpratnē. Šāda apvienība beidz pastāvēt līdz ar KS reģistrēšanu, jo ir sasniegusi savu mērķi.³⁴ Ja dibināšanas procesā radīsies neskaidrības vai tiesiskie strīdi starp dibinātājiem, tad šādām attiecībām piemēros Civillikuma regulējumu par sabiedrības līgumu. Tādējādi līdz KS nodibināšanai var uzskatīt, ka pastāv KS dibināšanas stadijā un dibinātāju savstarpējās attiecības apspriežamas saskaņā ar Civillikuma regulējumu par sabiedrības līgumiem.

KSL 9. panta trešā daļa paredz, ka dibinātāji ar KS dibināšanu saistītās darbības veic kopīgi, ja dibināšanas līgumā nav noteikts citādi. **Piemēram**, dibinātāji var vienoties, ka statūtu izstrādi, konta atvēršanu kredītiestādē, atbilstošu valdes locekļu kandidātu atlasī, pieteikuma iesniegšanu Uzņēmumu reģistram u. c. darbības veic viens dibinātājs vai vairāki dibinātāji dažādās kombinācijās. Tomēr šāda darbību sadalīšana ir vairāk attiecināma uz tehniskām (organizatoriskām) funkcijām. Dibināšanas līgumā nevar paredzēt tādu darbu dalīšanu, ja KSL prasa visu dibinātāju rīcību, piemēram, visi dibinātāji paraksta dibināšanas līgumu, statūtus un

³³ Skatīt pēc līdzības arī kapitālsabiedrības dibināšanas procesu, piemēram: Strupiņš A. Kapitālsabiedrības dalībnieku savstarpējo attiecību tiesiskais pamats. Jurista Vārds, 04.04.2009. Nr. 14/15 (557/558).

³⁴ Neimanis J., Tiļļa A., Spūle I. Biedrības biedra rokasgrāmata. Rīga: Aut. izd., 2005, 20.lpp.

pieteikumu Uzņēmumu reģistram. Tā kā dibināšanas līgumu paraksta visi, tad arī pārvaldes institūcijas (valde, padome, revidents) dibinātāji ieceļ kopīgi.

Piezīme:

Dibinātāji, kuri dibināmās KS vārdā rīkojušies pirms KS reģistrācijas, uzņemas personisku atbildību un ir solidāri atbildīgi (KSL 58. panta pirmā daļa). Dibinātāji nevar vienoties, ka kāds no dibinātājiem nav atbildīgs.

Piemēram, dibinātājiem ir jānoslēdz telpu nomas priekšlīgums, jāatver pagaidu norēķinu konts uz dibināmās KS vārda, jāveic maksājumi par KS reģistrāciju u. tml. Ja KS dibināšana (reģistrēšana) būs sekmīga, tad šīs saistības pārņems izveidotā KS. Tomēr KS valde vai vismaz viena desmitdaļa biedru trīs mēnešu laikā pēc KS reģistrēšanas var celt iebildumus un tad šo jautājumu izlemj biedru kopsapulce (KSL 58. panta trešā daļa). Iespējamos strīdus starp dibinātājiem un jau reģistrēto KS par dibināšanas procesā uzņemtajām saistībām var izskatīt arī tiesā civilprocesuālā kārtībā. Ja kaut kādu iemeslu dēļ KS izveide nenotiks, tad dibinātāji atbilstoši sabiedrības līguma nosacījumi būs personiski atbildīgi. Ja dibinātāji rīkojas kopīgi vai arī dibinātājs rīkojas viens, bet ar pārējo dibinātāju piekrišanu vai to uzdevumā, tad dibinātājiem būs solidāra (kopīga) atbildība (Civillikuma 1669.-1690. pants). Ja kāds dibinātājs veic individuālu darbību, kas nav saskaņota ar pārējiem dibinātājiem (pārkāpj pilnvarojumu), tad šim dibinātājam būs individuāla atbildība. Dibinātāji ir arī solidāri atbildīgi par radītajiem zaudējumiem un šāda atbildība noilst tikai piecu gadu laikā pēc KS reģistrēšanas (KSL 60. pants).

1.3. Dzināšanas lēmumu pieņemšana

JĀŅEM VĒRĀ!

KS dzināšanas lēmuma pieņemšanai nav nepieciešams obligāti organizēt dzināšanas sapulci.

KSL vairs neparedz regulējumu par dzināšanas sapulces organizēšanu,³⁵ jo šādu regulējumu varētu uzskatīt par pārlietu lielu iejaukšanos dzinātāju rīcības brīvībā, kā arī šādas sapulces organizēšana praksē reizēm notika tikai “uz papīra”, jo īpaši, ja dzinātāji bija tikai trīs un tie panāca vienošanos arī bez formālas sapulces rīkošanas. Svarīgi, lai dzinātāji izdara visas nepieciešamās darbības, kas nepieciešamas KS izveidei, t. sk. visu dokumentu sagatavošana, pamatkapitāla (paju) apmaksa, nodevu samaksāšana. Valstij (Uzņēmumu reģistram) vai trešajām personām nav svarīgi regulēt un zināt procesu, kā tieši personas (dzinātāji) ir nonākuši pie šī rezultāta, jo tā ir dzinātāju brīva izvēle un dzinātāju savstarpējās civiltiesiskās attiecības.

Piezīme:

KSL regulējums arī ļauj vienam entuziastam tehniski izstrādāt KS vīziju, dzināšanas līguma un statūtu projektu un tad individuāli uzrunāt citas personas, lai pierunātu nepieciešamo personu skaitu kļūt par dzinātājiem un biedriem.

Vienlaikus KSL nekādā veidā neliedz sasaukt šādu dzināšanas sapulci, ja dzinātāji to uzskata par nepieciešamu. Īpaši gadījumos, ja ir liels dzinātāju skaits, tad šādas sapulces organizēšana ir racionālākais risinājums, lai diskusiju rezultātā vienotos par visiem KS dzināšanas aspektiem. Ja ir daudz dzinātāju, tad var nākties organizēt pat vairākas sapulces (tikšanās), lai vienotos par vēlamu rezultātu un panāktu vienprātību.

Tā kā KSL neregulē dzināšanas sapulci (neparedz to par obligātu), tad dzināšanas sapulces vai citādāka formāta apspriedes vai diskusijas protokola sastādīšanu un tā iesniegšanas

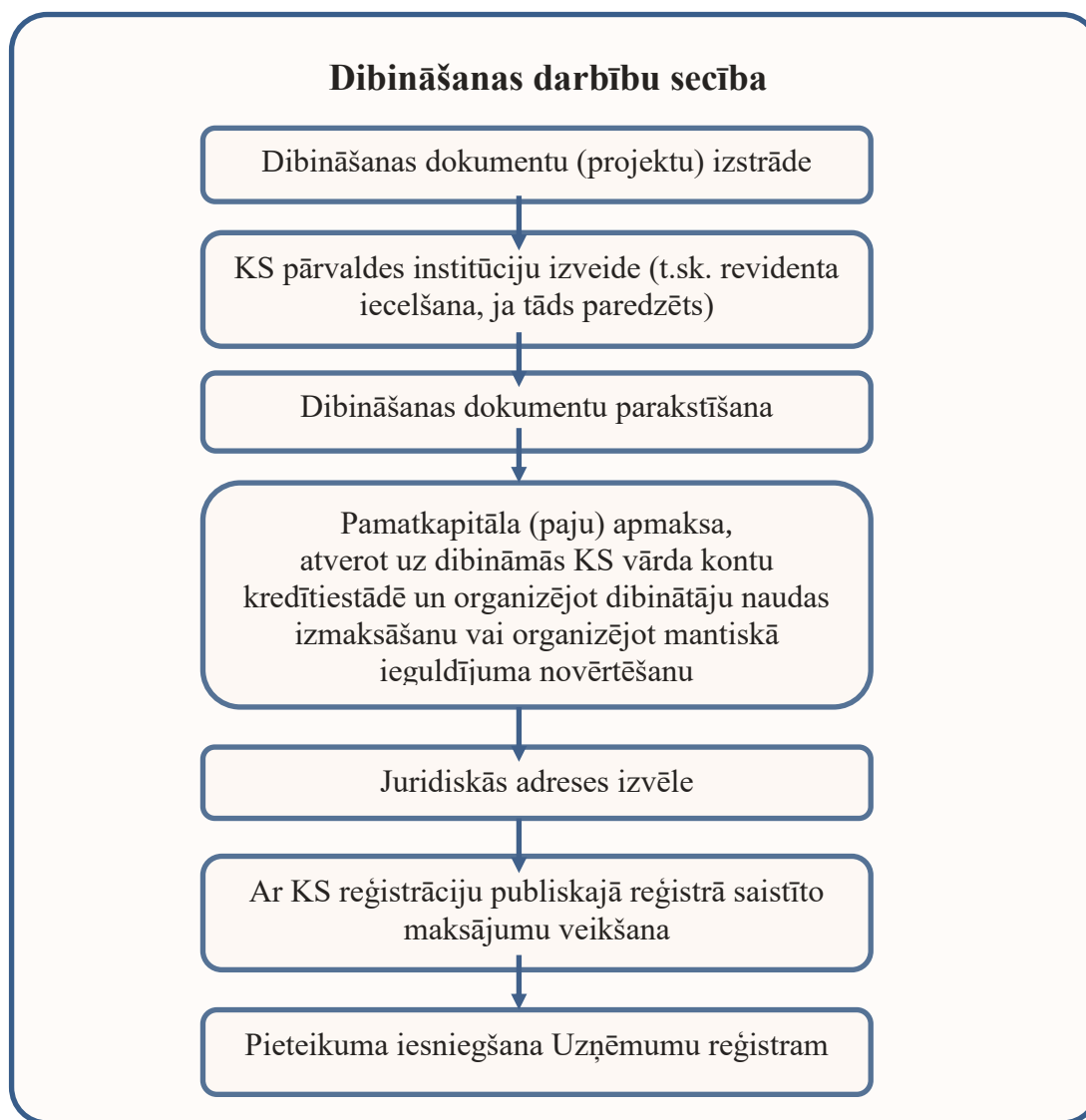
³⁵ Vecā KSL 14. pants paredzēja pienākumu obligāti sasaukt dzināšanas sapulci.

Uzņēmumu reģistram arī netiek regulēta. Dibināšanas sapulces protokols, pat ja tāds ir, nav iesniedzams Uzņēmumu reģistram. Vienlaikus ir jāatceras, ka dibināšanas procesā dibinātāji var uzņemt saistības un var iestāties dibinātāju atbildība, tāpēc tiesiskās drošības labad noteikti svarīgākos dibinātāju lēmumus, uzņemtās saistības, dotos uzdevumus un pilnvarojumus būtu nepieciešams dokumentēt rakstveidā, lai novērstu iespējamus strīdus par dibināšanas apstākļiem.

2.Dibināšanas darbības

KSL 9. pantā ir deklaratīvi uzskaitītas minimālās darbības, kas jāveic dibinātājiem, lai varētu sekmīgi notikt KS reģistrēšana (1.attēls). KSL uzskaitītās darbības tomēr nevar uzskatīt par juridiski pareizu secību, kā arī vairākas darbības var veikt vienlaikus. Tā kā KSL izvirza prasību, ka dibināšanas līgumā ir jānorāda arī konkrētas personas, kas ir ieceltas pārvaldes institūcijās (KSL 11. panta pirmās daļas 5.-7. punkts), tad dibināšanas līgumu galīgā variantā nemaz nevar parakstīt, kamēr nav izveidotas pārvaldes institūcijas. Līdz pārvaldes institūciju izveidei dibināšanas dokumenti ir uzskatāmi tikai par projektiem, jo nav notikusi vienošanās par visām būtiskajām līguma sastāvdaļām. Dibināšanas dokumentus šajā stadijā varētu uzskatīt arī par priekšlīgumu (Civillikuma 1541.pants). Līdz ar to juridiski korektāk būtu nodalīt dibināšanas dokumentu (projektu vai priekšlīgumu) izstrādi no to parakstīšanas.

1.attēls

Vienlaikus nevar izslēgt iespēju, ka vairākas darbības var veikt arī paralēli. KSL to neizdala kā īpašu ar dibināšanu saistītu darbību, tomēr KS reģistrēšana nevar notikt bez KS juridiskās adreses. Juridiskās adreses noteikšanai nav konkrēta laika grafika, tomēr šai darbībai ir jānotiek starp dibināšanas dokumentu izstrādi un pieteikuma iesniegšanu Uzņēmumu reģistram. Ja KS darbībai (t. sk. juridiskās adreses reģistrēšanai) ir nepieciešamas telpas, ko nevar piedāvāt paši dibinātāji, tad dibinātājiem dibināmās KS vārdā būtu jānoslēdz arī telpu nomas priekšlīgums.

2.1. Dibināšanas dokumentu izstrāde

Lai varētu saprast, vai dibinātājiem vispār ir vienādas intereses un nākotnes plāni (kopīgs mērķis dibināt KS), ir nepieciešams vienoties par KS mērķi un uzdevumiem, kas tiek atspoguļots gan dibināšanas līgumā, gan statūtos.

Piezīme:

Tikai izstrādājot kopīgu vīziju par mērķiem un pārvaldību, var skaidri saprast, vai vēlāmā uzņēmējdarbības forma vispār ir KS, vai arī izvērtējamās citas uzņēmējdarbības formas.

No mērķa un uzdevumiem jau var saprast, kāds ir vēlamais biedru loks, proti, kādi kritēriji ir izvirzāmi biedriem (arī dibinātājiem). No KS mērķa, uzdevumiem un ar to saistītajiem KS sniegtajiem (plānotajiem) pakalpojumiem ir atkarīgs arī nepieciešamais finansējums KS darbības uzsākšanai.

JĀŅEM VĒRĀ!

KS minimālā pamatkapitāla lielums, biedru skaits, paju skaits, paju nominālvērtība ir atkarīga arī no tā, vai KS darbību tiek plānots pilnībā finansēt no saviem līdzekļiem vai arī tiks piesaistīts ārējs finansējums.

Informācija par pamatkapitāla minimālo lielumu, pajām un to apmaksu arī tiek norādīta dibināšanas dokumentos. Plašāk par dibināšanas līgumu un statūtiem skatīt arī sadaļu *3.Dibināšanas dokumenti*.

Piezīme:

Gan izstrādājot dibināšanas dokumentus, gan iesniedzot pieteikumu Uzņēmumu reģistram, ir jāpārliedz, ka izvēlētais KS nosaukums atbilst visām prasībām, ko nosaka KSL 5. pants, likuma “Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru” 4. panta 5.³ punkts, 5. pants un 8. panta piecpadsmitā un sešpadsmitā daļā, Valsts valodas likums, kā arī atsevišķi nozaru speciālie normatīvi akti.

Nosaukumā obligāti jāietver vārdi “kooperatīvā sabiedrība”.³⁶ Nosaukumā var norādīt arī attiecīgās KS darbības veidu. Tā nav obligāta prasība, tomēr saglabājas pamatprincips, ka nosaukums nevar būt maldinošs. **Piemēram**, nosaukumā var būt vārdi “truškopju kooperatīvā sabiedrība”, tomēr tas būs maldinošs nosaukums, ja attiecīgās KS darbība vispār nebūs saistīta ar truškopību. Savukārt nepastāv nekāds ierobežojums arī kooperatīvajai sabiedrībai “DIVI” nodarboties ar truškopību, ja tas nav pretrunā ar tās statūtiem.

Papildus latviešu un latīņu alfabēta burtiem Uzņēmumu reģistrs pieļauj nosaukumā lietot arī ciparus, pieturzīmes un atsevišķus (bieži sastopamus un nepārprotamus) simbolus. Nosaukumā nevar ietvert atsevišķus īpaši aizsargātus vārdus: iestāžu nosaukumus, vārdus “valsts”, “pašvaldība”, “Latvijas Republika”, maldinošas norādes uz tiesisko formu (SIA, AS, akciju sabiedrība, sabiedrība ar ierobežotu atbildību, zemnieku saimniecība, biedrība u. c.), vārdus, kas aizsargāti ar preču zīmi, kā arī citus īpašus vārdus, ko aizsargā nozaru speciālais regulējums³⁷. Pašsaprotama ir arī prasība, ka nosaukums nevar sakrist ar jau cita tiesību subjekta nosaukumu, ņemot vērā, ka pieturzīmes, atstarpes, kā arī lielo vai mazo burtu lietojums nav uzskatāms par pietiekamu atšķirību no cita nosaukuma, kā arī atšķirību neveido norāde uz tiesisko formu (kooperatīvā sabiedrība, SIA, AS u. tml.). Pastāv dažādi ierobežojumi nosaukuma izvēlē, tāpēc dibinātājiem šim procesam ir jāpieiet atbildīgi, kā arī nevar kategoriski izslēgt iespēju, ka izvēlēto nosaukumu reģistrācijas procesa laikā vai vēlāk būs jāmaina.

³⁶ Atbilstoši KSL pārejas noteikumu 3. punktam vēl ir vēsturiski saglabājušās 4 KS, kuras dibinātas 1992.-1993. gadā un kuru nosaukumā ir vārdi “kopdarbības sabiedrība” vai “kooperatīvā biedrība”.

³⁷ Piemēram, Kredītiestāžu likuma 9. pants aizsargā vārdus kredītiestāde un banka, Augstskolu likuma 3. panta piektā daļā aizsargā vārdus “universitāte”, “augstskola”, “akadēmija” vai “koledža” u. tml.

2.2. Pārvaldes institūciju izveide

JĀŅEM VĒRĀ!

KS obligātās pārvaldes institūcijas ir biedru kopsapulce un valde. KSL paredz regulējumu, **tomēr neparedz kā obligātu prasību** KS veidot padomi, pārstāvju sapulci vai revidenta institūtu.

Tā kā dibinātāji ar KS reģistrēšanas brīdī kļūst par biedriem, tad dibināšanas līgumā vai statūtos nav jāparedz biedru kopsapulces izveidošanas kārtība, jo šo jautājumu jau pilnībā noregulē likums, proti, visi biedri (dibinātāji) automātiski veido biedru kopsapulci. Dibināšanas līgumu pieņem vienprātīgi visi biedri, tāpēc arī sākotnējā valdes locekļu iecelšana notiek visiem dibinātājiem vienojoties. Par valdes locekli var arī nebūt kāds no dibinātājiem vai biedriem. Lai kādu personu ieceltu par valdes locekli, ir jāsaņem šīs personas nepārprotama piekrišana, jo valdes amats ir saistīts ar daudziem pienākumiem un personisko atbildību. Tas pats attiecas arī uz padomes locekļiem un revidentu, ja šādas amatpersonas tiek ieceltas. Šāda nepārprotama piekrišana ir jāsaņem katru reizi, kad notiek izmaiņas attiecīgajā institūcijā, arī tad, ja attiecīgā persona tiek pārvēlēta uz jaunu pilnvaru termiņu.

Ja dibināšanas procesa laikā KS pārvaldē (valde, padome, revidents) ir plānots piesaistīt personas no malas (ne biedrus), kas ir profesionāli plānotajā KS darbības jomā, tad šis process varētu aizņemt ilgāku laiku. Atbilstošu profesionāļu atrašanai var apsvērt piesaistīt arī personāla atlases uzņēmumus. Potenciālajām amatpersonām ir jāiepazīstas ar dibināšanas dokumentiem un dibinātāju vīzijām KS plānotajā darbībā, kā arī jāvienojas par atalgojumu un citiem pilnvarojuma vai darba līguma nosacījumiem. Vienošanās par līguma nosacījumiem, jo īpaši atalgojums, var ietekmēt arī KS darbībai nepieciešamo finansējumu, kas savukārt var ietekmēt arī dibināšanas dokumentos norādīto informāciju par KS pamatkapitālu, pajām un pat biedra naudu.

2.3. Pamatkapitāla apmaksa

KS dibināšanas procesa laikā ir jāveic plānotā (dibināšanas līgumā norādītā) pamatkapitāla apmaksa. Pamatkapitāla apmaksa var notikt tikai pēc tam, kad dibināšanas dokumentos ir skaidri noteikts katra dibinātāja saistību apmērs.

Piezīme:

KSL neparedz striktu kārtību paju apmaksai, tomēr atbilstoši KSL 24. panta otrajai daļai katram biedram ir jāapmaksā vismaz viena paja, kā arī ar KS reģistrēšanas brīdi dibinātājs kļūst par biedru. Līdz ar to dibināšanas līgumā ir jāparedz tāda paju apmaksas kārtība, lai katrs dibinātājs būtu apmaksājis vismaz vienu paju līdz pieteikuma iesniegšanai Uzņēmumu reģistram.

Pamatkapitālu (pajas) var apmaksāt ar naudas vai mantisko ieguldījumu. Ja veic naudas ieguldījumu, tad dibinātāji atver kontu kredītiestādē uz dibināmās KS vārda, organizē naudas iemaksāšanu tajā un saņem no kredītiestādes izziņu vai citu dokumentu, kas apliecina līdz dibināšanai apmaksātā pamatkapitāla lielumu. Pagaidu norēķina konta atvēršanu jaundibināmam uzņēmumam kā īpašu pakalpojumu piedāvā kredītiestādes.³⁸ Ja veic mantisku ieguldījumu,

³⁸ Piemēram: AS "SEB banka" mājaslapā <https://www.seb.lv/uznemumiem/ikdienas-pakalpojumi/konti/pagaidu-norekinu-konts> (skatīts 18.10.2019.); AS "Citadele banka" mājaslapā <https://www.citadele.lv/lv/uznemumiem/konti/>

organizē mantiskā ieguldījuma novērtēšanu atbilstoši KSL 25. panta ceturtajai daļai. Plašāk par pamatkapitālu un tā apmaksu skatīt sadaļā

1.Pamatkapitāls un tā funkcijas.

2.4.KS juridiskā adrese

JĀŅEM VĒRĀ!

KS dibināšanas dokumentos nav nepieciešams norādīt juridisko adresi, tomēr KS izveide nav iespējama bez juridiskās adreses.

Šādu informāciju Uzņēmumu reģistram iesniedz jaunievēlētā valde. Atšķirībā no kapitālsabiedrībām paredzētā regulējuma (Komerclikuma 139. panta) KSL tieša veidā nedefinē KS juridiskās adreses būtību, jo KSL satur tikai netiešu regulējumu:

- paziņojumu par juridisko adresi iesniedz valde (KSL 13. panta trešās daļas 6. punkts);
- biedra tiesības iepazīties ar dokumentiem juridiskajā adresē (KSL 22. panta otrā daļa);
- kreditoriem pienākošos mantu deponē pie zvērināta notāra atbilstoši juridiskajai adresei (KSL 80. panta pirmā daļa);
- iespēja likvidēt KS piespiedu kārtā, ja KS nav sasniedzama tās juridiskajā adresē (KSL 70. panta pirmās daļas 2. punkts).

Paziņošanas likuma 4. panta otrā daļa imperatīvi paredz, ka juridiskajai personai ir pienākums saņemt korespondenci tās norādītajā juridiskajā adresē. Tas pats attiecas arī uz tiesas sūtījumiem.³⁹ Juridiskā adrese var būt arī svarīgs atskaites punkts jurisdikcijas un piekritīgās tiesas noteikšanā.⁴⁰ Plašu skaidrojumu par juridiskās adreses izpratni ir sniegusi Tieslietu ministrija ar informatīvo ziņojumu “Par komersantu juridisko adresu regulējumu”⁴¹. Ne visas ziņojumā minētās atziņas ir tieši attiecināmas uz KS, tomēr arī uz KS noteikti saglabājas minimālā un svarīgākā prasība, lai KS ir sasniedzama tās juridiskajā adresē (vismaz korespondences sasniedzamība). Par sasniedzamības nodrošināšana ir atbildīga valde. Šāda atbildība izriet arī no KSL regulējuma, jo tieši valde ir tā, kas ir atbildīga par juridiskās adreses norādīšanu gan KS dibināšanas laikā, gan veicot juridiskās adreses izmaiņas.

Lai arī teorētiskā līmenī ir daudz neskaidrību, kas tieši ir saprotams ar juridisko adresi, tomēr parasti juridiskā adrese ir vieta, no kuras KS tiek faktiski vadīta, tiek pieņemti KS būtiskākie un stratēģiskie lēmumi, t. sk. notiek valdes un padomes (ja tāda ir) sēdes. Ja biedru skaits nav liels, tad parasti arī biedru sapulces tiek organizētas juridiskajā adresē vai vismaz tajā pašā administratīvajā teritorijā. No VID skatpunkta arī tiek prezumēts, ka juridiskajā adresē tiek veikta KS galvenā saimnieciskā darbība, jo īpaši, ja VID nav reģistrēta cita saimnieciskās darbības vieta (struktūrvienība vai filiāle).

Tā kā juridiskā adrese var salīdzinoši bieži mainīties (kaut vai tikai telpas izmaiņas), tad nebūtu prātīgi juridisko adresi ietvert KS statūtos. Piemēram, KS nomātās telpas vairs nav pieejamas. Valdei ir iespēja noslēgt jaunu nomas līgumu par telpām, kas ir salīdzinoši tuvu iepriekšējai vietai, ir ekonomiski izdevīgi un atrodas organizatoriski labā ģeogrāfiskā vietā, tomēr nespēja biedru kopsapulcē vienoties par statūtu grozījumiem (nomainīt juridisko adresi)

(skatīts 18.10.2019.); AS “Swedbank” mājaslapā <https://www.swedbank.lv/business/useful/useful/faq#temporaryaccountOpening> (skatīts 18.10.2019.).

39 Skatīt, piemēram, Civilprocesa likuma 56. panta sesto daļu.

40 Skatīt, piemēram, Civilprocesa likuma 26. panta otro daļu, 341.¹ pantu un 363.¹ pantu.

41 Izskatīts Ministru kabineta sēdē 04.09.2018 (TA-1070)/ Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40437620> (skatīts 18.10.2019.)

var novest pie KS piespiedu likvidācijas (KSL 70. panta pirmās daļas 2. punkts). Līdz ar to juridiskās adreses izmaiņas primāri būtu atstājamas valdes pārziņā, saglabājot iespēju biedriem kontrolēt valdes rīcību, jo īpaši, ja juridiskās adreses izmaiņas saistās ar citas administratīvās teritorijas noteikšanu. Biedri noteikti vēlēsies saglabāt kontroli arī gadījumā, ja juridiskā adrese ir nekustamajā īpašumā, kas pieder pašai KS, jo īpaši, ja šis īpašums ir svarīgs KS darbībai un pastāvēšanai. Šādās situācijās atbilstoši KSL 31. panta otrajai daļai un 56. pantam varētu apsvērt iespēju statūtos paredzēt, ka juridiskās adreses izmaiņām vai attiecīgā nekustamā īpašuma atsavināšanai ir nepieciešama biedru kopsapulces piekrišana. Savukārt KS dibināšanas procesā ir grūti iedomāties situāciju, ka juridiskā adrese nav izvēlēta ar visu dibinātāju piekrišanu. To apliecina arī fakts, ka Uzņēmumu reģistra izstrādātajā pieteikuma veidlapā, kuru paraksta visi dibinātāji, ir ietverta arī informācija par juridisko adresi. Tas tikai apstiprina secinājumu, ka dibināšanas procesā parasti viss notiek vienprātīgi, t. sk. juridiskās adreses izvēle.

Noradot KS juridisko adresi pieteikumā Uzņēmumu reģistram ir jāpārlicinās, ka norādītā adrese sakrīt ar konkrētu Valsts adrešu reģistrā ierakstītu adresi. Bezmaksas adreses pārbaude veicama Valsts adrešu reģistra informācijas sistēmā www.kadastrs.lv. Ja nekustamais īpašums sastāv no vairākām telpu grupām, nepieciešams norādīt precīzu telpu grupas numuru, kurā tiek reģistrēta juridiskā adrese.

2.5. Maksājumi par KS reģistrēšanu

Pēc tam, kad ir veiktas iepriekš minētās darbības un sagatavoti visi nepieciešamie dokumenti, ir jāveic attiecīgi maksājumi, kas saistīti ar pieteikuma iesniegšanu Uzņēmumu reģistram.

Piezīme:

Pirms pieteikuma iesniegšanas Uzņēmumu reģistram ir jāveic visi maksājumi - valsts nodeva un maksa par publikāciju oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesī". Reģistrācija tiek veikta tikai pēc tam, kad Uzņēmumu reģistrs var pārlicināties, ka valsts nodeva ir ieskaitīta Valsts kases kontā. Maksājumus var veikt arī klātienē.

Maksājumu apmērs tiek noteikts ar attiecīgiem Ministru kabineta noteikumiem,⁴² kas standarta gadījumā ir 150 eiro valsts nodeva un 27,03 eiro par publikāciju oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis". Valsts nodevas apmērs ir atkarīgs no pieteikuma iesniegšanas veida un vēlamā pieteikuma izskatīšanas termiņa. Pieteikumu var iesniegt klātienē, sūtot pa pastu vai e-vidē. Tā kā maksājumu apmērs var mainīties, tad precīzu informāciju par veicamajiem maksājumiem ir nepieciešams noskaidrot pirms pieteikuma iesniegšanas Uzņēmumu reģistram. Šāda informācija ir viegli atrodama arī Uzņēmumu reģistra mājaslapā.

Maksājumu veikšanu un pieteikuma iesniegšanu Uzņēmumu reģistrā var veikt arī vienlaikus, piemēram, ja pieteikumu iesniedz klātienē Uzņēmumu reģistra telpās.

2.6. Pieteikuma iesniegšana Uzņēmumu reģistram

Pieteikuma iesniegšana Uzņēmumu reģistram ir pēdējā stadija dibināšanā, kas ir visai pašsaprotami, tomēr drošības pēc tas ir uzsvērts arī likumā (KSL 13. panta ceturtā daļa). Atbilstoši KSL 3. panta otrajai daļai KS tiek nodibināta un iegūst juridiskas personas statusu

⁴² Ministru kabineta 29.01.2013. noteikumi Nr. 65 "Oficiālo publikāciju noteikumi" un Ministru kabineta 11.10.2016. noteikumi Nr. 664 "Noteikumi par valsts nodevu, kas maksājama par ierakstu izdarīšanu uzņēmumu reģistra žurnālā un komercreģistrā, kā arī iesniedzamo dokumentu reģistrēšanu".

tikai ar brīdi, kad tā tiek ierakstīta (reģistrēta) Uzņēmumu reģistra žurnālā, proti, vienā no Uzņēmumu reģistra vestajiem publiskajiem reģistriem.⁴³

Piezīme:

Praksē nereti tiek jaukts, ka KS tiek ierakstīta komercreģistrā, tomēr tas ir cits Uzņēmumu reģistra vestais publiskais reģistrs. Izstrādājot un pieņemot KSL, tā bija tiesību politiskā izšķiršanās, ka KS nav komersanta statusa un attiecīgi tas arī turpmāk nav reģistrējams komercreģistrā.

Pirms ierakstīšanas publiskajā reģistrā KS nepastāv. Ierakstīšana publiskajā reģistrā ir attiecīgā veidojama atzišana no valsts puses par pilnvērtīgu tiesību subjektu attiecībā pret trešajām personām.

JĀŅEM VĒRĀ!

Līdz ar KS reģistrēšanu KS iegūst tiesību subjekta (juridiskās personas) statusu un KS iegūst visus ar to saistītos atribūtus - nosaukumu, reģistrācijas numuru, savu nodalītu mantu un atbildību, tiesības pilnvērtīgi uzņemties saistības KS vārdā, kā arī dibinātāji automātiski kļūst par KS biedriem (KSL 14. panta ceturrtā daļa). Ar reģistrācijas brīdi KS tiek automātiski reģistrēta arī kā nodokļu maksātāja.

KS reģistrēšanu regulē KSL 13. pants un attiecīgās tiesību normas no likuma "Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru". KSL 13. pantā ir uzskaitīti dokumenti, kas iesniedzami Uzņēmumu reģistram, kā arī šā panta ceturtajā daļā ir atsauce uz 9. panta otro daļu, kas tostarp paredz pienākumu iesniegt pieteikumu un veikt attiecīgus maksājumus. Reģistrēšana Uzņēmumu reģistrā faktiski sastāv no divām darbībām - pieteikuma (likumos paredzētās informācijas un dokumentu) iesniegšanas un ar reģistrāciju saistīto maksājumu veikšanas. Pieteikumam pievieno jau iepriekš minētos dokumentus (dibināšanas dokumentus; dokumentus, kas apliecina pamatkapitāla apmaksu; valdes un padomes locekļu piekrišanu ieņemt amatus), kā arī papildus iesniedz arī paziņojumu par KS juridisko adresi. Plašu informāciju par Uzņēmumu reģistram iesniedzamajiem dokumentiem un veicamajām procedūrām var atrast arī Uzņēmumu reģistra mājaslapā - www.ur.gov.lv.

Uzņēmumu reģistra mājaslapā ir pieejama arī veidlapa KS ierakstīšanai Uzņēmumu reģistra žurnālā. Tomēr atbilstoši likuma "Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru" grozījumiem 7.¹ pantā no 2017. gada 1. maija likums vairs neparedz obligātu veidlapu izmantošanu.⁴⁴ Šī veidlapa ir uzskatāma tikai par juridiski nesaistošu pieteikuma paraugu, kā arī veidlapu paraugus vairs neapstiprina Ministru kabinets. Vienlaikus praksē ir pierādījies, ka Uzņēmumu reģistra piedāvātās veidlapas gan atvieglo klientiem izpratni, gan būtiski atvieglo Uzņēmumu reģistra valsts notāru darbu, jo veidlapas ļauj strukturētā veidā norādīt visu nepieciešamo informāciju, tādējādi gan paātrinot informācijas norādīšanu un pārbaudīšanu, gan būtiski samazinot iespēju, ka personas Uzņēmumu reģistram aizmirst iesniegt kādu nepieciešamo informāciju vai dokumentus. Līdz ar to, lai arī no likuma viedokļa veidlapas izmantošana nav obligāta un pieteikumā Uzņēmumu reģistram ir pietiekoši norādīt ziņas, kas atbilstoši likumam ir ierakstāmas Uzņēmumu reģistra žurnālā par KS, tomēr praksē absolūtais vairums Uzņēmumu reģistra klientu izmanto Uzņēmumu reģistra izstrādātās veidlapas.

⁴³ Likuma "Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru" 2. pants.

⁴⁴ Skatīt arī likumprojekta "Grozījumi likumā "Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru"" (Saeimas reģ. Nr.751/Lp12) anotācijā norādīto skaidrojumu/ Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/2C6897AE2E6CB72FC2258065003885BC?OpenDocument> (skatīts 18.10.2019.)

3.Dibināšanas dokumenti

JĀŅEM VĒRĀ!

KS dibināšanas dokumenti likuma izpratnē ir dibināšanas līgums un statūti (KSL 10. pants). Tā kā dibināšanas dokumenti ir arī Uzņēmumu reģistram iesniedzamais dokuments, tad tie var būt tikai rakstveida formā.

KSL neparedz papildu nosacījumus dokumentu formai, piemēram, nav nepieciešama dibināšanas dokumentu notariāla apstiprināšana. KS dibināšanas dokumentu būtība neatšķiras no kapitālsabiedrība dibināšanas dokumentiem, tāpēc pilnībā var attiecināt arī kapitālsabiedrības dibināšanas dokumentiem paredzētās atziņas.⁴⁵ Dibināšanas līgums un statūti kopā veido sabiedrības līgumu Civillikuma izpratnē. Visi likumā uzskaitītie dibināšanas līgumā un statūtos obligāti iekļaujamie noteikumi ir uzskatāmi par būtiskajiem noteikumiem Civillikuma 1470. panta izpratnē, jo bez to noteikšanas KS nodibināšana nav iespējama. Katram no šiem diviem dibināšanas dokumentiem ir sava funkcija, tomēr tikai abu dokumentu vienlaicīga pastāvēšana ir pamats KS nodibināšanai un turpmākai pastāvēšanai.

Varētu uzskatīt, ka dibināšanas dokumentus varētu arī apvienot, tomēr nodalīšanai ir arī racionālais pamats.

JĀŅEM VĒRĀ!

Dibināšanas līgumā parasti tiek ietverti noteikumi, kuri ir svarīgi tikai dibināšanas laikā un kuri attiecas uz KS dibināšanas procesu, piemēram, par sākotnējā pamatkapitāla apmaksu un termiņiem un par pirmo pārvaldes institūciju izveidi. Šīs dibināšanas līguma saistības savā ziņā zaudē spēku līdz ar to izpildījumu (Civillikuma 1811. pants).

Savukārt statūtos parasti tiek ietverti KS turpmākās darbības noteikumi, kuri, ja vien netiek atcelti, spēku nezaudē visā KS pastāvēšanas laikā.

Atšķiras arī šo dibināšanas dokumentu grozīšana. Ja arī noslēgta dibināšanas līguma grozīšana ir iespējama tikai ar visu dibinātāju vienošanos, tad statūtus pēc KS dibināšanas var grozīt ar likumā un statūtos paredzēto balsu vairākumu.

Dibināšanas dokumenti, tāpat kā jebkurš cits līgums nodibina arī privāttiesiskas saistības, kuru izpildi biedri un KS (tās pārvaldes institūcijas), var prasīt uz Civillikuma 1587. panta pamata. Biedriem var būt parādnieka vai kreditora statuss attiecībā pret KS vai pret citu biedru uz dibināšanas dokumentu pamata. Saistības priekšmets ir biedra un KS pienākums ievērot dibināšanas dokumentu noteikumus. Noteiktos gadījumos dibināšanas dokumentu pārkāpumi izraisa arī konkrētas juridiskās sekas, piemēram, iespēju apstrīdēt biedru kopsapulces lēmumu, ja tā saturs vai pieņemšanas procedūra neatbilda statūtu noteikumiem.

3.1.Dibināšanas līgums

Dibināšanas līguma minimālo saturu regulē KSL 11. pants. Tā kā dibināšanas līgums primāri regulē tiesiskās attiecības līdz KS reģistrācijai Uzņēmumu reģistra žurnālā, KSL neparedz pienākumu iekļaut dibināšanas līgumā tādu informāciju, kas primāri attiecas uz tiesiskajām attiecībām pēc KS reģistrēšanas. Dibināšanas līgumā nav obligāti jānorāda pat KS juridiskā adrese. Vienlaikus, atsakoties no obligāta pienākuma rīkot KS dibināšanas sapulci un

⁴⁵ Skatīt, piemēram: Strupiņš A. Komerclikuma komentāri III. B daļa. Komersanti. [B.v.]: “A. Strupiņa juridiskais birojs” SIA, 2003, 40., 41. un 49. lpp. Strupiņš A. Kapitālsabiedrības dalībnieku savstarpējo attiecību tiesiskais pamats. Jurista Vārds, 04.04.2009. Nr. 14/15 (557/558); Bogdasarovs J. Akcionāru līguma loma kapitālsabiedrības pārvaldē. Jurista Vārds, 22.03.2011., Nr. 12 (659).

sastādīt dibināšanas sapulces protokolu, KSL 11. pants paredz dibināšanas līgumā ietvert papildu ziņas, kas agrāk tika norādītas dibināšanas sapulces protokolā - informāciju par KS amatpersonām.

Dibināšanas līgumā ir jānorāda vismaz šāda informācija:

- ziņas par dibinātājiem (ne mazāk kā trīs dibinātāji);
- KS nosaukums;
- KS darbības mērķi un uzdevumi;
- pamatkapitāla lielums, pajas nominālvērtība, paju sadalījums starp dibinātājiem un to apmaksas termiņš;
- informācija par valdes locekļiem;
- informācija par padomes locekļiem un revidentu, ja tādi ir paredzēti;
- citi noteikumi, kas nav pretrunā ar likumu.

3.2.KS statūti un to izstrāde

3.2.1. Statūtu būtība

JĀŅEM VĒRĀ!

KS statūti ir svarīgākais KS izstrādātais dokuments. Statūti kopā ar likumos paredzēto regulējumu veido KS mugurkaulu.

Tā kā statūti darbojas visā KS pastāvēšanas laikā un statūtu grozīšanai ir nepieciešams kvalificētais balsu vairākums, tad praksē ir situācijas, ka sākotnēji (dibināšanas procesā) izstrādātie statūti paliek nemainīgi visu KS turpmākās darbības laiku. Līdz ar to statūtu izstrādei ir jāpieiet īpaši atbildīgi, atceroties izteicienu “septiņreiz nomēri un vienreiz nogriez”. Statūti ar nepārdomātu saturu var būt iemesls KS dzīvotnespējai ilgtermiņā.

JĀŅEM VĒRĀ!

Biedrs, kurš iestājas KS jau pēc nodibināšanas, ar savu rīcību (iestāšanos KS) automātiski piekrīt statūtu noteikumiem. KS statūti ir automātiski saistoši jaunajiem KS biedriem, proti, nav iespējams iestāties KS ar atrunu, ka kāda no statūtu prasībām netiks attiecināta uz jauno biedru.

Līdz ar to jaunajam biedram ir jāapzinās, ka lēmumus var pieņemt un statūtus var grozīt arī pretēji viņa gribai, ja viņa balsu skaits nav pietiekams, lai šādu lēmumu pieņemšanu atbilstoši statūtiem varētu bloķēt.⁴⁶ Izņēmums ir situācijās, ja KS statūtu grozīšanai ir paredzēta visu klātesošo piekrišana, tomēr šāda iespēja ir praktiska tikai gadījumā, ja KS ir ārkārtīgi mazs biedru skaits. Pretējā gadījumā, ja statūtu grozīšana ir teju neiespējama, tad, mainoties apstākļiem, šāda KS varētu ilgtermiņā izrādīties dzīvotnespējīga un likvidējama.

Piezīme:

Statūtu, tāpat kā jebkura cita juridiska dokumenta stūrakmens, ir tā skaidrība un nepārprotamība. Statūtu tekstam ir jābūt ar skaidru juridisko tehniku un viegli saprotamam pat personai bez juridiskajām zināšanām, tādēļ vajadzētu izvairīties arī no pārāk vispārīgām frāzēm, kas var radīt pārpratumus. Lai arī KSL 12. panta pirmās daļas 10. punkts pieļauj statūtos ietvert jebkādas papildu noteikumus, kas nav pretrunā ar likumu, tomēr ir jāatceras, ka statūti nav daiļliteratūras darbs, kur prozā ir jāapraksta visas iespējamās un mazāk iespējamās situācijas.

⁴⁶ Strupiņš A. Kapitālsabiedrības dalībnieku savstarpējo attiecību tiesiskais pamats. Jurista Vārds, 04.04.2009. Nr. 14/15 (557/558).

Pat divpusēju līgumu gadījumos bieži rodas situācijas, ka līguma pusēm ir dažāda izpratne par līguma tekstā lietoto vārdu un noteikumu nozīmi. Šāda neizpratne ir vēl jo vairāk iespējama, ja līguma dalībnieki ir daudzi un pat iepriekš neidentificēti, proti, KS gadījumā biedru loks var būt ārkārtīgi plašs un ar dažādu zināšanu un izpratnes līmeni. Tas, kas sākotnēji dibinātājiem likās pašsaprotami, jo, iespējams, tika detalizēti izrunāts dibināšanas sapulcē, var tomēr radīt pārpratumus nākamajiem KS biedriem.

JĀNEM VĒRĀ!

Ja statūtu regulējums tomēr ir neskaidrs un rada strīdus KS iekšienē, tad statūtu satura noskaidrošanai ir jāpieiet juridiski. Tā kā statūti ir līgums, tad ir jāpielieto visas darījuma iztulkošanas metodes, kas regulētas Civillikuma 1504.-1510. pantā. Tiek vērtēta statūtos lietoto vārdu nozīme un to jēga. Pavisam neskaidru noteikumu gadījumā šie noteikumi var būt pat spēkā neesoši.

KS ir autonoma un neatkarīga juridiskā persona, tāpēc KS statūtos nav pieļaujams veidot atsauci uz citu organizāciju vai “jumta” KS statūtiem vai to daļām. Atsauce nav pieļaujama, jo gadījumā, ja atsaucē minētie statūti mainīsies, tad automātiskas izmaiņas notiks arī KS statūtos. Šādi automātiski grozījumi ir pretrunā autonomijai un KSL paredzētajam, ka par visām izmaiņām statūtos lemj KS augstākā pārvaldes institūcija – biedru kopsapulce vai pārstāvju sapulce. Ja citas KS statūtu regulējums šķiet piemērots, tad attiecīgais regulējums ir jāpārņem (jāpārraksta) savos statūtos, nevis jāveido atsauce. Arī kopumā atsauču veidošana uz citiem dokumentiem nebūtu vēlama, jo statūtiem pašiem par sevi ir jābūt skaidriem un nepārprotamiem.⁴⁷ Izņēmums varētu būt atsauču veidošana uz likumu, tomēr šādas atsauces pašas par sevi ir deklaratīvas, jo likuma regulējums jebkurā gadījumā prevalē.

Piezīme:

Statūti pēc savas būtības satur abstrakta rakstura normas, kuras var attiecināt tikai uz KS biedriem kā tiesību subjektiem ar īpašu statusu, proti, konkrētai personai statūtos noteiktie pienākumi ir saistoši, jo tie izriet no personas īpašā tiesiskā statusa, piemēram, biedra, valdes vai padomes locekļa statusa.⁴⁸

Tādējādi, lai arī KSL tieši neaizliedz, tomēr statūtos nevajadzētu lietot konkrētus personvārdus vai citu konkrēta satura mainīgu informāciju, **piemēram**, “valdes loceklis Jānis Bērziņš”. Pirmkārt, šādu normu ietveršana praksē radītu problēmas pašai KS, jo tai būtu pienākums grozīt statūtos ikreiz, kad izmainās valdes sastāvs. Otrkārt, no statūtu būtības izriet, ka šāda norma ir saistoša “Jānim Bērziņam” tikai tāpēc, ka viņš konkrētajā brīdī ir valdes loceklis, proti, ja šī persona vairs nav valdes loceklis, tad statūti jebkurā gadījumā šai personai vairs nav saistoši. Vienlaikus no šiem apsvērumiem izriet, ka statūtos nevar paredzēt personām papildu pienākumus, kas ir ārpus šī īpašā statusa, jo tas neatbilst statūtu abstraktajam raksturam. **Piemēram**, statūtu būtībai neatbilst normas, kas paredz, ka viens konkrēts biedrs (minēts statūtos vai arī viegli identificējams) apņemas tuvāko piecu gadu laikā ieguldīt vai aizdot KS noteiktu naudas summu. Pat ja šādi noteikumi ir faktiski ietverti KS statūtos, juridiski tie nav uzskatāmi kā statūtu normas. Vienlaikus tas neizslēdz iespēju, ka šādi papildu noteikumi ir spēkā esoši, tomēr nevis kā statūtu normas, kas ir grozāmas ar KSL 38. panta piektajā daļā minēto balsu vairākumu, bet gan kā vienošanās, kas grozāma atbilstoši Civillikuma noteikumiem, proti, ar līgumslēdzēju vienošanos. **Piemēram**, ja tiesības vai pienākumi ir piešķirti konkrētai personai, tad šo saistību apjomu var izmainīt tikai ar konkrētās personas piekrišanu, nevis balsu

⁴⁷ Neimanis J., Tiļļa A., Spūle I. Biedrības biedra rokasgrāmata. Rīga: Aut. izd., 2005, 27. lpp.

⁴⁸ Bogdasarovs J. Akcionāru līguma loma kapitālsabiedrības pārvaldē. Jurista Vārds, 22.03.2011., Nr. 12 (659).

vairākumu. Šādu papildu saistību konkrētai personai iekļaušana būtu atbilstošāka dibināšanas līgumā, kuru visi apstiprina vienprātīgi (KSL 11. panta otrā daļa). Turklāt KSL 9. panta trešā daļa jau ietver norādi, ka tas ir pilnīgi normāli, ja dibināšanas līgumā saistības uzņemas kāda konkrēta persona (viens no dibinātājiem), nevis tikai abstrakti visi dibinātāji kopā.

Piezīme:

Jāņem arī vērā, ka KS statūtu iesniegšana Uzņēmumu reģistram un pievienošana KS reģistrācijas lietai automātiski negarantē, ka visas statūtos ietvertās normas pilnībā atbilst likumiem.

Pastāv iespēja, ka Uzņēmumu reģistra amatpersonas nav vienkārši padziļināti vērtējušas konkrēto statūtu punktu. Tā kā Uzņēmumu reģistram ir salīdzinoši ierobežota kompetence, tad KS statūtu izvērtēšanas procesā primāri uzmanība tiek veltīta tām statūtu normām, kas ir saistītas ar ierakstāmajām ziņām publiskajā reģistrā (Uzņēmumu reģistra žurnālā). KS dibinātāji, biedri un valde ir paši atbildīgi, lai statūtu normas atbilstu likuma prasībām, jo īpaši, ja ietver jebkādas papildu nosacījumus, ko tieši neparedz likums. Vienmēr gan darbojas princips, ka likuma normas prevalē pār statūtiem, proti, pat gadījumā, ja statūtos ir kaut kas paredzēts pretēji likuma imperatīvajām normām, kas nepieļauj iespēju izvēlēties vai paredzēt citādāku regulējumu, tad attiecīgais statūtu punkts nav saistošs un piemērojas likuma normas. Pašai KS vienmēr ir pienākums izvērtēt savu statūtu atbilstību likumu prasībām un, ja tiek konstatētas pretrunas, KS valdei ir pienākums iniciēt attiecīgus grozījumus KS statūtos un iesniegt tos Uzņēmumu reģistram. Nav nozīmes, kad ir izstrādāti vai pēdējo reizi grozīti KS statūti, bet ir svarīgi izvērtēt, vai tie šobrīd atbilst likuma prasībām.

3.2.2. Statūtu saturs

Statūtos nebūtu jāiekļauj tāda informācija, kas jau tiek regulēta ar likuma noteikumiem. Jau KSL izstrādes laikā Tieslietu ministrija kā likumprojekta izstrādātājs aicināja KS nepārcensties ar likumu pārrakstīšanu statūtos.⁴⁹ Ja likuma imperatīvie noteikumi tiek mainīti, tad šādās situācijās automātiski attiecīgais KS statūtu punkts ir vai nu nepilnīgs vai arī pretējs likumam un nav spēkā. Uz šādu problēmu norāda arī KSL pārejas noteikumu 17. punkts. **Piemēram,** tā kā KSL jau paredz attiecīgu regulējumu, tad KS statūtos nav nepieciešams dublēt informāciju par biedra tiesībām un pienākumiem, biedru uzņemšanas un izslēgšanas kārtību, peļņas sadales kārtību, zaudējumu segšanas kārtību, KS likvidācijas un reorganizācijas kārtību, biedru kopsapulču sasaukšanas kārtību un biedru kopsapulces pieņemto lēmumu apstrīdēšanas kārtību. Šī informācija nav obligāti jānorāda statūtos, jo KSL katrā no minētajiem jautājumiem jau paredz likumisko modeli (pamata regulējumu). Ja KS tomēr vēlas noteikt atšķirīgu kārtību vai arī noteikt lielāku detalizācijas pakāpi kādam no jautājumiem, tas nav aizliegts (ja vien likums šādu atkāpi tieši pieļauj). KS statūtos nav vēlams norādīt arī KS juridisko adresi, kas turpmāk apgrūtinātu tās maiņu. Tāpat statūtos nav nepieciešams norādīt KS īstenoto citu komercsabiedrību dibināšanas, reorganizācijas un likvidācijas kārtību, jo šāda informācija tieši neattiecas uz pašu KS un tā ir regulēta citos normatīvajos aktos.

KSL atšķirībā no vecā KSL būtiski samazināja to ziņu apjomu, kas ir obligāti norādāms KS statūtos. Atbilstoši KSL 12. pantam visām KS ir nepieciešams statūtos norādīt vismaz šādu minimālo informāciju:

- nosaukums;

⁴⁹ Informācija Tieslietu ministrijas mājaslapā: <https://www.tm.gov.lv/lv/cits/jauns-regulejums-kooperativajam-sabiedribam> (skatīts 18.10.2019.)

- darbības mērķis un uzdevumi;
- pamatkapitāla minimālais lielums un pajas nominālvērtība;
- kritēriji biedra statusa iegūšanai;
- informācija par valdes locekļu skaitu.

KSL 12. panta pirmās daļas 4. punkts paredz norādīt arī valdes locekļu tiesības pārstāvēt sabiedrību atsevišķi vai kopīgi. Tomēr šāda informācija ne vienmēr ir obligāti norādāma statūtos, jo, pirmkārt, tas nav aktuāli, ja valdē ir tikai 1 valdes loceklis. Otrkārt, KSL 53. panta pirmās daļas otrais teikums jau paredz, ka valdes locekļi pārstāv sabiedrību kopīgi, ja statūtos nav noteikts citādi. Proti, ja statūtos nebūs nekas paredzēts par valdes pārstāvības tiesībām, tad pieslēgsies likumiskais regulējums par kopīgu pārstāvību.

Piezīme:

Atkarībā no KS darbības jomas izaicinājums varētu būt precīzi definēt kritērijus biedra statusa iegūšanai. Tas jo īpaši svarīgi varētu būt lauksaimniecības un mežsaimniecības pakalpojumu KS, t. sk. lai varētu precīzi identificēt tos pakalpojumus, kuru izmantošana ir priekšnoteikums kļūšanai par biedru.

Iespējams, ka daudzām KS ir pietiekami, ja statūtos norāda minimāli nepieciešamo informāciju.

Šādi varētu izskatīties visīsākais statūtu paraugs:

PARAUGS

Kooperatīvās sabiedrības statūti

1. Nosaukums: kooperatīvā sabiedrība “_____”.

KSL 5. pants. KS nosaukumā ietver norādi “kooperatīvā sabiedrība”, kā arī nosaukumā var norādīt attiecīgās KS darbības veidu. Piemēram, šādi: lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvā sabiedrība “Dārzeni”; Truškopju kooperatīvā sabiedrība; kooperatīvā sabiedrība “Ludzas mežsaimnieki”; Ludzas mežsaimnieku kooperatīvā sabiedrība; Vidzemes lauksaimnieku kooperatīvā sabiedrība “Kopā labāk”; kooperatīvā sabiedrība “Ābolītis” u. tml.

2. Darbības mērķis un uzdevumi: _____.

KSL 12. panta pirmās daļas 2. punkts.

Piemēram, šādi mērķi: veicināt graudkopības attīstību Vidzemes reģionā; veicināt ābolu sidra ražošanu un tā kvalitāti Latvijā; veicināt truškopības nozares attīstību; samazināt biedru saimniecībām pašizmaksu trušu audzēšanai.

Piemēram, šādi uzdevumi: organizēt biedru apgādi ar lauksaimnieciskajai ražošanai nepieciešamajām izejvielām un ražošanas līdzekļus, kā arī nodrošināt biedru saražotās produkcijas (var uzskaitīt produkcijas veidus) pirmapstrādi, pārstrādi un realizāciju; nodrošināt biedriem nepieciešamās zināšanas, speciālistu konsultācijas, inventāru un tehniku ābolu sidra ražošanai; nodrošināt biedriem graudu kaltēšanas pakalpojumus biedru saimniecībās izaudzētajiem graudiem u. tml.

3. Minimālais pamatkapitāls: ____ eiro.

KSL 23. pants. Minimālā pamatkapitāla lielums ir dibinātāju izvēle, tomēr tas nevar būt mazāks par 3 centiem, kā arī minimālā pamatkapitāla lielums ir jāapmaksā līdz KS reģistrēšanai.

4. Vienas pajas nominālvērtība: ____ eiro.

KSL 24. pants. Pajas nominālvērtībai ir jābūt vismaz 1 centam. Visi dibinātāji apmaksā vismaz vienu paju.

5. Biedra kritēriji: _____.

KSL 12. panta pirmās daļas 9. punkts un 14. panta trešā daļa paredz norādīt kritērijus biedra statusa iegūšanai.

Piemēram, šādi kritēriji: tikai fiziskās personas; fiziskās personas un Latvijā reģistrētas juridiskās personas; nodarbojas ar graudu audzēšanu Vidzemes reģionā (var uzskaitīt novadus); nodarbojas ar trušu audzēšanu Latvijas teritorijā; ražo vai gatavojas ražot ābolu sidru; meža īpašnieks Latvijas teritorijā; pieder mežs vismaz 3 ha platībā Madonas novadā; apņemas realizēt vismaz x % no savā saimniecībā realizācija paredzētā (produkcijas veids) apjoma; samaksā iestāšanās maksu x eiro apmērā; var detalizēti uzskaitīt, kādi pakalpojumi ir obligāti jāizmanto, lai kļūtu un būtu par biedru.

6. Valdes skaitliskais sastāvs: _____.

KSL 51.-56. pants. KS nevar pastāvēt bez valdes, tāpēc ir jābūt vismaz 1 valdes loceklim.

KSL 12. panta pirmā daļa paredz arī noteikumus, kas obligāti ir jāietver statūtos, ja KS ir izvēlējusies šādu opciju. **Piemēram**, informācija par padomes locekļu skaitu un pārstāvju sapulci ir jāiekļauj statūtos tikai tad, ja attiecīgā pārvaldes institūcija tiek izveidota. Tas pats attiecas arī uz informācija par KS darbības termiņu, iestāšanās naudu un biedra naudu. Padomes izveides gadījumā ir pietiekami noteikt tikai padomes locekļu skaitu, jo KSL jau paredz regulējumu par padomes sastāvu, darbību, funkcijām, kompetenci, tiesībām, pienākumiem un atbildību (KSL 45.-50. pants). Lielākais izaicinājums varētu būt, ja KS izvēlas izveidot pārstāvju sapulci, jo šādā situācijai KSL neparedz pat likumisko modeli pārstāvju izvirzīšanas un ievēlēšanas kārtībai, bet tikai vispārīgus principus (KSL 43.-44. pants). Šādā gadījumā statūtos ir jāparedz skaidra un detalizēta kārtība, kā tiek nodrošināta pārstāvju izvirzīšana un ievēlēšana, lai nodrošinātu principu, ka viens pārstāvis pārstāv līdzīgu biedru skaitu, kā arī pārstāvjus ievēlē biedri, nevis biedru kopsapulce. Šobrīd ir zināma tikai viena KS,⁵⁰ kas ir izvēlējusies veidot pārstāvju sapulci. KSL daudzos jautājumos jau paredz likumisko modeli (pamata regulējumu), vienlaikus skaidri nosakot KS iespējas paredzēt citādāk vai paredzēt papildu alternatīvas. Tas attiecas uz biedru uzņemšanu un izslēgšanu, biedru kopsapulci un peļņas sadali.

Atbilstoši KSL regulējumam tiek piedāvāti arī dažādi statūtu paraugi.⁵¹ LLKA izstrādātais paraugs veidots tā, lai atspoguļotu MPKS un LPKS ierasto praksi. Lai arī KS pamatprincipi ir vienādi, tomēr joprojām ir jāatceras, ka katra KS ir unikāla, tāpēc pirms statūtu paraugu pārņemšanas ir rūpīgi izvērtējams, kas atbilst dibinātāju un dibināmās KS interesēm ilgtermiņā. Ņemot vērā arī iepriekš minēto, izstrādājot statūtus, papildus minimālajām (obligātajām) prasībām noteikti ir jāapsver arī šādi aspekti.

Valde (KSL 51.-56. pants). Valdes jautājumiem pilnībā ir paredzēts likumiskais modelis, tomēr statūtos var paredzēt:

- citādākas pārstāvības tiesības, ja grib atkāpties no likumiskā modeļa (kopīgā pārstāvība) un paredzēt atsevišķas pārstāvības tiesības, vai jaukto modeli, piemēram, pārstāv pa divi kopā vai valdes priekšsēdētājs atsevišķi, bet pārējie valdes locekļi kopīgi vai pa diviem kopā (KSL 53. pants);
- valdes pilnvaru termiņu, paredzot īsāku termiņu nekā 5 gadi (KSL 54. panta pirmā daļa);
- valdes priekšsēdētāju ievēlē biedru kopsapulce (vai padome, ja tā ievēl valdi), nevis valdes locekļi no sava vidus (KSL 54. panta otrā daļa);
- vienāda balsojuma gadījumā izšķirošā ir valdes priekšsēdētāja balss, ja ir vismaz 3 valdes locekļi (KSL 55. panta otrā daļa);
- svarīgu jautājumu izlemšanai ir nepieciešama biedru kopsapulces vai padomes piekrišana (KSL 56. pants), kā arī statūtos var papildus uzskaitīt citus identificējamus gadījumus, kad nepieciešama šāda piekrišana;

⁵⁰ Kooperatīvā sabiedrība “Latvijas arodbiedrību krājaizdevu sabiedrība”, kuras statūti pieejami tās mājaslapā: https://www.laks.lv/uploaded_files/2018_dzelzce%C4%BCnieks_ks_stat%C5%ABti_ar_2019_grozijumiem.pdf (skatīts 18.10.2019.)

⁵¹ Skatīt, piemēram: Uzņēmumu reģistra mājaslapā: <https://www.ur.gov.lv/lv/registre/uznemumu-vai-komersantu/kooperativa-sabiedriba/dibinasana/registracija-uznemumu-registra/statuti/> (skatīts 18.10.2019.); LLKA mājaslapā: <http://llka.lv/noderiga-informacija/kooperativo-sabiedribu-paraugstatuti/97/> (skatīts 18.10.2019.)

- var izvirzīt papildu kritērijus valdes locekļiem, t. sk., ka valdi ievēlē tikai no biedru vidus (KSL 51. panta ceturtā daļa to neaizliedz);
- kvalificēto balsojumu lēmumu pieņemšanai (KSL 55. panta otrā daļa to kategoriski neaizliedz), tomēr šādā gadījumā pastāv risks, ka KS svarīgi lēmumi netiks izņemti, jo nepietiek balsu, kas var KS darbību novest strupceļā.

Paju skaits (KSL 24. pants) Statūtos var papildus paredzēt, ka:

- biedri, iestājoties KS veic ieguldījumu vairāk nekā vienas pajas apmērā;
- ja KS vēlas atļaut biedriem atšķirīgu paju skaitu (visiem biedriem nebūs vienāds paju skaits), statūtos ir jānorāda kārtība paju skaita noteikšanai un apmaksai.

KS darbība termiņš (KSL 12. panta pirmās daļas 3. punkts), ja jau dibinot tiek plānots, ka KS darbosies iepriekš definētu laiku vai darbosies, kamēr iestāsies kāds nosacījums vai tiks izpildīts kāds konkrēti identificējams darbības mērķis.

Padome (KSL 45.-50. pants). Padome nav obligāta, bet, ja padome tiek izveidota, tad obligāti ir jānorāda **padomes skaitliskais sastāvs**, kurš nevar būt mazāks par 3, bet statūtos var paredzēt lielāku skaitu (KSL 48. panta trešā daļa). Var paredzēt arī šādus papildu nosacījumus:

- padome ievēlē un atsauc valdes locekļus, kā arī nosaka atlīdzību valdes locekļiem (KSL 46. panta otrā daļa);
- paredzēt stingrākus kritērijus padomes locekļiem, t. sk., ka ievēlē tikai no biedru vidus (KSL 48. panta otrā daļa);
- padomes pilnvaru termiņu, paredzot īsāku termiņu nekā 5 gadi (KSL 48. panta ceturtā daļa);
- padomes priekšsēdētāju ievēlē biedru kopsapulce, nevis padomes locekļi no sava vidus (KSL 58. panta piektā daļa);
- padomes lēmumu pieņemšana ar kvalificēto balsojumu (KSL 50. panta otrā daļa);
- vienāda balsojuma gadījumā izšķirošā ir padomes priekšsēdētāja balss (KSL 50. panta otrā daļa);
- dažādi citi jautājumi, t. sk. organizatoriski, piemēram, cik regulāri notiek padomes sēdes. Tomēr šos jautājumus var paredzēt atsevišķā dokumentā, piemēram, padomes reglamentā, lai netiktu apgrūtināta šo noteikumu grozīšana, ja izmainās apstākļi.

Pārstāvju sapulce (KSL 43.-44. pants), ja ir vai tiek plānots, ka būs vairāk nekā 100 biedri, tad var izvērt iespēju paredzēt pārstāvju sapulci. Šādā gadījumā statūtos ir **jāparedz skaidra un detalizēta kārtība, kā tiek nodrošināta pārstāvju izvirzīšana un ievēlēšana**, lai nodrošinātu principu, ka viens pārstāvis pārstāv līdzīgu biedru skaitu, kā arī pārstāvjus ievēlē biedri, nevis biedru kopsapulce. Statūtos var paredzēt:

- lielāku minimālo biedru skaitu (vairāk nekā 100), kāds nepieciešams, lai sasauktu pārstāvju sapulci (KSL 43. panta pirmā daļa);
- lielāku prasību kvorumam (KSL 43. panta sestā daļa);
- citas izvēles, kādas ir iespējamās biedru kopsapulcei, jo pilnībā piemērojas biedru kopsapulces noteikumi (KSL 43. panta piektā daļa).

Biedru iestāšanas maksa un biedru naudas lielums (KSL 12. panta pirmās daļas 8. punkts). Biedram ir obligāti jāapmaksā vismaz 1 paja, tomēr statūtos var paredzēt papildus gan iestāšanās maksu, gan arī biedra naudu, ko maksā regulāri statūtos noteiktajā kārtībā.

Biedru uzņemšana un izslēgšana. KSL jau paredz likumisko modeli, tomēr statūtos var papildus paredzēt:

- citu pārvaldes institūciju (nevis valdi), kas pieņem lēmumu par biedru uzņemšanu (KSL 15. panta otrā daļa);
- citādāku apstrīdēšanas kārtību, ja ir atteikts uzņemt biedru vai biedrs tiek izslēgts, bet ir jābūt vismaz vienai KS institūcijai (KSL 15. panta ceturtā daļa un 18. panta ceturtā daļa);
- citādāku izmaksu termiņu izslēgtajam biedram (KSL 19. panta piektā daļa).

Biedru kopsapulce. KSL jau paredz likumisko modeli, tomēr statūtos var papildus paredzēt:

- citus jautājumus, kuru izlemšana ir vienīgi biedru kopsapulces kompetencē (KSL 31. panta otrā daļa), tomēr nevar paredzēt tādos jautājumus, kas ir jau ekskluzīvi citu pārvaldes institūciju kompetencē;
- konkrētu paziņošanas veidu, kas nodrošina visiem biedriem paziņojuma saņemšanu (KSL 33. panta pirmā daļa);
- sapulces sasaukšanu, izmantojot elektroniskos līdzekļus, kā arī garāku minimālo termiņu biedru kopsapulces sasaukšanai (paziņojumam) vai īsāku termiņu (ne īsāku par 20 dienām), ja paziņo par sapulci ar elektroniskajiem līdzekļiem (e-pasts, sms u. tml.) (KSL 33. panta pirmā un sestā daļa);
- ierobežot to jautājumu loku, ko var pieņemt bez biedru kopsapulces norises (KSL 34. panta pirmā daļa);
- citādāku termiņu papildu jautājumu ierosināšanai (KSL 35. panta otrā daļa);
- biedru tiesības piedalīties un balsot biedru kopsapulcē, izmantojot elektroniskos līdzekļus, kā arī var paredzēt tiesības sasaukt un organizēt sapulci, izmantojot elektroniskos līdzekļus (neklātienē sanāksmē, virtuālā sanāksmē), ja vienlaikus tiek nodrošināta nekļūdīga biedru identifikācija un kārtība šāda procesa organizēšanai (KSL 36. panta ceturtās daļas 1. punkts, sestā un septītā daļa);
- biedra tiesības balsot pirms kopsapulces (KSL 36. panta ceturtās daļas 2. punkts);
- biedru kopsapulces kvoruma prasību (KSL 38. panta pirmā daļa);
- kvalificēto balsojumu (KSL 38. panta ceturtā un piektā daļa), kā arī var paredzēt konkrētus jautājumus, kuriem nepieciešams kvalificēts balsojums;
- citus organizatoriskus jautājumus, piemēram, cik regulāri (konkrēti termiņi vai atkarībā no kāda notikuma) ir sasaukama biedru kopsapulce (KSL 32. panta piektā daļa).

Peļņas sadale (KSL 27. pants). Statūtos var paredzēt, ka peļņu sadala proporcionāli apmaksāto paju skaitam, nevis proporcionāli izmantoto KS pakalpojumu apjomam.

Citi noteikumi (KSL 12. panta pirmās daļas 10. punkts). Statūtos var paredzēt jebkādas papildu noteikumus, ja tie nav pretrunā ar likumu.

III KOOPERATĪVĀS SABIEDRĪBAS PĀRVALDE

JĀŅEM VĒRĀ!

KSL paredz un regulē šādas KS pārvaldes institūcijas – biedru kopsapulci, pārstāvju sapulci, valdi, padomi, likvidatoru un revidentu.

Formāli tā nav pārvaldes institūcija, tomēr likumā tiek regulēts, kā arī publiskajā reģistrā (Uzņēmumu reģistra žurnālā) tiek ierakstīts arī prokūrists. Biedru kopsapulce un valde ir obligātas institūcijas. Arī likvidators ir obligāta pārvaldes institūcija, tomēr jau atbilstoši nosaukumam likvidators darbojas tikai likvidācijas procesa laikā, aizstājot valdi un padomi, jo likvidatoram ir visas valdes un padomes tiesības un pienākumi, kas nav pretrunā ar likvidācijas mērķi. Plašāk par likvidatoru un likvidācijas procesu kopumā skatīt sadaļu

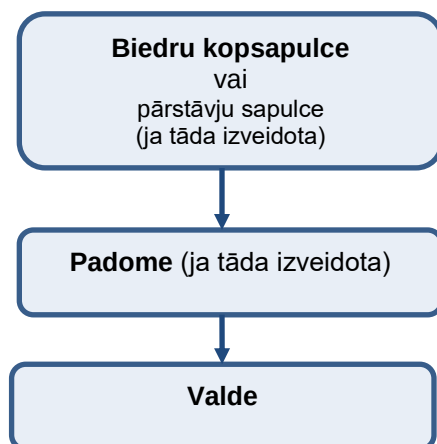
1.Darbības izbeigšana. Savukārt biedri paši par sevi nav pārvaldes institūcija, tomēr biedri veido biedru kopsapulci un pieņem svarīgākos KS lēmumus.

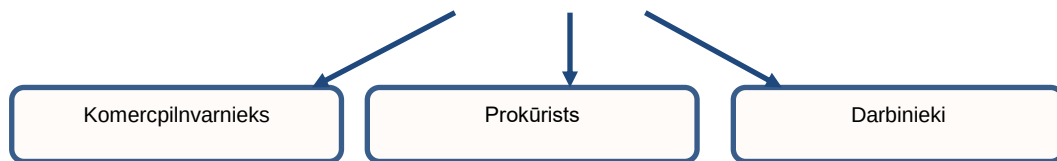
Piezīme:

KSL neparedz regulējumu, tomēr nav aizliegts ar KS statūtiem izveidot arī citas pārvaldes institūcijas. KS var papildus izveidot komisijas, komitejas vai citas līdzīgas institūcijas, kas, piemēram, izskata, izvērtē, konsultē vai sniedz atzinumus par biedru uzņemšanu vai izslēgšanu, revīzijas (audita) jautājumus, darbinieku un amatpersonu atalgojuma jautājumus un citus jautājumus.

Izveidojot jebkādu papildu institūciju, ir skaidri jāparedz šīs institūcijas kompetence, tiesības un pienākumi, jo šādām papildu institūcijām nepastāv nekāds likumiskais regulējums. Turklāt šo papildu institūciju kompetence nevar ierobežot likumā noteikto (regulēto) institūciju imperatīvi noteiktās tiesības, pienākumus un atbildību. **Piemēram,** tikai un vienīgi biedru kopsapulce nosaka juridiski saistošu atlīdzību padomei, tāpēc atalgojuma komiteja var sniegt tikai izvērtējumu, nevis pieņemt juridiski saistošu lēmumu. Arī citu institūciju izveide nedrīkst ierobežot biedru kontroles tiesības vai citas biedriem likumā paredzētās tiesības. Līdz ar to KS ir tiesības veidot papildu institūcijas, tomēr šo papildu institūciju kompetence būs salīdzinoši ierobežota vai arī tās darbība būs pakļauta (pakārtota) citas institūcijas kompetencei – biedru kopsapulcei, padomei vai valdei (2.attēls).

2.attēls

1. Biedri

JĀŅEM VĒRĀ!

Biedri (dibinātāji) un biedru ekonomiskās intereses ir pirmsākums un pamats jebkuras KS pastāvēšanai. KSL kā minimālo prasību paredz vismaz trīs biedrus KS pastāvēšanai, tomēr KS statūtos var noteikt arī lielāku minimālo biedru skaitu (KSL 9. panta pirmā daļa un 68. panta pirmās daļas 1. punkts).

Biedri paši par sevi neveido KS pārvaldes institūciju. Vienlaikus biedru kopums, ja tas ir organizēts likumā un KS statūtos noteiktajā kārtībā, veido biedru kopsapulci un pieņem svarīgākos KS lēmumus. Proti, biedrs savas tiesības un demokrātisko kontroli vislabāk var realizēt tieši ar biedru kopsapulces starpniecību, kas vienlaikus arī nodrošina demokrātisku lēmumu pieņemšanu KS.

LPKS “Kuldīgas labumi” valdes priekšsēdētāja G.Šternberga:

Iesaistoties kooperatīvā, biedrs iegūst - lielākas iespējas savstarpēji sadarboties, var risināt kopīgas problēmas, kas skar vairākus ražotājus. Mūsu gadījumā mājražotājs iegūst patstāvīgu tirgu savai produkcijai. Tirdzniecība norit nepārtraukti. Produkti ir pieejamāki pircējam, nav jāgaida gadatirgi, lai nopirktu mājražotāju produktus.

Ar gadiem veiksmīgi attīstot mājražotāju kooperatīvu Kuldīgas labumi, esam secinājuši, ka labumu no kooperatīva izveidošanas iegūst ne tikai biedri, bet arī vietējie iedzīvotāji, pilsētas viesi un, protams, arī pati pilsēta. Kuldīgas iedzīvotāji, dodoties ciemos, bieži izvēlas kā ciemakukuli vest tieši Kuldīgas novadā ražoto produkciju. Savukārt ciemiņi no citām pilsētām labprāt mājās aizved kādu atmiņu no Kuldīgas mājražotāju piedāvātajiem izstrādājumiem.

1.1. Biedru reģistrs

JĀŅEM VĒRĀ!

Biedrs ir tā persona, kas ir ierakstīta valdes vestajā biedru reģistrā. Persona iegūst biedra statusu ar brīdi, kad tā ierakstīta biedru reģistrā, un zaudē, kad tā izslēgta no biedru reģistra.

Šāds regulējums par biedra statusa iegūšanu un zaudēšanu noteikts, lai visām ieinteresētajām personām (t. sk. arī citiem biedriem) būtu iespējams iepazīties ar biedru sarakstu vienā dokumentā. Ja biedrs vēlas pārbaudīt, piemēram, vai biedru kopsapulces lēmumu pieņemšanā piedalās tikai pilntiesīgi biedri un kāds ir kopējais biedru skaits biedru kopsapulces norises laikā, viņam nav jāizprasa atbildīgās institūcijas lēmumi, bet gan pietiek ieskatīties biedru reģistrā. Ar biedru reģistru var iepazīties biedri, padomes locekļi, revidenti, kā arī kompetentas publiskas iestādes (tiesa, tiesībaizsardzības iestādes u. tml.). Tāpēc nav nepieciešams izsniegt arī īpaši noformētas biedra vai paju kartes, jo šo pašu funkciju faktiski nodrošina arī izraksts no biedru reģistra, ko katrs biedrs jebkurā brīdī ir tiesīgs pieprasīt KS valdei.

Valde veic izmaiņas biedru reģistrā, tiklīdz saņem attiecīgas ziņas.

Biedru reģistrā norāda šādu informāciju:

- ziņas par biedriem;
- datumu, kad biedrs ierakstīts biedru reģistrā;
- katram biedram piederošo paju skaitu un to nominālvērtību;
- ziņas par biedra balsstiesību ierobežojumu;
- izmaiņas, kas notikušas ar pajām;
- datumu, kad biedrs izslēgts no biedru reģistra un kad notikusi galīgā norēķināšanās ar bijušo biedru;
- citu informāciju, kuru KS uzskata par būtisku.

1.2. Biedra uzņemšana

KS dibinātāji kļūst par tās biedriem ar brīdi, kad KS ir izveidota (reģistrēta Uzņēmumu reģistra žurnālā). Dibinātāji automātiski (bez papildu iesnieguma vai piekrišanas) tiek ierakstīti biedru reģistrā.

Piezīme:

Faktiski sākotnējais biedru reģistrs (ar dibinātājiem) būtu izveidojams jau pirms KS reģistrēšanas, lai vēlāk nerastos praktiskas problēmas, ka pietrūkst informācijas dibinātāju ierakstīšanai biedru reģistrā.

Savukārt pēc dibināšanas citas personas var kļūt par biedru tikai ar uzņemšanu (ierakstīšanu biedru reģistrā). Par KS biedru var būt persona, kas izmanto KS pakalpojumus un atbilst statūtos noteiktajiem biedra statusa kritērijiem. Proti, par biedru var kļūt ikviena persona, kas atbilst biedra kritērijiem, ja vien nepastāv likumā noteikts izņēmums (piemēram, KSL 6. panta pirmās daļas 2. punkts un 15. panta trešā daļa).

Persona, kas vēlas kļūt par biedru, iesniedz KS rakstveida pieteikumu (3.attēls), norādot biedra uzņemšanai un biedru reģistra vešanai nepieciešamās ziņas, kā arī apmaksā vismaz vienu paju (KSL 24. panta otrā daļa). Ja ir paredzēta iestāšanās maksa vai biedra nauda (vai abas kopā), tad vienlaikus ar pieteikuma iesniegšanu ir veicami arī šie maksājumi. Iestāšanās maksa ir vienreizējs maksājums, ko biedrs veic iestāšanās brīdī, kas parasti ir vērsta uz KS organizatorisko izdevumu segšanu saistībā ar biedra uzņemšanas procesu. Savukārt biedra nauda ir regulārs maksājums, ko biedrs iemaksā KS. Iestāšanās maksa un biedra naudas lielums ir nosakāms statūtos. Šo mantisko saistību paredzēšanu nevar uzticēt valdei vai padomei, jo biedriem ir tiesības paļauties, ka jebkādas izmaiņas notiks prognozējamā veidā (ar statūtu grozījumiem).

JĀŅEM VĒRĀ!

KS personas pieteikumu izskata nekavējoties, bet ne vēlāk kā triju mēnešu laikā no tā iesniegšanas dienas. Lēmumu par biedra uzņemšanu (vai atteikumu uzņemt) pieņem valde, ja statūtos nav noteikta cita pārvaldes institūcija.

Ja persona atbilst KSL un KS statūtos noteiktajiem kritērijiem, tad ir ļoti ierobežotas iespējas atteikt šo personu uzņemt. KS ir tiesīga atteikt uzņemt personu biedra statusā tikai šādos gadījumos:

- persona neatbilst biedra statusa kritērijiem;
- KS nespēj apkalpot lielāku biedru skaitu un tā apkalpo tikai savus biedrus;
- persona jau bijusi izslēgta no KS par būtiskiem likuma vai statūtu pārkāpumiem vai arī par biedra rīcību, kas negatīvi ietekmējusi KS reputāciju vai radījusi kaitējumu KS interesēm.

JĀŅEM VĒRĀ!

Ja KS atsaka personas uzņemšanu, tad KS piecu dienu laikā rakstveidā informē (pieņem lēmumu), norādot atteikuma iemeslu. Lēmumam par biedra neuzņemšanu ir jābūt profesionālam, nevis “patīk vai nepatīk”, jo nepamatotu atteikumu var apstrīdēt citā KS institūcijā un pat vērsties tiesā.

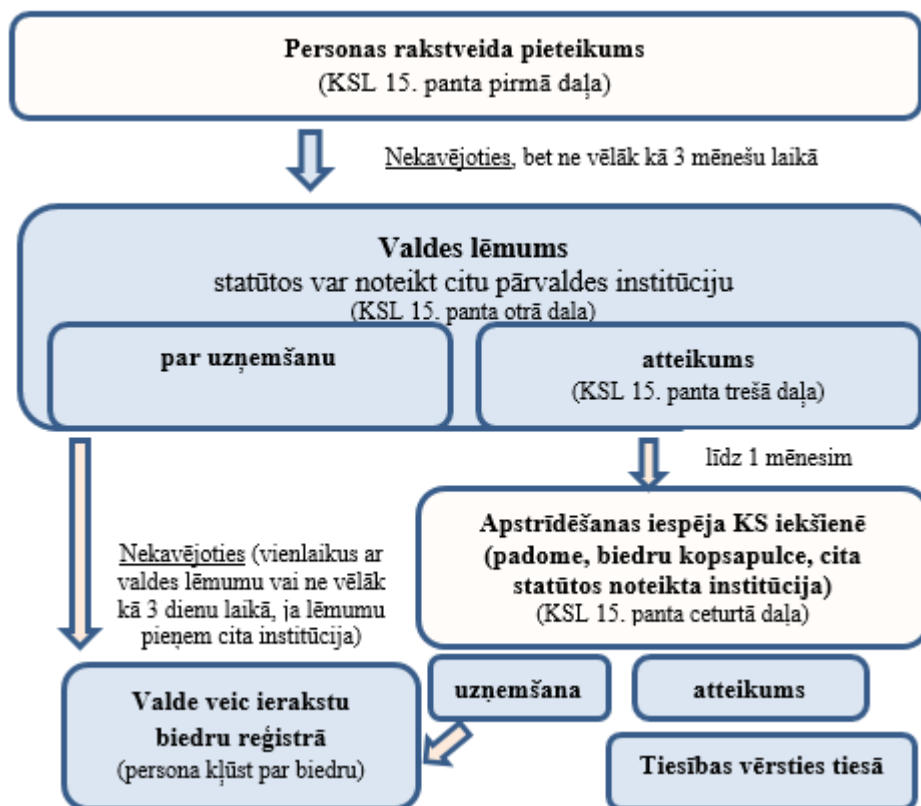
KSL paredz, ka lēmumu par biedra uzņemšanu pieņem valde bez citas pārvaldes institūcijas apstiprinājuma. Tā kā KSL ir skaidri noteikti gadījumi, kad KS var atteikt personu uzņemt KS, valdei ir jābūt spējīgai šos apstākļus konstatēt bez biedru kopsapulces apstiprinājuma. Vienlaikus statūtos ir atļauts noteikt citu institūciju (piemēram, padomi vai speciāli izveidotu biedru uzņemšanas komisiju), kas ir atbildīga par biedru uzņemšanu.

Piezīme:

Tā kā KS atteikums uzņemt personu par biedru ir apstrīdams vismaz vienā citā KS institūcijā, tad KS statūtos nevajadzētu biedru kopsapulci noteikt kā pirmo institūciju, kas lemj par biedru uzņemšanu, jo tas varētu būt pretrunā ar to, ka biedru kopsapulce ir augstākā institūcija, kuras lēmumus var pārsūdzēt tikai tiesā.

Gadījumā, ja valde ir noteikta kā atbildīgā institūcija par biedru uzņemšanu, izmaiņas biedru reģistrā veic vienlaicīgi ar lēmumu par biedra uzņemšanu. Savukārt gadījumā, ja šāda lēmuma pieņemšana atbilstoši statūtiem ir uzticēta citai KS institūcijai, valdei ir pienākums veikt izmaiņas biedru reģistrā ne vēlāk kā trīs dienu laikā no attiecīgā lēmuma pieņemšanas.

3.attēls

1.3. Biedra statusa zaudēšana

Tā kā KS ir brīvprātīga organizācija, biedrs var jebkurā brīdī izstāties no KS (KSL 17. pants). KSL paredz tiesības KS atlikt biedra izstāšanos līdz trīs mēnešu termiņam tikai īpašos gadījumos, piemēram, lai dotu iespējas KS pārvaldes institūcijai pārliecināt biedru par biedra statusa saglabāšanu (ņemot vērā, ka biedra izstāšanās var nozīmēt finansiālas sekas pašai KS). Tā kā biedra izstāšanās ir labprātīga un KS nav tiesību ierobežot biedra izstāšanos, par biedru reģistra vešanu atbildīgajai KS pārvaldes institūcijai nav jāpieņem lēmums, bet gan jāveic tikai faktiskas izmaiņas biedru reģistrā.

KSL paredz arī izsmelšu uzskaitījumu, kad biedru var izslēgt (KSL 18. panta pirmā daļa):

- ja biedrs neatbilst likumā vai statūtos noteiktajiem biedra statusa kritērijiem (piemēram, ja statūtos noteikts, ka par KS biedru var būt tikai meža īpašnieks un attiecīgais biedrs to ir atsavinājis, KS ir tiesības izslēgt to no KS);
- biedrs būtiski pārkāpis šā likuma vai statūtu noteikumus (piemēram, biedrs ilgstoši nemaksā statūtos noteikto biedra maksu);
- biedra darbība negatīvi ietekmē sabiedrības reputāciju vai nodara būtisku kaitējumu tās interesēm (piemēram, biedrs izplata apzināti nepatiesu informāciju par KS).

Pirmajā gadījumā biedra statusa kritēriji ir skaidri noteikti likumā, vai statūtos, tāpēc biedra neatbilstība tiem ir samērā viegli konstatējama. Otrajā un trešajā gadījumā ir nepieciešams padziļināti vērtēt, vai attiecīgais likuma vai statūtu pārkāpums ir tik būtisks, lai biedru izslēgtu no KS, vai biedra rīcības rezultātā ir nodarīts kaitējums KS.

Piezīme:

Arī šajās situācijās lēmumam par biedra izslēgšanu ir jābūt “profesionālam”, jo KS ir pienākums norādīt uz faktiem, kas kalpo par pamatu izslēgšanai, nevis tikai formāli atsaukties uz kādu no likumā minētajiem biedra izslēgšanas pamatiem.

Tāpēc vēlams šo pienākumu atstāt KS valdes kompetencē. KSL gan ļauj statūtos noteikt arī citu atbildīgo institūciju – gan citu no likumā minētajām pārvaldes institūcijām (piemēram, padomi), gan arī KS speciāli izveidotu institūciju (piemēram, speciāli izveidotu biedru izslēgšanas komisiju). KS statūtos nevajadzētu biedru kopsapulci noteikt kā pirmo institūciju, kas lemj par biedru izslēgšanu, jo tas varētu būt pretrunā ar principu, ka biedru kopsapulce ir augstākā KS institūcija, bet KSL paredz nodrošināt iekšēju apstrīdēšanas kārtību. Nepamatotu biedra izslēgšanu var pārsūdzēt tiesā. Jāņem arī vērā, ka biedra statuss un biedra dalības izbeigšanās sekas (paju izmaksa) ir nošķirami institūti (KSL 19. pants). Apstāklis, ka KS nevar uzreiz finansiāli nodrošināt paju izmaksu nedrīkst būt šķērslis, kas liedz biedram izstāties, jo tas būtu pretēji atvērtības principam un KS kā brīvprātīgas organizācijas principam.

JĀŅEM VĒRĀ!

Neatkarīgi no tā, vai biedrs ir izstājies no KS labprātīgi, vai arī pati KS ir pieņēmusi lēmumu par biedra izslēgšanu, KS dzēs no pamatkapitāla bijušajam biedram piederošās pajas un veic šo paju izmaksu. Tādējādi biedra dalības izbeigšanās gadījumā paja kļūst par KS parādu attiecībā pret bijušo biedru.

KS veic izmaksas gada laikā no gada pārskata apstiprināšanas, pieskaitot šai izmaksai peļņu vai ieturot zaudējumus par pēdējo pārskata gadu proporcionāli laikam, kad šī persona bijusi biedra statusā. Ierobežojumi izmaksu veikšanai var tikt noteikti, lai aizsargātu pašas KS finansiālās intereses un turpmāko darbību. KS var pagarināt paju izmaksas termiņu, ja izmaksa, kura veicama pārskata gada laikā, vienam vai vairākiem bijušajiem biedriem pārsniedz 3

procentus no sabiedrības pamatkapitāla. Termiņa pagarinājumu piemēro izmaksas daļai, kas pārsniedz 3 procentus no sabiedrības pamatkapitāla. Ja KS pagarinājusi izmaksu termiņu, izmaksu veic vienmērīgi pa gadiem, bet ne vēlāk kā triju gadu laikā no gada pārskata apstiprināšanas. Vienlaikus statūtos var noteikt arī citu maksimālo izmaksu termiņu.

Persona zaudē biedra statusu, protams, arī nāves gadījumā. Biedra nāves gadījumā tā mantinieks automātiski nekļūst par KS biedru. Šādā gadījumā mantiniekam piemērojams vispārējais regulējums par iestāšanos KS. Ja biedra mantinieks izteiks vēlmi iestāties KS, atteikt tā uzņemšanu varēs tikai tad, ja mantinieks neatbilst biedra statusa kritērijiem vai ir iepriekš izslēgts no KS. KS būs ļoti ierobežotas tiesības atteikt mantinieka uzņemšanu KS, pamatojoties uz to, ka KS nespēj apkalpot lielāku biedru skaitu (ņemot vērā, ka mantinieka iestāšanās pēc būtības nemaina biedru skaitu). Atšķirībā no vispārējās iestāšanās kārtības mantinieks būs atbrīvots no iestāšanās maksas, jo KS administratīvie izdevumi saistībā ar mantinieka uzņemšanu KS parasti ir salīdzinoši daudz mazāki nekā ar cita jauna biedra uzņemšanu. Ja mantinieks nevēlēsies kļūt par KS biedru, tam pienākošos biedra ieguldījumu pamatkapitālā KS izmaksās vispārējā kārtībā.

2. Biedru kopsapulce

JĀŅEM VĒRĀ!

Biedru kopsapulce ir augstākā KS pārvaldes institūcija. Visi biedri automātiski veido biedru kopsapulci un nav jāpieņem nekāds lēmums par biedru kopsapulces izveidošanu.

Biedru kopsapulce ir vienīgā institūcija, kuras izveidošanai nav jāprasa īpaša piekrišana, jo persona, kas vēlas kļūt par biedru, ar uzņemšanas brīdi (ierakstīšanu biedru reģistrā) kļūst arī par biedru kopsapulces sastāvdaļu. Visi biedri ir tiesīgi piedalīties biedru kopsapulces norisē un izmantot citas KSL paredzētās biedru tiesības. Biedrs var piedalīties kopsapulcē, saņemt informāciju, izteikt savu viedokli vai uzdot jautājumus arī gadījumā, ja tam nav balsstiesību.

Piezīme:

Biedrs var piedalīties kopsapulcē arī ar pilnvarnieka starpniecību, noformējot pilnvaru rakstveidā un pievienojot šo pilnvaru kopsapulces protokolam. Pilnvarai nav nepieciešama notariāla forma. Rakstveida pilnvarai ir jābūt tādā formā, lai no tās būtu nepārprotami identificējams biedrs un viņa griba pilnvarot konkrēto personu.

Tomēr praksē, ņemot par piemēru arī veco KSL, tiek paredzēts pienākums uzrādīt biedra karti, paju vai biedra grāmatiņas oriģinālu. Šādi dokumenti nevar aizstāt likumā paredzēto pilnvaru, jo tie skaidri neapliecina biedra gribu pilnvarot, jo kāds šos dokumentus var būt ieguvis arī bez biedra piekrišanas. Tā būtu valdes (biedru kopsapulces organizētāja) atbildība, ja personai ļautu piedalīties kopsapulcē cita biedra vietā tikai uz šādu dokumentu pamata bez pilnvaras.

JĀŅEM VĒRĀ!

Viena persona nevar pārstāvēt vairāk nekā trīs biedrus, izņemot gadījumu, kad pilnvarā ietverts balsošanas uzdevums par katru attiecīgās biedru kopsapulces darba kārtības jautājumu.

Tā kā pastāv iespēja, ka darba kārtība tiek papildināta un nemainīga darba kārtība varētu būt zināma tikai 10 darba dienas pirms kopsapulces (KSL 35. panta trešā daļa), tad šādu pilnvaru ar balsošanas uzdevumiem nevajadzētu izsniegt ātrāk, nekā ir zināma nemainīga darba kārtība.

Piezīme:

Pilnvara nav nepieciešama likumiskajiem pārstāvjiem, piemēram, juridisko personu valdes locekļiem vai nepilngadīgu bērnu vecākiem, bet tādā gadījumā ir jāuzrāda dokuments, kas apliecina pārstāvības tiesības.

2.1. Biedru kopsapulces kompetence

JĀŅEM VĒRĀ!

Biedru kopsapulce pieņem visus svarīgākos KS lēmumus. Jautājumus, kas ar likumu vai KS statūtiem ir paredzēti ekskluzīvā biedru kopsapulces kompetencē, nevar izlemt cita institūcija vai persona. Izņēmums ir gadījumā, ja ir izveidota pārstāvju sapulce, kas pilnībā aizstāj biedru kopsapulci.

Atbilstoši KSL 31. pantam tikai biedru kopsapulces kompetencē ietilpst:

- padomes locekļu un revidenta ievēlēšana un atsaukšana;
- atlīdzības noteikšana padomes locekļiem un revidentam;
- gada pārskata apstiprināšana, iepriekšējā saimnieciskās darbības gada peļņas sadale vai zaudējumu segšanas kārtības noteikšana;
- lēmuma par sabiedrības darbības izbeigšanu, turpināšanu vai reorganizāciju pieņemšana;
- grozījumu izdarīšana statūtos;
- lēmuma par prasības celšanu pret valdes vai padomes locekli vai par atteikšanos no prasības pret viņiem pieņemšana;
- lēmuma par sabiedrības pārstāvja iecelšanu prasības uzturēšanai pret valdes vai padomes locekli, kā arī valdes celtajās prasībās pret sabiedrību pieņemšana;
- valdes locekļu ievēlēšana un atsaukšana;
- atlīdzības noteikšana valdes locekļiem.

Ja KS izveido padomi, tad KS statūtos var paredzēt, ka padome ievēl un atsauc valdes locekļus, kā arī nosaka atlīdzību valdes locekļiem. Ja tas ir noteikts statūtos, tad šā lēmuma pieņemšana ir nevis biedru kopsapulces, bet padomes kompetencē. Šādā gadījumā biedru kopsapulce joprojām saglabā vispārīgas tiesības kontrolēt valdes atlīdzību, jo biedru kopsapulces kompetencē ietilpst valdes locekļiem paredzētās atlīdzības noteikšanas vispārējie principi, veidi un kritēriji, ja sabiedrības statūtos ir paredzēts, ka valdes locekļu ievēlēšana, atsaukšana un atlīdzības noteikšana ir padomes kompetencē.

Biedru kopsapulces (vai padomes) tiesības ievēlēt valdes locekli ir nesaraucjami saistītas ar tiesībām noteikt atlīdzību. Jau no Civillikuma 2178. panta un Darba likuma 28. panta otrās daļas izriet, ka darba līguma būtiskā sastāvdaļa ir atlīdzība. Arī pilnvarojuma līguma gadījumā atlīdzības jautājums ir svarīgs (Civillikuma 2311. pants). Fiziskā persona diez vai piekritīs kļūt par valdes locekli, kamēr nebūs notikusi vienošanās par atlīdzību. Valdes locekļa kandidātam ir jāapzinās, kāda atlīdzība viņam ir paredzēta, pirms viņš piekrīt kļūt par valdes locekli. Pretējā gadījumā var veidoties absurda situācija, ka notiek smagnēja procedūra ar biedru kopsapulces sasaukšanu un valdes locekļu ievēlēšanu, bet pēc kopsapulces jaunievēlētais valdes loceklis uzreiz atsakās no amata, jo uzskata, ka saņems pārāk mazu atlīdzību. Atlīdzības jautājums var ietekmēt arī konkrēto balsojumu, jo biedriem ir tiesības lemt par vienu vai otru kandidātu, arī ņemot vērā, kādai atlīdzībai konkrētais kandidāts ir piekritis. Proti, ir jāievēro princips, ka atlīdzību nosaka tā pārvaldes institūcija, kas ievēl konkrēto amatpersonu. Šāds princips attiecas gan uz padomes un valdes locekļu, gan uz revidenta iecelšanu. Līdz ar to, ja biedru kopsapulce ievēl valdi, tad nevajadzētu paredzēt, ka atalgojumu ievēlētajam valdes loceklim izvēlas noteikt padome.

Piezīme:

KS statūtos var paredzēt arī citus jautājumus, kuru izlemšana ir vienīgi biedru kopsapulces kompetencē. Šī iespēja ļauj saglabāt biedriem lielāku kontroli pār KS. Tomēr šim aspektam ir

jāpieiet saprātīgi. Pārāk plaša biedru kopsapulces kompetence (plašs jautājumu loks) apgrūtina ikdienas KS darbību, jo pārāk bieži nāktos sasaukt biedru kopsapulci un nebūtu iespējams pieņemt operatīvus lēmumus.

Primāri valde ir tā, kas izlemj visus ar ikdienas KS darbību saistītos jautājumus, jo īpaši tādus, kur ir nepieciešams operatīvi reaģēt. Biedru kopsapulcē izskatāmo jautājumu loks ir atkarīgs arī no biedru skaita. Ja ir salīdzinoši mazs biedru skaits un tiem ir iespēja operatīvi organizēt biedru kopsapulces lēmumu pieņemšanu, tad biedru kopsapulces kompetenci iespējams ir lietderīgi arī paplašināt.

Arī KSL 56. pants jau dod norādi, kādi jautājumi papildus varētu tikt skatīti biedru kopsapulcē. KSL piedāvā likumisko modeli, lai atvieglotu vienošanos par KS statūtu redakciju. Proti, ja KS statūtos būs tikai frāze, ka svarīgus (būtiskus) jautājumus ir jāapstiprina (jāizskata) arī biedru kopsapulcē, tad šie jautājumi būs šādi:

- līdzdalības iegūšana citā KS vai komercsabiedrībā, līdzdalības palielināšana, samazināšana vai izbeigšana;
- citas KS vai komercsabiedrības dibināšana, darbības izbeigšana, turpināšana vai reorganizācija;
- uzņēmuma (lietu kopības) iegūšana vai atsavināšana;
- nekustamo īpašumu pirkšana, pārdošana vai apgrūtināšana ar lietu tiesībām;
- filiāļu un pārstāvniecību atvēršana vai slēgšana;
- tādu aizdevumu izsniegšana, kuri nav saistīti ar KS parasti veicamo saimniecisko darbību;
- jaunu darbības veidu uzsākšana, kā arī esošo darbības veidu izbeigšana.

Nav aizliegts KS statūtos paredzēt, ka biedru kopsapulcē izskata tikai dažus no iepriekš minētajiem jautājumiem vai arī papildus uzskaita citus pietiekami konkrētus jautājumus. Statūtos ir svarīgi precīzi definēt izskatāmo jautājumu loku, lai starp pārvaldes institūcijām nerodas pārpratumu ir vai nav nepieciešams organizēt biedru kopsapulci.

2.2. Tiesības un pienākums sasaukt kopsapulci

Biedru kopsapulces sasaukšana (izsludināšana) ir visu biedru (arī bez balsstiesībām) uzaicināšana uz kopsapulci, informējot par tās norises vietu, laiku un mērķi (darba kārtību). Biedru kopsapulci vienmēr var sasaukt valde pēc savas iniciatīvas. Valdei ir pienākums sasaukt kopsapulci, ja to pieprasa padome, revidents vai vismaz viena desmitdaļa biedru. Valde izsludina biedru kopsapulci mēneša laikā no pieprasījuma saņemšanas dienas un tai ir jānotiek trīs mēnešu laikā. Ja valde šos termiņus neievēro, tad biedru kopsapulci sasauk padome vai revidents. Ja šādu institūciju nav vai arī citu iemeslu dēļ kopsapulce nav notikusi triju mēnešu laikā, tad to var sasaukt vismaz viena desmitdaļa biedru, kas parasti ir tie paši biedri, kas pieprasīja kopsapulces sasaukšanu.

Piezīme:

Tā kā KSL paredz vismaz vienas desmitdaļas biedru tiesības sasaukt kopsapulci, tad KS statūtos nevar paredzēt lielāku sliekšni (piemēram, puse no biedriem), jo tas pārāk aizskartu biedru intereses un būtu pretējs likuma mērķim.

Tomēr statūtos var paredzēt, ka biedru kopsapulces sasaukšanu var ierosināt arī mazāks biedru skaits, jo šāds noteikums ir labvēlīgāks biedru interesēm.

Nepieciešamo biedru skaitu nav vēlams noteikt, kā konkrētu skaitli, jo tas var radīt pārpratumus un neatbilstību likumam, ja notiek būtiskas biedru skaita izmaiņas. Vienlaikus šāda

iespēja ir rūpīgi jāapsver, jo sliekšņa samazināšana var arī radīt pretēju efektu, ka biedru kopsapulces tiek sasauktas pārāk bieži un tas pārāk apgrūtina KS darbību.

Pienākums sasaukt kopsapulci var izrietēt arī no likuma vai KS statūtiem. Piemēram, gada pārskata iesniegšanai VID ir noteikts galējais termiņš – parasti četri mēneši no gada pārskata beigām.⁵² Ja KS statūtos nav noteikts citāds gads, tad tas sakrīt ar kalendāru gadu (likuma “Par grāmatvedību” 14. pants). Tā kā gada pārskata apstiprināšana nav iespējama bez biedru kopsapulces sasaukšanas, tad biedru kopsapulcei ir jānotiek vismaz reizi gadā tādā termiņā, lai KS paspēj termiņā iesniegt gada pārskatu VID. Līdz ar to KS biedru kopsapulce parasti notiek katru gadu no janvāra līdz aprīlim, atkarībā no tā, cik ātri valde ir izstrādājusi gada pārskata projektu. Šādas biedru kopsapulces sauc arī par ikgadējām vai kārtējām sapulcēm. KSL atšķirībā no vecā KSL vairs neparedz kopsapulču dalījumu kārtējās un ārkārtas kopsapulcēs. Ja biedru kopsapulces kompetence nav plaša un nav īpašu notikumu KS darbībā, tad ir pilnīgi iespējams, ka biedru kopsapulces arī notiek tikai vienu reizi gadā.

KS statūtos var noteikt noteiktus termiņus (laika nogriežņus vai konkrētu datumu vai dienu), kad jānotiek kopsapulcei (piemēram, februāra otrajā sestdienā). Parasti šādi termiņi tiek saistīti ar KS finanšu pārskatu sagatavošanu, piemēram, biedru kopsapulce vēlas iepazīties ar KS ceturkšņa finanšu rādītājiem. Statūtos var paredzēt arī kādus īpašus apstākļus, kad ir sasaucama biedru kopsapulce.

2.3. Paziņojums par sasaukšanu

Paziņojumu (informāciju) par biedru kopsapulces sasaukšanu valde dara zināmu (paziņo) visiem biedriem.

JĀŅEM VĒRĀ!

Biedra neinformēšana vai nepienācīga informēšana par plānoto kopsapulci ir rupjš biedra tiesību pārkāpums.

KSL neierobežo formas izvēli, kā tiek informēti biedri. Teorētiski ir iespējams paziņot arī mutiski vai telefoniski, tomēr šādā gadījumā valde riskē, ka gadījumā, ja kāds biedrs neieradīsies uz sanākumi un vēlēšies apstrīdēt pieņemtos lēmumus, valdei nebūs pierādījumu, ka biedrs bija pienācīgi informēts par kopsapulci.

JĀŅEM VĒRĀ!

Statūtos var paredzēt dažādus paziņošanas veidus, tomēr ir obligāti jāievēro princips, ka informāciju saņem visi biedri.

Piemēram, nebūtu pieļaujama situācija, ka paziņojumu pieliek tikai pie ziņojumu dēļa KS juridiskajā adresē, jo biedriem nav pienākums katru dienu ierasties KS juridiskajā adresē. Paziņojums var tikt nodots personīgi, nosūtīts uz telefonu (sms), elektronisko pastu (e-pasts), vienkāršā vai ierakstītā vēstulē. Tam ir jābūt nosūtītam personīgi uz attiecīgā biedra kontaktinformāciju (tieši biedram vai tā pārstāvim, ja tāds ir norādīts). Lai nebūtu pārpratumu un strīdu ir vēlams vienoties vai pat statūtos paredzēt, kāda ir KS standarta paziņošanas kārtība. **Piemēram**, ja tiek izvēlēta iespēja sūtīt paziņojumu ar elektroniskā pasta starpniecību, tad jau brīdī, kad persona kļūst par biedru ir jānodrošina, ka valdes rīcībā ir šī informācija. Tā kā izņēmuma gadījumos arī revidents vai paši biedri var sasaukt kopsapulci, tad šādi biedru kontaktinformācijai ir jābūt pieejamai, ja ir tāda nepieciešamība. Teorētiski nav aizliegts vienoties par paziņošanu arī bez informācijas nodošanas personīgi, piemēram, ar sludinājumu

⁵² Gada pārskatu un konsolidēto gada pārskatu likuma 97. panta pirmā daļa.

noteiktā laikrakstā vai KS mājaslapā internetā, tomēr šāda iespēja noteikti ir precīzi jāatrunā statūtos, kā arī tas var palielināt risku, ka kāds no biedriem tomēr nav savlaicīgi uzzinājis par kopsapulces norisi. Laikraksta gadījumā tas var radīt arī papildu izmaksas, jo darba kārtības publicēšana var aizņemt arī lielu apjomu. Līdz ar to būtu jāizvairās no pārāk bezpersoniskiem paziņojuma nodošanas veidiem.

Piezīme:

Lai neradītu liekus pārpratumus un neērtības, nav ieteicams arī pārāk bieži mainīt paziņošanas veidus. Kamēr visi biedri netiek nepārprotami informēti par turpmākas kārtības izmaiņām, ir jāpieturas pie sākotnēji izvēlēta paziņošanas modeļa.

Atkarībā no izvēlēta paziņojuma nodošanas veida biedriem ir jānodrošina attiecīga kontaktinformācija (telefona numurs, dzīvesvietas adrese, e-pasts). Ja biedra kontaktinformācija nomainās, tad biedram pašam ir pienākums informēt par šo faktu. Valdei, protams, saprāta robežās (labticīgi) ir jādara viss iespējamais, lai paziņotu informāciju šim biedram, tomēr šādā situācijā biedrs visticamāk nevarēs vainot valdi un apstrīdēt kopsapulces pieņemtos lēmumus, ja pats bija nolaidīgs un savlaicīgi neinformēja par kontaktinformācijas izmaiņām. Šādu iemeslu dēļ vislabāk būtu kombinēt vairākus paziņošanas veidus, piemēram, elektroniskais pasts un telefoniski (sms) vai papildus arī informācija KS mājaslapā.

2.3.1. Paziņošanas termiņš

JĀŅEM VĒRĀ!

Paziņojumu dara zināmu vismaz 30 dienas pirms biedru kopsapulces. Ja statūti paredz kopsapulces sasaukšanu elektroniski, tad šis termiņš var būt arī 20 dienas.

Piemēram, paziņojums visiem biedriem tiek sūtīts uz elektronisko adresi (e-pastu). “Dara zināmu” nozīmē, ka tas ir nevis vēstules nosūtīšanas, bet reālais vai prezumētais saņemšanas (satura uzzināšanas) brīdis. KS statūtos var paredzēt arī garāku minimālo paziņošanas termiņu, bet nevar paredzēt īsāku. Paziņošanas termiņa mērķis ir nodrošināt biedriem pietiekošu laiku, lai varētu sagatavoties kopsapulcei, ieplānot to savā dienas kārtībā vai nepieciešamības gadījumā savlaicīgi atrast pilnvaroto personu, kā arī izplānot nokļūšanu kopsapulces vietā. Šāda salīdzinoši gara termiņa noteikšana pamatojama arī ar kvoruma prasības neesamību (skatīt sadaļu 2.7.3. *Kvoruma prasība*). Ja KSL vai statūtos noteiktais minimālais termiņš netiek ievērots un biedru kopsapulce tomēr notiek, tad biedri, kas nebūs ieradušies uz kopsapulci varēs tajā pieņemtos lēmumus apstrīdēt un atcelt tiesas ceļā.

2.3.2. Paziņojuma saturs

Paziņojumā par kopsapulces sasaukšanu norāda:

- KS nosaukumu un reģistrācijas numuru;
- institūciju, kura sasauca biedru kopsapulci;
- kopsapulces norises vietu un laiku;
- darba kārtību;
- vietu un laiku, kur un kad biedri var iepazīties ar lēmuma projektiem un dokumentiem, kuriem ir nozīme lēmuma pieņemšanā.

Institūcija, kas sasauca kopsapulci, parasti ir valde. Tomēr, ja biedru kopsapulci sasauca padome, revidents vai paši biedri, paziņojumā papildus norāda arī kontaktinformāciju, kur pieteikt papildu jautājumus biedru kopsapulces darba kārtībai. Ja kopsapulci sasauca valde, tad šāda informācija nav nepieciešama, jo biedriem vienmēr ir tiesības papildu jautājumus sūtīt vai atnest uz KS juridisko adresi vai arī citādāk statūtos noteiktajā kārtībā, piemēram, uz KS vai citu

īpaši norādītu e-pastu. Savukārt biedriem var nebūt piekļuve KS e-pastam vai pat juridiskajai adresei (īpaši, ja valdes nav vispār vai tā ļaunprātīgi ir atteikusies sasaukt kopsapulci pēc pieprasījuma), tāpēc drošāk ir norādīt citu kontaktinformāciju.

2.4.Kopsapulces darba kārtība

JĀŅEM VĒRĀ!

Biedru kopsapulce var pieņemt lēmumus tikai par tiem jautājumiem, kas ir iekļauti darba kārtībā. Biedram ir jābūt iespējai savlaicīgi uzzināt plānoto darba kārtību, lai sagatavotos jautājuma izskatīšanai (iepazītos ar dokumentiem) vai arī lai izlemtu, vai vispār viņu šie jautājumi interesē un vai ir vērts ierasties uz kopsapulci.

Ja darba kārtībā ir juridiski, finansiāli vai citādi sarežģīti jautājumi, tad biedram ir iespēja pieaicināt ekspertu konkrētā jautājuma izpētei vai ieteikuma saņemšanai, kā izdevīgāk balsot. Nav arī izslēgta iespēja, ka biedrs vēlēties pilnvarot citu personu nākt uz kopsapulci, ja daba kārtībā ir ļoti specifisks jautājums un biedrs vēlas atrast uzticamu ekspertu šajā jomā. Paziņojumā norādīto darba kārtību (izskatāmos jautājumus) var mainīt vietām, nav obligāti strikti ievērot secību. Tomēr arī šo iespēju nevar izmantot ļaunprātīgi.

Piezīme:

Ja ir paredzēta ilgstoša sanāksme (vairākas stundas), tad varētu tikt apsvērta iespēja arī katram darba kārtības jautājumam norādīt aptuveno izskatīšanas laiku. Iespējams, ka kāds no biedriem attiecīgi izvēlēties ierasties tikai kopsapulces sākumā vai beigās.

Darba kārtībā izlemjamie jautājumi paziņojuma nosūtīšanas brīdī var būt arī bez lēmuma projektiem, jo to pieejamība ir jānodrošina ne vēlāk kā 10 dienas pirms biedru kopsapulces. Tomēr darba kārtībā minēti jautājumi nevar būt pārāk vispārīgi, ka tie nedod skaidru priekšstatu, piemēram, “statūtu grozījumi”, nenorādot, ne statūtu punktu, ne grozījumu būtību. Šādos gadījumos ir pat vēlams uzreiz pievienot plānoto grozījumu tekstu vai vismaz paskaidrojumu, par ko tiks diskutēts.

Piezīme:

Darba kārtībā nevar arī paredzēt deklaratīvu frāzi “citi jautājumi”. Ja ir šāds darba kārtības punkts, tad tur var skatīt tikai informatīvus vai organizatoriskus jautājumus, piemēram, kur un kad ir vēlams sasaukt nākamo kopsapulci, pieņemt zināšanai informāciju par kādu valdes rīkotu pasākumu u.tml.

Biedru kopsapulces darba kārtībā iekļaujamos jautājumus nosaka tā institūcija, kas ierosina sasaukt kopsapulci. Ja biedru kopsapulci pieprasa sasaukt viena desmitdaļa biedru, tad vienlaikus ar pieprasījumu ir jāiesniedz arī vēlamā darba kārtība. Tas pats attiecas arī uz padomes un revidenta pieprasījumu. Tā kā biedru kopsapulci var vienmēr sasaukt arī pēc valdes iniciatīvas, tad gadījumā, ja ir saņemts šāds pieprasījums, valdei nav aizliegts pievienot arī sev (KS interesēm) vēlamos jautājumus. Tas pats attiecas arī uz situāciju, ja valde vienlaikus (pirms ir nosūtīti paziņojumi) saņem vairākus pieprasījumus sasaukt kopsapulci un skatīt konkrētus jautājumus, proti, nav aizliegts tos visus apvienot un biedru kopsapulcē skatīt visus piedāvātos darba kārtības jautājumus.

JĀŅEM VĒRĀ!

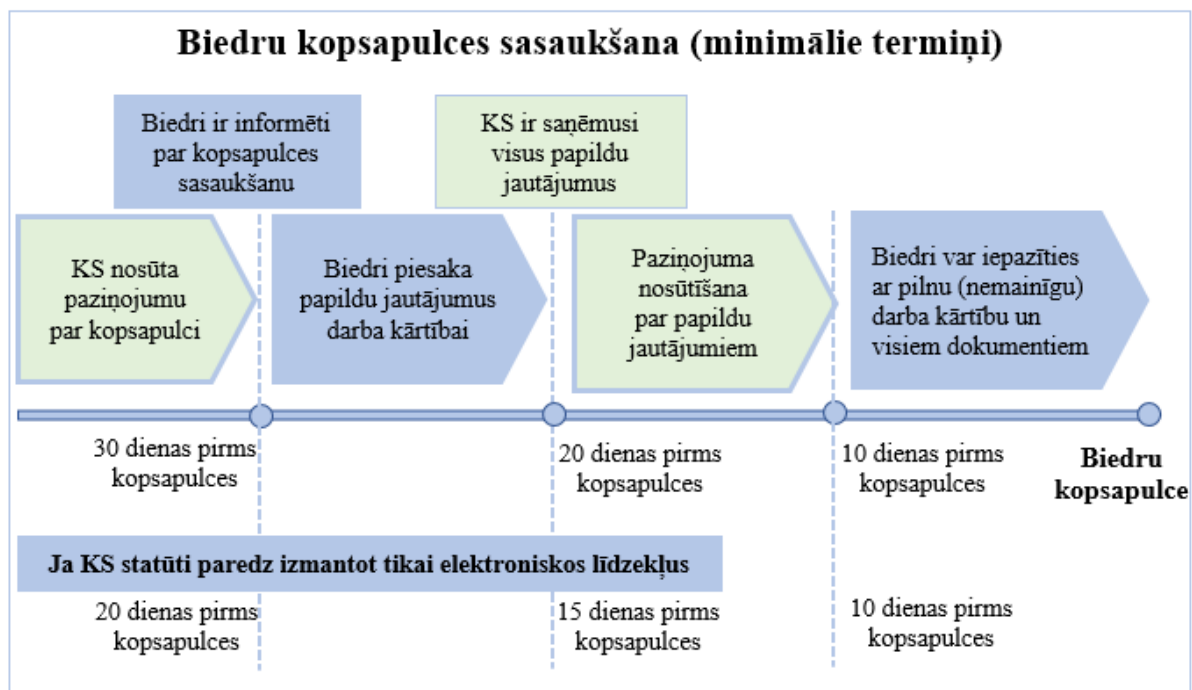
Ikvienam biedram 10 dienu laikā no paziņojuma (uzaicinājuma uz kopsapulci) saņemšanas dienas ir tiesības prasīt papildu jautājumu iekļaušanu biedru kopsapulces darba kārtībā. Ja statūtos noteikts, ka biedrs var prasīt papildu jautājumu iekļaušanu biedru kopsapulces darba

kārtībā, izmantojot tikai elektroniskos līdzekļus, šo termiņu var samazināt līdz piecām dienām, jo nav nepieciešams papīra vēstules sūtīšanas laiks.

Nevar saīsināt šos attiecīgi 10 un 5 dienu termiņus, kā arī nevar biedriem aizliegt tiesības pieteikt papildu jautājumus. KS statūtos vai pašā paziņojumā var noteikt tikai garāku termiņu papildu jautājumu pieteikšanai, ja vien tiek nodrošināts, ka galīgā darba kārtība ir zināma visiem biedriem vismaz 10 dienas pirms kopsapulces. Ja KS statūtos vai paziņojumā nekas nav minēts par papildu jautājumu pieteikšanu, tad automātiski piemērojas KSL paredzētais 10 dienu termiņš. KSL skaidri neparedz, tomēr, lai aizsargātu arī KS intereses un iespētu savlaicīgi informēt pārējos biedrus par papildu darba kārtības jautājumiem, 10 dienu laikā šie jautājumi ir jādara zināmi paziņojuma nosūtītājam (parasti valdei), piemēram, jāiesniedz valdei vai jānogādā KS juridiskajā adresē. Pēdējā desmitajā dienā nevar izdomāt papildu jautājumus sūtīt pa pastu vai izvēlēties citu informēšanas viedu, kas novēloti sasniegs adresātu. Tieši tāpēc ir iespējams statūtos saīsināt termiņu līdz piecām dienām, ja papildu jautājumu pieteikšana notiek tikai un vienīgi elektroniski, proti, ar maksimāli nelielu laika nobīdi starp nodošanu un saņemšanu.

Ievērojot iepriekš minēto, atšķiras minimālie kopsapulces sasaukšanas termiņi atkarībā no tā, vai KS statūtos ir paredzējusi pienākumu izmantot elektroniskos līdzekļus paziņojumu nosūtīšanai un papildu jautājumu pieteikšanai (4.attēls).

4.attēls

2.5. Elektronisko līdzekļu izmantošana kopsapulces organizēšanā

KSL ļauj ar elektronisko līdzekļu palīdzību gan pilnībā noturēt kopsapulci elektroniski, gan arī ar elektronisko līdzekļu palīdzību īstenot procesuālas darbības kopsapulces organizēšanā.

JĀŅEM VĒRĀ!

Lai biedru kopsapulci varētu noturēt elektroniskajā vidē, elektronisko līdzekļu platformai jābūt tādai, kas nodrošina visas KSL un statūtos noteiktās tiesības – balsot, diskutēt, iepazīties ar informāciju, uzdot jautājumus valdei, kā arī īstenot citas KSL vai statūtos noteiktās tiesības.

Ja KS būs sasaukusi kopsapulci, izmantojot elektroniskos līdzekļus, tomēr nebūs īstenojusi iespēju biedram realizēt kādu no KSL vai statūtos noteiktajām tiesībām, būs pamats vērtēt pašas kopsapulces un tajā pieņemto lēmumu leģitimitāti.

JĀŅEM VĒRĀ!

KSL 36. panta septītā daļa paredz, ka tiesības elektroniski sasaukt kopsapulci var izmantot tikai tad, ja KS nodrošina drošu biedru identificēšanu un drošu kārtību biedru tiesību izlietošanai.

KSL neizvirza nekādas citas prasības, kas skaidri norādītu, ka izvēlētie elektroniskie līdzekļi atbilst KSL minētajiem drošības kritērijiem. Līdz ar to KSL valdei ir pienākums izvērtēt visus iespējamus riskus, izvēloties kādus konkrētus elektroniskos līdzekļus kopsapulces organizēšanā. Valde attiecīgi būs arī atbildīga par tādu elektronisko līdzekļu izmantošanu, kas ļauj pārliecināties par katra biedra klātesamību, tā balsojumu un citām veiktajām darbībām. Lai nodrošinātu drošu biedru identificēšanu un visu biedru tiesību realizāciju, nav obligāti nodrošināt tādu elektronisko līdzekļu izmantošanu, kas ļautu savu identitāti apliecināt ar internetbankas rīkiem. KS var arī izvēlēties vienkāršākus risinājumus, citiem vārdiem sakot, arī ar mazāku drošības līmeni biedru identificēšanā. **Piemēram**, KS var izveidot platformu, kurā KS biedriem būtu ļauts pieslēgties, ievadot iepriekš piešķirtu paroli. Tāpat KS var izmantot kādu no jau piedāvātajām platformām elektroniskās balsošanas nodrošināšanai, iepriekš pārliecinoties par to atbilstību tieši KS vajadzībām.

JĀŅEM VĒRĀ!

Ņemot vērā KSL paredzētās tiesības un pienākumus, elektroniskajai platformai jānodrošina iespēja diskutēt par darba kārtības jautājumiem. Diskusijai jābūt nodrošinātai tā, lai biedrs var izteikties par darba kārtības jautājumiem, savukārt pārējie biedri un KS vadība var uzklaut minēto informāciju, kā arī nepieciešamības gadījumā attiecīgi arī paust savu viedokli vai arī atbildēt uz jautājumiem.

Tas nozīmē, ka, izmantojot elektroniskos līdzekļus kopsapulces organizēšanā, jābūt nodrošinātai kopsapulces tiešraidei vismaz audio formātā. Video formāta nenodrošināšana nav pamats, lai atzītu biedru kopsapulci par nenotikušu un tajā pieņemtos lēmumus par spēkā neesošiem. Ja elektroniskā platforma nodrošina drošu biedru identificēšanu, balsošanu par darba kārtības jautājumiem, bet nenodrošina diskutēšanas iespēju, tad risinājums šādai situācijai ir citu elektronisko līdzekļu paralēla izmantošana, piemēram, telekonferences organizēšana. Šādā gadījumā jāņem vērā, ka liels skaits biedru, kas kopsapulcē piedalās ar elektronisko līdzekļu palīdzību, varētu apgrūtināt kopsapulces vadīšanu un tā norisi.

KS statūtos var noteikt tiesības ne tikai noturēt visu kopsapulci elektroniski, bet paredzēt iespēju biedriem piedalīties kopsapulcē, izmantojot elektroniskos līdzekļus. Respektīvi, tiek organizēta klātienē biedru kopsapulce, paralēli ļaujot biedriem piedalīties kopsapulcē un nodot balsojumu par konkrēto jautājumu arī attālināti, izmantojot elektroniskos līdzekļus. Arī šādas tiesības KS var izmantot tikai tad, ja nodrošina drošu biedru identificēšanu un kārtību biedru tiesību izmantošanai. Šāda paralēla elektronisko līdzekļu izmantošana klātienē kopsapulces organizēšanā gan nerada nekādu ietekmi uz kopsapulces sasaukšanas termiņiem, bet kalpo par rīku, kas atvieglo biedru dalību kopsapulcē un vairo biedru līdzdarbošanos KS pārvaldē.

Piezīme:

KSL neliedz KS statūtos paredzēt, ka atsevišķu tiesību vai pienākumu izpilde ir iespējama tikai elektroniski.

Piemēram, statūtos var paredzēt, ka ar kopsapulces organizēšanu saistītās darbības ir veicamas tikai elektroniski (valde informē par kopsapulci tikai elektroniski un biedri piesaka papildu jautājumus darba kārtībai tikai elektroniski), bet pati kopsapulce tiek sasaukta klātienē bez elektronisko līdzekļu izmantošanas. Šāda procedūra var kalpot par veidu, kā nodrošināt pašas kopsapulces ātrāku noturēšanu. Proti, situācijā, ja statūti paredz izmantot tikai elektroniskos līdzekļus ar kopsapulces organizēšanu saistīto tiesību un pienākumu izpildē, tad paziņojums par kopsapulces organizēšanu ir nosūtāms ar tādu aprēķinu, ka biedrs to saņem ne vēlāk kā 20 dienas pirms kopsapulces. Prezumpcija par elektroniski nosūtīta dokumenta saņemšanu iestājas otrajā dienā pēc tā nosūtīšanas. Tas nozīmē, ka šāds paziņojums faktiski elektroniski nosūtāms ne vēlāk kā 21 dienu pirms kopsapulces norises dienas. Statūtos, protams, var paredzēt arī garākus termiņus. Līdz ar to elektronisko līdzekļu izmantošana tikai kopsapulces organizēšanā saīsina ar organizēšanu saistītos termiņus, vienlaikus ļaujot izvairīties no iespējamajiem riskiem, ko rada biedru identifikācija un balsošanas nodrošināšana elektroniski noturētā kopsapulcē. Proti, paredzot šādu kārtību KS statūtos, biedram ir pienākums norādīt tikai e-pasta adresi, uz kuru sūtāmi paziņojumi par kopsapulces sasaukšanu un no kuras var pieteikt papildu jautājumus darba kārtībai.

2.6.Lēmumu projekti un citi dokumenti

JĀŅEM VĒRĀ!

Biedriem ir tiesības iepazīties ar lēmumu projektiem un dokumentiem, kuriem ir nozīme lēmuma pieņemšanā, vismaz 10 dienas pirms biedru kopsapulces.

Ja biedru kopsapulcē paredzēts grozīt sabiedrības statūtus, lēmuma projektam par statūtu grozījumiem pievieno dokumentu, kurā norāda, kurus statūtu punktus ierosināts atzīt par spēku zaudējušiem vai grozīt, un šo punktu jauno redakciju. Lēmumprojekts ir vajadzīgs, lai biedrus labāk informētu par izskatāmā jautājuma būtību, kā arī tā ir valdes iespēja (reizēm arī pienākums) savlaicīgi informēt par savu nostāju, kā attiecīgais jautājums būtu izlemjams, proti, kas no valdes skatupunkta ir atbilstošāks KS kopējām interesēm. Nepārprotami tas ir attiecināms uz peļņas sadales jautājumu (KSL 27. pants). Labā prakse ir arī, ja jautājumam par valdes, padomes vai citas amatpersonas vēlēšanu kopā ar citiem dokumentiem pievieno arī informāciju par kandidātiem, tajā skaitā dzīves aprakstu (CV) vai vismaz iepriekšējo darba pieredzi. Vienlaikus lēmumprojekta esamība nenozīmē, ka biedru kopsapulce nevar izlemt pretēji. Kopsapulces laikā pieņemtais lēmums var būtiski atšķīrsies no lēmumprojektā piedāvātā. **Piemēram**, nav aizliegts plānotā Jāņa Bērziņa vietā sanāksmē ievēlēt Annu Priedīti. Nav aizliegts valdes locekļa kandidātus izvirzīt arī tikai kopsapulces laikā. Galvenais, lai pieņemtais lēmums atbilst darba kārtībā izskatāmajam jautājumam vai tieši izriet no tā.

JĀŅEM VĒRĀ!

Atbilstoši KSL 22. pantam valdei ir pienākums nodrošināt, ka biedri var iepazīties ar lēmumprojektiem un citiem dokumentiem KS juridiskajā adresē.

Biedriem ir tiesības arī saņemt dokumentu kopijas vai izrakstus. Biedrs gan šīs tiesības nevar izmantot ļaunprātīgi un prasīt pārāk lielu apjomu dokumentu atvasinājumu. KSL arī neparedz, vai šie dokumentu atvasinājumi ir jānodrošina bez maksas, tāpēc, jo īpaši apjomīgu dokumentu gadījumā var paredzēt arī saprātīgu maksu par dokumentu atvasinājumu izgatavošanu.

Piezīme:

Dokumentu pieejamība juridiskajā adresē arī nenozīmē, ka biedriem ir neierobežotas iespējas visu diennakti un katru dienu ierasties juridiskajā adresē. Tieši tāpēc paziņojumā ir jānorāda vieta un laiks, kur un kad biedri var iepazīties ar attiecīgajiem dokumentiem. Tas gan būs valdes pārkāpums un biedra tiesību ierobežojums, ja šis laika posms tiks pārāk ierobežots, piemēram, tikai viena stunda konkrētā dienā. Ja dokumenti ir pieejami tikai 10 dienas pirms kopsapulces un biedru skaits ir liels, tad būtu saprātīgi, ka ar dokumentiem var iepazīties vismaz visas līdz kopsapulcei atlikušās darba dienas vairāku stundu garumā.

JĀŅEM VĒRĀ!

Valde ir atbrīvota no pienākuma nodrošināt dokumentus juridiskajā adresē, ja šie dokumenti ir nepārtraukti un bezmaksas pieejami elektroniskajā vidē un tos ir iespējams arī lejupielādēt.

Piemēram, ja KS ir kvalitatīva mājaslapa, tad tā var būt piemērota elektroniskā vide šādām darbībām. Mūsdienās pastāv arī citi tehnoloģiski risinājumi dokumentu pieejamībai elektroniskajā vidē (dokumentu mākonis, dažādas platformas dokumentu apmaiņai vai publiskai pieejamībai u. tml.). Šādi risinājumi varētu būt pat atbilstošāki nekā mājaslapa, jo mājaslapa parasti ir publiski pieejama ne tikai biedriem, bet jebkuram interesentam, kas varētu radīt aizskārumu KS interesēm, ja tiek izplatīta informācija, kas satur komercnoslēpumu, personas datus vai citu sensitīvu informāciju. Var izvēlēties arī tādu veidu, kas nodrošina piekļuvi dokumentiem tikai ar paroli vai citu autentifikāciju, kas ir pieejama visiem biedriem.

Vienlaikus, lai arī KSL to tieši neparedz, tomēr dokumentu pieejamība juridiskajā adresē vai elektroniskajā vidē nav jānodrošina, ja visi nepieciešamie dokumenti ir personīgi izsniegti visiem biedriem. Piemēram, ja dokumentu nav daudz, tad tie var tikt nosūtīti vai izsniegti jau kopā ar paziņojumu vai arī vēlāk nosūtīti ar elektroniskā pasta starpniecību. Šāds veids ir vēl vairāk vērsts uz biedru interešu aizsardzību, tāpēc atbilst KSL 22. pantā paredzētā regulējuma mērķim.

2.7. Biedru kopsapulces norise

2.7.1. Norises vieta un laiks

Paziņojumā ir jānorāda kopsapulces norises vieta un laiks. Statūtos var paredzēt arī konkrētu vietu vai administratīvo teritoriju, kur valdei ir pienākums organizēt kopsapulci. Norises vietai nav obligāti jāsakrīt ar KS juridisko adresi (ja vien statūtos tā nav paredzēta), tomēr kā norises vietu nevar ļaunprātīgi izvēlēties tādu, kas kavē biedru tiesības piedalīties kopsapulcē. Arī pati biedru kopsapulce var izlemt, kur organizēt nākamo sanāksmi. Ja visi vai lielākā daļa biedru dzīvo vienā administratīvajā teritorijā, tad kopsapulci, iespējams, ir lietderīgi organizēt šajā vietā.

Arī kopsapulces laika (datuma un pulksteņa laika) izvēle ir valdes ziņā, ja vien statūti neparedz kaut ko konkrētu. Kopsapulces laiks arī ir jāizvēlas, lai tas atbilstu gan KS interesēm (izdevumi, darba laiks vai brīvdienas), gan ir saprātīgi un motivējoši, lai var ierasties pēc iespējas lielāks biedru skaits. Šāda izvēle var būt atkarīga gan no KS darbības jomas un specifikas, gan no biedru sastāva. Piemēram, ja visi biedri ir fiziskās personas, tad kopsapulce būtu organizējama pēc darba laika beigām (pēcpusdienā vai vakarā) vai arī brīvdienās. Ja KS biedri pārsvarā ir juridiskās personas, tad visticamāk tieši darba diena ir piemērotākais brīdis kopsapulcei.

2.7.2. Klātesošo biedru saraksts

Pirms biedru kopsapulces atklāšanas valde sastāda klātesošo biedru sarakstu. Ja izņēmuma gadījumā valde kopsapulcē nepiedalās un biedru kopsapulci sasauc cita institūcija (padome, revidents, viena desmitdaļa biedru), tad šī institūcija nodrošina saraksta sastādīšanu. Ja biedrs piedalās ar pilnvarnieka starpniecību, biedru sarakstā norāda informāciju par pilnvarnieku (vārds, uzvārds, personas kods). Savukārt juridiskajām personām norāda nosaukumu, reģistrācijas numuru, kā arī informāciju par juridiskās personas pārstāvi (vārds, uzvārds, personas kods). Biedrs, kā arī attiecīgi tā pilnvarnieks vai likumiskais pārstāvis apliecina savu klātbūtni biedru kopsapulcē, parakstoties klātesošo biedru sarakstā.

Piezīme:

Ja tiek izmantotas KS statūtos noteiktās iespējas un biedrs piedalās kopsapulcē ar elektronisko līdzekļu starpniecību vai iesniedz balsojumu pirms kopsapulces, tad šāds biedrs ir uzskatāms par klātesošu (KSL 36. panta piektā daļa) un valde nodrošina attiecīgas informācijas norādīšanu klātesošo biedru sarakstā. Šādā gadījumā ir nepārprotami norādāms, ka attiecīgais biedrs ir izmantojis KS statūtos noteiktās iespējas, tāpēc biedra personīgā paraksta sarakstā nav.

Klātesošo biedru sarakstā var arī uzreiz veikt atzīmes, vai konkrētajam biedram ir balsstiesības.

JĀŅEM VĒRĀ!

Ja biedrs nav izpildījis savas saistības vai viņam ir kriminālprocesa ietvaros ierobežotas balsstiesības (KSL 37. panta otrā daļa), tad to ir nepieciešams konstatēt jau pirms darba kārtības jautājumu izskatīšanas.

Ja balsstiesības ir ierobežotas tikai uz konkrētu jautājumu, piemēram, tiek pieņemts lēmums par darījuma slēgšanu ar konkrēto biedru (KSL 37. panta trešā daļa), tad šādu informāciju nebūtu jānorāda klātesošo biedru sarakstā, izņemot, ja tas ir vienīgais darba kārtības jautājums.

Biedru kopsapulcē var piedalīties arī biedrs, kuram nav balsstiesību. KSL to neregulē, tāpēc tā ir brīva KS un biedru kopsapulces izvēle, vai biedru kopsapulcē drīkst ierasties arī trešās personas (masu mediju pārstāvji, biedru pieaicināti eksperti u.tml.) un vai ļaut šīm personām izteikt savu viedokli un uzdot jautājumus kopsapulces laikā.

2.7.3. Kvoruma prasība

JĀŅEM VĒRĀ!

Biedru kopsapulce ir tiesīga pieņemt lēmumus neatkarīgi no tajā klātesošo biedru skaita, ja statūtos nav noteikta pārstāvības norma. Proti, no likuma viedokļa biedru kopsapulce ir lemttiesīga pat gadījumā, ja uz to atnāk vismaz viens balsstiesīgs biedrs.

Ja KS šāds likumiskais modelis neapmierina, tad KS statūtos var brīvi noteikt pārstāvības normas (kvoruma) lieluma kritērijus. Statūtos nevar paredzēt tikai to, ka ir nepieciešams kvorums, neparedzot konkrētas prasības. **Piemēram,** var pieturēties pie klasiskā varianta, ka kopsapulcē ir jāpiedalās vismaz pusei no balsstiesīgajiem biedriem. Ja biedri ir ļoti aktīvi un regulāri apmeklē visas kopsapulces, tad kvoruma prasību var noteikt arī lielāku, jo tas veicinās biedru demokrātisko kontroli. Tomēr pārāk liela kvoruma prasība var paralizēt kopsapulces darbību, tādējādi aizskarot arī pārējo (aktīvo) biedru intereses. Ja biedri ir pasīvi, tad kvorums var būt arī, piemēram, viena desmitdaļa no biedriem. Kvorumu var paredzēt arī kā konkrēti noteiktu biedru skaitu, **piemēram,** vismaz 10 balsstiesīgajiem biedriem jāpiedalās, tomēr šādu izvēli vajadzētu izdarīt tikai tad, ja ir salīdzinoši nemainīgs biedru skaits. Līdz ar to atkarībā no konkrētās KS specifikas un biedru aktivitātes ir jāizvērtē, vai vispār paredzēt kvoruma prasību un

kāda būs pārstāvības norma. Ja jau šobrīd KS statūtos ir ietverta šāda prasība (piemēram, vēsturiski palikusi no laika, kad vecais KSL tādu obligāti paredzēja), tad ir izvērtējams, vai to ir nepieciešams saglabāt, īpaši gadījumos, ja praksē regulāri vai vienmēr sākotnējā kopsapulce ir lemt nespējīga kvoruma trūkuma dēļ.

Kvoruma prasības ievērošana ir jāpārbauda ne tikai kopsapulces sākumā, bet visas tās norises laikā. Pastāv iespēja, ka kopsapulce ieilgs un daļa balsstiesīgo biedru atstās sanāksmi. Ja šāda situācija notiek un vairs neizpildās statūtos paredzētā kvoruma prasība, tad kopsapulce ir pārtraucama. To reizēm sauc arī par “balsošanu ar kājām”, jo biedri sev nepatīkama jautājuma izlemšanā var nevis balsot “pret”, bet pamest kopsapulces vietu, lai kopsapulci padarītu lemt nespējīgu. Tas ir vēl viens iemesls, kāpēc ir jāuzmanās ar pārāk lielas pārstāvības normas noteikšanu. Šādā gadījumā atkārtotā kopsapulce ir rīkojama tikai par tiem jautājumiem, kurus nepaguva izskatīt kvoruma trūkuma dēļ līdz kopsapulces slēgšanas brīdim. KSL to tieši neregulē, tomēr KS statūtos ir iespējams paredzēt kvoruma prasību atsevišķu jautājumu izlemšanai. Var arī paredzēt kvorumu visai kopsapulcei un atsevišķu jautājumu izskatīšanai vēl lielāku pārstāvības normu. **Piemēram,** kopsapulcē ir jāpiedalās vismaz trešajai daļai balsstiesīgo biedru, bet jautājumos par statūtu grozījumiem vismaz pusei no balsstiesīgajiem biedriem. Arī šādā gadījumā pastāv iespēja, ka atkārtota kopsapulce būs rīkojama tikai par šo īpašo jautājumu, kuram paredzēta lielāka pārstāvības norma, savukārt citus jautājumus kopsapulce ir tiesīga un tai ir arī pienākums izlemt jau sākotnējā kopsapulcē. Var gadīties arī situācija, ka uz sapulces beigām ierodas vēl biedri un nepieciešamais kvorums atjaunojas. Līdz ar to ir jāņem vērā, ka kvoruma prasības var būt svarīga ne tikai kopsapulces atklāšanas brīdī, bet visas tās norises laikā.

Piezīme:

Kvorumu rēķina no kopējā balsstiesīgo biedru skaita. Kopējā balsstiesīgo biedru skaitā neierēķina tos biedrus, kuriem vienmēr nav balsstiesību (KSL 37. panta otrā daļa) ne par vienu no potenciālajiem darba kārtības jautājumiem. Savukārt tos biedrus, kuriem ir balsstiesības, bet ir noteikts ierobežojums tās izmantot konkrētu lēmumu pieņemšanā (KSL 37. panta trešā daļa), ieskaita kopējā balsstiesīgo biedru skaitā, tomēr šīs balsis neņem vērā, pieņemot konkrēto lēmumu⁵³.

Proti, kopējais balsstiesīgais biedru skaits visas kopsapulces laikā ir nemainīgs, tāpēc to norāda arī protokolā (KSL 40. panta pirmās daļas 5. punkts). Vienlaikus var izmainīties nepieciešamais “par” balsu skaits, ja kādam biedram konkrētā jautājuma izlemšanā ir ierobežotas balsstiesības. Piemēram, statūti paredz, ka ir jābūt vismaz pusei balsstiesīgo biedru. KS ir 25 biedri, bet 2 biedri atbilstoši KSL 37. panta otrās daļas 1. punktam nav izpildījuši savas saistības (piemēram, nav samaksājuši biedra naudu), tāpēc kopējais balsstiesīgo biedru skaits ir 23 un uz kopsapulci ir jāierodas 12 balsstiesīgajiem biedriem, lai tā būtu lemttiesīga. Savukārt, ja darba kārtībā ir arī jautājums par darījumu slēgšanu ar vienu no šiem 12 biedriem (KSL 37. panta trešās daļas 3. punkts), tad konkrētā lēmuma pieņemšanai ir pietiekoši ar 6 balsīm “par” (vairāk par pusi no klātesošajiem balsstiesīgajiem biedriem), jo 1 biedrs netiek skaitīts pie balsošanas.

Tā kā kvoruma aprēķināšanas prasības ir ārkārtīgi svarīgas, lai konstatētu, vai pieņemtais kopsapulces lēmums ir tiesisks, tad protokolā būtu jānorāda kopējais balsstiesīgo biedru skaits un klātesošo balsstiesīgo biedru skaits ne tikai kopsapulces sākumā, bet pie katra darba kārtības jautājuma, jo īpaši pie tāda, kur atšķiras kvoruma aprēķināšanas prasības. Protokolā arī ir jāatspoguļo, ja kādam biedram konkrētā lēmuma pieņemšanā nav balsstiesību. Tas gan

⁵³ Kvoruma aprēķināšana ne vienmēr ir viegli izprotama. Skatīt arī ekspertu viedokļus par kvorumu: Balsstiesīgā pamatkapitāla izpratne. Jurista Vārds, 18.01.2011., Nr. 3 (650)

kopsapulces vadītājam, gan biedriem ļaus savlaicīgi saprast, vai kopsapulce kopumā ir lemttiesīga un vai konkrētais jautājums ir izlemts pareizi.

JĀŅEM VĒRĀ!

Ja KS ir paredzēta kvoruma prasība un pirmā kopsapulce nav notikusi kvoruma trūkuma dēļ, tad atkārtotu sapulci sasauc mēneša laikā. Šāda kopsapulce ir uzskatāma par atkārtotu tikai un vienīgi gadījumā, ja netiek mainīta (papildināta) darba kārtība.

Proti, uz atkārtotu kopsapulci nav iespējams pieteikt papildu jautājumus. Arī gadījumā, ja netiek ievērots viena mēneša termiņš atkārtotas kopsapulces norisei, tad tā vairs nav uzskatāma par atkārtotu kopsapulci, bet gan par sākotnējo pat gadījumā, ja darba kārtība ir identiska. Ja netiek ievērotas šīs prasības, tad tā ir sākotnējā kopsapulce un atkal ir jāievēro kvoruma prasības.

Piezīme:

Jāņem arī vērā, ka atkārtota kopsapulce ir tikai tajā gadījumā, ja kopsapulce nebija lemttiesīga kvoruma trūkuma dēļ. Ja sākotnējā kopsapulce nenotika citu iemeslu dēļ, piemēram, nepareizā termiņā tika izziņota kopsapulce vai kādu ārkārtēju tehnisku vai juridisku iemeslu dēļ kopsapulce nevarēja notikt, tad ir organizējama vēl viena sākotnējā, nevis atkārtotā kopsapulce.

JĀŅEM VĒRĀ!

Atkārtotā kopsapulce ir tiesīga pieņemt lēmumus neatkarīgi no klātesošo biedru skaita. KSL neparedz iespēju, ka statūtos varētu noteikt kvoruma prasību arī atkārtotajai kopsapulcei. Šāda KS statūtu prasība būtu uzskatāma par neatbilstošu KSL.

Ja tiktu pieļauta iespēja arī atkārtotajai kopsapulcei noteikt kvorumu, tad “ļauņprātīgi” biedri ar savu pasivitāti varētu radīt situāciju, ka biedru kopsapulce kā svarīgākā KS pārvaldes institūcija tiek padarīta par pilnībā lemt nespējīgu, t. sk. pat nevarētu pieņemt lēmumu par KS likvidāciju. Atkārtotā kopsapulce ir lemttiesīga, ja ierodas vismaz viens balsstiesīgs biedrs.

Paziņojumu par atkārtotās biedru kopsapulces sasaukšanu dara zināmu visiem biedriem vismaz 10 dienas pirms kopsapulces. Šāds saīsināts paziņošanas termiņš ir iespējams, jo biedriem jau iepriekš bija iespēja savlaicīgi iepazīties ar visiem darba kārtības jautājumiem un atkārtotajā kopsapulcē nav iespējams pieteikt papildu jautājumus. Jau pie kopsapulces sasaukšanas tika norādīts, ka “dara zināmu” ir reālais vai prezumētais saņemšanas (satura uzzināšana) brīdis, nevis, piemēram, vēstules nodošanas laiks pastā. Paziņojums par atkārtotu kopsapulci ir jādara zināms tieši tādā pašā veidā, kā to paredz KSL vai KS statūti attiecībā uz sākotnējo kopsapulci. Izņēmums varētu būt vienīgi gadījumā, ja KS statūtos paredzētā kārtība nav faktiski savienojama ar atkārtotas kopsapulces būtību, piemēram, paredz, ka paziņojumu izsniedz vismaz 40 dienas pirms sapulces. Atkārtotas kopsapulces gadījumā šāds termiņš nav iespējams, jo atkārtotajai kopsapulcei ir jānotiek jau mēneša laikā.

KSL neaizliedz, paziņojot par sākotnējo kopsapulci, informatīvi norādīt, kad notiks atkārtota kopsapulce, ja sākotnējā būs lemt nespējīga kvoruma trūkuma dēļ. Tomēr šāds sākotnējais paziņojums ir uzskatāms tikai par informatīvu. Nav iespējams uz nākotni neapšaubāmi prognozēt, vai pirmā kopsapulce būs lemtspējīga. Biedriem ir nepieciešams uzzināt par to, ka pirmā (sākotnējā) kopsapulce bija lemt nespējīga kvoruma dēļ. Līdz ar to paziņojumu par atkārtotu kopsapulci juridiski ir iespējams nosūtīt tikai pēc tam, kad ir konstatēts fakts, ka sākotnēji sasauktā kopsapulce ir bijusi lemt nespējīga. Tādējādi nav aizliegts indikatīvi norādīt atkārtotas kopsapulces datumu, tomēr tas neatbrīvo KS (tās valdi) no pienākuma sūtīt paziņojumu par atkārtotu kopsapulci likumā noteiktajā kārtībā, proti, pēc tam, kad ir konstatēts, ka pirmā kopsapulce ir lemt nespējīga. Šāda indikatīva informācija var atstāt arī pretēju efektu, jo biedri jau automātiski tiek noskaņoti apstāklim, ka visticamāk nav vērts ierasties uz sākotnējo

kopsapulci, jo ir taču jau ieplānota arī atkārtota kopsapulce. Līdz ar to ir rūpīgi izvērtējams, vai šāda papildu informācija par iespējamo atkārtoto kopsapulci, tiešām ir lietderīga.

2.7.4. Kopsapulces atklāšana

Ja biedru kopsapulce ir lemttiesīga, biedru kopsapulci paziņojumā norādītajā vietā un laikā atklāj institūcija, kas sasauca kopsapulci.

Piezīme:

Pat, ja tas nav paredzēts darba kārtībā, sākumā būtu nepieciešams izvēlēties kopsapulces vadītāju un protokolētāju.

Vadītājs nodrošina kopsapulces organizatorisko norisi un ir atbildīgs par darba kārtībā paredzēto jautājumu izskatīšanu. Vadītājam ir jānodrošina sekmīga kopsapulces norise, lai ļautu pēc iespējas vairāk biedriem izteikt savu viedokli, vienlaicīgi nepieļaujot situāciju, kad atsevišķi biedri aizraujas ar diskusijām, kas neļautu saprātīgā laika posmā izskatīt visus darba kārtības jautājumus. Vadītājs var izvirzīt kārtību (ja tāda jau nav KS statūtos), kā notiek viedokļu, komentāru un jautājumu izteikšana, piemēram, iepriekšēja pieteikšanās, secība, izteikšanās laika ierobežojums u. c. Protokolists ir atbildīgs, lai protokolā tiktu pareizi atspoguļota kopsapulces norises gaita un tiktu norādīta visa nepieciešamā informācija (KSL 40. pants).

KSL neparedz nekādus ierobežojumus šīm personām. Nav obligāti, ka kopsapulces vadītājs ir valdes loceklis. Par vadītāju parasti tiek izvēlēts valdes priekšsēdētājs, tomēr tas var būt arī kāds no padomes, biedriem vai KS darbiniekiem vai pat jebkura trešā persona, piemēram, īpaši pieaicināts profesionāls sapulču organizētājs. Arī protokolists var būt jebkura persona, tomēr parasti protokolēšanu nodrošina valde vai tās norīkots KS darbinieks. Tā kā biedru kopsapulcei ir jānotiek, ja tā ir lemttiesīga, un pieņemtos lēmumus obligāti ir jānoformē rakstveidā, tad biedru kopsapulce nevar nenotikt tikai tāpēc, ka biedri nespēj vienoties par vadītāju un protokolistu. Šādā situācijā valdei jeb institūcijai, kas sasauca kopsapulci ir pienākums nodrošināt vadītāju un protokolistu. Respektīvi, ja nevienojas citādāk, tad valdes priekšsēdētājam ir pienākums vadīt kopsapulci, jo tās norises organizēšana arī ir valdes pienākums. Ja nevienojas citādāk, tad valdei jānodrošina arī protokolētāja funkciju izpilde.

Ja kopsapulcē piedalās daudz biedru un nav nodrošināti īpaši tehnoloģiski risinājumi balsu skaitīšana, tad vajadzētu nodrošināt vai ievēlēt arī balsu skaitītājus vai balsu skaitīšanas komisiju.

2.8. Biedru kopsapulces lēmumu pieņemšana

JĀŅEM VĒRĀ!

Kopsapulcē katram sabiedrības biedram neatkarīgi no tam piederošo paju skaita ir viena balss.

Biedram nav balsstiesību tikai KSL minētajos gadījumos.

Biedram vispār nav balsstiesību kopsapulcē (ne par vienu no darba kārtības jautājumiem), ja:

- biedrs līdz biedru kopsapulcei nav nokārtojis statūtos un biedru kopsapulces lēmumos noteiktās saistības;
- biedram, pamatojoties uz kriminālprocesa ietvaros pieņemtu nolēmumu, atņemtas tiesības veikt visu veidu komercdarbību.

Pirmajā gadījumā kopsapulces organizētājam (valdei) ir jāspēj konstatēt, vai biedram ir ierobežojamas balsstiesības. Otrajā gadījumā, biedram ir pienākums informēt KS (arī

kopsapulces organizētāju vai vadītāju), ja tam ir noteikti šādi ierobežojumi kriminālprocesā (KSL 6. panta trešā daļa).

Biedram var nebūt balsstiesību arī gadījumā, ja tiek izlemti konkrēti jautājumi. Pamatā tie ir jautājumi, kas ir neapšaubāmi saistāmi ar interešu konfliktu, jo tiek pieņemts lēmums par šādiem jautājumiem:

- prasības celšana pret padomes locekli, valdes locekli, likvidatoru vai revidentu, ja attiecīgais biedrs ieņem šo amatu;
- par tiesībām, kuras KS var izmantot pret konkrēto biedru (piemēram, biedra izslēgšana no KS, jo nav nokārtotas mantiskās saistības – biedra nauda);
- darījuma slēgšana ar konkrēto biedru vai tā saistīto personu. KSL neliedz biedram balsot par sevis iecelšanu vai atcelšanu pārvaldes institūcijās, piemēram, valdē vai padomē.

Pretējā situācijā, ja KS būtu tikai 5 biedri, kuri vienlaikus vēlētos būt valdē, tad viņi nevarētu izveidot šādu valdi. Papildus var būt situācija, kad ar kriminālprocesa ietvaros pieņemtu nolēmumu, biedram ir atņemtas tiesības veikt noteikta veida komercdarbību un attiecīgi arī attiecīgajā jomā piedalīties lēmumu pieņemšanā (skatīt arī KSL 6. panta otro daļu).

Piezīme:

Biedru kopsapulce pieņem lēmumus ar klātesošo biedru balsu vairākumu.

Proti, biedru kopsapulces lēmums ir pieņemts, ja “par” nobalso vairāk nekā puse no klātesošajiem balsstiesīgajiem biedriem. Balsu “par” ir vairāk nekā “pret” un “atturas”. Līdz ar to nav juridiskas nozīmes noskaidrot, kurš biedrs ir “pret” vai “atturas”, jo juridiski svarīgi ir noskaidrot tikai “par” balsu skaitu attiecībā uz visu klātesošo balsstiesīgo biedru skaitu. To norāda arī protokolā atspoguļojamā informācija, proti, arī protokolā kā minimums ir pietiekoši norādīt “par” balsu skaitu (KSL 40. panta pirmās daļas 9. punkts). Savukārt lēmumu par grozījumu izdarīšanu statūtos, KS darbības izbeigšanu vai turpināšanu un reorganizāciju pieņem, ja par to balso ne mazāk par trim ceturtdaļām kopsapulcē klātesošo biedru.

Piezīme:

KS statūtos var paredzēt lielāku balsu skaitu gan visu jautājumu pieņemšanai, gan KSL likumā īpaši minēto jautājumu pieņemšanai (vēl lielāku kvalificēto balsu skaitu), gan arī statūtos precīzi atrunāt konkrētus jautājumus, kuriem ir piemērojama lielāka vairākuma prasība (kvalificēts balsojums).

Statūtos nevar paredzēt mazāku balsu skaitu, nekā to paredz likums. Vienkāršo vairākumu vai KSL vai KS statūtos noteikto kvalificēto vairākumu rēķina no klātesošajiem balsstiesīgo biedru skaita. Ja konkrētā lēmuma pieņemšanā biedram nav balsstiesību (piemēram, par prasības celšanu pret šo biedru), tad šo biedru nerēķina pie balsstiesīgajiem biedriem konkrētajā jautājumā. Līdz ar to var veidoties situācija, ka katram jautājumam ir nepieciešams citādāks balsu “par” skaits, lai pieņemtu pozitīvu lēmumu. Nebūtu pieļaujams, ka balsu vairākums tiek sajaukts kopā ar kvoruma prasībām. KS statūtos kvalificēto balsu vairākumu arī ir jānosaka attiecībā no klātesošo balsstiesīgo biedru skaita. Piemēram, nav pareizi statūtos paredzēt, ka par konkrētu jautājumu ir jānobalso 60 % no visiem biedriem. Jo šāds regulējums faktiski būtu pretrunā arī atkārtotas kopsapulces būtībai un atkal pasīvajiem biedriem dotu iespēju ļaunprātīgi kontrolēt biedru kopsapulces pieņemtos lēmumus. KS statūtos ir jānodala kvoruma un balsu vairākuma prasība. KS statūtos arī nevar paredzēt kvalificēto vairākumu atkarībā no apmaksāto paju skaita vai citādāk, jo nedrīkst pārkāpt principu, ka katram biedram ir viena balss.

JĀŅĒM VĒRĀ!

Balsošana notiek atklāti. Tomēr aizklātu balsošanu vienmēr var pieprasīt viena desmitdaļa no klātesošajiem balsstiesīgajiem biedriem pat gadījumā, ja šāda iespēja nav paredzēta statūtos (KSL 38. panta trešā daļa).

Tomēr jāņem vērā, ka biedri, kas pieprasa veikt aizklātu balsošanu atsevišķos gadījumos, var izsaukt pret sevi negatīvu reakciju, tajā skaitā, ja notiek KS amatpersonu ievēlēšana. Līdz ar to KSL pieļauj iespēju, ka KS statūtos var paredzēt jautājumus, par kuriem notiek aizklāta balsošana, piemēram, valdes vai padomes locekļu ievēlēšana. Nav arī aizliegts paredzēt, ka visi jautājumi izlemjami ar aizklātu balsošanu. Jāņem gan vērā, ka aizklātu balsošanu var nebūt iespējams tehniski realizēt, ja balsu nodošana notiek pirms kopsapulces vai arī ar elektronisko līdzekļu starpniecību (KSL 36. panta ceturtā daļa) un iepriekš nebija zināms, ka konkrētais jautājums tiks izskatīts aizklātā balsošanā. Šādās situācijās KS ir jādomā, kā tehniski savienot šīs iespējas, jo īpaši, ja KS statūti jau paredz aizklātu balsošanu.

JĀŅEM VĒRĀ!

Biedru kopsapulces lēmums stājas spēkā ar pieņemšanas brīdi, ja vien likumā, KS statūtos vai pašā lēmumā nav noteikts citādi.

Piemēram, ja kopsapulces lēmumā nekas nebūs paredzēts, tad ar lēmuma pieņemšanas brīdi par jauna valdes locekļa ievēlēšanu, šī persona iegūst valdes locekļa statusu attiecībā pret KS. Lēmuma spēkā esamība attiecībā uz trešajām personām ir atkarīga no tā, kad šī trešā persona uzzināja par lēmuma pieņemšanas faktu. Savukārt atsevišķas ziņas juridiski saistošas kļūst tikai ar brīdi, kad tās ir ierakstītas Uzņēmumu reģistra vestajā publiskajā reģistrā (tā sauktie konstitutīvie ieraksti⁵⁴), piemēram, ziņas par KS nodibināšanu, izslēgšanu no publiskā reģistra (KS beidz pastāvēt kā juridiskā persona), ziņas par reorganizāciju (KSL 102. panta pirmā daļa).

2.9. Balsojuma nodošana pirms sapulces

KSL 36. panta ceturtās daļas 2. punkts paredz, ka KS statūtos var ļaut biedriem nodot balsis pirms biedru kopsapulces. Šādā gadījumā biedrs var informēt par savu nostāju (balsot), par kādu no biedru kopsapulces darba kārtības jautājumiem pirms pašas kopsapulces. KSL tiek lietots termins “nosūta”, tomēr galvenais princips ir, ka biedrs to jebkādā veidā rakstveidā dara savlaicīgi zināmu KS. Piemēram, nav aizliegts savu balsojumu iesniegt arī personīgi KS valdei.

Piezīme:

Ja biedrs personīgi (klātienē) valdei neiesniedz savu balsojumu, bet nodot ar parastu pasta sūtījumu, tad varētu pastāvēt risks, ka valdei ir grūtības identificēt, vai konkrēto vēstuli ir sūtījis biedrs, jo ir maz ticams, ka valde ir spējīga pārbaudīt biedra personiskā paraksta autentiskumu.

Valdei šādi iesniegts balsojums vismaz ir jā saglabā un jāpievieno protokolam. Ja balsojums ir sūtīts parastā pasta sūtījumā, tad valde papildu drošībai var piezvanīt konkrētajam biedram un pārjautāt, vai tiešām biedrs ir veicis šādu balsojumu. KSL neparedz kārtību, kā tieši notiek nosūtīšana un balsojuma akceptēšana. Balsojuma nodošana pirms kopsapulces ir biedra papildu tiesības, ko automātiski negarantē KSL (tikai tad, ja paredzēts statūtos), tāpēc šai iespējai KS var paredzēt samērīgus ierobežojumus, kas vienlaikus padara balsojumu drošāku. KS statūtos var paredzēt papildu procedūras, kas ļauj nekļūdīgi identificēt biedra gribu, t. sk. ieviest autentifikācijas sistēmu tikai biedriem, nosūtīt balsojumu ar drošo elektronisko parakstu, nosūtīt balsojumu no biedru reģistrā norādītā telefona numura vai e-pasta u. tml.

⁵⁴ Plašāk skatīt: Strupiņš A. Komerclikuma komentāri. A daļa. Komerclikuma vispārīgie noteikumi (1.-73. panti). [B.v.]: “A. Strupiņa juridiskais birojs” SIA, 2003, 44.-45. lpp.

Terminš šādai balsu nodošanai ir saistāms ar nemainīgas darba kārtības pieejamību. Respektīvi, nebūtu pieļaujams, ka biedrs nobalso par kādu no biedru kopsapulcē minētajiem jautājumiem pirms nav zināma pilna un nemainīga biedru kopsapulces darba kārtība. Tas varētu radīt pārpratumus un biedra tiesību pārkāpumus, jo īpaši gadījumos, ja darba kārtībā tiek izmainīta secība vai numerācija. Šādās situācijās var būt neiespējami konstatēt, par kuru no jautājumiem biedrs ir veicis balsojumu. Ja statūtos vai konkrētās kopsapulces sasaukšanas paziņojumā nav norādīti citi termiņi, tad atbilstoši KSL 35. panta trešajai daļai nemainīga darba kārtība ir droši zināma tikai 10 dienas pirms kopsapulces. Līdz ar to, ja statūtos vai kopsapulces izziņošanas paziņojumos nav noteikts nekas atšķirīgs no likuma, tad biedram saglabājas iespēja nodot savu balsi 10 dienu laikā no nemainīgas darba kārtības līdz kopsapulces notikšanas (atklāšanas) brīdim. Savukārt, ja kopsapulce tiks izziņota 2 mēnešus pirms kopsapulces norises, tad atbilstoši likuma 35. panta otrajai daļai papildu jautājumu iekļaušanai noteiktais termiņš varētu beigties jau 50 dienas pirms kopsapulces, kā rezultātā nemainīgā darba kārtība varētu būt zināma pat mēnesi pirms kopsapulces. Proti, šādā gadījuma arī balsojumu pirms kopsapulces ir iespējams iesniegt visa šā mēneša laikā.

Balsojumu pirms kopsapulces var nodot arī par jautājumiem, kas minēti KSL 34. panta pirmajā daļā (padome, gada pārskats, statūti, valde, reorganizācija). Balsojuma iesniegšana pirms kopsapulces neizmaina faktu, ka biedru kopsapulce ir sasaukta un ir notikusi. Turklāt atbilstoši likuma 36. panta piektajai daļai biedrs, kas savu balsojumu nodevis pirms kopsapulces, tiek uzskatīts par klātesošu (proti, tiek prezumēts, ka viņš ir piedalījies kopsapulcē), t. sk. viņus ņem vērā kopsapulces kvoruma noteikšanā (ja tāds ir paredzēts statūtos).

JĀŅEM VĒRĀ!

Vienlaikus KSL neliedz un arī KS statūtiem nevajadzētu nekādi ierobežot biedram iespēju pārdomāt un tomēr ierasties biedru kopsapulcē klātienē arī gadījumā, ja balsojums ir iesniegts pirms kopsapulces. Šādā gadījumā valdei vai kopsapulces vadītājam ir jānodrošina, ka biedrs nenobalso divreiz, proti, spēkā ir biedra pēdējais gribas izpaudums, tāpēc, ja biedrs piedalās balsošanā klātienē, tad viņa iepriekš atsūtītais balsojums tiek anulēts.

2.10. Protokols

Biedru kopsapulces gaita tiek protokolēta.

JĀŅEM VĒRĀ!

Protokols ir dokuments, kas atspoguļo kopsapulces norisi no atklāšanas brīža līdz slēgšanai. Protokols pilda arī vēsturiskās atmiņas funkciju, jo protokolā norādītā informācija var palīdzēt labāk izprast pieņemto lēmumu būtību arī pēc vairākiem gadiem.

Par apzinātu (tīšu) protokola falsifikāciju (patiesībai neatbilstošu faktu norādīšanu protokolā) var iestāties likumā noteiktā atbildība par dokumentu viltošanu.

Protokolā norāda vismaz šādu informāciju:

- KS nosaukumu;
- institūciju (personu), kura sasauca kopsapulci;
- kopsapulces norises vietu un laiku;
- laiku, kad paziņots par kopsapulces sasaukšanu, un paziņošanas veidu;
- kopējo balsstiesīgo biedru skaitu;
- pārstāvju skaitu, kāds nepieciešams, lai būtu pārstāvēti visi biedri (ja sasaukta pārstāvju sapulce);
- kopsapulcē klātesošo biedru skaitu;

- darba kārtības jautājumus;
- balsošanas rezultātus, norādot attiecībā uz katru lēmumu nodoto "par" balsu skaitu;
- pieņemtos lēmumus;
- kopsapulces vadītāju un protokolētāju.

Protokolā norādāmā minimālā informācija ir veidota tā, lai biedrs vai cita persona, iepazīstoties ar protokolu, spētu saprast, vai pieņemtie lēmumi ir tiesiski, t. sk. ievērotas kvoruma vai balsu vairākuma prasības.

Piezīme:

Ikviens biedrs ir tiesīgs iepazīties ar protokolu un tam pievienotajiem dokumentiem. Biedrs ir tiesīgs iepazīties arī gadījumā, ja pats nepiedalījās kopsapulcē, t. sk. var iepazīties ar visiem iepriekš izstrādātajiem protokoliem pat par laika periodu, kad personai vēl nebija biedra statusa.

Protokolu paraksta kopsapulces vadītājs un protokolētājs. Protokolam nav jābūt pilnībā gatavam jau kopsapulces noslēgšanas brīdī, ja ir nepieciešami tehniski precizējumi vai noformēšana. Nemot vērā šos apstākļus, protokola noformēšanai jau normatīvie akti paredz īpašas prasības⁵⁵, jo atšķirībā no citiem dokumentiem:

- protokola datums ir attiecīgās kopsapulces norises datums, nevis brīdis, kad vadītājs un protokolists paraksta protokolu;
- protokola izdošanas vieta ir kopsapulces norises vieta, nevis vieta, kur fiziski jau pēc kopsapulces protokolu parakstīja vadītājs un protokolētājs.

Protokolā noteikti ir jāatspoguļo arī visi kopsapulces pieņemtie lēmumi. Protokolā papildus var atspoguļot arī izteiktos viedokļus vai notikušo diskusiju. Šāda informācija arī vēlāk palīdzēs labāk izprast pieņemto lēmumu būtību un argumentāciju. Ja ir izlemts jautājumus, kurš ir jāpiesaka Uzņēmumu reģistram, tad informāciju par pieņemtajiem lēmumiem ir jāiesniedz Uzņēmumu reģistram 15 dienu laikā no izmaiņu pieņemšanas brīža⁵⁶. Šādā gadījumā Uzņēmumu reģistram iesniedz protokolu vai tā atvasinājumu (kopija, izraksts). Tā kā protokolā var būt ietverta arī sensitīva informācija, t. sk. informācija par komercnoslēpumu vai fiziskās personas dati, tad vēlams Uzņēmumu reģistram iesniegt tikai izrakstu (juridiski korekti noformētu).

Protokolam pievieno kopsapulces laikā izveidoto klātesošo biedru sarakstu (KSL 39. panta ceturtdaļa). Protokolam pievieno biedru izsniegtās pilnvaras citai personai piedalīties biedra vietā (KSL 36. panta pirmā daļa). Protokolam pievieno arī citus dokumentus, ja to paredz likums vai KS statūti vai ja biedru kopsapulce vai tās vadītājs uzskata, ka konkrētais dokuments ir tieši saistīts ar izskatāmajiem darba kārtības jautājumiem.

2.11.Lēmumu pieņemšana bez biedru kopsapulces

JĀŅEM VĒRĀ!

Atsevišķu jautājumu izlemšanai biedri var pieņemt lēmumu bez biedru kopsapulces formālas sasaukšanas (sanāksšanas klātienē), proti, aptaujas veidā⁵⁷.

⁵⁵ Ministru kabineta 2018. gada 4. septembra noteikumu Nr. 558 "Dokumentu izstrādāšanas un noformēšanas kārtība" 14. un 22. punkts.

⁵⁶ Likuma "Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru" 8. panta desmitā daļa.

⁵⁷ Arī Dzīvokļa īpašuma likuma 20. pants paredz līdzīgu kārtību lēmumu pieņemšanai, nosaucot to par aptauju.

Šādā kārtībā nevar izlemt KSL īpaši paredzētos jautājumus, ko likumdevējs ir uzskatījis par tik būtiskiem, ka to pieņemšana nebūtu pieļaujama bez atbilstošām diskusijām, vai biedru tiesībām uzdot jautājumus.

Lēmumu pieņemšana aptaujas veidā noteikti nav pieļaujama par šādiem jautājumiem:

- padomes locekļu, valdes locekļu un revidenta ievēlēšana un atsaukšana;
- gada pārskata apstiprināšana, peļņas sadale vai zaudējumu segšanas noteikšanas kārtība;
- KS darbības izbeigšana, turpināšana vai reorganizācija, kā arī grozījumu izdarīšana statūtos.

Statūtos var noteikt citus jautājumus, par kuriem var lemt tikai biedru kopsapulce. Ja aptaujas veidā pieņem lēmumu par jautājumu, ko aizliedz likums vai statūti, tad tas automātiski var būt pamats lēmuma apstrīdēšanai un atcelšanai. Statūtos var arī paredzēt, ka vispār nav atļauta lēmumu pieņemšana bez biedru kopsapulces. Ja šāds kategorisks aizliegums statūtos nav paredzēts, tad valdei vienmēr ir iespēja izvēlēties lēmumu (ko neaizliedz likums vai statūti) pieņemšanu aptaujas veidā. KSL neparedz biedriem tiesības pieprasīt lēmumu pieņemšanu aptaujas veidā. Tā ir tikai un vienīgi valdes izvēle par lietderīgāko procesu, kā organizēt lēmumu pieņemšanu. Vienlaikus valdei ir jāņem vērā dažādi apstākļi, t. sk. ekonomiskie (izmaksas kopsapulces un aptaujas organizēšanai), izlemjamo jautājumu svarīgums un lēmumu pieņemšanas laiks (aptaujai ir īsāki paziņošanas un balsošanas termiņi).

Piezīme:

Tomēr jāatceras, ka kvalitatīvāku lēmumu pieņemšanu un lielāku biedru iesaisti parasti nodrošina biedru kopsapulce, jo klātienē biedriem ir lielākas iespējas uzdot jautājumus, izteikt viedokļus un saprast citu biedru viedokļus.

JĀŅEM VĒRĀ!

Ja tiek izvēlēta lēmuma pieņemšana aptaujas veidā, valde visiem biedriem nosūta rakstveidā lēmuma projektu un jebkādu dokumentu, kuriem ir nozīme lēmuma pieņemšanā. Ar rakstveida nosūtīšanu ir saprotams arī, piemēram, sūtījums uz elektronisko adresi (e-pastu). KSL aizliedz šo dokumentu saturu darīt zināmu mutiski, piemēram, nodiktēt pa telefonu.

KSL paredz šo dokumentu nosūtīšanu, tomēr tas ir jāsaprot kā minimālais standarts, jo valdei nav aizliegts attiecīgos dokumentus izsniegt arī personīgi biedram, jo galvenais ir sasniegt mērķi, ka katrs biedrs ir nepārprotami saņēmis, un tam ir iespēja savlaicīgi iepazīties ar visiem dokumentiem.

JĀŅEM VĒRĀ!

Valdes sūtītajā paziņojumā ir jānorāda termiņš, kurā biedrs rakstveidā var balsot par lēmuma pieņemšanu. Šāds termiņš nedrīkst būt īsāks par 10 dienām no paziņojuma nosūtīšanas dienas, bet, ja valde visus dokumentus nosūta, izmantojot elektroniskos līdzekļus, šo termiņu var samazināt līdz piecām dienām. Šis saīsinātais termiņš var tikt attiecināts arī uz situāciju, ja visi dokumenti tiek izsniegti personiski (klātienē), jo termiņu atšķirība ir saistīta tieši ar apstākli, cik ātri tiek prezumēta sūtījuma saņemšana.

Piemēram, Paziņošanas likuma 8. pantā tiek prezumēts, ka pasta sūtījums tiek saņemts ne vēlāk kā 7-8 dienu laikā.

JĀŅEM VĒRĀ!

Aptaujas veidā izlemjams jautājums ir pieņemts tikai gadījumā, ja “par” ir nobalsojuši vairāk par pusi no visiem balsstiesīgajiem biedriem, ja likumā vai statūtos nav paredzēts vēl lielāks balsu

skaitis. Ja biedrs balsošanai noteiktajā termiņā nav devis rakstveida atbildi, uzskatāms, ka tas balsojis pret lēmuma pieņemšanu.

Piemēram, ja KS ir 10 balsstiesīgie biedri, tad lēmums ir pieņemts tikai gadījumā, ja vismaz seši ir nobalsojuši “par”. Ja savu balsojumu nodod (atsūta) tikai pieci biedri, tad šāds lēmums nav pieņemts pat gadījumā, ja visi ir nobalsojuši “par”, jo tiek uzskatīts, ka tie, kas nav balsojuši (nav atbildējuši) automātiski ir nobalsojuši “pret”. Ja ir nepieciešams kvalificētais balsojums, piemēram, KS statūti paredz 80 % balsojumu no klātesošajiem, tad “par” ir jānobalso vismaz astoņiem biedriem, neatkarīgi no tā, vai atlikušie biedri nobalso “pret” vai vispār nebalso. Proti, nodoto “par” balsu skaits ir jāskatās attiecībā pret visu balsstiesīgo biedru skaitu, nevis tikai pret to biedru skaitu, kas piedalījušies balsošanā. Tā ir būtiska atšķirība no biedru kopsapulces, kur balsis skaita no klātesošo biedru skaita, nevis no kopējā balsstiesīgo biedru skaita, proti, lēmuma pieņemšanā neņem vērā tos biedrus, kas nepiedalās biedru kopsapulcē.

Par balsošanas rezultātiem valde sastāda protokolu, kurā norāda: KS nosaukumu; lēmuma projekta (paziņojuma) nosūtīšanas dienu un balsošanai noteikto termiņu; KS kopējo balsstiesīgo biedru skaitu⁵⁸; balsošanā piedalījušos biedru skaitu; lemjamos jautājumus (darba kārtību); balsošanas rezultātus, norādot par katru jautājumu “par” balsu skaitu un pieņemtos lēmumus. Valde protokolu piecu dienu laikā pēc paziņojumā norādītā balsošanas termiņa beigām nosūta to visiem biedriem.

2.12. Pieņemto lēmumu apstrīdēšana

Biedrs, valdes loceklis vai padomes loceklis var vērsties tiesā, ja uzskata, ka biedru kopsapulces pieņemtie lēmumi ir prettiesiski. Kopsapulces lēmums var būt prettiesisks saturiski (materiāltiesiski), proti, lēmuma būtība neatbilst likumam vai statūtiem, vai arī procesuāli - pārkāpta sapulces sasaukšanas, norises vai lēmumu pieņemšanas kārtība. Procesuāli pārkāpumi var būt saistīti ar kvorumu, balsu vairākuma nepareizu aprēķināšanu, paziņojuma nenosūtīšanu, nepareizu nosūtīšanu vai termiņu neievērošanu. Apstrīdēšanas regulējums pilnībā ir attiecināms arī uz gadījumu, ja lēmums pieņemts bez biedru kopsapulces sasaukšanas (KSL 34. panta sestā daļa).

JĀŅEM VĒRĀ!

Prasību par biedru kopsapulces lēmuma atzīšanu par spēkā neesošu var celt triju mēnešu laikā no dienas, kad biedrs uzzināja vai kad tam vajadzēja uzzināt par kopsapulces lēmumu, bet ne ilgāk par gadu no biedru kopsapulces dienas.

Ja biedrs vispār netiek uzaicināts uz kopsapulci, tad biedram tomēr ir jābūt pietiekoši aktīvam un vismaz gada laikā ir jāinteresējas, vai šajā laika posmā tiešām nav pieņemti nekādi lēmumi. Tas saistās arī ar apstākli, ka biedru kopsapulcei ir jānotiek vismaz reizi gadā (saistībā ar gada pārskatu apstiprināšanas pienākumu).

Tiesa var atzīt pieņemto lēmumu par spēkā neesošu, ja pats lēmums vai tā pieņemšanas procedūra ir pretrunā ar likumu vai statūtiem vai pieļauti būtiski pārkāpumi kopsapulces sasaukšanā vai lēmuma pieņemšanā. Katrs pieļautais pārkāpums ir individuāli izvērtējams un šis izvērtējums ir tiesas ziņā. Tiesai nav pienākums atcelt kopsapulces lēmumu, ja konstatētie pārkāpumi tiesas ieskatā nav būtiski. Tiesu prakse saistībā ar dažādu kopsapulču pieņemto lēmumu atcelšanu ir dažāda. Pārkāpuma vērtēšanā noteikti ir jāņem vērā, vai pārkāpums

⁵⁸ KSL 34. panta trešās daļas 2. punkts formāli neparedz atsauci uz KSL 40. panta pirmās daļas 5. punktu (kopējais balsstiesīgo biedru skaits), tomēr, ja protokolā nebūs norādīts kopējais balsstiesīgo biedru skaits, tad biedriem nebūs iespējams pārliecināties, vai lēmums ir pieņemts ar atbilstošu balsu “par” skaitu.

ietekmēja vai varēja ietekmēt lēmumu pieņemšanu. **Piemēram**, ja paziņojumu par kopsapulci nesaņēma un uz kopsapulci neieradās tāds biedrs skaits, kas varēja teorētiski ietekmēt pieņemto lēmumu. Šādā gadījumā ir pamats prezumēt, ka visi, kam bija nepamatoti liegta vai kavēta iespēja ierasties sanāksmē, varēja nobalsot “pret” attiecīgo lēmumu. Tomēr ar būtisku procesuālo pārkāpumu ne vienmēr saprot tikai tādu pārkāpumu, kas varēja izmainīt pieņemtā lēmuma balsojumu. Jāvērtē arī to, kā pārkāpums ietekmēja konkrētās personas tiesības. Ja, piemēram, tiek klaji un apzināti pārkāptas biedra tiesības un biedrs apzināti netiek aicināts vai netiek ielaists kopsapulcē, tad šāds pārkāpums pats par sevi ir uzskatāms kā būtisks⁵⁹. Procesuāls pārkāpums saistībā ar lēmuma pieņemšanas kārtību vai kopsapulces sasaukšanu tomēr nevar būt par iemeslu lēmuma atcelšanai, ja par tā pieņemšanu nobalsojuši visi KS biedri. Tādējādi pēc būtības biedri var neievērot likumā vai statūtos noteikto kārtību kopsapulces sasaukšanā, ja visi biedri atbalsta šādu kārtību (netiek aizskartas neviena biedra intereses). Šāda iespēja faktiski gan ir iespējama tikai KS ar mazu biedru skaitu. Procesuālie pārkāpumi arī var tikt novērsti, ja, piemēram, nākamajā kopsapulcē tiek atkārtoti balsots par to pašu jautājumu, novēršot iepriekš pieļautās kļūdas.

Prasītājs atbild par KS nodarītajiem zaudējumiem, kas radušies biedru kopsapulces lēmuma nepamatotas apstrīdēšanas dēļ, tikai gadījumā, ja viņš prasību cēlis ļaunā nolūkā vai aizrupjas neuzmanības. **Piemēram**, ja biedram ir saprātīgs pamats uzskatīt, ka ir notikuši pārkāpumi (nav saņēmis uzaicinājumu uz kopsapulci, lai arī biedru reģistrā ir korekti norādīta kontaktinformācija), tad šāda prasības celšana noteikti nav uzskatāma par ļaunu nolūku vai rupju neuzmanību. Kopsapulces organizētājam un tās vadītājam ir jānodrošina tādi apstākļi, lai pēc iespējas aizsargātu KS intereses un mazinātu iespējas celt prasības par biedru kopsapulces pieņemto lēmumu apstrīdēšanu. Jebkura neizdarība vai paviršība kopsapulces organizēšanā var radīt tiesvedības risku.

3. Pārstāvju sapulce

Pārstāvju sapulce nav obligāta KS institūcija. Iespēja izveidot pārstāvju sapulci ir paredzēta, lai atvieglotu KS lēmumu pieņemšanas procesu tām KS, kurām ir daudz biedru.

JĀŅEM VĒRĀ!

Ja pārstāvju sapulce tiek izveidota, tad biedru kopsapulces kompetence tiek pilnībā nodota pārstāvju sapulcei, proti, biedru kopsapulce vairs netiek sasaukta. Pārstāvju sapulce darbojas kā mazāka formāta biedru kopsapulce, nodrošinot efektīvu lēmumu pieņemšanas procesu KS ar lielu biedru skaitu.

Šobrīd ir zināma vismaz viena KS,⁶⁰ kas ir izvēlējusies veidot pārstāvju sapulci.

JĀŅEM VĒRĀ!

Pārstāvju sapulci var izveidot tikai gadījumā, ja to paredz KS statūti, un tikai gadījumā, ja KS ir vismaz 101 biedrs. Gadījumā, ja atbilstoši KS statūtiem biedru kopsapulci aizstāj pārstāvju sapulce un KS ir mazāk nekā 101 biedrs, turpina darboties biedru kopsapulce.

KS statūtos var paredzēt lielāku minimālo biedru skaitu, kāds nepieciešams, lai sasauktu pārstāvju sapulci, piemēram, vairāk nekā 500 biedri. Tikai tad, kad biedru skaits sasniedz likumā vai statūtos noteikto minimālo biedru skaitu, KS būs pienākums sasaukt pārstāvju sapulci, nevis

⁵⁹ Skatīt, piemēram, Komerclikuma 217. panta pirmo daļu par SIA dalībnieku sapulču lēmumiem.

⁶⁰ Kooperatīvā sabiedrība “Latvijas arodbiedrību krājaizdevu sabiedrība”, kuras statūti pieejami tās mājaslapā: https://www.laks.lv/uploaded_files/2018_dzelzce%C4%BCnieks_ks_stat%C5%ABti_ar_2019_grozijumiem.pdf (skatīts 19.10.2019.)

biedru kopsapulci. Arī otrādāk, ja KS jau darbojas pārstāvju sapulce, bet kādā brīdī biedru skaits ir samazinājies un kļuvis mazāks par 101 biedru vai mazāks par statūtos noteikto skaitu, tad pārstāvju sapulce pārstāj darboties un ir sasaukuma biedru kopsapulce.

Piezīme:

Lai nenotiktu šāds pārvaldes institūciju haoss, KS vajag laicīgi reaģēt uz biedru skaita izmaiņām, proti, pirms vēl biedru skaits ir samazinājies līdz likumā vai statūtos noteiktajam minimālajam biedru skaitam, būtu iniciējami statūtu grozījumi, lai samazinātu sliekšni vai atteiktos no pārstāvju sapulces.

KS arī vajadzētu izvēlēties veidot pārstāvju sapulci tikai gadījumā, ja biedru skaits būtiski pārsniedz minimālo sliekšni. Proti, nav vēlams veidot pārstāvju sapulci, ja KS ir tikai 110 biedri, jo 10 biedru izstāšanās radīs būtiskas sekas KS pārvaldē.

JĀŅEM VĒRĀ!

Pārstāvis var būt tikai KS biedrs. KSL paredz, ka pārstāvju sapulce sastāv vismaz no 20 pārstāvjiem.

Šāds minimālais pārstāvju skaits noteikts, lai izvairītos no situācijām, kad KS svarīgus lēmumus varētu pieņemt atsevišķas (dažas) personas, un vienlaikus nodrošinātu tādu pārstāvju skaitu, kas ļauj nodrošināt konstruktīvu lēmumu pieņemšanas procesu. Statūtos nevar noteikt mazāku, bet var noteikt lielāku skaitu. Tomēr, kā jau minēts, pārāk liels pārstāvju skaits var traucēt konstruktīvu lēmumu pieņemšanu, tāpēc ir rūpīgi jāapsver, kāds ir racionāls pārstāvju skaits vai pārstāvības norma.

Ja biedru kopsapulce izlemj veidot pārstāvju sapulci, tad statūtos vienlaikus ir jāparedz: detalizēta kārtība šīs institūcijas izveidei un pārstāvju ievēlēšanai, kā arī pārstāvju pilnvaru termiņi un pārstāvības norma (KSL 12. panta pirmās daļas 6. punkts un 43. panta trešā daļa). KSL neparedz likumisko modeli (paraugu) pārstāvju izvirzīšanas un ievēlēšanas kārtībai, bet tikai vispārīgus principus (KSL 43.-44. pants). Pārstāvju ievēlēšana ir pašu biedru (nevis biedru kopsapulces) kompetencē. Kārtībai pārstāvju ievēlēšanā jābūt tādai, kas nodrošina visiem biedriem vienlīdzīgas tiesības pārstāvju izvēlē, kā arī nodrošina, ka katrs pārstāvis sapulcē pārstāv līdzīgu biedru skaitu. Lai varētu ievērot šos principus, statūtos vajadzētu paredzēt mainīgu pārstāvju skaitu, paredzot tikai minimālo pārstāvju skaitu vai atstājot likumā noteikto 20 pārstāvju minimumu. Šāds mainīgs pārstāvju skaits ļaus labāk pielāgoties biedru skaita izmaiņām.

Piezīme:

Pārstāvju sapulce var notikt tikai tad, kad ir izvēlēti pārstāvji statūtos noteiktajā kārtībā. Tādējādi, kamēr nav izvēlēti pastāvīgie pārstāvji pārstāvju sapulcei, KS jārēķinās ar ilgākiem termiņiem pārstāvju sapulces sasaukšanai (salīdzinājumā ar biedru kopsapulces sasaukšanu), jo biedriem jānodrošina laiks arī savu pārstāvju ievēlēšanai. Valde var sasaukt pārstāvju sapulci tikai tad, kad biedri ir izraudzījušies savus pārstāvjus.

Informāciju par pārstāvju sapulci valde sūta tikai pārstāvjiem. Biedriem informācija par pārstāvju sapulces sasaukšanu sūtīta netiek, tomēr tiem ir tiesības KS juridiskajā adresē vai arī elektroniskajā vidē iepazīties ar pārstāvju sapulces darba kārtību un dokumentiem vismaz 10 dienas pirms pārstāvju sapulces.

Pārstāvju sapulces darbībai un kompetencei piemēro normas par biedru kopsapulces darbību un kompetenci. Pārstāvjiem piemēro likumā nostiprinātās biedru tiesības. Izņēmums ir pārstāvja tiesības piedalīties sapulcē ar pilnvarnieka starpniecību. Pārstāvju sapulce savā ziņā tiek pielīdzināta padomei, proti, profesionālai institūcijai, kuras funkcijas nevar pārpilnvarot. Respektīvi, pārstāvis nevar nodot savas tiesības citai personai, un tas pārstāvju sapulcē var

piedalīties tikai personīgi. Šāda prasība ir arī noteikta, lai izvairītos no situācijas, ka KS valde faktiski pārņem pārstāvju sapulces kompetenci uz pilnvaru pamata.

Pārstāvju sapulces norisei (lēmumu pieņemšanas kārtībai, pārstāvju balsstiesībām, klātesošo pārstāvju saraksta veidošanai, protokola sastādīšanai) piemēro normas par biedru kopsapulci. Atšķirībā no biedru kopsapulces pārstāvju sapulcei jau ar likumu tiek paredzēta kvoruma prasība. Pārstāvju sapulce ir tiesīga pieņemt lēmumus, ja tajā piedalās vairāk par pusi no statūtos paredzētā pārstāvju skaita, ja statūti neparedz lielāku pārstāvības normu (KSL 43. panta sestā daļa). Ja sasauktajai pārstāvju sapulcei nav kvoruma, tad ir piemērojams biedru kopsapulcei paredzētais regulējums, t. sk. atkārtotā pārstāvju sapulce ar tādu pašu darba kārtību ir tiesīga neatkarīgi no klātesošo pārstāvju skaita. Pārstāvju sapulces protokolā papildus norāda informāciju par pārstāvju skaitu, kāds nepieciešams, lai būtu pārstāvēti visi biedri (KSL 40. panta pirmās daļas 6. punkts). Šāda informācija ir nepieciešama, lai varētu noteikt, vai ir ievērotas kvoruma prasības.

Biedru izvēlētie pārstāvji ir atbildīgi to biedru priekšā, kurus šie pārstāvji pārstāv. Pārstāvim ir jāuzklausā šo biedru viedoklis (piemēram, par konkrēto pārstāvju sapulces darba kārtības jautājumu), tomēr savā balsojumā pārstāvju sapulcē pārstāvis ir neatkarīgs. Pārstāvim nav juridiski saistoši biedru sniegtie norādījumi. Ja biedri nav apmierināti ar sava pārstāvja rīcību pārstāvju sapulcē, tie ir tiesīgi atbilstoši statūtos noteiktajai kārtībai nākamajai pārstāvju sapulcei izraudzīties citu pārstāvi. Ja nepieciešams, tad statūtos var paredzēt detalizētu kārtību, kādā pārstāvjus var atsaukt (nomainīt) pirms termiņa, t. sk. ir iespējama situācija, ka uz katru pārstāvju sapulci tiek izvēlēts cits pārstāvis.

Lai biedrs varētu sekot līdzi pārstāvju sapulces lēmumu pieņemšanas procesam un lai varētu informēt pārstāvi par savu nostāju kādā jautājumā, valdei ir pienākums vest pārstāvju sarakstu. Pārstāvju sarakstā norāda pārstāvja vārdu, uzvārdu, personas kodu, pārstāvības termiņu, kontaktinformāciju, kā arī pārstāvamais biedrus vai pārstāvamo biedru kopumu. Ar pārstāvju sarakstu var iepazīties visi biedri, taču biedrs var iegūt tikai tā pārstāvja kontaktinformāciju, kas pārstāv attiecīgo biedru. Ja pārstāvjus ievēl, piemēram, pēc reģionālā principa un no attiecīgā reģiona ir, piemēram, trīs pārstāvji, tad biedram ir tiesības noskaidrot šo visu trīs pārstāvju kontaktinformāciju.

JĀŅEM VĒRĀ!

Ja pārstāvju sapulce aizstāj biedru kopsapulci, biedriem saglabājas visas būtiskākās tiesības, izņemot tiesības piedalīties biedru kopsapulcē un balsot. Bez jau minētajām tiesībām iepazīties ar pārstāvju sapulces darba kārtību un dokumentiem, tiem ir tiesības iepazīties arī ar pārstāvju sapulces protokolu un šim protokolam pievienotajiem dokumentiem. Tāpat biedriem ir tiesības apstrīdēt pārstāvju sapulces lēmumus, iepazīties ar KS finanšu pārskatu un KS atlikušās mantas sadales plānu KS likvidācijas gadījumā, tiesības iepazīties ar informāciju un dokumentiem KS reorganizācijas gadījumā, informēt, ka nepiekrīt pārstāvju sapulces pieņemtajam reorganizācijas lēmumam (kas var ietekmēt pārstāvju sapulces spēkā esamību), kā arī apstrīdēt pārstāvju sapulces pieņemto lēmumu par KS reorganizāciju.

Pārstāvju sapulces izveidošana var samazināt biedru tiešu iesaisti KS pārvaldē. Tāpēc lai nodrošinātu, ka pārstāvju sapulces institūtu izmanto atbilstoši tā mērķim, KSL ir paredzēti vairāki jau iepriekš skaidrotie ierobežojumi un prasības, kas stiprina biedru interešu aizsardzību:

- pārstāvju sapulci var izveidot, ja ir vairāk nekā 100 biedri;
- pārstāvju sapulci var izveidot tikai tad, ja to paredz statūti;
- pārstāvju sapulce sastāv no vismaz 20 pārstāvjiem;
- pārstāvis var būt tikai KS biedrs;

- pārstāvis sapulcē var piedalīties tikai personīgi;
- visiem biedriem vienlīdzīgas tiesības pārstāvju izvēlē;
- katrs pārstāvis sapulcē pārstāv līdzīgu biedru skaitu;
- pārstāvji ir atbildīgi to biedru priekšā, kurus šie pārstāvji pārstāv;
- valdei pienākums vest pārstāvju sarakstu;
- biedriem saglabājas visas pamattiesības;
- biedriem ir tiesības apstrīdēt pārstāvju sapulces lēmumus.

Ja KS statūti vai KS (tās valdes vai pārstāvju sapulces) darbība ir pretrunā ar iepriekš minētajiem principiem, tad biedram ir iespēja aktīvi reaģēt un apstrīdēt pārstāvju sapulces pieņemtos lēmumus. Ja statūtos tiek paredzēta pārstāvju sapulces izveides kārtība vai pārstāvju atsaukšanas kārtība, kas neatbilst iepriekš minētajiem principiem, tad biedram ir iespēja tiesas ceļā lūgt atzīt attiecīgos statūtu punktus par prettiesiskiem un lūgt turpmāk sasaukt biedru kopsapulces vai grozīt statūtus atbilstoši likuma prasībām.

4.Valde

JĀŅEM VĒRĀ!

Valde ir sabiedrības izpildinstitūcija, kas vada un pārstāv KS. Valde ir obligāta KS institūcija.

Ja KS ilgstoshi nav valdes, tad šādu KS darbība var tikt izbeigta piespiedu kārtībā, pamatojoties uz Uzņēmumu reģistra lēmumu (KSL 70. panta pirmās daļas 1. punkts). KS kā juridiska persona jeb fikcija nespēj patstāvīgi realizēt rīcībspēju - slēgt darījumus, sniegt pakalpojumus, vērsties iestādēs vai tiesās. Šim nolūkam ir nepieciešamas fiziskās personas, caur kurām šī rīcībspēja tiek realizēta. KS vienīgā izpildinstitūcija ir valde, tāpēc arī valde ir tā, kas realizē sabiedrības rīcībspēju. Jau valdes legāļdefinīcija KSL norāda, ka valdes kompetenci, tiesības un pienākumus nosaka divas galvenās funkcijas – vadīšana un pārstāvība. Valdes locekļiem ir pienākums veikt abas funkcijas. KSL nodala divas šīs funkcijas, tomēr KSL nesatur skaidrojumu, kas ir saprotams ar šīm funkcijām. KSL arī neatklāj šo terminu precīzu saturu, tomēr var skatīties arī tiesu un doktrīnas atziņas, kas attiecas uz kapitālsabiedrības valdes statusu un funkcijām. KSL ir uzskaitītas atsevišķas darbības, kas noteikti ietilpst valdes kompetencē un atbildībā – valde atbild par KS saimniecisko darbību, par likumam atbilstošu grāmatvedību, kā arī valde pārvalda KS mantu un rīkojas ar tās līdzekļiem, valde sasauc un organizē biedru kopsapulces, valde ved biedru reģistru u. tml. Arī citos likumos var būt noteikti pienākumi vai darbības, kas noteikti ietilpst tikai valdes funkcijās. Piemēram, atbilstoši likuma “Par grāmatvedību” 2. panta trešā daļa paredz, ka valdes loceklis kā uzņēmuma vadītājs ir atbildīgs par grāmatvedības kārtošanu un visu saimnieciskos darījumus apliecinošo dokumentu oriģinālu, kopiju vai datu attēlu saglabāšanu.

4.1.Vadīšanas funkcija

KS vadīšana nozīmē uz KS darbības nodrošināšanu vērsto pasākumu realizāciju, kas noris KS iekšienē. Tas attiecas uz sabiedrības saimniecisko un organizatorisko vadīšanu, kura vērsta uz KS mērķu sasniegšanu – darbības nodrošināšanu, darba organizāciju, darbinieku izirīkošanu, pasākumus vadības nodrošināšanai. Vadīšanas funkcijā ietilpst, piemēram, šādi pienākumi: sapulču sasaukšana, lēmumu pieņemšana un tās organizēšana, grāmatvedības kārtošana, gada pārskata sastādīšana, dokumentu sagatavošana un iesniegšana valsts iestādēs, kā arī šo dokumentu glabāšana, darba iekšējās kārtības noteikumu, instrukciju apstiprināšana,

rīkojumu izdošana u. c. likumā un statūtos noteikto formālo, kā arī citu nepieciešamo vadības pienākumu veikšana. Vadības funkcijā ietilpstošo uzdevumu kopumu nav iespējams uzskaitīt izsmelīgi. Valdes locekļiem kā krietniem un rūpīgiem saimniekiem ir jādara viss nepieciešamais un likumīgi iespējamais KS darbības nodrošināšanai konkrētajos apstākļos. Valdes locekļiem ir jānodrošina, lai KS darbotos atbilstoši likumiem un statūtiem.⁶¹ Varētu teikt, ka pastāv princips, ka par visiem jautājumiem, kas likumā nav paredzēti citas pārvaldes institūcijas kompetencē, ir atbildīga valde.

JĀŅEM VĒRĀ!

Valdes locekļi KS vada tikai kopīgi. Vadīšanas funkcija izriet no likuma, tāpēc ar biedru kopsapulces vai citādāku KS lēmumu nevar paredzēt, ka kādam valdes loceklim netiek uzticēta KS vadīšana, kā arī neviens no valdes locekļiem nav tiesīgs nepieņemt vadīt KS.⁶²

Ja kāda persona formāli ir iecelta par valdes locekli, tomēr faktiski tai netiek uzticēta vadīšanas funkcija, tad šī persona ir uzskatāma par fiktīvu valdes locekli (ielikteni, “salmu vīru” – no angļu valodas “*straw man*”). Valdes locekļi visas darbības, kas saistītas ar vadīšanas funkciju var fiziski nodrošināt paši vai arī pieņemt darbiniekus vai uzticēt šos pienākumus citiem speciālistiem. **Piemēram**, valdes locekļiem fiziski nevajag nogādāt biedru kopsapulces paziņojumus visiem biedriem, to var uzticēt darbiniekiem vai pasta pakalpojumu sniedzējiem, tomēr valdei joprojām saglabājas pienākums nodrošināt, ka šī darbība tiek veikta, kā arī saglabājas ar to saistītā atbildība. Ja KS darbības joma ir plaša, tad ir grūti iedomāties situāciju, ka KS spētu funkcionēt tikai ar valdes locekļiem, nepieņemot darbiniekus vai neuzticot atsevišķus uzdevumus citiem speciālistiem.

4.2. Pārstāvības funkcija

Valde ir KS kā juridiskas personas likumiskais pārstāvis. Valdes loceklis kļūst par likumisko pārstāvi ar brīdi, kad ieņem valdes locekļa amatu. Ar KS pārstāvības funkciju ir saprotama sabiedrības reprezentēšana “ārpusē”. Viss, kur KS stājas attiecībā ar trešo personu, attiecas uz pārstāvību, t. sk. darījumu slēgšana, dokumentu iesniegšana un saņemšana no iestādes, tiesas vai trešās personas, pārstāvēšanu tiesā u. tml. Vadības funkcijā ietilpst normatīvajos aktos noteiktie valdes pienākumi, ciktāl tie neattiecas uz tiešajām attiecībām ar trešajām personām, piemēram, grāmatvedības kārtošana ir uzskatāma par vadīšanas funkcijas sastāvdaļu, savukārt gada pārskata iesniegšana VID ietilpst pārstāvības funkcijā.⁶³

Piezīme:

Visiem valdes locekļiem ir pārstāvības tiesības. Valdes locekļi pārstāv sabiedrību kopīgi, ja statūtos nav noteikts citādi. Valdes locekļiem var noteikt atsevišķas pārstāvības tiesības, proti, katrs valdes loceklis uz āru viens pats ir tiesīgs pārstāvēt KS. KS statūtos var paredzēt arī jauktu pārstāvības modeli, piemēram, valdē ir pieci valdes locekļi, bet pārstāvības tiesības ir diviem valdes locekļiem kopā.

Praksē bieži izmantots ir arī variants, ka valdes priekšsēdētājam ir atsevišķas pārstāvības tiesības, bet citi valdes locekļi var pārstāvēt kopā pa diviem. Šādā gadījumā līgumu KS vārdā var parakstīt vai nu valdes priekšsēdētājs viens pats vai arī jebkuri citi divi valdes locekļi.

Nosakot pārstāvības tiesības, jāievēro princips, ka katram valdes loceklim ir reālas pārstāvības tiesības. **Piemēram**, ja ir divi valdes locekļi, nevar vienam noteikt atsevišķas, bet

⁶¹ Strupiņš A. Tiesas spriedumu komentāri: par valdes locekli kā darbinieku. Jurista Vārds, 28.02.2012., Nr. 9 (708)

⁶² Lielkalne B. Valdes locekļu nodarbinātības problemātiskie aspekti. Jurista Vārds, 28.02.2012., Nr. 9 (708)

⁶³ Turpat.

otram kopīgas pārstāvības tiesības, jo šādā gadījumā otrā valdes locekļa pārstāvības tiesības būtu tikai formālas, nevis reālas. Reālas pārstāvības esamību pārbauda arī Uzņēmumu reģistrs, uz ko tieši ir norādīts Uzņēmumu reģistra iekšējā normatīvajā aktā.⁶⁴

Valdes pārstāvības tiesības ir ļoti būtiska informācija trešajām personām, tāpēc atbilstoši likuma "Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru" 6. panta ceturtās daļas 3. punktam šī informācija tiek ierakstīta publikā reģistrā (Uzņēmumu reģistra žurnālā). Tā kā trešās personas var paļauties uz publiskajā reģistrā esošo informāciju, tad valdes pārstāvības tiesības attiecībā uz trešajām personām nevar ierobežot. Statūtos noteiktās valdes locekļu tiesības pārstāvēt sabiedrību kopīgi vai atsevišķi nav uzskatāmas par valdes pārstāvības tiesību ierobežojumu, jo trešajai personai šī informācija ir pieejama publikā reģistrā un ir saistoša. KS statūtos vai citā KS dokumentā vai lēmumā var paredzēt papildu ierobežojumus, piemēram, ka darījumiem virs noteiktas summas ir nepieciešama visu valdes locekļu piekrišana, tomēr šāds ierobežojums nav saistošs trešajām personām. Arī apstāklis, ka noteiktu lēmumu pieņemšanai ir nepieciešama, piemēram, biedru kopsapulces piekrišana, nav saistošs labticīgām trešajām personām (KSL 56. panta trešā daļa). Trešajām personām ir saistoši tikai publikā reģistrā (Uzņēmumu reģistra žurnālā) ierakstītā informācija par valdes pārstāvības tiesībām. Ja valdes loceklim ir atsevišķas pārstāvības tiesības un viņš ir parakstījis līgumu ar trešo personu (KS darījuma partneri), tad trešā persona var paļauties, ka līgums ir spēkā un šis līgums saista pašu KS pat gadījumā, ja valdes loceklis ir pārkāpis iekšēji noteiktu ierobežojumu. Izņēmums varētu būt situācijā, kad trešā persona rīkojas ļaunprātīgi, proti, tā lieliski apzinās, ka valdes loceklis pārkāpj iekšējo pilnvarojumu, tomēr izvēlas ignorēt šo faktu.

Ja KS statūti paredz, ka valdē ir tikai viens valdes loceklis, tad juridiski nav pat nozīmes, vai viņam tiek noteiktas atsevišķas vai kopīgās pārstāvības tiesības, jo šis valdes loceklis jebkurā gadījumā vienpersoniski realizē valdes pārstāvības funkciju. Juridiski sarežģītākas situācijas var veidoties, ja KS statūti paredz vairākus valdes locekļus, tomēr kaut kādu iemeslu dēļ valde darbojas nepilnā sastāvā.⁶⁵ Šādās situācijās ir arī būtiski, kādu pārstāvības modeli ir izvēlējušies KS. Piemēram, ja valdes locekļiem ir atsevišķas pārstāvības tiesības, tad uz āru šāda valde spēs realizēt pārstāvības funkciju pat gadījumā, ja valdē būs tikai viens valdes loceklis, lai arī statūti paredz 3 valdes locekļus. Ja Uzņēmumu reģistra žurnālā būs ierakstīta informācija, ka valdes loceklim ir pārstāvības tiesības kopā ar vēl diviem valdes locekļiem, bet konkrētajā brīdī valdē ir tikai viens vai divi valdes locekļi, tad valdei ir zudušas pārstāvības tiesības un pēc iespējas ātrāk būtu jāievēlē trūkstošie valdes locekļi vai arī jāgroza statūtos noteiktās pārstāvības tiesības.

Tiesiski strīdīga un neviennozīmīga ir situācija, kad statūti paredz, ka valdē ir jābūt trīs valdes locekļiem ar kopīgām pārstāvības tiesībām, bet valdē ir palicis viens vai divi valdes locekļi. Jāņem vērā, ka publiskajā reģistrā ieraksta tikai informāciju par konkrēto (aktuālo) valdes locekli (vārds, uzvārds un personas kods), kā arī viņa pārstāvības tiesībām. Publiskajā reģistrā neieraksta informāciju par valdes skaitlisko sastāvu, proti, tā ir tikai KS statūtos norādāmā informācija. Tā kā ziņas par KS valdes skaitlisko sastāvu ir tikai statūtos ierakstāmā ziņa, bet tā netiek ierakstīta Uzņēmumu reģistra žurnālā, tad labticīga trešā persona var paļauties, ka Uzņēmumu reģistra žurnālā ierakstītie valdes locekļi ir tiesīgi pārstāvēt kopīgi KS pat

⁶⁴ Uzņēmumu reģistrs 2010. gada 15. aprīļa instrukcijas Nr. 1-9/8 "Par kapitālsabiedrība un kooperatīvās sabiedrības valdes locekļa pārstāvības tiesību reģistrāciju." 3. punkts. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=208284> (skatīts 19.10.2019.)

⁶⁵ Skatīt arī ekspertu viedokļus Uzņēmumu reģistra Konsultatīvā padomes 30.01.2019. sēdē par 1. jautājumu. Protokols pieejams: <https://www.ur.gov.lv/lv/jaunumi/aktualitates/konsultativas-padomes-sede-30-01-2019/> (skatīts 19.10.2019.)

gadījumā, ja valdes locekļu skaits ir mazāks nekā to paredz statūti. Šāda prezumpcija ir nepieciešama, lai aizsargātu trešās personas. Jebkurā gadījumā valdes locekļiem būtu pēc iespējas ātrāk jāorganizē jaunas valdes vai trūkstošo valdes locekļu ievēlēšana. Pretējā gadījumā pastāv iespēja, ka valde rīkojas pretēji statūtos ietvertajai gribai, jo statūtu mērķis varētu būt, ka valde ir pārstāvētiesīga tikai gadījumā, ja to pārstāv vienlaikus visi trīs valdes locekļi un valdes rīcība uz āru nepilnā sastāvā nav atļauta. Ja ir palicis tikai viens valdes loceklis, tad viņš var koncentrēt arī pārāk lielu ietekmi.

Kopīgas pārstāvības gadījumā valdes locekļi var pilnvarot no sava vidus vienu vai vairākus valdes locekļus slēgt noteiktus darījumus vai noteikta veida darījumus. Šādā gadījumā valdes loceklim varētu būt nepieciešams katru reizi pierādīt (uzrādīt pilnvaru) KS darījuma partnerim, ka viņš ir tiesīgs noslēgt attiecīgo darījumu, jo trešās personas juridiski var paļauties tikai uz to, vai valdes loceklim ir kopīgas vai atsevišķas pārstāvības tiesības. Valdei ir tiesības piešķirt pārstāvības tiesības arī citām personām, noslēdzot KS vārdā pilnvarojuma līgumu vai izdodot prokūru. Tomēr šādas pārstāvības tiesības jau ir līgumiskās, kā arī ar pilnvaru vai prokūras pastāvēšanu nekādi nevar ierobežot valdes locekļu likumiskās pārstāvības tiesības,⁶⁶ proti, pilnvara vai prokūra var tikai papildināt valdes likumiskās pārstāvības tiesības, nevis tās ierobežot.

4.3.Valdes sastāvs

JĀŅEM VĒRĀ!

Valdē ir jābūt vismaz vienam valdes loceklim. KSL neierobežo maksimālo valdes locekļu skaitu, tomēr valdes locekļu skaitu nevajadzētu noteikt pārāk lielu, lai valdes kā izpildinstitūcijas darbs nekļūtu pārāk apgrūtināts.

Tā kā valde vada KS kopīgi, tad pārāk liels valdes locekļu skaits apgrūtinātu valdes operatīvu lēmumu pieņemšanu un rīcību. KS statūtos ir nepieciešams ietvert informāciju par valdes skaitlisko sastāvu. KS bez attiecīgiem statūtu grozījumiem valdē nevar ievēlēt vairāk locekļus, nekā to pieļauj statūti.

Ja ir vairāki valdes locekļi, tad no to vidus tiek ievēlēts valdes priekšsēdētājs. Valdes priekšsēdētāju ievēlē paši valdes locekļi, tomēr statūtos var noteikt, ka to izdara biedru kopsapulce. KSL 54. panta otrās daļas otrais teikums gramatiski paredz, ka šādu iespēju var noteikt tikai attiecībā uz biedru kopsapulci, tomēr, saprātīgi interpretējot tiesību normas, ir saprotams, ka šādu iespēju statūtos var paredzēt arī padomei, ja tā ir pārvaldes institūcija, kas ievēl valdi. Arī otrādāk – ja valdi ievēl padome, tad statūtos nav pieļaujams paredzēt iespēju biedru kopsapulcei ievēlēt valdes priekšsēdētāju. Pieļaujams, ka šāda gramatiskā neatbilstība tiesību normas jēgai KSL ir radusies, jo iespēja padomei ievēlēt valdi KSL likuma pieņemšanas laikā tika iestrādāta tikai uz likumprojekta trešo lasījumu.⁶⁷

JĀŅEM VĒRĀ!

Par valdes locekli var būt tikai fiziskās personas.

KSL paredz, ka par valdes locekli nevar būt fiziskā persona, kurai ar kriminālprocesa ietvaros pieņemtu nolēmumu atņemtas tiesības veikt visu veidu vai noteikta veida

⁶⁶ Skatīt arī KSL pārejas noteikumu 12. un 13. punktu.

⁶⁷ Likumprojekta “Kooperatīvo sabiedrību likums” (Saeimas reģ. Nr. 995/Lp12) priekšlikumu tabula trešajam lasījumam/ Pieejams:

<https://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/8CDC6A2753B5F318C2258266004B13E8?OpenDocument> (skatīts 19.10.2019.)

komercdarbību vai kurai ar kriminālprocesa vai administratīvā pārkāpuma procesa ietvaros pieņemtu nolēmumu atņemt tiesības ieņemt noteiktus amatus KS vai tās pārvaldes institūcijās. KSL neparedz citus ierobežojumus, t. sk. par valdes locekli var būt arī persona, kas nav biedrs, kā arī teorētiski tā var būt fiziskā persona, kura nav Latvijas pilsonis vai pat tās dzīvesvieta nav Latvijas teritorijā. Persona ar valdes locekļa amata ieņemšanas brīdi arī nekļūst automātiski par biedru. Tomēr KS statūtos var noteikt ierobežojumus valdes locekļu kandidātiem, t. sk. biedra statusa esamību.

JĀŅEM VĒRĀ!

Valdi ievēlē biedru kopsapulce (pārstāvju sapulce), ja vien statūti neparedz, ka to dara padome. Valdi ievēl ar klātesošo balsu vairākumu, ja vien statūti neparedz lielāku balsu skaitu.

Ar KS statūtiem vai pārvaldes institūcijas lēmumu nevar uzlikt par pienākumu kādai personai kļūt par valdes locekli. Lai personu ievēlētu par valdes locekli, ir nepieciešama nepārprotama valdes locekļa amata kandidāta rakstveida piekrišana būt par KS valdes locekli (KSL 13. panta trešās daļas 4. punkts). Ar brīdi, kad ir pieņemts lēmums par konkrētās personas ievēlēšanu par valdes locekli un šī persona ir devusi piekrišanu ieņemt attiecīgo amatu, persona kļūst par valdes locekli. Vienlaikus attiecīgajā lēmumā var paredzēt arī vēlāku pilnvaru sākuma brīdi (skatīt KSL 38. panta sesto daļu).

JĀŅEM VĒRĀ!

Valdes locekļus ievēl uz piecu gadu termiņu, ja statūtos nav noteikts īsāks termiņš. Statūtos nevar noteikt garāku termiņu.

Līdz ar to pat ja biedri nav izteikuši neapmierinātību ar valdes darbu, KS ir pienākums organizēt valdes ievēlēšanu (pārvēlēšanu) vismaz ik pēc piecu gadu termiņa. Šāda termiņa noteikšana aizsargā biedru intereses un demokrātiskās kontroles iespējas, lai valde nevarētu faktiski pārņemt varu un ilgstoši ieņemt amatu bez biedru kopsapulces tieša apstiprinājuma. Valdes locekļa pilnvaru termiņš sākas ar ievēlēšanas brīdi, ja statūtos vai attiecīgās pārvaldes institūcijas lēmumā nav noteikts cits jaunā valde locekļa pilnvaru termiņa sākuma brīdis. Lai izvairītos no situācijas, ka visai valdei ir beidzies pilnvaru termiņš un KS valdei nav pārstāvības tiesību, tad valdei ir savlaicīgi jāorganizē šī jautājuma izskatīšana biedru kopsapulcē (pārstāvju sapulcē vai padomē). Pastāv iespēja organizēt KS darbu arī tā, ka daļa valdes tiek ievēlēta vienā termiņā, bet cita daļa otrā, lai notiktu pakāpeniska valdes sastāva nomaiņa (termiņa atjaunošanās).

Ievēlēti tiek tikai pilntiesīgi valdes locekļi, kur visiem ir uzreiz pārstāvības un vadības tiesības (KSL 51. panta pirmā daļa un 53. panta pirmā daļa). KSL nepieļauj situāciju, ka paralēli ievēlētajai valdei tiek noteikts arī cits sastāvs gadījumam, ja viens vai visi valdes locekļi atkāpjas no amata vai citādi izbeidz savas pilnvaras. Šāda rezervistu vai “ēnu kabineta” pastāvēšana neatbilst KS pārvaldības principiem, t. sk. demokrātijas principam, jo par aktuālo valdes sastāvu ir tiesības lemt tā brīža biedriem (biedru kopsapulcei). Rezervistu ievēlēšana nozīmētu, ka biedriem, kas iestājas KS vēlāk nav tiesību ietekmēt valdes sastāvu. Par “rezervistu” nevar uzskatīt arī personu, kas valdes vēlēšanās “palika aiz strīpas”, proti, nesaņēma pietiekošu balsu skaitu ievēlēšanai. Nav pieļaujama situācija, ka apstākļu sakritības dēļ (kāds no valdes izstājas) neievēlēta persona tiek padarīta par ievēlētu valdes locekli. Ja kāds no valdes locekļiem atkrīt, tad kādu laiku valde var turpināt darboties arī nepilnā sastāvā, bet pēc iespējas ātrāk būtu organizējamas jaunas vēlēšanas.

Jāņem vērā, ka valdes locekli var atsaukt no amata pirms termiņa beigām. Personai, kura tiesīgi atsaukta no valdes locekļa amata, nav tiesību atsaukties uz likumā vai statūtos noteikto maksimālo pilnvaru termiņu vai darba tiesībām un prasīt valdes locekļa amata atjaunošanu. Tas

gan neizslēdz iespēju prasīt atlaišanas pabalstu, kompensāciju vai citus pielīgtus materiālus aizsardzības līdzekļus, ja tas ir attiecīgi pielīgts KS un valdes locekļa savstarpējās tiesiskajās attiecībās, t. sk. ja persona tiek atsaukta no valdes locekļa amata bez pamatota iemesla.

Valdes loceklim ir arī tiesības jebkurā brīdī atstāt valdes locekļa amatu. Nekādi apstiprinājumi no KS vai biedru kopsapulces nav nepieciešami. Vienīgi ir jāatceras iesniegt pieteikumu Uzņēmumu reģistram par izmaiņām valdes sastāvā. To var nodrošināt arī pats valdes loceklis, kurš atkāpjas. Tomēr, ja persona tiesības vienpusēji atkāpties no valdes locekļa amata izmantos ļaunprātīgi, tādējādi radot kaitējumu KS interesēm, tad šai personai (bijušajam valdes loceklim) var iestāties atbildība par kaitējuma radīšanu KS.

4.4.Valdes atlīdzība

KSL neregulē šo jautājumu. Tā ir KS un valdes locekļa brīva vienošanās (privātautonomija). KSL neparedz obligātu pienākumu maksāt atlīdzību. KSL ļauj pusēm vienoties gan par atlīdzības nepieciešamību, gan par konkrētu atlīdzības apmēru. Atlīdzības jautājums ir arī atkarīgs no tā, vai ar valdes locekli tiek slēgts darba līgums vai tikai pilnvarojuma līgums. Pastāv iespēja, ka starp KS un valdi ir nevis darba tiesiskās, bet tikai pilnvarojuma attiecības. Ja ar valdes locekli tiek slēgts darba līgums, tad samaksa ir būtiska un obligāta darba līguma sastāvdaļa (Darba likuma 3. pants). Savukārt pilnvarojuma līgums var būt arī bezatlīdzības darījums (Civillikuma 2289. pants). Piemēram, teorētiski netiek izslēgta iespēja, ka visi KS valdes locekļi vienlaikus ir biedri un jau gūst labumu no pašas KS pastāvēšanas un tās normālas darbības. Šādā situācijā persona var būt ieinteresēta pildīt valdes locekļa pienākumus arī bez atlīdzības.

Valdes atlīdzību nosaka tā institūcija, kas ievēlē valdi, proti, biedru kopsapulce (pārstāvju sapulce). Statūtos var paredzēt, ka valdi ievēlē un atlīdzību nosaka padome, tomēr šādā gadījumā biedru kopsapulcei saglabājas tiesības noteikt vismaz kopējos atlīdzības principus (KSL 31. panta pirmās daļas 8., 9. un 10. punkts). KSL arī neparedz noteikumus par laiku, kad pusēm ir jāvienojas par atlīdzību – konkrētu atlīdzības apmēru var noteikt gan lēmumā, ar kuru ir ievēlēts valdes loceklis, gan arī atsevišķā lēmumā, kas tiek pieņemts jau pēc valdes locekļa ievēlēšanas amatā. Ja KS ar valdes locekļiem pastāv tikai pilnvarojuma attiecības un nevienā brīdī biedru kopsapulce (pārstāvju sapulce vai padome) nav pieņēmusi lēmumu par atlīdzības noteikšanu valdes loceklim, tad valdes loceklis nevar prasīt atlīdzības izmaksu.

Valdes atlīdzību nevar jaukt ar valdes funkciju veikšanai nepieciešamo izdevumu segšanu. KS ir pienākums segt izdevumus, kas ir saistīti tieši ar valdes kā izpildinstitūcijas darbību, t. sk. komandējumiem, transportu, pasta vai sakaru pakalpojumiem, valdes sēžu organizatoriskos izdevumus. Ar pienākumu izpildi saistīto izdevumu segšana izriet gan no darba tiesiskajām attiecībām, gan no pilnvarojuma līguma.

4.5.Lēmumu pieņemšana

Tas, ka valdes locekļi vada KS tikai kopīgi, nenozīmē, ka visi ar vadīšanu saistītie lēmumi valdei ir jāpieņem vienbalsīgi. KSL 55. pants regulē valdes lēmumu pieņemšanu.

JĀŅEM VĒRĀ!

Valde ir lemttiesīga, ja tās sēdē piedalās vairāk nekā puse no statūtos noteiktā valdes locekļu skaita. Proti, likums valdes sēdēm vienmēr paredz kvorumu, kuru rēķina no statūtos paredzētā skaitliskā sastāva.

Tas arī nozīmē, ka kādu laiku valde var funkcionēt arī nepilnā sastāvā, ja vien tā spēj nodrošināt likumā paredzēto kvorumu. Ja statūti paredz, ka valdē ir pieci valdes locekļi (ieskaitot priekšsēdētāju), tad kvorumam ir nepieciešami vismaz trīs valdes locekļi. Proti, ja atlikušie trīs valdes locekļi ierodas uz sēdi, tad ir ievērota kvoruma prasība. Ja valdē paliks tikai divi valdes locekļi, tad valde ir lemt nespējīga un nevar pieņemt jaunus stratēģiskus lēmumus. Šādā situācijā nekavējoties ir organizējamas jaunas valdes vēlēšanas vai arī jāveic statūtu grozījumi, samazinot valdes locekļu skaitlisko sastāvu.

Valde pieņem lēmumu ar klātesošo valdes locekļu balsu vairākumu. Ja valde sastāv no vismaz trim valdes locekļiem, statūtos var noteikt, ka, balsīm sadaloties līdzīgi, izšķirošā ir valdes priekšsēdētāja balss. Ja valde sastāv no diviem valdes locekļiem un valdes priekšsēdētājam būtu izšķirošā balss, otrs valdes loceklis faktiski tiktu izstumts no lēmumu pieņemšanas. Līdz ar to šāda situācija būtu pretrunā ar vispārīgo principu, ka valdes locekļi vada KS tikai kopīgi. Ņemot vērā minēto, valdes priekšsēdētājam var būt izšķirošā balss, ja tas ir paredzēts KS statūtos un valde sastāv no vismaz trim valdes locekļiem.

Gadījumā ja uzņēmumā ir vairāki valdes locekļi un ir jāpieņem būtiski lēmumi, kas ietekmē vai ietekmēs uzņēmumu nākotnē, šādi jautājumi noteikti jāskata valdes sēdē. Visu valdes sēdes gaitu un pieņemtos lēmumus noteikti nepieciešams dokumentēt, lai vajadzības gadījumā šie dokumenti palīdz pierādīt katra konkrētā valdes locekļa vainas neesamību un viņa rīcības pamatotību laika periodā. Ja valdes loceklis nepiekrīt valdes lēmumam un balso pret to, šā valdes locekļa atšķirīgo viedokli pēc viņa pieprasījuma ieraksta valdes sēdes protokolā. Valdes sēdes protokola pareizību apliecina visi klātesošie valdes locekļi.

Piezīme:

Statūtos var noteikt, ka svarīgu jautājumu izlemšanā valdei vajadzīga biedru kopsapulces vai padomes piekrišana. Ja padome noraida valdes iesniegto priekšlikumu, valde var ierosināt šā jautājuma izskatīšanu biedru kopsapulcē.

Fakts, ka valde nav saņēmusi biedru kopsapulces vai padomes piekrišanu, nav saistošs trešajai personai, izņemot gadījumu, kad trešā persona zināja, ka nepieciešama biedru kopsapulces vai padomes piekrišana un ka tā nav dota. Statūtos var noteikt konkrētu jautājumu loku, kuriem ir nepieciešams iepriekš saņemt piekrišanu. Statūtos var ietvert arī tikai frāzi, ka “svarīgiem jautājumiem ir nepieciešama piekrišana”, jo šādā gadījumā piemērosies KSL 56. pantā minētais uzskaitījums, ko likumdevējs jau ir prezumējis kā svarīgus jautājumus:

- līdzdalības iegūšana citā KS vai komercsabiedrībā, līdzdalības palielināšana, samazināšana vai izbeigšana;
- citas KS vai komercsabiedrības dibināšana, darbības izbeigšana, turpināšana vai reorganizācija;
- uzņēmuma iegūšana vai atsavināšana;
- nekustamo īpašumu pirkšana, pārdošana vai apgrūtināšana ar lietu tiesībām;
- filiāļu un pārstāvniecību atvēršana vai slēgšana;
- tādu aizdevumu izsniegšana, kuri nav saistīti ar KS parasti veicamo saimniecisko darbību;
- jaunu darbības veidu uzsākšana, kā arī esošo darbības veidu izbeigšana.

4.6.Valdes atbildība

Valdes atbildības jautājums KSL nav plaši regulēts, tomēr tas sevī ietver ārkārtīgi daudz juridisko nianšu, ko nebūtu lietderīgi šeit plaši atspoguļot. Tā kā KS valdes atbildības regulējums

faktiski sakrīt ar kapitālsabiedrības valdes atbildības regulējumu (skatīt Komerclikuma 169. un 173. pantu), KS valdes atbildības izpratnei var piemērot arī doktrīnas⁶⁸ un tiesu prakses⁶⁹ atziņas saistībā ar kapitālsabiedrības valdi. Turpmāk tiek sniegta tikai vispārīga informācija par valdes atbildības aspektiem.

Valdes loceklim savi pienākumi jāpilda kā krietnam un rūpīgam saimniekam. Proti, valdes loceklis atbilstoši Civillikuma 1646. pantam ir atbildīgs pat par vieglu neuzmanību. Tas, ka padome vai biedru kopsapulce (pārstāvju sapulce) ir apstiprinājusi valdes rīcību (piemēram, devusi piekrišanu konkrēta līguma noslēgšanai), automātiski neizslēdz valdes locekļu atbildību KS priekšā.

Piezīme:

Ja KS ir vairāki valdes locekļi, tad viņiem ir solidāra⁷⁰ (kopīga) atbildība. Turklāt pat gadījumā, ja valdes sēdē kāds no valdes locekļiem balso pret lēmuma pieņemšanu, tad tas automātiski neatbrīvo šo valdes locekli no atbildības. Arī šādā situācijā katram valdes loceklim ir jāpierāda, ka atbilstoši krietna un rūpīga saimnieka mērauklai viņš ir veicis maksimāli visu iespējamo, kas ir bijis viņa spēkos, lai konkrētais lēmums netiktu apstiprināts.

Piemēram, valdes loceklis varētu iniciēt biedru kopsapulci (pārstāvju sapulci vai padomes sēdi), lai izvērtētu valdes rīcības tiesiskumu vai saimnieciskumu. Dažreiz valdes locekļa atbrīvošana no pilnvarojuma un atteikšanās no amata ir vienīgais veids, kā atbrīvoties no solidāras atbildības. Tomēr arī šāda atkāpšanās ir veicama vēl pirms attiecīgās valdes rīcības, jo valdes locekļa atbildība neizbeidzas tikai tāpēc, ka prasības celšanas brīdī persona vairs nav valdes loceklis. Prasību pret personu var celt par tiem zaudējumiem, kas radušies laikā, kad persona bija valdes loceklis.

JĀŅEM VĒRĀ!

Valdes loceklis neatbild par zaudējumiem tikai gadījumā, ja pierāda, ka rīkojies kā krietns un rūpīgs saimnieks.

No krietna un rūpīga saimnieka mērauklas izriet arī princips, ka valde nav atbildīga, ja tā ievēroja likumus, KS statūtus un tiesiskus biedru kopsapulces lēmumus un tā rezultātā pieņēma saprātīgus biznesa lēmumus (no angļu valodas – *business judgment rule*). Reizēm apzināta bezdarbība tiek sodīta pat bargāk nekā valdes locekļa darbība, kaut arī lēmumi ir radījuši zaudējumus, bet kurš toties rīkojies ar tīru sirdsapziņu. Ja KS izvēlas celt prasību pret valdes locekli, tad KS (prasītājam) sākotnēji jāpierāda prasības pamata apstākļi – zaudējumu esība un tas, ka tie cēlušies valdes locekļa rīcības (darbības vai bezdarbības) dēļ, proti, šie apstākļi ietilpst valdes kompetences un atbildības sfērā. Savukārt prettiesiska rīcība kā priekšnoteikums prasītājam nav jāpierāda, jo šajā gadījumā uz valdes locekļa rīcību attiecināma vainojamības prezumpcija, kas jāatspēko atbildētājam (valdes loceklim), pierādot, ka rīkojies kā krietns un rūpīgs saimnieks, tas ir, jāatspēko savas rīcības prettiesiskums.

Ja KS darbība ir saistīta ar riskantu lēmumu pieņemšanu un riskantu darījumu slēgšanu, tad pastāv iespēja valdes locekļiem noslēgt civiltiesiskās atbildības apdrošināšanas līgumu. Šāds

⁶⁸ Skatīt, piemēram: Rudāns S. Valdes locekļa atbildība par sabiedrībai nodarītajiem zaudējumiem. Jurista Vārds, 08.01.2013., Nr.1 (752) un 15.01.2013., Nr.2 (753); Novicāne E. un Kļaviņa Z. Valdes locekļu atbildība par biznesa lēmumiem. Jurista Vārds, 18.09.2012., Nr. 38 (737)

⁶⁹ Skatīt Augstākās tiesas Senāta Civiltiesību departamenta nolēmumus komercietībās saistībā ar valdes locekļa atbildību. Lietu kategorija pieejama: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/komercietibas/valdes-locekla-atbildiba> (skatīts 19.10.2019.)

⁷⁰ Skatīt Civillikuma 1672. un turpmākos pantus.

apdrošināšanas veids Latvijā kļūst aizvien populārāks, un to piedāvā gandrīz visas apdrošināšanas sabiedrības.

Prasījumi pret valdes locekli noilgst piecu gadu laikā. Prasību pret valdes locekļiem cēl, pamatojoties uz biedru kopsapulces lēmumu. KS ir pienākums celt prasību pret valdes locekli arī tad, ja to pieprasa biedru mazākums - vismaz viena desmitdaļa KS biedru. Ja prasība tiek noraidīta un KS tiek radīti zaudējumi saistībā ar prasības celšanu, tad par šiem KS zaudējumiem solidāri atbild prasības iniciētāji (par prasības celšanu balsojušie biedri vai biedru mazākums), bet tikai gadījumā, ja to rīcībā konstatēts ļauns nolūks vai rupja neuzmanība. Piemēram, ja biedriem ir saprātīgs pamats aizdomām, ka valde rīkojas nesaimnieciski un ir radījusi KS zaudējumus, tad pat gadījumā, ja prasība pret valdi nebūs sekmīga, biedri nebūs atbildīgi par KS radītajiem izdevumiem. KS pati segs visus ar prasības celšanu un tiesvedību saistītos izdevumus. Šāds regulējums ir paredzēts, lai stiprinātu biedru tiesības un ļautu aizdomīgās situācijas vērsties tiesā un tiesas ceļā izvērtēt iespējamo valdes atbildību.

Biedru kopsapulce var atbrīvot valdes locekļus no atbildības vai pieņemt lēmumu par izlīguma slēgšanu tikai par viņu faktiski veiktu konkrētu biedru kopsapulcē atklātu rīcību, kuras rezultātā nodarīts zaudējums KS. Nevar atbrīvot no abstraktas (neidentificētas) atbildības. Praksē reizēm ir nepareiza izpratne, ka, apstiprinot gada pārskatu biedru kopsapulcē bez nekādiem iebildumiem, automātiski valde tiek atbrīvota no pārskata gadā iespējamām pieļautajām kļūdām un radītajiem zaudējumiem. Turklāt biedru kopsapulces lēmums par valdes locekļu atbrīvošanu no atbildības vai par izlīguma slēgšanu neierobežo biedru mazākuma tiesības prasīt KS prasības celšanu pret valdi. Proti, pat gadījumā, ja biedru kopsapulce ar vairākumu nolemj, ka valde nav vainojama un necels prasību pret valdi, tomēr mazākumam (vismaz vienai desmitdaļai biedru) šāda iespēja saglabājas.

Valdes locekļiem kopumā ir paredzēta stingra atbildība - atbildība pat par vieglu neuzmanību, kā arī pienākums pierādīt, ka tā rīcība atbilda krietna un rūpīga saimnieka mērauklai (vainojamības prezumpcija). Praksē ir konstatēti gadījumi, kad personas mēģina izvairīties no šīs atbildības, tāpēc formāli neklūst par valdes locekļiem un nepiesaka sevi ierakstīšanai publiskajā reģistrā. Šādas personas mēdz simulatīvi slēpties aiz prokūrista vai komercpilnvarnieka statusa vai pat vispār nefigurē kā KS pārstāvis vai amatpersona. Tomēr jāņem vērā, ka valdes locekļiem paredzētā atbildība var tikt piemērota ikvienai personai, kura faktiski veic valdes locekļa uzdevumus un funkcijas (*de facto* vai *ēnu valde*)⁷¹, lai arī tā formāli šī persona nav reģistrēta publiskajā reģistrā kā valdes loceklis.

5. Padome

Padome ir KS pārraudzības institūcija, kas pārstāv biedru intereses biedru kopsapulču starplaikā un uzrauga valdes darbību. Padome ir kā saikne starp valdi un biedriem.

JĀŅEM VĒRĀ!

Padome nav obligāta KS institūcija. Ja sabiedrība padomi neizveido, tās funkcijas pilda biedru kopsapulce (vai pārstāvju sapulce). Padomi var izveidot tikai tad, ja to attiecīgi paredz statūtos, ievērojot arī statūtos paredzēto padomes skaitlisko sastāvu (KSL 12. panta pirmās daļas 5. punkts).

Padomes uzdevumi ir šādi:

⁷¹ Plašāk skatīt: Latkovskis A. Faktiskais valdes loceklis. Jurista Vārds, 27.02.2018., Nr. 9 (1015)

- pastāvīgi uzraudzīt valdes darbību un raudzīties, lai KS darbotos saskaņā ar likumiem, statūtiem un biedru kopsapulces lēmumiem;
- sniegt atzinumu par biedru kopsapulces darba kārtības jautājumiem;
- pēc vienas trešdaļas biedru motivēta pieprasījuma pārbaudīt valdes darbu. Ja padome šādu pārbaudi mēneša laikā pēc pieprasījuma saņemšanas neizdara, biedriem ir tiesības šo jautājumu nodot izskatīšanai biedru kopsapulcei;
- pārstāvēt KS tiesā visās KS celtajās prasībās pret valdes locekļiem, kā arī valdes locekļu celtajās prasībās pret KS un pārstāvēt KS citās tiesiskajās attiecībās ar valdes locekļiem;
- sagatavot ziņojumu par valdes iesniegto gada pārskatu, ziņojumā iekļaujot KS darbības un finansiālā stāvokļa izvērtējumu, valdes izvērtējumu un pārskatu par padomes darbību pārskata periodā;
ja tas ir paredzēts statūtos, ievēlēt un atsaukt valdes locekļus, kā arī noteikt valdes loceklim atlīdzību.

Lai izpildītu šos uzdevumus, padomei ir arī atbilstošas tiesības. Padome jebkurā laikā var pieprasīt no valdes pārskatu par KS stāvokli un iepazīties ar visām valdes darbībām. Padome var pārbaudīt KS reģistrus, dokumentus un KS mantu. Padome ir tiesīga jebkurā laikā sniegt biedru kopsapulcei ziņojumu par KS un valdes darbību, kā arī izteikt priekšlikumus par KS darbības uzlabošanu. Padomei ir jāuztur ciešs kontakts ar biedriem un biedru kopsapulci. Tieši tāpēc padomei vienmēr ir arī tiesības iniciēt biedru kopsapulces sasaukšanu, kā arī ir pienākums sasaukt un organizēt biedru kopsapulci, ja valde to neizdara (KSL 32. panta pirmā un trešā daļa). Lai sekmīgi varētu pildīt savas funkcijas, padome var arī pieaicināt uz KS rēķina ekspertus KS darbības pārbaudei.

JĀŅEM VĒRĀ!

Padome nav izpildinstitūcija, tāpēc padomei nav tiesību izlemt jautājumus, kas ir valdes kompetencē.

Vienlaikus striktais dalījums starp valdes un padomes funkcijām nenozīmē, ka padomei nav jāsadarbojas ar valdi. Gluži pretēji, lai varētu sekmīgi realizēt uzraudzības funkciju un varētu savlaicīgi saņemt informāciju par KS notiekošajiem procesiem, padomei ir cieši jāsadarbojas un aktīvi jākomunicē ar valdi. Padome var arī konsultēt, sniegt vadlīnijas un informēt par biedru kopsapulces vai biedru vairākuma nostāju atsevišķos jautājumos, tomēr padome nevar valdes vietā pieņemt tās kompetencē esošus jautājumus.

Piezīme:

Lai nodalītu uzraudzības funkciju no citām funkcijām un mazinātu iespējamās interešu konfliktus, KSL aizliedz par padomes locekli kļūt personai, kas vienlaikus ir šīs KS valdes loceklis, revidents vai prokūrists. Padomes loceklis var būt tikai fiziskā persona. Statūtos, ja tas ir nepieciešams, var paredzēt arī citus un stingrākus nosacījumus, t. sk., ka padomes loceklis var būt tikai biedrs.

Atšķirībā no valdes padome vienmēr ir koleģiāla institūcija, jo padomes minimālais locekļu skaits ir trīs. KSL neierobežo maksimālo padomes locekļu skaitu, tomēr līdzīgi kā valdes gadījumā padomes locekļu skaitu nevajadzētu noteikt pārāk lielu, lai padomes darbs nekļūtu pārāk smagnējs. Padomes locekļus vienmēr ievēlē biedru kopsapulce (pārstāvju sapulce). Statūtos nevar noteikt citu institūciju, kas ievēlē padomi. Padomes locekli ievēlē uz pieciem gadiem, ja statūtos nav noteikts īsāks termiņš. Tā kā arī padomes locekļa amats ir saistīts ar lielu atbildību, tad personu par padomes locekli arī var ievēlēt tikai ar nepārprotamu šīs personas rakstveida piekrišanu (KSL 13. panta trešās daļas 5. punkts). Padomes locekļi no sava vidus

ievēlē padomes priekšsēdētāju. Statūtos var noteikt, ka padomes priekšsēdētāju ievēlē biedru kopsapulce.

JĀŅEM VĒRĀ!

Ja KS izveido padomi, tad padomes sēdēm ir jānotiek vismaz reizi trijos mēnešos.

Turklāt katrs padomes loceklis, kā arī valde var pieprasīt padomes sēdes sasaukšanu, motivējot sēdes sasaukšanas nepieciešamību. Padome tāpat kā valde ir lemttiesīga, ja tās sēdē piedalās vairāk nekā puse no statūtos noteiktā padomes locekļu skaita. Padomes lēmumu pieņemšana notiek tāpat kā valdei. Arī citi jautājumi daudzos aspektos sakrīt ar valdei paredzēto regulējumu, t. sk. lēmumu noformēšana, pilnvaru termiņš, tiesības vienpusēji atkāpties, atlīdzība, izdevumu segšana un atbildības jautājumi.

6.Revidents

KSL ietver regulējumu gan par iekšējo revidentu, gan par ārējo revidentu (zvērinātu revidentu).

Piezīme:

Revidents (iekšējais vai ārējais) nav obligāts, izņemot, ja iestājas likumā vai statūtos paredzētie nosacījumi.

KS pārvaldes institūcija ir tikai iekšējais revidents (KSL 57. pants), jo zvērināts revidents ir kā pakalpojumu sniedzējs, kas sniedz Revīzijas pakalpojumu likumā regulētos pakalpojumus. KSL paredzētais regulējums par revidentu vienādi attiecas gan uz iekšējo revidentu, gan uz ārējo revidentu, ja vien KSL tieši neparedz citādk. ***Piemēram,*** zvērināts revidents ir īpaši minēts KSL 26. un 92. pantā, tāpēc šis regulējums neattiecas uz iekšējo revidentu. Savukārt KSL 57.pants attiecas tikai uz iekšējo revidentu.

JĀŅEM VĒRĀ!

Revidents primāri rīkojas biedru interesēs. Viņam ir jābūt maksimāli objektīvam, tāpēc nevar pieļaut, ka to izvēlas valde vai padome, jo revidentam primāri ir jāspēj kontrolēt un kritizēt tieši valdes un padomes darbs. Revidentam ir jābūt objektīvam, tāpēc revidents nevar būt valdes un padomes loceklis.

Revidentam ir jābūt tādām, kurām uzticas biedru vairākums. Līdz ar to tas ir viens no pamatprincipiem, ka revidentu apstiprina (ievēlē) biedru kopsapulce, kā arī nosaka tam atlīdzību (KSL 31. panta pirmās daļas 1. un 2. punkts). Praktiski to var veikt sekojoši: valde atlasa iespējamās revidenta kandidātus, noskaidro atlīdzības apmēru un tad piedāvā šos kandidātus biedru kopsapulcei. Proti, apstāklis, ka biedru kopsapulce apstiprina konkrētu revidentu ar konkrētu atalgojumu nenožīmē, ka no šā procesa pilnībā ir izslēgta valdes iesaiste, kā arī nenožīmē to, ka biedri fiziski sapulces laikā sāks kaulēties ar revidenta kandidātu par viņam izmaksājamo atlīdzību. Proti, lai apstiprinātu revidentu, tad uz lēmuma pieņemšanas brīdi būtu jābūt zināmam revidenta atlīdzības lielumam, jo tā ir neatņemama šā lēmuma sastāvdaļa. Arī līgumu ar revidentu fiziski slēgs valde atbilstoši biedru kopsapulces pieņemtajam lēmumam.

JĀŅEM VĒRĀ!

Revidents ir atbildīgs par zaudējumiem, kas radušies sabiedrībai, tās biedriem vai trešajām personām, ja viņš apzināti vai nolaidības dēļ nav izpildījis uzticētos pienākumus.

6.1.Iekšējais revidents

Iekšējo revidentu regulē KSL 57. pants. KSL neuzliek obligātu pienākumu KS izveidot (iecelt) revīzijas komisiju (revidentu) iekšējās revīzijas veikšanai, bet atstāj šī jautājuma izlemšanu pašas KS ziņā. Nav arī aizliegts iekšējās revīzijas veikšanai iecelt vairākus revidentus vai izveidot koleģiālu institūciju, piemēram, revīzijas komisiju. Arī iekšējās revīzijas veikšanai nav aizliegts izvēlēties zvērinātu revidentu. Lai iekšējais revidents varētu izpildīt savus uzdevumus, valdei ir pienākums sniegt iekšējam revidentam visas revīzijas veikšanai nepieciešamās ziņas un dokumentus. Iekšējais revidents veic šādus uzdevumus:

- veic KS mantas un finanšu līdzekļu revīziju, pārbauda saimniecisko darbību;
- dod atzinumu par KS budžetu;
- izvērtē KS grāmatvedības un lietvedības darbu;
- sniedz ieteikumus par KS finansiālās un saimnieciskās darbības uzlabošanu;
- sniedz atzinumu KS pārvaldes institūcijām par gada laikā atklātajām nepilnībām.

6.2. Ārējais revidents

KS ir pienākums piesaistīt ārējo revidentu – biedru kopsapulcē ievēlētu zvērinātu revidentu (vai zvērinātu revidentu komercsabiedrību) gada pārskata pārbaudei, ja iestājas kāds no Gada pārskatu un konsolidēto gada pārskatu likuma 91. pantā minētajiem apstākļiem, *piemēram*, ja KS bilances kopsumma, neto apgrozījums vai vidējais darbinieku skaits pārskata gadā pārsniedz divas no šajā likumā minēto kritēriju robežvērtībām.

JĀŅEM VĒRĀ!

Ja KS finansiālās un saimnieciskās darbības kontrolei ir piesaistījusi iekšējo revidentu, tā nav atbrīvota no pienākuma likumā noteiktajā gadījumā piesaistīt zvērinātu revidentu KS gada pārskata pārbaudei (revīzijai).

Ja attiecībā uz gada pārskata apstiprināšanu ir paredzēta zvērināta revidenta pārbaude, valdei ir pienākums sagatavoto gada pārskatu iesniegt zvērinātam revidentam. Zvērināts revidents sniedz revidenta ziņojumu atbilstoši Revīzijas pakalpojumu likuma regulējumam. Tikai pēc atzinuma saņemšanas, valde ir tiesīga sasaukt biedru kopsapulci gada pārskata apstiprināšanai.

Zvērināta revidenta (vai zvērinātu revidentu komercsabiedrības) iesaiste ir obligāta arī reorganizācijas gadījumā, ja vien visi biedri nenolemj, ka zvērināta revidenta pārbaude nav nepieciešama (KSL 92. pants). Arī KS statūtos vai ar biedru kopsapulces lēmumu var paredzēt zvērināta revidenta iesaisti gada pārskata pārbaudē (revīzijā) vai citu pakalpojumu sniegšanā. Valdei ir pienākums nodrošināt šādu KS izvēli.

Zvērināta revidenta objektivitāte, neatkarība, tiesības piekļūt dokumentiem un citi jautājumi tiek regulēti ar Revīzijas pakalpojumu likumu, tāpēc KSL neietver dublējošas normas par šiem jautājumiem un KSL 57. pants attiecas tikai uz iekšējo revidentu.

7. Prokūrists un komercpilnvarnieks

Valde ir atbildīga par KS darbību, tomēr parasti, lai KS spētu normāli funkcionēt, nepietiek tikai ar valdes locekļiem un ir nepieciešami arī darbinieki, kā arī atsevišķus uzdevumus ir nepieciešams nodot citiem speciālistiem. Šādi speciālisti uz āru (attiecībā uz trešajām personām) var darboties KS vārdā arī prokūrista vai komercpilnvarnieka statusā. KSL 2. panta trešā daļa paredz, ka KS piemēro Komerclikuma noteikumus (34.-44. pants) par prokūru un

parasto komercpilnvaru. Gan uz prokūru, gan uz komercpilnvaru attiecas arī Civillikuma vispārīgais regulējums par pilnvarojuma līgumu, ciktāl Komerclikumā nav paredzēti speciāli noteikumi.

JĀŅEM VĒRĀ!

Prokūrists un komercpilnvarnieks ir KS līgumiskie pārstāvji, to veiktās darbības ir saistošas pašam KS.

Doktrīnā⁷² ir pieejama plaša informācija par prokūru un parasto komercpilnvaru, tāpēc šeit tiek sniegta tikai vispārīga informācija.

Piezīme:

Prokūra ir komercpilnvara, kas piešķir prokūristam tiesības KS vārdā slēgt darījumus un veikt citas ar jebkuru saimniecisko darbību saistītas tiesiskās darbības, ieskaitot visas procesuālās darbības tiesvedības gaitā. Informācija par prokūristu un prokūras (pilnvaru) apjomu atbilstoši likuma "Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru" 6. panta ceturtās daļas 4. punktam tiek ierakstīta arī publiskā reģistrā. KS ir pienākums pieteikt prokūras izdošanu, izmaiņas vai izbeigšanos Uzņēmumu reģistrā.

Atbilstoši Komerclikuma 34. pantam prokūrai ir plašs pilnvarojuma apjoms, turklāt šis pilnvarojuma apjoms attiecībā uz trešajām personām ir noteikts ar likumu. Pret trešo personu darbojas tikai likumā noteiktie prokūras ierobežojumi, piemēram, Komerclikuma 34. panta otrajā daļā ietvertā "nekustamā īpašuma klauzula". Tas nodrošina augstu trešo personu aizsardzības pakāpi, jo prokūrists var gandrīz neaprobežoti uzstāties KS vārdā. Vienlaikus KS var ierobežot prokūrista pilnvaru apjomu, taču šie ierobežojumi saista tikai pašu prokūristu, bet ne labticīgu trešo personu. Prokūru var izdot tikai KS likumiskais pārstāvis, proti, valde. Prokūristam nav tiesību nodot prokūru citai personai. Proti, prokūrists kā KS līgumiskais pārstāvis ne tikai nevar izdot citu prokūru, bet nav tiesīgs arī veikt substitūciju – nodot sev izsniegto prokūru citai personai, pat ja viņš nevar veikt savus pienākumus un lieta ir steidzama.⁷³

JĀŅEM VĒRĀ!

Komercpilnvaru var izdot ne tikai likumiskie (valde), bet arī līgumiskie pārstāvji, t. sk. prokūrists var izdot parasto komercpilnvaru vai pat komercpilnvarnieks, ja šāda tiesība noteikti ir piešķirta (Komerclikuma 44. pants). Parastā komercpilnvara atšķirībā no prokūras netiek ierakstīta publiskā reģistrā, tāpēc trešās personas aizsardzība ir vājāka.

Komerclikumā parastajai komercpilnvarai ir paredzēti plašāki likumiskie ierobežojumi. Komercpilnvaras gadījumā KS pilnvaro kādu citu personu viņa vārdā veikt saimniecisko darbību, slēgt ar KS veikto darbību saistītus noteikta veida darījumus vai arī slēgt ar KS veikto darbību saistītus atsevišķus darījumus, un šāda pilnvara (parastā komercpilnvara) attiecas uz visām tiesiskajām darbībām, kas parasti ir vērstas uz šādas darbības veikšanu vai šādu darījumu slēgšanu. Parastā komercpilnvara piešķir tiesības rīkoties tikai KS veicamās saimnieciskās darbības ietvaros. Piemēram, KS darījuma partneris vai valsts institūcija nevar paļauties, ka LPKS vai MPKS komercpilnvarnieks var pirt dzīvokli vai vērsties tiesā KS vārdā, ja vien

⁷² Skatīt, piemēram: Strupiņš A. Komerclikuma komentāri. A daļa. Komerclikuma vispārīgie noteikumi (1.-73. pants). [B.v.]: "A. Strupiņa juridiskais birojs" SIA, 2003, 152.-167. lpp.; Neimanis J. Prokūras tiesību apjoms. Jurista Vārds, 03.07.2007., Nr. 27 (480); Skaidrojums par prokūru un komercpilnvaru pieejams arī LV portālā: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/250605-prokura-un-parasta-komercpilnvara-pilnvaru-nodosana-citai-personai-veikt-komercdarbibu-2012> (skatīts 19.10.2019.)

⁷³ Strupiņš A. Komerclikuma komentāri. A daļa. Komerclikuma vispārīgie noteikumi. [B.v.]: "A. Strupiņa juridiskais birojs" SIA, 2003, 163. lpp.

nepastāv īpašs pilnvarojums. Proti, ja nav sevišķi noteikts pašā pilnvarojumā, tad atšķirībā no prokūras parastā komercpilnvarnieka rīcība attiecībā uz trešajām personām ir būtiski ierobežota.

8.LPKS un MPKS pārvaldes piemēri

Uzņēmuma vadības mehānisms nosaka, kā uzņēmuma īpašnieki pārrauga tā vadību, lai gūtu vislabākos rezultātus. Tomēr KS šis jautājums ir sarežģītāks, nekā citām uzņēmējdarbības formām, jo jāvērtē sasniegumi pēc plašākiem mērķiem, nekā investoru vadītajos uzņēmumos. Efektīva korporatīvā vadība ir būtiska KS attīstībai, īpaši, tiem kļūstot lielākiem. Latvijā KS organizatorisko struktūru regulē KSL, taču salīdzinoši liela daļa nosacījumu tiek atrunāta KS statūtos.

KS pārvaldes funkcijas savas kompetences ietvaros pilda tās biedru kopsapulce (pārstāvju sapulce), kas ir KS augstākā pārvaldes institūcija, padome un valde.

Izvērtējot Latvijas lauksaimniecības un mežsaimniecības nozares lielāko un veiksmīgāko KS pārvaldes struktūras, var secināt, ka veiksmīgākais pārvaldes struktūras modelis ir pie šādiem nosacījumiem:

- KS ir izveidota padome, kura sastāv no biedriem. Saskaņā ar KSL, minimālais padomes locekļu skaits ir trīs.

Piezīme:

KSL paredz iespēju veidot padomi arī no personām, kuras nav sabiedrības biedri.

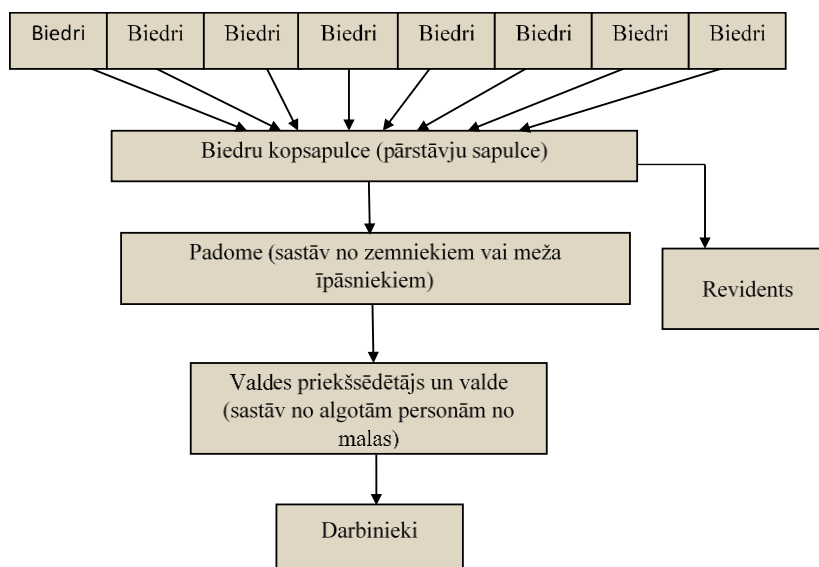
- KS darbojas valde, kurā nav kooperatīva biedri, bet gan algoti darbinieki - profesionāli vadītāji vai citu saistošo nozaru speciālisti. Minimālais un maksimālais valdes locekļu skaits nav KSL noteikts, tāpēc ir gadījumi, kad valde sastāv no vienas personas, kas pilda valdes priekšsēdētāja funkcijas (5.attēls).

Piezīme:

KSL paredz iespēju valdē ievēlēt gan personas no biedru vidus, gan personas no ārpuses.

5.attēls

Ieteicamā KS pārvaldes struktūra

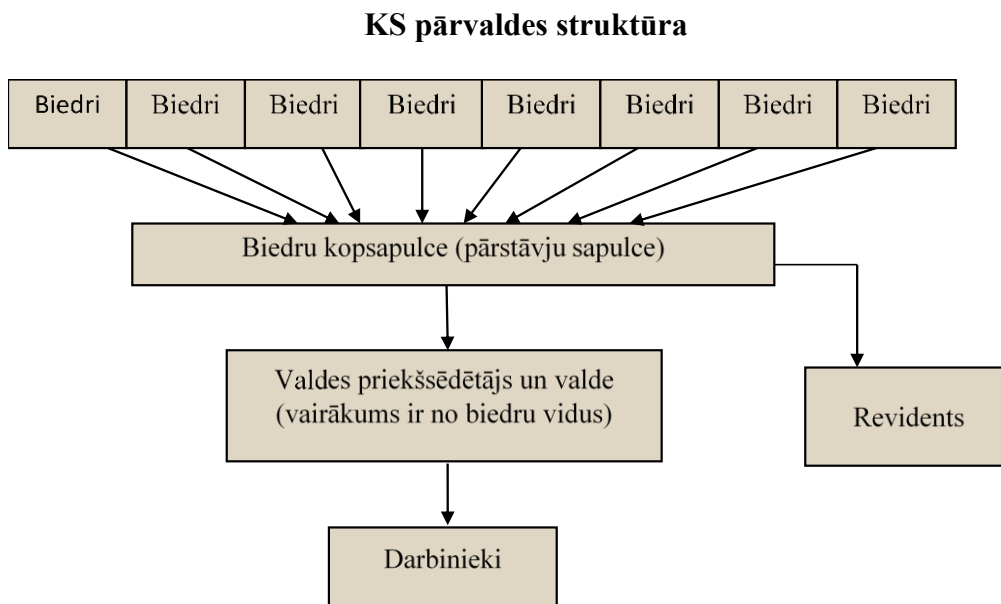

Ir iespējams veidot arī šādu KS pārvaldes struktūru:

- KS padome nav izveidota.
- KS darbojas valde, kurā vairākums ir sabiedrības biedri (6.attēls).

Latvijas lauksaimniecības un mežsaimniecības kooperatīvās sabiedrības ar mazāku apgrozījumu parasti izvēlas šādu variantu, taču labā prakse tomēr nosaka, ka izpildvarai būtu jābūt atdalītai no lēmējvaras.

6.attēls

IV BIEDRU LOJALITĀTE UN MOTIVĒŠANA LĪDZDARBOTIES KS PĀRVALDĒ

Citu valstu prakse par biedru lojalitāti un motivēšanu līdzdarboties KS lielā mērā balstīta uz dažādām kvantitatīvajām izpētes metodēm. Šīs metodes ietver KS biedru viedokļa noskaidrošanu par motīviem, kas veicina to vēlmi iesaistīties KS, saglabāt savu biedra statusu KS un aktīvi līdzdarboties KS pārvaldē. Tā kā šajā gadījumā nav veiktas Latvijā reģistrēto LPKS un MPKS biedru aptaujas, biedru līdzdalības veicinošie faktori balstīti uz citu valstu praksi, kā arī lielāka uzmanība vērsta KSL paredzēto tiesisko līdzekļu izmantošanai biedru motivēšanā un lojalitātes stiprināšanā. Vienlaikus jānorāda, ka nav iespējams nodalīt tikai biedru lojalitāti un motivēšanu līdzdarboties KS ietekmējošos pozitīvos faktoros vai tieši otrādi – tādus, kas atstāj negatīvu ietekmi. Parasti kāds faktors, kas pozitīvi ietekmē biedru motivēšanu vai lojalitāti, rada citas negatīvās sekas, un otrādi.

Nemot vērā, ka valde vada KS un ir atbildīga par visiem KS organizatoriskajiem jautājumiem, personu motivācija iestāties KS un vēlāk šo personu kā biedru motivācija līdzdarboties KS pārvaldē ir atkarīga no valdes.

Piezīme:

Valdes profesionālās raksturiezīmes (spēja komunicēt ar biedriem, skaidrot KS kā saimnieciskās darbības formas priekšrocības, radīt biedros interesi par līdzdalību KS pārvaldē) un aktivitātes ietekmēs gan iesaistīšanos KS, gan arī turpmāku līdzdarbošanos KS pārvaldē.

Pēc būtības valde ir tā, kas var piedāvāt KS statūtos iekļaut tādus tiesiskos instrumentus, kas vērsti uz augstākas līdzdalības nodrošināšanu, gan arī atbildīga KS pamatvērtību skaidrošanu potenciālajiem KS biedriem un šo pamatvērtību stiprināšanu esošo biedru ietvaros. Līdz ar to, jau ievēlot valdi, ir svarīgi izvēlēties tādas personas, kurām ir nepieciešamās profesionālās prasmes un ieinteresētība veicināt biedru līdzdarbošanos KS pārvaldē.

1.Likumā paredzētie līdzekļi biedru motivēšanai

KSL paredz tiesiskus līdzekļus, kas var motivēt pašus biedrus piedalīties KS pārvaldē vai arī radīt KS valdei pienākumu motivēt biedrus līdzdarboties KS pārvaldē. Viens no veidiem, kā sekmēt augstāku biedru līdzdalību KS pārvaldē, ir radīt biedriem iespējas dažādos veidos realizēt savas biedra tiesības. Kā jau tas norādīts sadaļā 2.*Biedru kopsapulce*, ja biedrs pats personīgi nevar piedalīties biedru kopsapulcē, viņš savas biedra tiesības var realizēt ar pilnvarnieka starpniecību. Tātad tiesības piedalīties biedru kopsapulcē ar pārstāvja starpniecību ir nepieciešams nosacījums augstākas biedra līdzdalības nodrošināšanai.

Piezīme:

Vienlaikus konstatējams, ka praksē ir bijuši gadījumi, kad viena vai dažas personas, izmantodamas pārējo KS biedru pasivitāti, ar pilnvaru palīdzību iegūst nepieciešamo balsu skaitu sev vēlamu jautājumu pieņemšanai.⁷⁴

Lai arī primāri tiesības piedalīties biedru kopsapulcē ar pārstāvja starpniecību ir vērstas uz iespēju nodrošināt biedra interešu realizāciju situācijā, kad tas pats personīgi nevar ierasties biedru kopsapulcē, tomēr šāda iespēja nereti tika izmantota pretēji tā mērķim. Šāda rīcība ne tikai neveicināja pasīvo biedru iesaisti KS pārvaldībā, bet arī mazināja citu biedru vēlmi līdzdarboties

⁷⁴Skatīt likumprojekta "Kooperatīvo sabiedrību likums" (Saeimas reģ. Nr. 995/Lp12) anotāciju/ Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/CD14AF40696DCA1CC225817C003F42CD?OpenDocument> (skatīts 06.10.2019.)

KS pārvaldībā. Proti, aktīvajiem biedriem zuda motivācija piedalīties lēmumu pieņemšanā, jo faktiski šādā KS vairs nevaldīja KS tik raksturīgais demokrātiskas pārvaldes princips. KS vara faktiski varēja piederēt atsevišķām personām. Atšķirībā no vecā KSL, kas neparedzēja nekādus ierobežojumus biedra tiesības pārstāvēt biedru kopsapulcē uz pilnvaras pamata, KSL paredz ierobežojumus, cik daudz biedru viena persona ir tiesīga pārstāvēt uz pilnvaras pamata. Ņemot vērā minēto, secināms, ka tiesības ar pilnvarnieka starpniecību piedalīties biedru kopsapulcē rada iespēju biedram nodrošināt savu tiesību realizēšanu arī gadījumā, kad personīga dalība biedru kopsapulcē nav iespējama. Turpretim pilnvarošanas ierobežojums var nodrošināt pienākumu valdei motivēt biedrus pašiem līdzdarboties KS pārvaldē, nevis iegūt no neaktīvajiem biedriem beztermiņa pilnvaras biedra tiesību realizēšanai.

Pilnvaru izmantošana uz pasīvo biedru rēķina lielā mērā notika no vecā KSL izrietošās biedru kopsapulces kvoruma prasības dēļ. KSL biedru kopsapulces kvorumu vairs neizvirza kā obligātu prasību. Neapšaubot ieguvumus no biedru kopsapulces kvoruma prasības neesamības, no biedru motivēšanas viedokļa kvoruma neesamība vismaz daļēji var atstāt negatīvas sekas attiecībā uz KS valdes ieinteresētību sekmēt augstāku biedru līdzdalību KS pārvaldē. Valdei pietiek formāli ievērot visus termiņus un nosūtīt visus KSL noteiktos dokumentus, lai biedru kopsapulce būtu uzskatāma par spēkā esošu neatkarīgi no biedru kopsapulcē klātesošo biedru skaita. Tādējādi kvoruma prasības noteikšana KS statūtos var kalpot par savdabīgu piespiedu līdzekli, lai veicinātu valdes ieinteresētību īstenot biedrus motivējošus pasākumus piedalīties biedru kopsapulcēs.

KSL ļauj KS statūtos paredzēt tiesības sasaukt biedru kopsapulci, izmantojot elektroniskos līdzekļus. Ar elektronisko līdzekļu palīdzību KS var ne tikai informēt par kopsapulci, bet arī to pilnībā noturēt. Ja kādam biedram, piemēram, attāluma dēļ elektronisko līdzekļu izmantošana kopsapulces sasaukšanā ir veids, kā piedalīties KS biedru kopsapulcē, tad attiecībā uz citiem biedriem elektroniska sasaukšana varētu radīt tieši pretējas sekas. Ne vienmēr elektronisko līdzekļu pielietošana ir veids, kā motivēt biedrus piedalīties KS pārvaldē. Lai arī biedru kopsapulcē biedri primāri lemj par ekonomiskajiem jautājumiem, tomēr neatsverama var būt sociālo un kultūrālo interešu loma KS (sīkāk skat sadaļu [4.Kopīgas vērtības kā pamats biedru lojalitātei](#)). Līdz ar to šo sociālo un kultūrālo funkciju realizēšanas ietvaros biedri var dot priekšroku piedalīties biedru kopsapulcē klātienē. Lai motivētu biedrus piedalīties KS pārvaldē, būtu ieteicams nodrošināt dažādas iespējas šo tiesību realizēšanā. Piemēram, KS var sasaukt klātienē biedru kopsapulci, taču vienlaikus nodrošināt iespēju biedriem piedalīties sapulcē, izmantojot elektroniskos līdzekļus. Tāpat KS valde var organizēt klātienē biedru kopsapulci, paralēli ļaujot nodot balsojumu par konkrēto jautājumu arī pirms biedru kopsapulces.

2.Līgumiski līdzekļi biedru lojalitātei un motivēšanai

Kā vēl viens no faktoriem, kas neveicina biedru lojalitāti KS, tiek uzskatīta arī vājas līgumiskās attiecības starp KS un tās biedriem. Šo faktoru var attiecināt gan uz pienākumu izmantot KS pakalpojumus, gan arī uz līdzdalības aktivitātēm KS pārvaldē.

Piezīme:

Minimālais biedra pienākumu apjoms var tikt nodefinēts KS statūtos vai to savstarpējos līgumos. Šādu pienākumu nepildīšana var nozīmēt arī biedra statusa zaudēšanu.

Tajā pašā laikā var pastāvēt arī pretēji līdzekļi, kas vērsti uz aktīvo biedru atalgošanu. Piemēram, peļņas sadalē piedalīsies tikai tie biedri, kas ir visaktīvāk izmantojuši KS

pakalpojumus.⁷⁵ Šāds savā ziņā aktīvāko KS pakalpojumu izmantotāju atalgojums izriet arī no KSL regulējuma par peļņas sadali, ja vien biedri nav vienojušies par citu peļņas kārtību, t. i., tādu, kur peļņa tiek sadalīta atbilstoši biedra ieguldījumam KS pamatkapitālā.

Vecajā KSL bija paredzētas tiesības KS statūtos iekļaut biedra pienākumu izmantot pirmām kārtām KS biedriem sniedzamos pakalpojumus. Lai arī KSL šāda norma nav iekļauta, tas nenozīmē, ka KS statūtos šādu pienākumu arī šobrīd nevarētu paredzēt. Proti, KSL neliedz KS ierobežot konkurenci attiecībā uz saņemtajiem KS pakalpojumiem, paredzot, ka biedram nav ļauts izmantot KS konkurējoša saimnieciskās darbības veicēja pakalpojumus. Tas nozīmētu, ka KS biedram nav tiesību realizēt savu saražoto produkciju pie šī KS konkurenta pat tad, ja šis konkurents piedāvā labāku produkcijas iegādes cenu. No vienas puses šāds statūtu noteikums darbotos kā piespiedu līdzeklis biedru lojalitātei attiecībā pret KS. No otras puses KS raksturo atvērtības princips un KS biedrs var brīvi izstāties no KS. Līdz ar to, izvērtējot šādu noteikumu iekļaušanu statūtos, nepieciešams vērtēt arī tā iespējamās negatīvās sekas uz KS biedru sastāvu. Salīdzinājumam Somijā ne normatīvie akti, ne arī KS statūti neaizliedz KS biedriem savu lauksaimniecības produkciju piegādāt arī kādam citam saimnieciskās darbības veicējam (nevis KS, kurā piegādātājs ir biedrs)⁷⁶. Tādējādi biedram nav jāizstājas no KS, lai tas varētu savu saražotu produkciju piegādāt vai nu citai KS vai arī kādam komersantam.

Statūtos var paredzēt arī zināmas sankcijas par pasīvu rīcību attiecībā uz nepiedalīšanos biedru kopsapulcēs (piemēram, nosakot augstāku biedra naudu). Tajā pašā laikā jāapzinās, ka dažādu līgumisku pienākumu uzlikšana tās biedriem, var radīt arī pretēju efektu. Proti, gan potenciālajiem biedriem, gan arī esošajiem biedriem var zust vēlme attiecīgi iegūt, vai saglabāt KS biedra statusu. Līdz ar to arī attiecībā uz motivēšanu piedalīties KS pārvaldē priekšroka būtu dodama tieši līdzekļiem, kuriem nav piespiedu rakstura.

3.Spēja ietekmēt KS pārvaldi

JĀŅEM VĒRĀ!

KSL 31. pantā ir uzskaitīti visi tie svarīgie jautājumi, kuru izlemšana ir tikai biedru kopsapulces kompetencē. No visiem šiem jautājumiem tikai gada pārskata apstiprināšana ir katru gadu biedru kopsapulcē izskatāms jautājums.

Neskatoties uz to, ka KSL kā obligātu prasību paredz biedru kopsapulces balsojumu par gada pārskata apstiprināšanu, tas vairāk izpaužas kā informatīvs atskats uz padarīto un nav tik daudz vērsts uz nākotnē iecerētajām darbībām. Turpretim citi biedru kopsapulces ekskluzīvajā kompetencē esošie jautājumi, lai arī var būtiski ietekmēt turpmāko KS darbību, tomēr netiek skatīti biedru kopsapulcē ar tik lielu regularitāti. Piemēram, amatpersonu ievēlēšana un tiem paredzētās atlīdzības noteikšana, ir būtisks KS darbību ietekmējošs jautājums, bet biedru kopsapulcē skatāms daudz retāk (atkarībā no amatpersonu pilnvaru termiņa vai situācijām, kad piespiedu kārtā nepieciešams veikt izmaiņas amatpersonu sastāvā). Vēl retāk biedru kopsapulcē ir skatāmi jautājumi par KS darbības izbeigšanu, reorganizāciju un prasību celšanu pret KS

⁷⁵ Mamouni Limnios E., Delwyn C., *Research Handbook on Sustainable Co-operative Enterprise: Case Studies of Organisational Resilience in the Cooperative Business Model*, Edward Elgar Publishing, 2014, p. 173

⁷⁶ Morfi C., Ollila P., Nilsson J., Feng L., Karantininis K., *Motivation behind Members' Loyalty to Agricultural Cooperatives*, p. 4 / Pieejams:

https://www.researchgate.net/publication/283830890_Motivation_Behind_Members'_Loyalty_to_Agricultural_Cooperatives/link/5a05d50aa6fdcc65eab141b5/download (skatīts: 07.10.2019.)

amatpersonām. Tajā pašā laikā KSL ļauj biedru kopsapulces kompetencē nodot arī citus jautājumus.

Piezīme:

Lai veicinātu augstāku biedru līdzdalību KS pārvaldē, ir izvērtējama papildu jautājumu nodošana biedru kopsapulces kompetencē. Vienlaikus jānorāda, ka, balstoties uz mērķi par augstāku biedru līdzdalību KS pārvaldībā, jāpazinās risks, ko var radīt smagnēja lēmumu pieņemšanas procedūra, jautājumu izlemšanu nododot biedru kopsapulces kompetencē.

Biedru viedokļa noskaidrošanai nav nepieciešams obligāti jautājumus nodot izlemšanai biedru kopsapulces kompetencē. Valde var rīkot diskusijas par kādu konkrētu jautājumu, kas skar KS biedru intereses. Šādas diskusijas var organizēt gan biedru kopsapulces ietvaros, gan arī individuāli, ļaujot iesūtīt biedra viedokli par konkrētu jautājumu. Lai būtu abpusēja komunikācija starp valdi un biedriem, būtu ieteicams valdei jebkādā formātā darīt zināmu biedriem, ka to viedokli ir tikuši izvērtēti un motivāciju, kāpēc šis viedoklis ir vai nav ņemts vērā.

Pārliecība par spēju ietekmēt KS pārvaldību ir faktors, kas var pozitīvi ietekmēt motivāciju piedalīties KS pārvaldībā. Šajā gadījumā svarīgs apstāklis ir KS biedru skaits. Jo biedru skaita ziņā lielāka ir KS, jo tās biedriem ir mazāka pārliecība par spēju ietekmēt KS pārvaldību, kas var atstāt negatīvu ietekmi uz motivāciju piedalīties biedru kopsapulcēs.⁷⁷ Lai nodrošinātu efektīvu lēmumu pieņemšanu biedru skaita ziņā lielās KS, KSL paredz iespēju biedru kopsapulci aizstāt ar pārstāvju sapulci. Pārstāvju sapulces izveidošana, kas neapšaubāmi ir nepieciešams līdzeklis efektīvai lēmumu pieņemšanai, var atsvešināt biedrus no KS pārvaldes. Tādēļ ar pārstāvju sapulces izveidošanu ir svarīgi radīt spēcīgu zemāku KS pārvaldes struktūru. Ja KS lieluma dēļ nav iespējams kopīgi izdiskutēt katra biedra jautājumus, ir svarīgi nodrošināt, ka šo lēmumu biedrs var izvirzīt izskatīšanā šajā zemākā KS struktūrā. Piemēram, ja KS sniedz pakalpojumus dažādos reģionos, tad būtu ieteicams stiprināt reģionālās struktūrvienības, kas ne tikai lemtu par pārstāvju izvirzīšanu pārstāvju sapulcei, bet arī izdiskutētu visus būtiskos jautājumus. Attiecīgās struktūrvienības pārstāvis arī savus lēmumus balstītu uz savu pārstāvamo biedru viedokļiem. Līdz ar to no vienas puses biedru skaita ziņā maza KS nozīmē lielāku pārliecību par spēju ietekmēt KS pārvaldi, no otras puses – jo vairāk biedru KS, jo ir iespējams piedāvāt lētākus pakalpojumus tās biedriem. Lai nodrošinātu šo abu mērķu līdzpastāvēšanu, KS jāatrod tādi pārvaldes formāti, kas neatsvešina biedrus no KS pārvaldības.

4.Kopīgas vērtības kā pamats biedru lojalitātei

Lai arī KS raksturo atvērtības princips, tomēr biežas biedru sastāva izmaiņas neveicina KS attīstību. Lai izvairītos no situācijām, kad persona kļūst par KS biedru tikai īstermiņa interešu vadīts, svarīgs ir biedru lojalitātes faktors.

JĀŅEM VĒRĀ!

Biedru lojalitātes stiprināšana var mazināt situācijas, kur persona kļūst par konkrētās KS biedru tikai tāpēc, ka šī KS konkrētajā brīdī piedāvā vislētākos pakalpojumus salīdzinājumā ar citiem saimnieciskās darbības veicējiem.

Kopīgas ekonomiskās vērtības tiek uzskatītas par pamatu biedru lojalitātes sekmēšanai. Pie kopīgajām ekonomiskajām vērtībām pieskaitāmas ne tikai tās, kas ir raksturīgas tieši KS kā

⁷⁷ Morfi C., Ollila P., Nilsson J., Feng L., Karantininis K., *Motivation behind Members' Loyalty to Agricultural Cooperatives*, p. 8 / Pieejams:

https://www.researchgate.net/publication/283830890_Motivation_Behind_Members'_Loyalty_to_Agricultural_Cooperatives/link/5a05d50aa6fdcc65eab141b5/download (skatīts: 07.10.2019.)

saimnieciskās darbības formai (piemēram, kooperēšanās, lai mazinātu noteiktas izmaksas saņemtajiem pakalpojumiem), bet arī publiskā sektora finansiāls atbalsts KS.⁷⁸

Viens no veidiem, kā nodrošināt biedru lojalitāti, ir emocionālās sasaistes stiprināšana starp KS un tās biedriem.⁷⁹ Šis faktors saistāms arī ar Starptautiskajos KS principos⁸⁰ nostiprināto KS sociālās un kulturālās funkcijas lomu, kas ļauj uztvert KS ne tikai kā ekonomiskās darbības formu, bet veidu, kā stiprināt biedru kopīgās sociālās un ekonomiskās vērtības. Tādējādi var uzskatīt, ka KS var pildīt arī biedrībām raksturīgo biedrošanās funkciju. Proti, biedri ir apvienojušies, lai realizētu to kopējos mērķus, kas nav tieši saistīti ar KS ekonomiskās darbības veikšanu. Vienāda izpratne par KS un tās biedru pamatvērtībām (pamatvērtība var būt arī KS raksturojošās pazīmes, piemēram, demokrātiska pārvaldība, atvērtība u. c.) nozīmē mazāk konfliktus starp biedriem, kā arī starp biedriem un valdi.⁸¹

Piemēram, ja persona, kurai ir interese pilnībā kontrolēt saimnieciskās darbības veicēju, kļūst par KS dibinātāju vai KS biedru, var rasties konflikti KS iekšienē. Līdz ar to jau dibināšanas brīdī vai pie jaunu biedru uzņemšanas nepieciešams attiecīgi dibinātājiem izskaidrot un vienoties par kopīgajām pamatvērtībām vai arī valdei informēt potenciālos biedrus par KS pamatvērtībām.

Piezīme:

Būtiska loma biedru lojalitātes un attiecīgi arī motivācijas veicināšanai ir biedru izglītošanai. Svarīga ir ne tikai biedru izglītošana par KS pamatprincipiem un ar KS pārvaldi saistītiem jautājumiem. Biedra motivāciju piedalīties KS pārvaldē veicinās arī iespēja biedru kopsapulces ietvaros dalīties ar zināšanām un pieredzi biedru starpā.

5.Komunikācija starp valdi un biedriem

Informācijas apmaiņa starp KS valdi un KS biedriem ir vēl viens no apstākļiem, kas var vairot biedru lojalitāti KS un attiecīgi vairot motivāciju kļūt par KS biedru un aktīvi līdzdarboties KS pārvaldē.⁸²

JĀŅEM VĒRĀ!

Biedra tiesības uz informāciju ir nostiprinātas KSL, paredzot, ka biedram ir tiesības saņemt no KS informāciju jebkurā ar tās darbību saistītā jautājumā.

KS valde gan var ierobežot informācijas sniegšanu, ja šai informācijai ir noteikts komercnoslēpuma statuss. Komercnoslēpuma skaidrojums sniegts Komercnoslēpuma aizsardzības likuma 2.panta pirmajā daļā, paredzot, ka komercnoslēpums ir neizpauzama saimnieciska rakstura informācija, tehnoloģiskās zināšanas un zinātniska vai cita rakstura informācija, kas atbilst minētajā normā norādītajām pazīmēm. Neviena normatīvais akts neparedz izsmelšu informācijas uzskaitījumu, kas būtu uzskatāma par komercnoslēpumu.

⁷⁸ Nedanov A., Zutinic D. *A Correspondence Analysis of Motivational Factors for Joining Agricultural Cooperatives in Croatia*, Pieejams: <https://newmedit.iamb.it/2018/09/15/a-correspondence-analysis-of-motivational-factors-for-joining-agricultural-cooperatives-in-croatia/> (skatīts 17.10.2019.)

⁷⁹ Mamouni Limnios E., Delwyn C., *Research Handbook on Sustainable Co-operative Enterprise: Case Studies of Organisational Resilience in the Cooperative Business Model*, Edward Elgar Publishing, 2014, p. 173

⁸⁰ Guidance Notes on the Cooperative Principles and Values, International Co-operative Alliance, p.33/ Pieejams: <https://www.ica.coop/sites/default/files/publication-files/ica-guidance-notes-en-310629900.pdf> (skatīts 17.10.2019.)

⁸¹ Morfi C., Ollila P., Nilsson J., Feng L., Karantininis K., *Motivation behind Members' Loyalty to Agricultural Cooperatives*, p. 6 / Pieejams: https://www.researchgate.net/publication/283830890_Motivation_Behind_Members'_Loyalty_to_Agricultural_Cooperatives/link/5a05d50aa6fdcc65eab141b5/download (skatīts 17.10.2019.)

⁸² Ibid, p.7-8.

Komercnoslēpuma statusa piešķiršana konkrētai informācijai ir atkarīga no informācijas satura, vērtības un veida, kādā KS informāciju uzglabā un dara zināmu citām personām. Tas ir KS valdes pienākums saprast, vai konkrētā informācija atbilst komercnoslēpuma statusam. Strīda gadījumā valdei būs pienākums pierādīt, ka tas ir komercnoslēpums. Šādi strīdi paši par sevi veicina neuzticēšanos KS vadībai. Līdz ar to KS valdei ir rūpīgi jāizvērtē katrs atteikums sniegt tās biedriem informāciju, pamatojoties uz komercnoslēpuma statusa noteikšanu.

Atklāta un caurskatāma darbība būs pamats, lai biedri uzticētos KS un tās valdes darbībai un attiecīgi veicinātu biedru lojalitāti pret KS. Lojalitāti veicinās tieši valdes proaktīva rīcība, tāpēc valdei būtu ieteicams informēt biedrus par svarīgiem notikumiem pirms paši biedri ir izmantojuši savas KSL nostiprinātās tiesības. Ja informācijai noteikts komercnoslēpuma statuss un tāpēc šī informācija nav izpaužama, KS valdei nebūtu jāaprobežojas tikai ar vispārīgu apgalvojumu, ka attiecīgajai informācijai ir noteikts komercnoslēpuma statuss, bet gan tas būtu skaidri jāpamato.

V PAMATKAPITĀLS UN DARBĪBAS FINANSĒŠANAS PRINCIPI

1. Pamatkapitāls un tā funkcijas

KS pamatkapitāls pamatā kalpo kā resursi KS saimnieciskās darbības uzsākšanai un tās īstenošanai pēc KS dibināšanas. KS pamatkapitāls atbilstoši KSL 23. panta pirmajai daļai sastāv no biedru veiktajiem ieguldījumiem (pajām), un pamatkapitāla apmaksa ir priekšnoteikums KS dibināšanai. Nepieciešamība nodrošināt pamatkapitālu izriet arī no Starptautiskajos KS principos nostiprinātā biedru ekonomiskās līdzdalības principa.⁸³

JĀŅEM VĒRĀ!

KS pamatmērķis ir sniegt pakalpojumus tās biedriem, nevis vairot atdevi no biedru veiktajiem ieguldījumiem. Līdz ar to KS pamatkapitāls uzskatāms tikai par līdzekli, kas nodrošina pakalpojumu sniegšanu.⁸⁴

Atšķirībā no kapitālsabiedrībām, KS pamatkapitāla funkcijas ir daudz ierobežotākas. Tā kā kapitālsabiedrību gadījumā pamatkapitāls ir fiksēts statūtos un ierakstīts publiskajā reģistrā, tas tiek uzskatīts par garantiju kreditoriem.⁸⁵ Kapitālsabiedrību gadījumā izmaiņas pamatkapitālā nozīmē ne tikai grozījumus kapitālsabiedrības statūtos, bet arī pienākumu īstenot kreditoru aizsardzības pasākumus (kreditoru informēšanu, kā arī kreditoru prasījumu nodrošināšanu).

Piezīme:

Nemot vērā, ka KS pamatkapitāls netiek ierakstīts ne KS statūtos, ne arī publiskajā reģistrā, KS pamatkapitāls tikai ļoti ierobežotā veidā un netieši veic kreditoru aizsardzības funkciju.

Salīdzinājumā ar kapitālsabiedrībām, KS pamatkapitāls ļoti ierobežotā apjomā pilda arī funkcijas, kas saistītas ar biedru pārvaldes un finansiālajām tiesībām.⁸⁶ Nemot vērā KS raksturīgo demokrātiskās pārvaldes principu, katram biedram neatkarīgi no tam piederošo paju skaita ir viena balss biedru kopsapulcē. Jāņem gan vērā, ka priekšnoteikums biedra tiesībām balsot biedru kopsapulcē ir pajas apmaksāšana (KSL 37. panta otrā daļa).

Arī biedra daļība peļņas sadalē pamatā ir atkarīga no izmantoto KS pakalpojuma apjoma (KSL 27. panta otrā daļa), ļaujot biedriem statūtos noteikt, ka visu biedram izmaksājamo peļņu vai daļu no tās nosaka proporcionāli biedra apmaksāto paju skaitam. Līdz ar to tikai gadījumā, ja biedri izlemj atkāpties no likumiskā regulējuma, pamatkapitāls vismaz attiecībā uz daļu no biedriem var kalpot par atskaites punktu finansiālo tiesību noteikšanā. Tādējādi secināms, ka KS pamatkapitāls galvenokārt kalpo par resursiem KS saimnieciskās darbības veikšanai un tikai situācijā, ja biedri atkāpjas no KSL regulējuma par peļņas sadali, pamatkapitāls var dot atskaites punktu biedra finansiālo tiesību īstenošanai.

⁸³ Cooperative identity, values & principles, International Co-operative Alliance/ Pieejams: <https://www.ica.coop/en/cooperatives/cooperative-identity#member-economic-participation> (skatīts 15.10.2019.)

⁸⁴ Guidance Notes on the Cooperative Principles and Values, International Co-operative Alliance, p.30 / Pieejams: <https://www.ica.coop/sites/default/files/publication-files/ica-guidance-notes-en-310629900.pdf> (skatīts 15.10.2019.)

⁸⁵ Skatīt arī: Strupiņš A. Komerclikuma komentāri. B daļa. Komersanti. [B.v.]: "A.Strupiņa juridiskais birojs" SIA, 2003, 74. lpp.

⁸⁶ Turpat, 74. lpp.

1.1.Pamatkapitāla mainīgums

JĀŅEM VĒRĀ!

KS raksturo pamatkapitāla mainīgums, kas nozīmē to, ka ne KS statūtos, ne arī publiskajos reģistros šis pamatkapitāls nav fiksēts un tas var nemitīgi mainīties atkarībā no izmaiņām KS biedru sastāvā.

Lai arī, piemēram, kapitālsabiedrības pamatkapitālu var gan palielināt, gan arī samazināt, tomēr šādu pamatkapitāla izmaiņu gadījumā ir nepieciešams gan grozīt statūtus, gan arī reģistrēt izmaiņas publiskajā reģistrā. Tātad kapitālsabiedrību gadījumā ir nepieciešamas salīdzinoši laikietilpīgas darbības izmaiņu veikšanai pamatkapitālā. Raksturojot KS pamatkapitāla mainīguma principu, uzsvars ir ne tik daudz uz izmaiņu iespējamību, kā uz netraucētu un tūlītēju izmaiņu veikšanu KS pamatkapitālā.

Pamatkapitāla mainīgums ir cieši saistīts ar KS atvērtības principu, kas ļauj personām salīdzinoši brīvi kļūt par KS biedru, kā arī izstāties no KS, ja tās vairs neplāno izmantot KS sniegtos pakalpojumus (plašāk atvērtības princips skaidrots sadaļā 3. *Atvērtība*). Neatņemama sastāvdaļa pamatkapitāla mainīguma principa esamībai ir katra biedra pienākums veikt ieguldījumu KS pamatkapitālā. Bez šāda pienākuma pamatkapitāla mainīguma princips pēc būtības nevar pastāvēt.⁸⁷

Pamatkapitāla mainīguma princips nostiprināts KSL 23. panta pirmajā daļā, kurā tieši noteikts, ka pamatkapitāls ir mainīgs. Vienlaikus pēc būtības šis princips izriet no KSL 24. panta otrās daļas, kas paredz, ka katram biedram ir pienākums veikt ieguldījumu pamatkapitālā vismaz vienas pajas apmērā, kā arī no pienākuma neesamības noteikt kopējo pamatkapitāla apmēru KS statūtos vai ierakstīt to publiskajā reģistrā.

Piezīme:

Neskatoties uz pamatkapitāla mainīguma principu, pamatkapitāls nezaudē tā galveno funkciju - finansējuma nodrošināšanu saimnieciskās darbības veikšanai.

Ja jauna biedra piesaiste tikai palielina finansējumu saimnieciskās darbības veikšanai, tad biedra izstāšanās gadījumā KS var būt ietekme uz finansiālajiem resursiem, kas nepieciešami KS saimnieciskās darbības veikšanai. Tieši šis ir iemesls, kādēļ paju izmaksa var nenotikt uzreiz.

JĀŅEM VĒRĀ!

Saskaņā ar KSL 19. panta otro un ceturto daļu biedra dalības izbeigšanās gadījumā KS izmaksā pajas gada laikā no nākamā gada pārskata apstiprināšanas. Ja izmaksas daļa pārsniedz trīs procentus no KS pamatkapitāla, KS ir tiesīga pagarināt termiņu līdz trim gadiem izmaksām, kas pārsniedz šos trīs procentus no KS pamatkapitāla.

Tādējādi secināms, ka iespēja laika ziņā atlikt paju atmaksu biedra dalības izbeigšanas gadījumā ir obligāts priekšnosacījums, lai pamatkapitāls saglabātu tā galveno funkciju par finansējuma nodrošināšanu KS saimnieciskās darbības veikšanai.

Praksē, kas balstījās vēl uz veco KSL, ir bijuši gadījumi, kad apmaksāto paju apjoms piesaistīts saņemto pakalpojumu (saražotās produkcijas) apjomam, kas attiecīgi nozīmē KS pienākumu izmaksāt pajas biedram, kura saņemto pakalpojumu apjoms ir samazinājies, un biedra pienākumu apmaksāt papildu pajas, ja viņa saņemto pakalpojumu apjoms ir pieaudzis. Ja KS pienākums atmaksāt pajas iestājās uzreiz, tad šāds paju sadales mehānisms nozīmē, ka daļu no pamatkapitāla KS nevar izmantot saimnieciskās darbības īstenošanai, rēķinoties ar

⁸⁷ Fici A., *Introduction to Cooperative Law in International Handbook of Cooperatives*, Cracogna D., Fici A., Henry H., Springer, 2013, p. 36.

nepieciešamajām izmaksām biedriem. Šādā gadījumā pamatkapitāla mainīguma princips būtu pārāk plaši īstenots, jo tas ļoti ierobežotu pamatkapitāla galveno funkciju attiecībā uz finansējuma nodrošināšanu. KS faktiski katru gadu ir jāreķinās ar paju atmaksu, tāpēc ir ierobežota šo resursu izmantošana KS saimnieciskās darbības ilgtermiņa vajadzībām.

KSL ļauj KS noteikt dažādu paju skaitu tās biedriem. KSL neparedz metodes dažādu paju skaita noteikšanai, atstājot šādu izvēles iespēju pašas KS un to biedru kompetencē. Tādējādi KS un tās biedriem, īstenojot šādu izvēles iespēju, būtu jānodrošina, lai pamatkapitāls saglabā tā galveno funkciju. Tas nozīmē, ka arī gadījumā, ja KS statūti pieļauj paju skaita samazināšanu, KS ir jābūt paredzētai iespējai laika ziņā atlikt paju atmaksu situācijā, kad paju atmaksa var ietekmēt KS saimnieciskās darbības veikšanu. Turpretim, ja mainīgais paju skaits nav pamatojams ar finansējumu nodrošināšanu KS saimnieciskās darbības veikšanai, ir vērts pārdomāt, vai šāda dažāda paju skaita noteikšana biedriem vispār ir nepieciešams.

1.2. Pamatkapitāla minimālais lielums

JĀŅEM VĒRĀ!

Pamatkapitāla minimālais lielums ir naudas izteiksmē noteikts kopējā ieguldījuma apmērs, ko KS dibinātājiem ir pienākums apmaksāt KS dibināšanas brīdī un uzturēt KS darbības laikā. Minimālā pamatkapitāla lieluma prasība galvenokārt saistīta tieši ar kreditoru aizsardzību.

Vienlaikus normatīvajos aktos definēts pamatkapitāla minimālais lielums vienmēr raisījis diskusijas par līdzsvara rašanu starp kreditoru interešu aizsardzību un iespējam brīvi uzsākt saimniecisko darbību, izvēloties KS kā saimnieciskās darbības formu.⁸⁸

Pamatkapitāla minimālā lieluma noteikšana normatīvo aktu līmenī nav KS raksturīga iezīme, tomēr ES dalībvalstīs ir dažāda prakse. Lielākajā daļā no dalībvalstīm (Bulgārija, Dānija, Kipra, Slovēnija, Somija, Vācija, Čehija) normatīvo aktu līmenī nav regulēts pamatkapitāla minimālais lielums. Daļā no dalībvalstīm tas ir noteikts simboliskā līmenī. Piemēram, Horvātijā KS pamatkapitāla minimālais lielums ir 1000 kunas⁸⁹, kas ir aptuveni 135 eiro. Rumānijā atsevišķiem KS veidiem – 113 eiro. Savukārt atsevišķās dalībvalstīs pamatkapitāla minimālais lielums ir noteikts daudz nopietnākā apjomā. Piemēram, Maltā atsevišķu veidu KS pamatkapitāls nevar būt mazāks par 100 000 eiro.⁹⁰ Arī Padomes Regula (EK) Nr. 1435/2003 (2003. gada 22. jūlijs) par Eiropas Kooperatīvās sabiedrības (SCE) statūtiem⁹¹ paredz, ka Eiropas kooperatīvās sabiedrības⁹² pamatkapitāls nevar būt mazāks par 30 000 eiro. Eiropas Komisijas

⁸⁸ Why are minimum capital requirements a concern for entrepreneurs?/ Pieejams: <http://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB14-Chapters/DB14-Why-are-minimum-capital-requirements.pdf> (skatīts 15.10.2019.)

⁸⁹ Quintana Cocolina C., The power of cooperation, Cooperatives Europe key figures 2005/ Pieejams: <https://coopseurope.coop/sites/default/files/The%20power%20of%20Cooperation%20-%20Cooperatives%20Europe%20key%20statistics%202015.pdf> (skatīts 15.10.2019.)

⁹⁰ Karakas K., Cooperatives: Characteristics, activities, status, challenges, 2019/ Pieejams: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/635541/EPRS_BRI\(2019\)635541_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/635541/EPRS_BRI(2019)635541_EN.pdf) (skatīts 18.10.2019.)

⁹¹ Skatīt Padomes 2003. gada 22. jūlija Regulas (EK) Nr. 1435/2003 par Eiropas Kooperatīvās sabiedrības (SCE) statūtiem 3. pantu / Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32003R1435&from=EN> (skatīts 15.10.2019.)

⁹² Eiropas Kooperatīvā sabiedrība ir atsevišķa juridiskā forma, kas piemērota kooperatīvajām sabiedrībām, kuras darbojas pārrobežā. Galvenā priekšrocība, dibinot šādu Eiropas kooperatīvo sabiedrību, ir tiesības brīvi mainīt tās juridisko adresi Eiropas Savienības ietvaros. Sīkāk skatīt Eiropas Komisijas sagatavoto aprakstu:

ziņojumā⁹³ Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai un reģionu komitejai par regulas piemērošanu, no ieinteresēto personu aptaujām secinājusi, ka minimālā pamatkapitāla apmērs uzskatāms par šķērslī veidot mazas Eiropas kooperatīvās sabiedrības. Vienlaikus Eiropas Komisija secinājusi, ka minimālā pamatkapitāla apmērs 30 000 eiro apmērā piešķir šai sabiedrības formai nopietnību.

Vecajā KSL bija noteikts, ka KS pamatkapitāla minimālais lielums ir 2800 eiro apmērā. Savukārt vecajā KSL definētajām speciālajām KS (t. sk. arī MPKS un LPKS), kas sastādīja lielāko daļu no reģistrētajām KS, pamatkapitāla minimālais lielums nevarēja būt mazāks par 280 eiro. Šāds speciālajiem KS veidiem noteiktais minimālā pamatkapitāla apmērs bija uzskatāms vairāk par simbolisku. No kreditoru interešu aizsardzības skatupunktu šādam pamatkapitāla apmēram bija grūti rast pamatojumu. Diez vai kreditors, kurš slēdza ar KS darījumu, kura apjoms bija vecajā KSL noteiktā minimālā pamatkapitāla apmērā (280 eiro), pievērsa uzmanību vecajā KSL vai publiskajā reģistrā noteiktajam minimālā pamatkapitāla apmēram. Turpretim gadījumā, ja tika slēgts nopietnāks darījums, apšaubāms, vai vecajā KSL noteiktā minimālā pamatkapitāla apmēra noteikšana šo 280 eiro apmērā kaut kādā veidā būtu ļāvusi kreditoram gūt pārliecību par KS uzņemto saistību izpildi.

Vecais KSL arī noteica, ka KS pamatkapitāla minimālais lielums tiek ierakstīts Uzņēmumu reģistra žurnālā. Tas nozīmē, ka teorētiski šim ierakstam vajadzēja kalpot trešo personu (kreditoru) interešu aizsardzībai, tomēr praksē šādu funkciju minimālā pamatkapitāla apmēra ieraksts neveica. Piemēram, gadījumā, ja KS statūtos bija noteikusi minimālo pamatkapitāla apmēru 25 000 eiro apmērā, KS nebija liegts grozīt statūtus un samazināt šo minimālo pamatkapitāla apmēru līdz likumā noteiktajam minimālajam pamatkapitāla apmēram. Turklāt nepastāvēja arī speciāla minimālā pamatkapitāla apmēra samazināšanas kārtība, kas būtu vērsta uz kreditoru informēšanu un nodrošinājumu sniegšanu.

Izstrādājot KSL, likumdevējam bija vairākas izvēles iespējas:

- Pirmkārt, noteikt pietiekami augstu pamatkapitāla minimālo lielumu, lai nodrošinātu, kas tas veic kaut kādu kreditoru aizsardzības funkciju, bet vienlaikus apzinoties, ka tas kavēs jaunu KS dibināšanu un KS kā saimnieciskās darbības formas izvēli;
- Otrs variants bija atteikties no likumā definēta pamatkapitāla minimālā lieluma, kas nozīmēja nelikt šķēršļus KS dibināšanai, vienlaikus nerisinot jautājumu par kreditoru interešu aizsardzību;
- Trešais variants bija noteikt pamatkapitāla minimālā lieluma sliekšni, kas līdzsvarotu kreditoru interešu aizsardzību un neliktu šķēršļus KS kā saimnieciskās darbības formas izvēlei.

Piezīme:

Vienlaikus secināms, ka pamatkapitāla minimālais lielums, kas netraucē KS dibināšanu, diez vai vienlaicīgi var nodrošināt kreditoru aizsardzību. Turpretim pamatkapitāla minimālais lielums, kas nodrošina kreditoru aizsardzību visticamāk traucēs KS kā saimnieciskās darbības formas izvēlei. Ņemot vērā mērķi veicināt KS attīstību, loģisks ir bijis likumdevēja solis atteikties no

https://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy/cooperatives/european-cooperative-society_en (skatīts 21.10.2019.)

⁹³ Eiropas Komisijas ziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai un reģionālajai komitejai par Padomes 2003. gada 22. jūlija Regulas (EK) Nr. 1435/2003 par Eiropas Kooperatīvās sabiedrības (SCE) statūtiem piemērošanu/ Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52012DC0072&from=EN> (skatīts 15.10.2019.)

minimālā pamatkapitāla apmēra noteikšanas KSL, vien paredzot pienākumu biedriem KS statūtos noteikt minimālā pamatkapitāla lielumu.

KSL 12. pants paredz, ka minimālais pamatkapitāla apmērs ir tikai statūtos ierakstāmā ziņa. Atšķirībā no vecā KS regulējuma, vairs netiek paredzēts šo minimālo pamatkapitāla apmēru reģistrēt publiskajā reģistrā. Minimālā pamatkapitāla apmēra noteikšana KS statūtos saistīta pamatā ar pašas KS un tās biedru interešu aizsardzību.

JĀŅEM VĒRĀ!

KSL paredzēts pienākums valdei sasaukt biedru kopsapulci, ja KS pašu kapitāls ir kļuvis mazāks par KS statūtos noteikto pamatkapitāla minimālo lielumu.

Tādējādi statūtos noteiktais pamatkapitāla minimālais lielums kalpo par sava veida atskaites punktu, lai valdei iestātos pienākums veikt pasākumus, kas saistīti ar izvairīšanos no KS ekonomiskās situācijas pasliktināšanās. Kreditoru aizsardzība šajā gadījumā spēlē tikai netiešu lomu.

JĀŅEM VĒRĀ!

Ņemot vērā KSL noteikto minimālo biedru skaitu (trīs biedri), KSL 24. panta otrajā daļā noteikto pienākumu katram biedram veikt ieguldījumu vismaz vienas pajas apmērā, kā arī to, ka KSL neparedz pajas nominālvērtības minimālo apmēru, konstatējams, ka KS pamatkapitāls nekad nevar būt zemāks par 3 centiem. Lai arī 3 centi šķiet absurds pamatkapitāla lielums, tomēr minimālā pamatkapitāla lielums ir pašas KS brīva izvēle, kas parasti ir atkarīga no konkrētās KS mērķiem, uzdevumiem un darbības veidiem.

Piemēram, KS, kurā centralizēti tiek koordinēti tikai organizatoriskie jautājumi, bet visas pakalpojumu izmaksas faktiski sedz paši biedri, pamatkapitāls var būt arī simbolisks. LPKS un MPKS parasti saistās ar apjomīgu saimnieciskās darbības veikšanu, tāpēc diez vai tos ir iespējams veikt ar pamatkapitālu, kura apjoms mērāms centos.

Atsevišķos gadījumos likumdevējs var izvirzīt īpašas prasības attiecībā uz KS pamatkapitāla minimālo lielumu. Piemēram, ņemot vērā nepieciešamību sekmēt Latvijas finanšu sektora stabilitāti un drošību, krājaizdevu KS minimālais pamatkapitāla lielums var sasniegt 25 000 eiro.⁹⁴ LPKS un MPKS gadījumā nav tādu leģitīmo interešu, lai likumdevējam būtu pamats regulēt minimālā pamatkapitāla lielumu.

1.3. Biedra ieguldījums pamatkapitālā (paja)

KSL paredz, ka pamatkapitālu veido paju nominālvērtību kopsumma. Atbilstoši KSL 24. panta pirmajai daļai paja ir biedra ieguldījuma daļa KS pamatkapitālā. Līdzīgi kā kapitālsabiedrību gadījumā, arī KS biedrs apmaksā daļu pamatkapitāla un pretī saņem paju.

JĀŅEM VĒRĀ!

Tas nozīmē, ka pēc būtības starp KS un tās biedru tiek noslēgts pirkuma līgums, kur KS iegūst savā īpašumā resursus saimnieciskās darbības veikšanai, bet biedrs iegūst apliecinājumu par ieguldījuma veikšanu.

Ja biedrs veic mantisko ieguldījumu, tiek noslēgts maiņas līgums (mantiskais ieguldījums tiek apmainīts pret pajām). Mantiskā ieguldījuma priekšmetu noteikšanai un apmaksas kārtībai piemērojami Komerclikuma noteikumi.⁹⁵ Ņemot vērā, ka KS pamatkapitāls veic ļoti ierobežotu

⁹⁴ Skatīt Krājaizdevu sabiedrību likuma 15. pantu/ Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=7115> (skatīts 15.10.2019.)

⁹⁵ Strupiņš A. Komerclikuma komentāri III. B daļa. Komersanti. [B.v.]: "A. Strupiņa juridiskais birojs" SIA, 2003, 83-92. lpp.

funkciju attiecībā uz kreditoru interešu aizsardzību, KS tiek paredzēta atvieglota mantiskā ieguldījuma novērtēšanas kārtība. Atbilstoši KSL 25. panta ceturtajai daļai mantiskā ieguldījuma novērtējumu var veikt arī paši biedri. Tāpat mantisko ieguldījuma novērtēšanu biedri var uzticēt mantiskā ieguldījuma novērtētājam.

JĀŅEM VĒRĀ!

Paja, atšķirībā no kapitālsabiedrību pamatkapitāla daļām (akcijām), nenosaka biedra finansiālo un pārvaldes tiesību apmēru, bet gan kalpo tikai kā faktors, kas ļauj būt par biedru KS un dod tiesības saņemt pakalpojumus no KS.

Kā tas jau minēts sadaļas

1.Pamatkapitāls un tā funkcijas ievaddaļā, KS statūtos gan var būt atkāpes no likumiskā peļņas sadales mehānisma un var būt paredzēts, ka KS peļņa tiek sadalīta proporcionāli biedra apmaksāto paju skaitam. Līdz ar to KS biedriem statūtos ir ļauts pajai piesaistīt biedra finansiālās tiesības. Turklāt paja nodrošina arī tiesības saņemt veikto ieguldījumu atpakaļ, ja brīvprātīgi vai piespiedu kārtā tiek izbeigts biedra statuss.

Speciāla apzīmējuma noteikšana ieguldījumam KS pamatkapitālā var radīt jautājumus par pajas līdzību kapitālsabiedrības pamatkapitāla daļām vai akcijām. Speciāla apzīmējuma noteikšana KSL pamatā saistīta tieši ar tā vēsturisko lietojumu KS regulējumā. Šāds apzīmējums ticis lietots gan 06.08.1991. pieņemtajā likumā “Par kooperatīvajām (kopdarbības) sabiedrībām” (spēku zaudējis 10.03.1998.), gan arī vecajā KSL. Tādējādi vārda “paja” lietojums ieguldījuma daļas apzīmēšanai saglabāts arī KSL. Jāatzīst, ka vārds “paja” savā ziņā piešķir biedra veiktajam ieguldījumam lielāku nozīmi, nekā gadījumā, ja to apzīmētu vienkārši ar vārdu “ieguldījums” vai “ieguldījuma daļa”. Neskatoties uz minēto apzīmējumu ieguldījumam KS pamatkapitālā, persona, kas iestājas KS atbilstoši KSL tiek apzīmēts kā biedrs, nevis, piemēram, paju turētājs.

Vecais KSL pajas iedalīja pamatpajās un papildpajās, paredzot, ka papildpajām nav balsstiesību. Tā kā KS raksturo demokrātiska pārvalde un katram biedram biedru kopsapulcē bija viena balss, šādam paju dalījumam atkarībā no piešķirtajām balsstiesībām trūka pamatojuma. Atteikšanās no šāda paju dalījuma KSL bija loģisks solis. Turklāt vecais KSL paredzēja iespēju noteikt kārtību, kā nosaka pamatpaju skaitu katram biedram un kādā veidā veic pamatpaju pārreģistrāciju par papildpajām. KSL ir vienkāršots regulējums attiecībā uz paju skaita noteikšanas kārtību. Vienlaikus secināms, ka KS, kuras grib izdot papildu pajas un saskata šādā rīcībā pamatojumu, joprojām kā piemēru var izmantot vecā KSL regulējuma paraugu.

Piezīme:

LPKS un MPKS praksē tiek pielietotas dažādas paju aprēķinu metodes. Lielākā daļa KS vienas pajas vērtību izsaka naudas izteiksmē, kā arī statūtos norāda, cik pajas, piemēram - desmit, katram biedram, iestājoties KS, ir jāiegādājas.

Piemērs

MPKS “Mežsaimnieks” pajas tiek aprēķinātas proporcionāli katra biedra īpašumā esošo meža zemju platībai pēc sekojoša principa:

- 1.Četras pajas par katru meža zemes hektāru, kurā ir atļauta galvenā cirte,
un
- 2.Viena paja par katru meža zemes hektāru, kurā nav atļauta galvenā cirte.
Vienas pajas vērtība ir 1,42 EUR.

Piemēram, par 10 hektāru meža zemes īpašumu, kurā ir atļauta galvenā cirte, tiks aprēķinātas 40 (10 x 4) pajas, un īpašniekam, iestājoties kooperatīvā būs jāapmaksā 56,80 EUR (40 x 1,42) liels paju kapitāls.

Paju kapitāls ir jāiemaksā par platību līdz 100 hektāriem. Par platību, kas pārsniedz 100 hektārus, paju kapitāls netiek aprēķināts.

Piemērs

LPKS VAKS katram biedram var būt atšķirīgs paju skaits:

1. Iestājoties kooperatīvā, katram biedram ir jāiegādājas viena paja, kuras nominālvērtība ir 70,00 EUR;

2. Kopējais biedra paju skaits ir atkarīgs no darījumu apjoma, kas veidojas starp Sabiedrību un biedru iepriekšējā saimnieciskās darbības gadā, kur tiek ņemts vērā caur kooperatīvu realizētais saimniecībā saražotais graudu un rapša daudzums, un no kooperatīva iegādāto lauksaimnieciskajai ražošanai nepieciešamo augu aizsardzības līdzekļu un minerālmēsļu apjoms. Darījumu apjoms un kārtība, par kuru pienākas viena paja, tiek noteikts biedru kopsapulcē, ņemot vērā iepriekšējā saimnieciskā gada darbības rezultātus. Pēc paju aprēķina:

1. ja iepriekšējā saimnieciskās darbības gadā biedra un Sabiedrības darījumu apjoms un viņam pienākošos paju skaits pārsniedz viņam piederošo paju skaitu, biedram tiek reģistrētas jaunas pajas un biedram papildus jāiegādājas attiecīgais paju skaits statūtos noteiktā kārtībā;

2. ja biedra un Sabiedrības darījumu apjoms ir samazinājies, viņa pajas, proporcionāli samazinājuma apjomam, tiek ieskaitītas Sabiedrības rezervēs. Ja biedra un Sabiedrības darījumu apjoms nepalielinās turpmāko trīs gadu laikā, tad rezervēs ieskaitītās pajas tiek izmaksātas.

Viena paja tie aprēķināta par 3500 EUR apgrozījumu ar kooperatīvu, katras pajas nominālvērtība ir 70,00 EUR.

Biedrs	Esošo paju skaits	Biedra un kooperatīva apgrozījums, EUR	Aprēķināto paju skaits	Starpība	Darbības
A	30	122 500	35	5	Biedrs iegādājas 5 jaunas pajas
B	40	122 500	35	-5	5 pajas tiek "noliktas" rezervē un, ja 3 gadu laikā apgrozījums nepieaug, tiek izmaksātas biedram

1.4. Pajas atsavināšana

KS kā saimnieciskās darbības formu raksturo uzsvars uz biedriem, nevis kapitālu.⁹⁶ Kļūšana par biedru nozīmē personas vēlmi saņemt KS pakalpojumus, tāpēc primāri priekšnoteikums kļūšanai par biedru ir personas atbilstība KS biedra statusa kritērijiem. Tikai sekundārais nosacījums kļūšanai par biedru ir pajas apmaksa. Ņemot vērā, ka paja ir nesaraujami saistīta ar KS biedra statusu, tā nav brīvi apgrozāma.

⁹⁶ Fici A., *Introduction to Cooperative Law in International Handbook of Cooperatives*, Cracogna D., Fici A., Henry H., Springer, 2013, p. 38.

JĀŅEM VĒRĀ!

Aizliegums brīvi atsavināt pajas trešajām personām nav tieši noteikts KSL, bet izriet no KS kā saimnieciskās darbības formas būtības.

Tajā pašā laikā ir iespējams konstatēt atsevišķus izņēmumus no aizlieguma atsavināt pajas. Vienīgais KSL minētais gadījums, kad ir iespējama paju atsavināšana, ir mantošana (KSL 20. pants), paredzot, ka KS biedra nāves gadījumā pajas manto mantinieks. Pajas mantošana nenozīmē automātisku kļūšanu par KS biedru. Mantiniekam tiek dots īpašs pārejas posms, kas noslēdzas ar mantnieka kļūšanu par KS biedru vai arī pajas atmaksu mantiniekam (skat. KSL 20. pantu). Līdz ar to pajas piederība bez biedra statusa ir īpašs izņēmums, kas ir laika ziņā ierobežots, neskatoties uz to, ka KSL tieši nenosaka nekādus laika ierobežojumus.

Nav pamata aprobežoties ar mantošanu kā vienīgo gadījumu, kad ir iespējama paju atsavināšana. **Piemēram**, ja persona, kura ir MPKS biedrs, pārdod MPKS apsaimniekoto mežu kādai citai personai, kura ir ieinteresēta turpināt MPKS pakalpojumu saņemšanu, būtu loģiski nelielt pajas iegūšanu jaunajam meža īpašniekam. Vienlaikus konstatējams, ka šāda paju atsavināšana varētu notikt tikai vienlaicīgi ar jaunā meža īpašnieka uzņemšanu par biedru MPKS. Paju atsavināšana pirms personas uzņemšanas biedru statusā faktiski nav iespējama. Paju atsavināšanas aizliegumam nevajadzētu attiekties arī uz darījumiem vienas KS biedru starpā pie nosacījuma, ka KS statūti ļauj noteikt biedriem atšķirīgu paju skaitu.

Arī vecajā KSL neparedzēja atsevišķas normas attiecībā uz paju atsavināšanu, vien paredzot, ka paju atsavināšanas kārtība ir nosakāma KS dibināšanas dokumentos (vecā KSL 12. panta pirmās daļas 5. punkts un 13. panta pirmās daļas 10. punkts). Tātad paju atsavināšana bija atļauta, ja to paredzēja KS dibināšanas dokumenti, tomēr dibināšanas dokumenti nevarēja paredzēt paju atsavināšanas kārtību, kas būtu pretrunā ar pašu KS darbības principu. Neskatoties uz šādu atsavināšanas noteikumu esamību vecajā KSL, konstatējams, ka paju atsavināšanas kārtība pēc būtības ar KSL nav mainījusies.

2.Rezerves kapitāls

Ieteikums veidot rezerves kapitālu izriet no starptautiskajiem KS principiem⁹⁷ un ir viens no mehānismiem, kas nodrošina KS stabilitāti finansiāli sarežģītākos darbības posmos, kā arī nodrošina līdzekļu esamību KS saimnieciskās darbības paplašināšanai.

JĀŅEM VĒRĀ!

Salīdzinājumā ar citām saimnieciskās darbības formām, KS gadījumā rezerves kapitāls pamatā nav sadalāms starp KS biedriem.⁹⁸ Ierobežojums biedriem sadalīt rezerves kapitālu var attiekties pat uz gadījumiem, kad biedri pieņēmuši lēmumu par KS likvidāciju.

Pamatojums šādam ierobežojumam ir saistāms ar mērķi panākt, ka KS biedri nav ieinteresēti pieņemt lēmumu par likvidāciju tikai ar nolūku sadalīt rezerves kapitālu, ko ilgstošas KS darbības gadījumā ir nodrošinājuši citi KS biedri. Pastāvot ierobežojumam biedriem sadalīt rezerves kapitālu arī KS likvidācijas gadījumā, normatīvajos aktos var tikt paredzēts pienākums

⁹⁷ Guidance Notes on the Cooperative Principles and Values, International Co-operative Alliance, p. 29/ Pieejams: <https://www.ica.coop/sites/default/files/publication-files/ica-guidance-notes-en-310629900.pdf> (skatīts 17.10.2019.)

⁹⁸ Fici A., *Introduction to Cooperative Law in International Handbook of Cooperatives*, Cracogna D., Fici A., Henry H., Springer, 2013, p. 38.

šos līdzekļus nodot citai KS.⁹⁹ Stingrāks regulējums attiecībā uz rezerves kapitāla sadali nozīmē KS ilgtspējas veicināšanu.

JĀŅEM VĒRĀ!

Rezerves kapitālu parasti raksturo noteikta ikgadējās peļņas apmēra ieskaitīšana rezerves kapitālā līdz brīdim, kad šis rezerves kapitāls ir sasniedzis noteiktu apmēru.¹⁰⁰

Atšķirībā no vecā KSL, kur likumdevējs attiecās no pienākuma noteiktu peļņas apmēru ieskaitīt rezerves kapitālā, citu valstu normatīvajos aktos ir ievērots minētais princips. **Piemēram,** Lietuvas Kooperatīvo sabiedrību likumā paredzēts, ka rezerves kapitāla veidošana ir obligāta prasība un tā mērķis ir segt ārkārtas izdevumus un zaudējumus. Atskaitījumi rezerves kapitālā jāsniedz 1/10 no kapitāla apmēra. Rezerves kapitālā jāieskaita vismaz 5 % no ikgadējās peļņas. Rezerves kapitāla apmērs, kas pārsniedz 1/10 daļu no kapitāla var tikt izlietots arī citiem mērķiem saskaņā ar biedru kopsapulces lēmumu.¹⁰¹ Igaunijā noteikts, ka rezervēs ieskaita 1/20 daļu no peļņas. Līdzīgi kā Lietuvā arī Igaunijas likumdevējs ir noteicis ierobežojumus rezervju izlietojumam, paredzot, ka tās var izmantot tikai zaudējumu segšanai vai kapitāla palielināšanai.¹⁰²

KSL regulējumu par rezerves kapitālu būtu lietderīgi iekļaut tikai gadījumā, ja paredzētu obligātu pienākumu tādu veidot, kā arī noteiktu visām KS saistošus un līdzvērtīgus kritērijus rezerves kapitāla izveidošanai un apmēram. KSL izstrādes laikā Tieslietu ministrijas izveidotajā darba grupā KSL grozījumu izstrādei tika izskatīta arī iespēja saglabāt prasību par rezerves kapitāla veidošanu, paredzot obligāto pienākumu veidot atskaitījumus no gada peļņas un paredzot minimālo apmēru atskaitījumiem un rezerves kapitāla lielumam. Tomēr diskusiju rezultātā šāds priekšlikums neguva atbalstu. Tika ņemts vērā arī tas, ka vēsturiski likumdevējs jau ir norādījis, ka nav pamatoti uzlikt par pienākumu visiem veidot obligātu rezerves kapitālu. Šādu pieeju likumdevējs akceptēja gan vecajā KSL (ar 2002. un 2009. gada grozījumiem), gan arī Komerclikumā, kad ar 2002. gada grozījumiem izslēdza 158.-160. pantu par obligāto rezervju veidošanu.

Ņemot vērā minēto, KSL vairs neparedz regulējumu par rezerves kapitālu. Vienlaikus atbilstoši KSL 12. panta pirmās daļas 10. punktam statūtos var norādīt jebkādus citus noteikumus, kas nav pretrunā ar likumu. Līdz ar to, ja KSL statūtos ir paredzēts pienākums noteiktā kārtībā veidot rezerves kapitālu, tad arī turpmāk šī statūtu norma ir spēkā esoša un KS ir jāveido attiecīgais rezerves kapitāls. KS var šādu pienākumu paredzēt statūtos arī šobrīd, neskatoties uz to, ka KSL to tieši neparedz. Proti, joprojām darbojas privāttiesību pamatprincips – “atļauts ir viss, kas nav aizliegts”. Lai arī regulējums par rezerves kapitālu nav tieši noteikts KSL, likumdevēja nolūks nav bijis mainīt praksi rezerves kapitālu veidošanā.

3.Peļņas sadale starp biedriem

JĀŅEM VĒRĀ!

⁹⁹ Guidance Notes on the Cooperative Principles and Values, International Co-operative Alliance, p. 38 / Pieejams: <https://www.ica.coop/sites/default/files/publication-files/ica-guidance-notes-en-310629900.pdf> (skatīts 17.10.2019.)

¹⁰⁰ Fici A., *Introduction to Cooperative Law in International Handbook of Cooperatives*, Cracogna D., Fici A., Henry H., Springer, 2013, p. 38.

¹⁰¹ Skatīt 12. pantu, Republic of Lithuania Law on Cooperative Societies (Cooperatives)/ Pieejams: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/1ca8ead0f4aa11e8b5e8d681eb86525b?jfwid=-w4wfbjyo> (skatīts 17.10.2019.)

¹⁰² Skat. 161. un 162. pantu, Commercial Associations Act/ Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/503042014001/consolide> (skatīts 17.10.2019.)

Starptautisko KS principu skaidrojumā¹⁰³ norādīts, ka KS peļņa primāri ir izmantojama KS attīstības veicināšanai, rezervju veidošanai, biedru sociālo un kultūrālo interešu īstenošanai. Vienaļikus tiek paredzēta iespēja peļņu izmaksāt KS biedriem atbilstoši saņemto pakalpojumu apjomam.

KS gadījumā peļņu nereti apzīmē arī ar vārdu “pārpalikums”, jo pēc būtības KS darbojas tikai biedru interesēs un KS efektīvu darbu to biedru interesēs apliecinās peļņas neesamība (iespējami zemākās cenas pakalpojums tās biedriem)¹⁰⁴.

KSL paredz divus veidus, kā nosaka biedriem izmaksājamās peļņas apmēru. Likumiskais modelis atbilst Starptautiskajos KS principos noteiktajam peļņas sadales mehānismam un paredz, ka peļņu sadala starp biedriem atbilstoši biedru izmantoto pakalpojumu apjomam. Neatkarīgi no biedra veiktā ieguldījuma KS pamatkapitālā, vislielāko peļņas daļu iegūs tas biedrs, kas attiecīgajā gadā ir visvairāk izmantojis KS pakalpojumus un attiecīgi vairojis KS peļņu. **Piemēram**, LPKS peļņas sadale var tikt piesaistīta piegādātajam lauksaimniecības produkcijas apjomam, nosakot, ka par katru tonnu biedrs saņem noteiktu peļņas daļu. Turpretim MPKS peļņas sadale var tikt piesaistīta izstrādātās koksnes apjomam.

Vienlaikus statūtos ir ļauts noteikt, ka KS peļņu sadala atbilstoši biedra ieguldījuma apjomam (pajām) pamatkapitālā.

Piezīme:

Statūtos var nostiprināt abus divus peļņas sadales veidus, paredzot, ka daļu no peļņas sadala atbilstoši biedra izmantoto pakalpojumu apjomam, bet daļu - atbilstoši ieguldījumam pamatkapitālā. Tādējādi atkarībā no KS veida un tās darbības mērķiem, KS tās statūtos var noteikt katrai KS visatbilstošāko peļņas sadales veidu.

Piemēram, ja KS vēlēšies piesaistīt ieguldītāja tipa biedru, tā savos statūtos var noteikt, ka daļu no KS peļņas sadala atbilstoši biedra veiktā ieguldījuma apmēram (sīkāk skatīt sadaļu 4.1.Ieguldītāju tipa biedru piesaiste).

Piezīme:

Atbilstoši vecajam KSL gadījumā, ja KS savos statūtos nebija paredzējusi nekādu kārtību peļņas sadalei, tad šo jautājumu katru reizi izlēma biedru kopsapulce. Savukārt KSL ir nostiprināts likumiskais modelis, ka gadījumā, ja KS statūtos nekas par peļņas sadali nav atrunāts, tad piemērojas likumiskais modelis un biedru kopsapulcei nav iespējams lemt par peļņas sadali atbilstoši biedru veiktajam ieguldījumam pamatkapitālā. Lai izmainītu KSL noteikto kārtību peļņas sadali, nepieciešams veikt attiecīgos grozījumus KS statūtos.

4.Alternatīvi finanšu resursu piesaistīšanas veidi

KS raksturīgākais finanšu resursu piesaistīšanas veids ir biedra ieguldījums pamatkapitālā. Papildus resursus KS saimnieciskās darbības veikšanai var iegūt arī regulāru biedra maksājumu (biedra naudas) veidā. Tomēr resursu piesaiste no biedriem nav bezgalīga. Situācijā, kad KS nepieciešams paplašināt savu saimniecisko darbību vai īstenot kādu nozīmīgu projektu, kas prasa lielus finanšu resursus, ir nepieciešams meklēt alternatīvus finanšu piesaistes veidus, kas pamatā balstīti tieši uz finanšu resursu piesaisti no trešajām personām.

¹⁰³ Guidance Notes on the Cooperative Principles and Values, International Co-operative Alliance, p. 40-41. / Pieejams: <https://www.ica.coop/sites/default/files/publication-files/ica-guidance-notes-en-310629900.pdf> (skatīts 17.10.2019.)

¹⁰⁴ Fici A., *Introduction to Cooperative Law in International Handbook of Cooperatives*, Cracogna D., Fici A., Henry H., Springer, 2013, p. 39.

Neapšaubāmi, ka viens no plašāk izmantotajiem ārējo finanšu resursu piesaistes veidiem ir aizņēmums kredītiestādē. Tā kā šis finansējuma avots ir plaši zināms, turpmākajā šīs nodaļas gaitā uzmanība tiks veltīta citiem ārējiem finansējuma piesaistīšanas avotiem. Pēc to sarežģītības var attiecīgi nodalīt vairākus šādus ārējo finanšu resursu piesaistīšanas veidus – ieguldītāja tipa biedru piesaiste, vērtspapīru emisija, kapitālsabiedrības dibināšana vai līdzdalības iegūšana citā kapitālsabiedrībā, kā arī KS pārveidošana par kapitālsabiedrību.

4.1. Ieguldītāju tipa biedru piesaiste

JĀŅEM VĒRĀ!

KSL likums ļauj piesaistīt ieguldītāja tipa biedrus.

KSL anotācijā¹⁰⁵ attiecībā uz KS peļņas sadales regulējumu norādīts, ka nolūkā piesaistīt ieguldītāja tipa biedrus KS savos statūtos var noteikt, ka daļu no KS peļņas sadala atbilstoši biedra veiktā ieguldījuma apmēram. Tomēr tiesības atkāpties no likumiskā modeļa peļņas sadalē (peļņu sadala atbilstoši izmantoto pakalpojumu apjomam) un noteikt peļņas sadales kārtību, kas balstīta uz biedra veikto ieguldījumu pamatkapitālā, faktiski ir viens no retajiem speciālajiem KSL noteikumiem, kas vērsts uz ieguldītāju tipa biedru piesaisti.

JĀŅEM VĒRĀ!

KSL neļauj piesaistīt biedrus, kuru mērķis ir tikai ieguldījumu veikšana. Nav ļauts piesaistīt biedru, kura nolūks ir saņemt peļņu no veiktā ieguldījuma, ja biedrs neatbilst KS biedra statusam un neizmanto biedra pakalpojumus.

Tātad, lai kļūtu par ieguldītāja tipa biedru KS, tam ir jāatbilst statūtos noteiktajām biedra pazīmēm. Turklāt, ja statūtos būs noteikts, ka biedram noteikta laika periodā ir jāveic noteiktas darbības (jāpiegādā produkcija), tad nepietiks vien ar formālu atbilstību biedra statusam. Jo detalizētākas prasības nostiprinātas KS statūtos attiecībā uz biedriem, jo KS ir sarežģītāk piesaistīt ieguldītāja tipa biedrus.

JĀŅEM VĒRĀ!

Otrs no KSL speciālajiem noteikumiem, kas varētu tikt attiecināts arī uz ieguldītāju tipa biedru piesaisti, ir tiesības KS statūtos noteikt atšķirīgu paju sadales kārtību. Proti, KS var noteikt atšķirīgu paju sadales kārtību starp biedriem, paredzot gan, ka katrs biedrs apmaksā vismaz vienu paju.

Tādējādi KS biedri var iegūt papildu pajas. Lai arī šādas papildu pajas nevar ietekmēt balsstiesību apjomu (katram biedram neatkarīgi no veiktā ieguldījuma pamatkapitālā biedru kopsapulcē ir viena balss), KS var noteikt, ka vismaz daļu no peļņas KS sadala atbilstoši ieguldījumam pamatkapitālā (KSL 27. panta trešā daļa). KSL ļauj noteikt, ka peļņu atbilstoši biedra veiktā ieguldījuma apjomam var attiecināt tikai uz šīm papildu pajām. Biedrs, kurš ļoti aktīvi neizmanto KS pakalpojumus, var būt ieinteresēts veikt papildu ieguldījumus KS pamatkapitālā un saņemt peļņu par veikto ieguldījumu.

Piezīme:

Ņemot vērā šos divus no KSL izrietošos noteikumus, kas var tikt saistīti ar ieguldītāja tipa biedru piesaisti KS, secināms, ka ieguldītāja tipa biedrs ir tāda persona, kas jau izmanto KS

¹⁰⁵ Skatīt likumprojekta “Kooperatīvo sabiedrību likums” (Saeimas reģ. Nr. 995/Lp12) anotāciju/ Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/CD14AF40696DCA1CC225817C003F42CD?OpenDocument> (skatīts 07.10.2019.)

pakalpojumus, tomēr tam ir pieejami papildu finanšu līdzekļi, ko tas var novirzīt KS saimnieciskās darbības attīstībai.

Lai arī kopumā tiesības statūtos noteikt tādu peļņas sadales kārtību, kas balstīta uz biedra veikto ieguldījumu KS pamatkapitālā, jau ir zināma atkāpšanās no KS raksturīgās peļņas sadales kārtības, vairākās citās valstīs (Vācija, Dānija, Somija, Spānija, Zviedrija)¹⁰⁶ ir noteikta vēl lielāka atkāpe no vispārīgajiem KS finansēšanas pamatprincipiem. Minētajās valstīs KS ir atļauts piesaistīt arī biedrus, kas neizmanto pakalpojumus, bet kuru mērķis ir tikai peļņas gūšana no veiktajiem ieguldījumiem. Parasti tiesības piesaistīt šādus KS pakalpojumus neizmantojošos biedrus ir nostiprināmas KS statūtos. Tātad nolūkā paplašināt ārēja finansējuma piesaistīšanas avotus vairākas valstis uz KS ir attiecinājušas kapitālsabiedrībām raksturīgās pazīmes. Vienaļkus, lai saglabātu KS raksturīgo demokrātiskās kontroles principu, gandrīz vairumā minēto valstu ir noteikti ierobežojumi balsstiesību apjomam (parasti ne vairāk kā trešdaļa no kopējā balsstiesību skaita), ko ir tiesīgi iegūt šāda ieguldījuma tipa biedri.

4.2. Vērtspapīru emisija

Vērtspapīru emisija kā viens no ārējiem finanšu resursiem ir noteikts arī Starptautiskajos KS principu skaidrojumā¹⁰⁷. Obligācija ir visplašāk izplatītais un vislabāk zināmais parāda vērtspapīrs, kas pēc būtības ir aizņēmums ar procentiem.¹⁰⁸ Atšķirībā no kredītiestādes izsniegta kredīta obligācijai nav nepieciešams nodrošinājums. Parasti kredītiestādes nepiešķir kredītu, ja kredītiestādes prasījums nebūs nodrošinātās ar rokas ķīlu, komercķīlu, hipotēku vai arī kāda cita persona nebūs sniegusi galvojumu, kas kalpos kā parāda saistību nodrošinājums (Civillikuma 1692. pants).

Piezīme:

Ja KS emitētajām obligācijām nebūs noteikti atsavināšanas ierobežojumi, tad obligāciju īpašnieki var mainīties, kas nozīmē, ka mainīties var tās personas, pret kuru KS kā obligāciju emitentam ir pienākums izpildīt saistības, kas saistītas gan ar regulāru procentu maksu, gan arī obligācijas nominālvērtības atmaksu jeb sākotnējā aizņēmuma atmaksu.

Vienlaikus jāņem vērā, ka šādu ieguldījumu piesaiste ir stingri reglamentēta Eiropas Savienības regulā par pārvedamu vērtspapīru publiskajiem piedāvājumiem¹⁰⁹, nosakot gan kādus vērtspapīrus ir tiesības publiski piedāvāt ieguldītājiem, gan arī kārtību šādu vērtspapīru izplatīšanai. Tādējādi, ja obligācijai nav noteikti nekādi atsavināšanas ierobežojumi un obligācija ir brīvi pārvedama no vienas personas citai personai, ir jāievēro kārtība, kas vērsta uz ieguldītāju interešu aizsardzību. Obligāciju emitentam ir pienākums sagatavot ieguldītājiem adresētu dokumentus (t. sk. prospektu), kur tiek skaidrots gan pats vērtspapīrs, gan arī šī vērtspapīra

¹⁰⁶ Summary Table of Member States' Laws in respect of Co-operatives/ Pieejams:

http://www.europafacile.net/Formulari%5CPOLITICHE%5CImprese%5CCooperative%5CDocdilavoroannex1_en.pdf (skatīts 07.10.2019.)

¹⁰⁷ Guidance Notes on the Cooperative Principles and Values, International Co-operative Alliance, p. 39-40/ Pieejams: <https://www.ica.coop/sites/default/files/publication-files/ica-guidance-notes-en-310629900.pdf> (skatīts 07.10.2019.)

¹⁰⁸ Sīkāk par obligācijām un to priekšrocībām skatīt Regulētā tirgus organizētāja sniegto skaidrojumu/ Pieejams: <https://nasdaqbaltic.com/lv/pakalpojumi/vertspapiru-kotacija/ko-uznemumam-piedava-birza/obligaciju-emisija/> (skatīts 07.10.2019.)

¹⁰⁹ Eiropas Parlamenta un Padomes 2017. gada 14. jūnija regula 2017/1129 par prospektu, kurš jāpublicē, publiski piedāvājot vērtspapīrus vai atļaujot to tirdzniecību regulētā tirgū, un ar ko atceļ Direktīvu 2003/71/EK/ Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32017R1129&from=EN> (skatīts 07.10.2019.)

emitents, kā arī sniegta finanšu informācija par emitentu. Turklāt, lai izplatītu šādus vērtspapīrus, vispirms ir nepieciešams saņemt arī Finanšu un kapitāla tirgus komisijas atļauju.

Regula par pārvedamu vērtspapīru publiskajiem piedāvājumiem paredz, ka gadījumā, ja kopējais vērtspapīru apjoms 12 mēnešu periodā nepārsniedz 8 000 000 eiro, Eiropas Savienības dalībvalstis var noteikt atbrīvojumu no prospekta sagatavošanas prasības. Šādu atbrīvojumu plānots noteikt Finanšu instrumentu tirgus likumā¹¹⁰, paredzot, ka gadījumā, ja vērtspapīru publiskais piedāvājums tiek izteikts tikai Latvijā un par pārvedamiem vērtspapīriem, par kuriem aprēķinātā kopējā samaksa Eiropas Savienībā 12 mēnešu laikā ir no 1 000 000 eiro līdz 8 000 000 eiro, publiskā piedāvājuma izteicējs var nesagatavot pārvedamo vērtspapīru publiskā piedāvājuma prospektu. Šādā gadījumā publiskā piedāvājuma izteicējs sagatavo un publicē salīdzinoši vienkāršāko piedāvājuma dokumentu saskaņā ar Finanšu un kapitāla tirgus komisijas normatīvajiem noteikumiem.¹¹¹ Arī šādā apjomā emitējot obligācijas, ir jāsaņem ar Finanšu un kapitāla tirgus komisijas atļauja piedāvājuma izteikšanai.

Savukārt, ja kopējais obligāciju emisijas apjoms nesasniedz 1 000 000 eiro, nekādas publiskā piedāvājuma apstiprināšanas prasības neiestāties, t. i., neizrietēs no likumiem izrietošs pienākums sagatavot ieguldītājiem noteiktu informāciju un nebūs nepieciešams saņemt Finanšu un kapitāla tirgus komisijas atļauju.

Papildus izņēmumi no publiskā piedāvājuma regulējuma piemērošanas iestāties vēl citos gadījumos, piemēram, ja obligācijas tiks piedāvātas tikai kvalificētajiem ieguldītājiem (piemēram, kredītiestādēm, pensiju fondiem un citām līdzīgām personām¹¹², kurām ir augstas zināšanas un prasmes ieguldījumu lēmumu pieņemšanā). Tāpat atbrīvojums iestāties situācijā, ja publiskais piedāvājums attieksies uz ne vairāk kā 150 fiziskajām vai juridiskajām personām, kuras nav kvalificētie ieguldītāji, vai arī gadījumā, ja vienas obligācijas nominālvērtība ir vismaz 100 000 eiro. Tādējādi KS izvēloties finansējuma piesaisti obligāciju emisiju veidā, jāņem vērā arī šie kritēriji, no kuriem atkarīgs, kāds no obligāciju publisko piedāvājuma regulējuma vai tā atbrīvojumiem piemērosies.

Obligāciju emisija var būt slēgta un publiska. Slēgta obligāciju emisija būs gadījumā, ja obligācijas netiek iekļautas regulētajā tirgū. Turpretim publiska - ja obligācijas ir plānots iekļaut regulētajā tirgū. Līdz ar to atsevišķi no obligāciju publiskā piedāvājuma izteikšanas ir iespējams nodalīt arī obligāciju iekļaušanu regulētajā tirgū. Arī šī kārtība ir stingri reglamentēta¹¹³, tomēr obligāciju iekļaušana regulētajā tirgū būtiski atvieglo ieguldītāju piesaisti. Publiskas obligāciju emisijas gadījumā ir daudz vienkāršāka obligāciju atsavināšana, kas noteikti ir nozīmīgs kritērijs ieguldītājam, izdarot lēmumu par obligāciju iegādi.

AS gadījumā ir noteikts, ka jautājums par vērtspapīru emisiju ir ekskluzīvā akcionāru sapulces kompetencē. KS līdzīgi kā SIA šis jautājums nav tieši atrunāts pārvaldības regulējumā.

¹¹⁰ Skatīt likumprojekta “Grozījumi Finanšu instrumentu tirgus likumā” (Saeimas reģ. Nr. 331/Lp13) anotāciju/ Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/055C19386B32A6C9C225840700273BDE?OpenDocument> (skatīts 07.10.2019.)

¹¹¹ Skatīt Finanšu un kapitāla tirgus komisijas 2012. gada 19. aprīļa normatīvos noteikumus Nr. 86 “Piedāvājuma dokumentā iekļaujamās informācijas un tā sagatavošanas normatīvie noteikumi”

¹¹² Skatīt Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 15. maija direktīvas 2014/65/ES par finanšu instrumentu tirgiem un ar ko groza Direktīvu 2002/92/ES un Direktīvu 2011/61/ES Dokuments attiecas uz EEZ/ II pielikuma I iedaļas 1.– 4. punktu/ Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=celex%3A32014L0065> (skatīts 07.10.2019.)

¹¹³ Eiropas Parlamenta un Padomes 2017. gada 14. jūnija regula 2017/1129 par prospektu, kurš jāpublicē, publiski piedāvājot vērtspapīrus vai atļaujot to tirdzniecību regulētā tirgū, un ar ko atceļ Direktīvu 2003/71/EK/ Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32017R1129&from=EN> (skatīts 07.10.2019.)

Tas nozīmē, ka lēmumu par šāda parāda vērtspapīra emisiju varēs pieņemt valde. Lai arī obligāciju emisija pēc būtības neietekmē biedru lemšanas tiesības (obligācijas nedot tiesības piedalīties KS pārvaldē un tās nevar konvertēt par biedra pajām), tomēr arī šādu finanšu līdzekļu piesaistes gadījumā pastāv zināmi riski attiecībā uz KS demokrātisko pārvaldes formu. Piesaistot ārējos finanšu resursus, valde kā šo finanšu resursu piesaistes organizators un arī KS vadītājs var ietekmēties no šādiem ieguldītājiem.¹¹⁴ Līdz ar to no šāda skatupunkta būtu ieteicams, ka lēmumu par vērtspapīru emisiju kā svarīgu jautājumu nodotu biedru kopsapulces kompetencē.

4.3.Meitas kapitālsabiedrības dibināšana vai KS pārveidošana par kapitālsabiedrību

Jau vēsturiski tiesību piešķiršana KS dibināt kapitālsabiedrības ir uzskatāma par veidu KS finansiālo problēmu risināšanai.¹¹⁵

Piezīme:

Ņemot vērā, ka ieguldītāja tipa biedru piesaiste ir ļoti ierobežota tās prasības dēļ, kura paredz, ka arī šādiem ieguldītājiem ir jāatbilst KS izvirzītajām biedra pazīmēm, tad dibinot kapitālsabiedrību kā KS meitas sabiedrību vai iegūstot līdzdalību jau esošā kapitālsabiedrībā, ir iespējams izvairīties no minētajiem ierobežojumiem.

Lai arī KSL nav normas, kurā būtu tieši noteiktas šādas KS tiesības, tomēr netieši šādu tiesību esamību apliecina KSL 56. panta regulējums par biedru kopsapulces vai padomes piekrišanu valdes rīcībai. Minētajā normā ir noteikts, ka KS statūtos var paredzēt biedru kopsapulces vai padomes piekrišanu līdzdalības iegūšanai citā kapitālsabiedrībā, līdzdalības palielināšanai, samazināšanai vai izbeigšanai. Tātad nav šaubu par to, ka KS var kļūt par dalībnieku (akcionāru) kapitālsabiedrībā.

Piezīme:

Ja tiek dibināta kapitālsabiedrība vai iegūta līdzdalība citā kapitālsabiedrībā, kā ieguldītājs var tikt piesaistīts jebkura persona. Ieguldījumus var piesaistīt arī no riska kapitāla fondiem, kas tieši tendēti uz ieguldījumu veikšanu jaunos saimnieciskās darbības projektos.

Atšķirībā no kredītiestādes izsniegta kredīta vai finansējuma piesaistes obligāciju emisijas veidā, veiktais ieguldījums nav aizdevums, kas būtu jāatgriež. Šāds ieguldītājs kļūst par attiecīgās kapitālsabiedrības dalībnieku (akcionāru).

Piezīme:

Līdz ar to ir loģiski, ka KS meitas kapitālsabiedrības izveide (dibināšanas vai arī līdzdalības iegūšanas ceļā) nozīmē, ka šādai KS meitas kapitālsabiedrībai ir jānodod daļa no KS saimnieciskās darbības, jo ieguldītājs nebūs ieinteresēts kļūt par dalībnieku (akcionāru) "tukšā" kapitālsabiedrībā. Papildus šādas meitas kapitālsabiedrības akcijas var iekļaut regulētajā tirgū, tādējādi vēl paplašinot iespējamo ieguldītāju loku.

Šāds finansējuma piesaistīšanas modelis ir ticis izmantots Somijā¹¹⁶, kur KS kontrolētas kapitālsabiedrības akcijas ir iekļautas regulētajā tirgū.

¹¹⁴ Guidance Notes on the Cooperative Principles and Values, International Co-operative Alliance, p. 39-40/ Pieejams: <https://www.ica.coop/sites/default/files/publication-files/ica-guidance-notes-en-310629900.pdf> (skatīts 07.10.2019.)

¹¹⁵ Ammirato P., *The Growth of Italian Cooperatives, Innovation, Resilience and Social Responsibility*, New York: Routledge, 2018.

Piezīme:

Pats galējais no veidiem, kā sekmēt ārējo resursu pieejamību KS, ir KS pārveidošana uz tādu saimnieciskās darbības formu, kas pilnībā vērsta uz peļņas vairošanu.¹¹⁷ KSL paredz īpašu reorganizācijas veidu - pārveidošanu par kapitālsabiedrību.

Laī arī KSL anotācijā¹¹⁸ šāds reorganizācijas veids paredzēts, lai ļautu KS, kas attīstības gaitā ir sākusi sniegt pakalpojumus pārsvarā trešajām personām (nevis biedriem), bez KS likvidācijas nodrošinātu sev vēlamo saimnieciskās darbības formu, tomēr šāds reorganizācijas veids var kalpot arī par finansējuma piesaistes paplašināšanas mehānismu. Šis ir arī pats radikālākais risinājums finansējuma piesaistīšanai, kas prasa atteikties no visiem tiem pamatprincipiem, kas ir raksturīgi KS. Turklāt pretēja reorganizācija nav iespējama, proti, nav iespējams kapitālsabiedrību pārveidot atpakaļ par KS.

¹¹⁶ Skatīt, piemēram, informāciju par ATRAV, ATRIA OYJ A, regulētajā tirgū iekļautu sabiedrību un tās akcionāriem/ Pieejams:

<http://www.nasdaqomxnordic.com/shares/microsite?Instrument=HEX24237> (skatīts 07.10.2019.) un <https://www.atria.fi/en/group/investors/share-information/shareholders/> (skatīts 07.10.2019.)

¹¹⁷ Bijman J., Van Bakkum O., *Cooperatives going public: motives, ownership, and performance*/ Pieejams: <https://cemi.com.au/sites/all/publications/Bijman-Bekkum-2005.pdf> (skatīts 17.10.2019.)

¹¹⁸ Skatīt likumprojekta "Kooperatīvo sabiedrību likums" (Saeimas reģ. Nr. 995/Lp12) anotāciju. Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/CD14AF40696DCA1CC225817C003F42CD?OpenDocument> (skatīts. 07.10.2019.)

VI DARBĪBAS IZBEIGŠANA UN LIKVIDĀCIJA

1. Darbības izbeigšana

Lai arī KS saimnieciskā darbība ir uzskatāma par ilgtspējīgu saimniecisko darbību pat laikā, kad sabiedrība piedzīvo ekonomiskās grūtības, tomēr KS sākotnēji izvirzītie mērķi kādā brīdī var kļūt neaktuāli, t. i., biedriem var nebūt intereses saņemt tās sniegtos pakalpojumus.¹¹⁹ Šādā gadījumā tiek izbeigta KS saimnieciskā darbība. Pēc saimnieciskās darbības izbeigšanas parasti seko KS likvidācija, kas nozīmē visu KS saistību izbeigšanu un aktīvu atsavināšanu.

KSL nodala vairākus KS pārvaldes institūciju un publisko iestāžu lēmumus, kas kalpo par pamatu KS darbības izbeigšanai:

- biedru sapulces lēmums;
- valdes lēmums;
- tiesas nolēmums;
- Uzņēmumu reģistra lēmums;
- VID lēmums.

Pēc lēmuma rakstura var nodalīt lēmumus brīvprātīgai un piespiedu darbības izbeigšanai. Pašas KS pieņemtais lēmums par darbības izbeigšanu vairumā gadījumu būs brīvprātīgs. Turpretim valsts iestāžu lēmumi tiek īstenoti kā piespiedu līdzeklis kādu normatīvajos aktos noteikto pārkāpumu gadījumā.

1.1. Biedru kopsapulces un valdes lēmums

JĀŅEM VĒRĀ!

Biedru kopsapulcei ir tiesības brīvprātīgi lemt par KS darbības izbeigšanu jebkurā brīdī.

KSL paredz arī vairākus gadījumus, kad iestājas savā ziņā brīvprātīgs pienākums biedru kopsapulcei lemt par KS darbības izbeigšanu:

- KS biedru skaits vismaz trīs mēnešus ir bijis mazāks par likumā (KSL vai citā normatīvajā aktā) vai arī statūtos noteikto;
- KS dibināta uz noteiktu termiņu, un ir iestājies minētais darbības termiņš;
- KS dibināta noteiktam mērķim, un iestājas minētais mērķis;
- citos statūtos noteiktos gadījumos.

Visus minētos gadījumus raksturo tas, ka biedru kopsapulce jau sākotnēji ir brīvprātīgi iekļāvusi kādu no darbības izbeigšanas nosacījumiem savos statūtos un, tiem iestājoties, rodas pienākums biedru kopsapulcei pieņemt lēmumu par darbības izbeigšanu. Vienīgais izņēmums būs tad, ja statūtos nav noteikts lielāks minimālais biedru skaits, nekā to paredz KSL. Šādā gadījumā faktiski rodas tikai no likuma izrietošs pienākums lemt par KS darbības izbeigšanu.

JĀŅEM VĒRĀ!

Ja iestājas kāds no minētajiem apstākļiem, KS valdei rodas pienākums sasaukt biedru kopsapulci, kurai ir jālemj par KS darbības izbeigšanu. Lēmumu jāpieņem triju mēnešu laikā no brīža, kad iestājies kāds no statūtos vai KSL noteiktajiem nosacījumiem.

¹¹⁹ Guidance Notes on the Cooperative Principles and Values, International Co-operative Alliance, p. 38/ Pieejams: <https://www.ica.coop/sites/default/files/publication-files/ica-guidance-notes-en-310629900.pdf> (skatīts 17.10.2019.)

Biedru kopsapulce var nelemt par darbības izbeigšanu, ja novērš tos apstākļus, kas kalpo par pamatu pienākumam lemt par KS darbības izbeigšanu. **Piemēram**, biedru kopsapulce var nolemt grozīt KS statūtus un svītrot no tās konkrēto mērķi vai darbības termiņu. Tāpat biedru kopsapulce var grozīt statūtos noteikto minimālo biedru skaitu, ja biedru skaita neatbilstība KS statūtiem ir bijusi par pamatu biedru kopsapulces sasaukšanai, lai lemtu par darbības izbeigšanu.

Piezīme:

Ja valde ir izpildījusi savu pienākumu attiecībā uz biedru kopsapulces sasaukšanu, lai lemtu par KS darbības izbeigšanu, tomēr biedru kopsapulce nav pieņēmusi lēmumu par darbības izbeigšanu, kā arī nav novērsusi šos apstākļus, kas kalpo par pienākumu pieņemt lēmumu par darbības izbeigšanu, valdei ir pienākums pašai pieņemt attiecīgo lēmumu.

Praksē valdes pienākums pieņemt lēmumu par KS darbības izbeigšanu ir paredzēts ārkārtas situācijām, citiem vārdiem sakot, situācijām, kad biedru kopsapulce nav spējīga pieņemt attiecīgo lēmumu. Valdes pienākums lemt par darbības izbeigšanu iestāties, piemēram, situācijā, kad visi KS biedri ir izstājušies no KS vai arī nevienam biedram vairs nav nekādas intereses piedalīties KS pārvaldībā, t. sk. pieņemt lēmumu par darbības izbeigšanu vai veikt attiecīgus grozījumus KS statūtos. Līdz ar to šī pienākuma pārlikšana uz KS valdi kalpo kā risinājums kritiskām situācijām.

JĀŅEM VĒRĀ!

Ja pieņemts lēmums par KS darbības izbeigšanu (neatkarīgi no tā vai lēmumu ir pieņēmusi biedru kopsapulce vai valde), notiek KS likvidācija. KS valdei ir pienākums triju dienu laikā no lēmuma par darbības izbeigšanu pieņemšanas iesniegt Uzņēmumu reģistram pieteikumu par KS darbības izbeigšanu, norādot arī KS likvidatoru.

Šādā gadījumā likvidāciju veic paši valdes locekļi, ja vien statūtos vai biedru kopsapulces lēmumā nav noteikts citādi. Tātad, ja statūtos KS likvidācijas jautājums nebūs atrunāts, atbildīgie par likvidācijas veikšanu uz likuma pamata būs valdes locekļi. Tas gan neliedz biedru kopsapulcei iecelt citu personu par likvidējamās KS likvidatoru. KSL noteiktās tiesības statūtos noteikt citu kārtību nozīmē, ka statūtos var noteikt tikai to, ka valdes locekļi automātiski nekļūst par likvidatoriem. Statūtos nav ļauts noteikt konkrētas personas par likvidatoriem. Tāpat statūtos nav ļauts noteikt konkrētus amatus (izņemot valdes locekļa amatus), kuru kompetencē būtu KS likvidācijas veikšana, ja iestāsies kāds no KS darbības izbeigšanas pamatiem.

Ja KS likvidācijas pamatā ir brīvprātīgs lēmums par darbības izbeigšanu, biedru kopsapulce līdz mantas sadales sākumam var pieņemt lēmumu par KS darbības turpināšanu vai KS reorganizāciju. Lēmums uzskatāms par pieņemtu, ja par to nobalso klātesošie biedri ar tādu balsu skaitu, kāds paredzēts lēmuma pieņemšanai par KS darbības izbeigšanu (KSL 83. panta pirmā daļa). KSL 38. panta piektajā daļā gan skaidri noteikts, ka lēmumam par likvidējamās KS darbības turpināšanu nepieciešams trīs ceturtdaļas no kopsapulcē klātesošajiem biedriem atbalsts, ja statūtos nav noteikts lielāks balsu skaits. Aplūkojot abas minētās normas kopsakarā, secināms, ka pat tad, ja statūtos būs noteikts, ka lēmumam par darbības izbeigšanu nepieciešams četras piektdaļas no biedru kopsapulcē klātesošajiem biedriem, bet attiecībā uz lēmumu par darbības turpināšanu statūtos nekas nebūs atrunāts, šāds lēmums par KS darbības turpināšanu būs pieņemts, ja par to būs nodotas četras piektdaļas no biedru kopsapulcē klātesošo biedru balsīm.

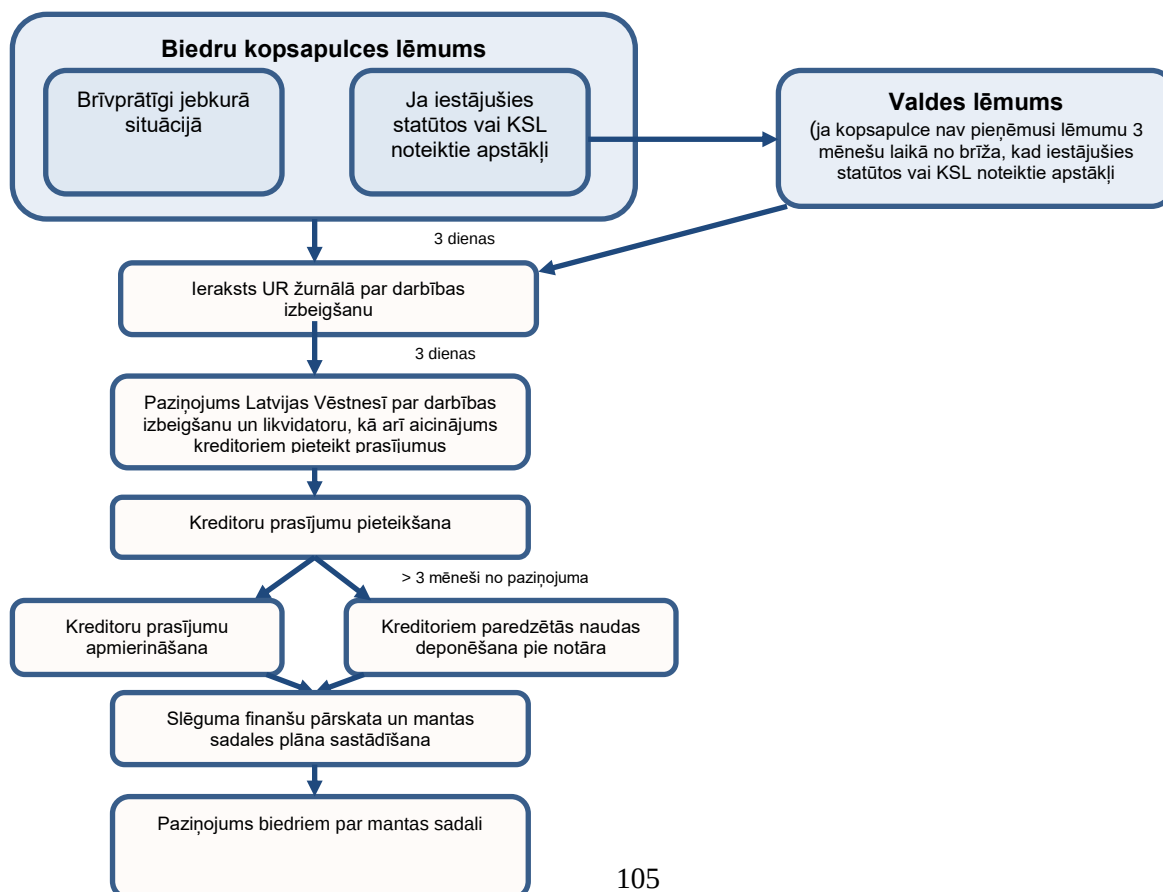
Piezīme:

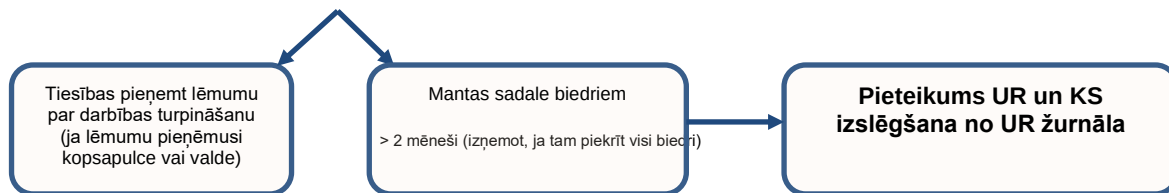
Lai arī KSL vispārīgi noteikts, ka tiesības lemt par likvidējamās KS darbības turpināšanu ir situācijā, ja KS tiek likvidēta pamatojoties uz biedru kopsapulces vai valdes lēmumu, tomēr ne visos gadījumos, kad biedru kopsapulce vai valde ir lēmusi par darbības izbeigšanu, šāds secinājums ir tik viennozīmīgs.

Galvenais nosacījums lēmumam par darbības turpināšanu ir to apstākļu novēršana, kas kalpoja par pamatu lēmumam par KS darbības izbeigšanu. Problēmas var rasties situācijā, ja KS darbības izbeigšanas pamats ir minimālā biedru skaita neatbilstība KSL noteiktajam. Šādā situācijā, kad biedru kopsapulce vai valde jau ir pieņēmusi lēmumu par KS darbības izbeigšanu, ir jāseko likvidācijas procesam. Likvidācijas process savukārt ir vērsts uz atlikušās mantas sadali biedriem. Līdz ar to, lai pieņemtu lēmumu par KS darbības turpināšanu, ir nepieciešams novērst apstākļus, kas kalpo par pamatu darbības izbeigšanai – nodrošināt minimālā biedru skaita atbilstību KSL. Jaunu biedru uzņemšana pēc tam, kad jau ir pieņemts lēmums par KS darbības izbeigšanu un, iespējams, jau notiek likvidācijas process, nav tieši aizliegta KSL. Vienlaikus konstatējams, ka jaunu biedru uzņemšana šādā gadījumā pēc būtības ir pretrunā ar pašas likvidācijas mērķi, kā arī būtiski ietekmē likvidējamās KS biedrus. Tas nozīmē, ka, uzņemot biedru, samazinās jau esošā biedra mantiskās tiesības. Līdz ar to no šāda skatupunkta konstatējams, ka pēc lēmuma par darbības izbeigšanu pieņemšanas, KS nedrīkst uzņemt jaunus biedrus. No otras puses KS raksturo ilgtspējas princips, kas būtu vērsts tieši uz KS darbības turpināšanu. Līdz ar to, ja KS darbības izbeigšanas pamats ir biedru skaita neatbilstība KSL noteiktajam minimālajam biedru skaitam, lēmumu par darbības turpināšanu var pieņemt, ja jaunu biedru uzņemšana nesaraucami ir saistīta tikai ar lēmumu turpināt KS darbību. Tas nozīmē, ka situācijā, ja KS ir tikai divi biedri (nevis KSL noteiktie 3 biedri) tie biedru kopsapulces ietvaros var pieņemt lēmumu par KS darbības turpināšanu, ja valde vienlaikus lemj par jaunu biedru uzņemšanu.

7.attēls

Likvidācijas process, ja biedru kopsapulce vai valde pieņēmusi lēmumu par darbības izbeigšanu

1.2.Darbības izbeigšana ar Uzņēmumu reģistra vai Valsts ieņēmumu dienesta lēmumu

JĀŅEM VĒRĀ!

KSL paredz iespēju Uzņēmumu reģistram vai VID pieņemt lēmumu par KS darbības izbeigšanu.

Šāds darbības izbeigšanas pamats noteikts pēc līdzības ar Komerclikuma regulējumu, kas ļauj ātri un efektīvi no komercietiskās vides izslēgt ekonomiski neaktīvās kapitālsabiedrības. KSL paredz, ka KS darbība var tikt izbeigta ar minēto iestāžu lēmumiem gadījumā, ja ir konstatēts kāds no objektīvi novērtējamiem pārkāpumiem.

Uzņēmumu reģistrs var pieņemt lēmumu par KS darbības izbeigšanu divos gadījumos:

- KS valdei ilgāk par trim mēnešiem nav pārstāvības tiesību;
- KS nav sasniedzama tās juridiskajā adresē.

Pirmais no gadījumiem iestājas situācijā, ja KS valdei ilgāk par trim mēnešiem nav pārstāvības tiesību un KS triju mēnešu laikā pēc rakstveida brīdinājuma saņemšanas nav novērsusi šādu trūkumu. Pamats darbības izbeigšanai iestājas, ja Uzņēmumu reģistra žurnālā nav ieraksta par KS valdes locekļiem vai likvidatoriem (ja notiek KS likvidācija). Ieraksts par KS pārstāvēttiesīgajām personām Uzņēmumu reģistra žurnālā ir deklaratīvs, t. i., ieraksts nenodibina to tiesisko statusu, bet tikai izsludina notikušu faktu.¹²⁰ Tādējādi ieraksta par valdes locekļiem vai likvidatoriem neesamība var nozīmēt arī to, ka valdes loceklis vai likvidators ir iecelts biedru kopsapulcē, bet par to nav paziņots Uzņēmumu reģistram. Tas nozīmē, ka pamats KS darbības izbeigšanai ir tas, ka publiskajā reģistrā ilgstoši nav informācijas par personām, kuras ir tiesīgas rīkoties KS vārdā. Tātad nav iecelta KS pārstāvēttiesīga persona vai arī par to nav paziņots Uzņēmumu reģistram un attiecīgi par to nav ieraksta publiskajā reģistrā. Pamats Uzņēmumu reģistram pieņemt lēmumu par KS darbības izbeigšanu neiestāsies, ja valdes locekļiem atbilstoši KSL vai statūtiem būs beidzies pilnvaru termiņš. Pārstāvēttiesīgo personu pilnvaru termiņš netiek ierakstīts Uzņēmumu reģistra žurnālā¹²¹, līdz ar to arī trešās personas var paļauties, ka Uzņēmumu reģistrā ierakstītā pārstāvēttiesīgā persona ir tiesīga slēgt darījumus KS vārdā. Tādējādi situācijā, kad ir iestājies KSL vai statūtos noteiktais pārstāvēttiesīgās personas pilnvaru termiņš, tomēr šī persona vēl joprojām ir ierakstīta Uzņēmumu reģistra žurnālā kā KS pārstāvis, publiski šāda KS ir uzskatāma par rīcībspējīgu. Līdz ar to šādā situācijā Uzņēmumu reģistram nebūtu jārosina KS darbības izbeigšanas procedūra.

Otrs no gadījumiem, kad Uzņēmumu reģistrs var pieņemt lēmumu par KS darbības izbeigšanu, ir tad, kad KS nav sasniedzama tās juridiskajā adresē. Lai šādu lēmumu pieņemtu Uzņēmumu reģistram ir pienākums brīdināt KS, dodot viena mēneša termiņu trūkumu novēršanai. Šāda iepriekšēja brīdināšana šobrīd ir vairāk formāla prasība, jo situācijā, kad KS

¹²⁰ Strupiņš A. Komerclikuma komentāri. A daļa. Komerccarbības vispārīgie noteikumi. [B.v.]: "A. Strupiņa juridiskais birojs" SIA, 2003, 45. lpp.

¹²¹ Skatīt likuma "Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru" 6. panta pirmo un trešo daļu.

nav sasniedzama tās juridiskajā adresē, diez vai brīdinājuma nosūtīšana uz šo pašu adresi kaut kādā mērā varētu aizsargāt KS intereses. Nākotnē to varētu atrisināt oficiālas e-pasta adreses piešķiršana juridiskajām personām un attiecīgi Uzņēmumu reģistra paziņojuma nosūtīšana uz šo e-pasta adresi.

Tiesības Uzņēmumu reģistram pieņemt lēmumu par KS darbības izbeigšanu, ja KS nav sasniedzama tās juridiskajā adresē, paredzēta ar nolūku atbrīvoties tieši no ekonomiski neaktīviem subjektiem, kas savu juridisko adresi bez atļaujas ir reģistrējuši citas personas īpašumā. Ja pēc Uzņēmumu reģistra brīdinājuma nosūtīšanas uz KS juridisko adresi, KS sniegs jebkādu paskaidrojumu, Uzņēmumu reģistram nebūs pamata automātiski secināt par KS nesasniedzamību tās juridiskajā adresē. Ja pastāv domstarpības vai strīdi ar nekustamā īpašuma īpašnieku par juridiskās adreses (telpu) lietošanu vai korespondences saņemšanu, tad tie ir uzskatāmi par civiltiesiskiem strīdiem un nav risināmi ar Uzņēmumu reģistra iesaisti, bet tiesas ceļā bez Uzņēmumu reģistra starpniecības.¹²² Līdz ar to nevajadzētu arī sekot lēmumam par KS darbības izbeigšanu. Šis piespiedu mehānisms ir vairāk raksturīgs tieši kapitālsabiedrībām, kas ir dibinātas pretlikumīgiem mērķiem. Vienlaikus nav izslēgts, ka arī kāda jau sen dibināta KS ir kļuvusi ekonomiski neaktīva un tās juridiskā adrese ir saglabājusies vietā, kurai mainījušies īpašnieki.

VID var pieņemt lēmumu par KS darbības izbeigšanu trīs gadījumos:

- KS viena mēneša laikā pēc administratīvā soda uzlikšanas nav iesniegusi gada pārskatu un kopš pārkāpuma izdarīšanas ir pagājuši vismaz seši mēneši;
- KS viena mēneša laikā pēc administratīvā soda uzlikšanas nav iesniegusi nodokļu likumos paredzētās deklarācijas par sešu mēnešu periodu;
- KS darbība ir apturēta, pamatojoties uz VID lēmumu¹²³, un triju mēnešu laikā pēc darbības apturēšanas sabiedrība nav novērsusi norādīto trūkumu.

Ieraksts Uzņēmumu reģistra žurnālā par KS darbības izbeigšanu tiek veikts pēc tam, kad Uzņēmumu reģistra vai VID lēmums par sabiedrības darbības izbeigšanu ir kļuvis neapstrīdams. Tātad ne KS, ne arī trešā persona šādu VID lēmumu nav apstrīdējusi un tas ir ieguvis pastāvīgo spēka esamību.¹²⁴ Tālāk Uzņēmumu reģistram ir pienākums oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis" publicēt paziņojumu par KS darbības izbeigšanu, kā arī aicinājumu KS likvidācijā ieinteresētajām personām pieteikt likvidatoru. Tātad paziņojums pēc būtības ir aicinājums rosināt likvidācijas procesa īstenošanu. Ja nav nevienas personas, kura būtu ieinteresēta likvidācijas procesa īstenošanā, un KS nav pasludināts maksātnespējas process, tad Uzņēmumu reģistrs pieņem lēmumu par KS izslēgšanu no Uzņēmumu reģistra žurnāla bez likvidācijas īstenošanas. Praksē šāds process tiek dēvēts par vienkāršoto likvidāciju, tomēr tas ne visai pareizi atspoguļo regulējuma būtību. Gadījumā, ja likvidācija tomēr tiek īstenota, tad likvidācijas procesam nav īpašu atvieglojumu. Turpretim, ja neviena persona nerosina likvidācijas procesu, tad šāds likvidācijas process vispār netiek īstenots (8.attēls).

¹²² Tieslietu ministrijas 07.12.2016. vēstule Nr. 1-11/4397./ Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/572E508C659112C6C2258082004B2689?OpenDocument> (skatīts 17.10.2019.)

¹²³ Plašāks uzskaitījums, kad VID var pieņemt lēmumu par saimnieciskās darbības apturēšanu norādīts Par nodokļiem un nodevām 34.¹ pantā.

¹²⁴ Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Sagatavojis autoru kolektīvs, Dr. iur. J. Briedes zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 749. lpp.

Piezīme:

Augstākās tiesas Senāts¹²⁵ sniedzis likvidācijā ieinteresētās personas skaidrojumu, norādot, ka šādai personai ir materiāla interese likvidācijas procesa īstenošanā. Piemēram, biedrs būs ieinteresēts likvidācijas procesa īstenošanā, ja KS ir manta, kas var tikt sadalīta likvidācijas procesa ietvaros. Tāpat KS kreditors (t. sk. arī darbinieks) būs ieinteresēts KS likvidācijas procesa īstenošanā, lai panāktu savu prasījumu apmierināšanu. Augstākās tiesas Senāts aprobežojis likvidācijā ieinteresētās personas jēdziena skaidrojumu ar šīm divām personu grupām, faktiski neļaujot likvidāciju rosināt citām personām.

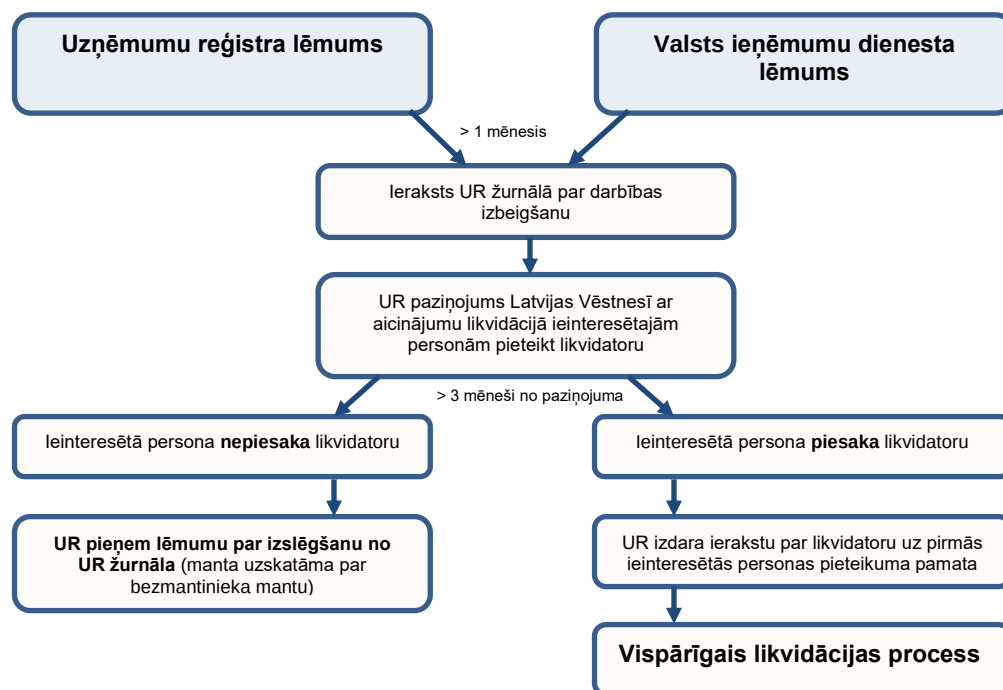
Ja likvidācijas process netiek īstenots, manta, kas palikusi pēc KS izslēgšanas no Uzņēmumu reģistra žurnāla, tiek pielīdzināta bezmantinieka mantai un piekrīt valstij saskaņā ar Civillikuma 416. panta noteikumiem. Līdz ar to šāda KS darbības izbeigšanas gadījumā KS kreditoriem un biedriem var būt negatīvas materiālas sekas. Valsts gan atzīst īpaši nodrošinātos kreditoru prasījumus. Piemēram, gadījumā, ja KS tiktu izslēgta no Uzņēmumu reģistra žurnāla bez likvidācijas procesa īstenošanas, bet kreditoram par labu zemesgrāmatā būs ierakstīta hipotēka, kreditors nezaudēs savas prasījuma tiesības.

KSL neparedz pienākumu Uzņēmumu reģistram apzināt KS mantu un to kreditorus pirms KS izslēgšanas no Uzņēmumu reģistra žurnāla. Šo funkciju veikšana ir likvidatora pienākums likvidācijas procesa ietvaros, bet likvidatora iecelšana ir KS likvidācijā ieinteresētās personas tiesības. Līdz ar to Uzņēmumu reģistrs nav atbildīgs par likvidācijas procesa uzsākšanu vai tā norisi.

Ja KS likvidācijā ieinteresētā persona piesaka likvidatoru, Uzņēmumu reģistrs izdara ierakstu par likvidatoru Uzņēmumu reģistra žurnālā un tiek uzsākts KS likvidācijas process vispārējā kārtībā. Persona, kas ieteikusi likvidatoru, nosaka likvidatora atlīdzību, kā arī sākotnēji sedz likvidācijas izmaksas, vēlāk šīs likvidācijas izmaksas sedzot no KS mantas.

¹²⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2018. gada 23. novembra lēmums lietā SKA-1553/2018.

Darbības izbeigšanas process, pamatojoties uz iestādes lēmumu

1.3.Darbības izbeigšana ar tiesas nolēmumu

KSL paredz divus gadījumus, kad tiesa var pieņemt nolēmumu par KS darbības izbeigšanu:

- KS dibināšanas dokumenti ir pretrunā ar likumu (piemēram, statūtos noteikts, ka biedrs nevar izstāties no KS);
- KS nesniedz Uzņēmumu reģistram likumā paredzētās ziņas un dokumentus (piemēram, iestāties statūtos noteiktais KS darbības izbeigšanas pamats, bet ne biedru kopsapulce, ne arī valde nepieņem attiecīgos lēmumus un nesniedz pieteikumu par KS darbības izbeigšanu).

JĀŅEM VĒRĀ!

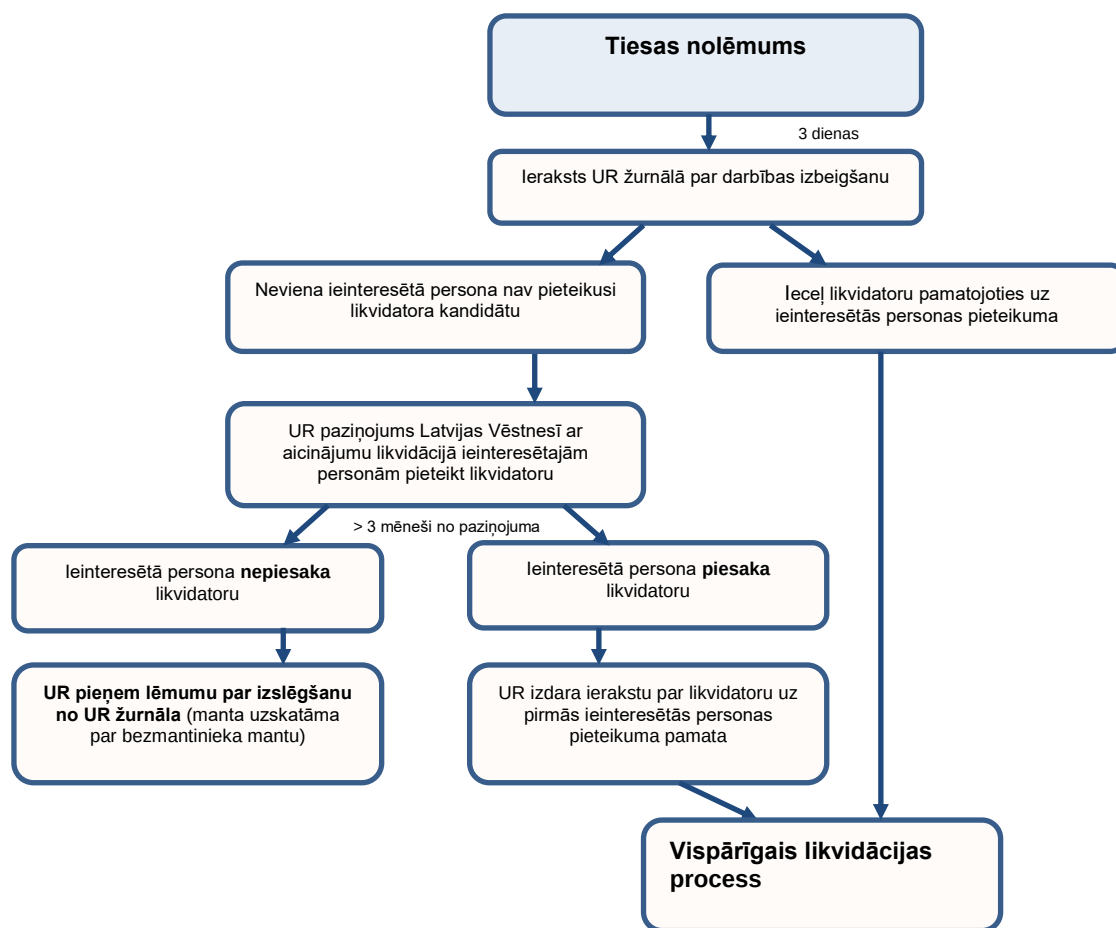
Prasību tiesā par KS darbības izbeigšanu var celt ikviens KS biedrs, valdes un padomes loceklis. Uzņēmumu reģistrs var celt prasību tiesā, ja KS triju mēnešu laikā pēc rakstveida brīdinājumu saņemšanas KS nav novērsusi norādītos trūkumus, kas saistīti ar dibināšanas dokumentu neatbilstību likumam vai likumā paredzēto ziņu un dokumentu nesniegšanu Uzņēmumu reģistram. Savukārt jebkura trešā persona, kuras likumiskās intereses ir aizskartas, var celt prasību tiesā, ja KS nesniedz Uzņēmumu reģistram likumā paredzētās ziņas.

Tiesa, saņemot šādu prasību, var noteikt termiņu trūkumu novēršanai. Šāds termiņš nevar būt ilgāks par trim mēnešiem. Ja tiesa pieņēmusi nolēmumu par KS darbības izbeigšanu, tā nolēmumu nosūta Uzņēmumu reģistram attiecīgo ierakstu veikšanai Uzņēmumu reģistra žurnālā. Ja kāda KS likvidācijā ieinteresētā persona ieteikusi likvidatora kandidātu un tiesa iecēlusi šo personu par likvidatoru, norisinās KS likvidācija vispārējā kārtībā. Ja tiesa pieņēmusi nolēmumu

par KS darbības izbeigšanu, bet neviena likvidācijā ieinteresētā persona nav ieteikusi likvidatora kandidātu, Uzņēmumu reģistrs oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis" izsludina paziņojumu par KS darbības izbeigšanu, aicinot likvidācijā ieinteresētās personas trīs mēnešu laikā no paziņojuma publicēšanas dienas iesniegt pieteikumu par likvidatora iecelšanu. Uzņēmumu reģistrs izdara ierakstu Uzņēmumu reģistra žurnālā par likvidatoru, pamatojoties uz pirmo KS likvidācijā ieinteresētās personas pieteikumu. Ja, izmantojot šādus informēšanas līdzekļus, KS likvidators tiek atrasts, norisinās KS likvidācija vispārējā kārtībā. Ja tomēr neviena likvidācijā ieinteresētā persona neiesniedz pieteikumu Uzņēmumu reģistram par likvidatora iecelšanu un KS nav pasludināts maksātnespējas process, KS likvidācija nenotiek un Uzņēmumu reģistrs izslēdz attiecīgo KS no Uzņēmumu reģistra žurnāla bez likvidācijas procesa īstenošanas (9.attēls

9.attēls

Darbības izbeigšanas process, pamatojoties uz tiesas nolēmumu

2.Likvidācijas process

Pēc tam, kad ir pieņemts lēmums par darbības izbeigšanu, seko vai nu KS izslēgšana no Uzņēmumu reģistra žurnāla vai arī notiek KS likvidācija. Likvidācijas procesa primārais mērķis

ir norēķināšanās ar kreditoriem.¹²⁶ Likvidācija ir iespējama tikai tad, ja pietiek līdzekļu un mantas, lai segtu visas kreditoru prasības. Ja mantas nepietiek, ir iesniedzams maksātnespējas pieteikums atbilstoši Maksātnespējas likumam.

2.1. Kreditoru aizsardzība

KSL paredz, ka pēc tam, kad veikts ieraksts Uzņēmumu reģistra žurnālā par KS likvidāciju, Uzņēmumu reģistrs izsludina attiecīgu paziņojumu oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis". Likvidatoram ir arī pienākums paziņot par likvidācijas uzsākšanu visiem zināmajiem KS kreditoriem, aicinot tos pieteikt savus prasījumus triju mēnešu laikā pēc paziņojuma publicēšanas dienas, ja biedru kopsapulces lēmumā vai tiesas nolēmumā par KS darbības izbeigšanu nav noteikts garāks kreditoru pieteikšanās termiņš. Ja kāds kreditors nepiesaka savu prasījumu vai arī nokavē prasījuma pieteikšanas termiņu, kreditors nezaudē savu prasījuma tiesību. Arī tiesu praksē¹²⁷ atzīts, ka zināmo kreditoru tiesību apjoms nepārgrozās atkarībā no tā, vai viņi savu prasījumu likvidatoram ir pieteikuši vai nav. Līdz ar to šāds paziņojums un kreditoru pieteikšanās termiņš primāri vērts uz nezināmo kreditoru interešu aizsardzību vai arī uz tādām situācijām, kur starp kreditoru un KS varētu pastāvēt domstarpības par kreditora prasības apjomu. Piemēram, kreditoram vajadzētu pieteikt prasījumu, kas radies kāda KS darbinieka rīcības rezultātā, par kuru KS valde vai likvidators nav informēts. Šādā gadījumā kreditoram būtu jāpiesaka savas prasījums.

Likvidāciju veic likvidators, kuram ir pienākums apmierināt likvidējamās KS kreditoru prasījumus. Likvidatoram ir visas valdes un padomes tiesības un pienākumi, kas nav pretrunā ar likvidācijas mērķi. Likvidatora atbildībai piemēro valdes un padomes atbildības regulējumu. Ja likvidators nav ievērojis KSL noteikto likvidācijas kārtību un savas vainas dēļ aizskāris likvidējamās KS kreditoru tiesības, tas ir atbildīgs par kreditoriem nodarītajiem zaudējumiem. Piemēram, ja likvidācijas ietvaros likvidējamā KS nav norēķinājusies ar zināmu kreditoru, likvidators ir atbildīgs par to. Līdz ar to aizskartie kreditori ir tiesīgi civilprocesuālā kārtībā piedzīt viņiem nodarīto zaudējumu atlīdzību no likvidatora.

Piezīme:

Ja likvidācijas gaitā likvidators atklāj, ka likvidējamās KS mantas nepietiek, lai apmierinātu visus pamatotos kreditoru prasījumus, likvidatoram ir pienākums iesniegt maksātnespējas pieteikumu likumā noteiktajā kārtībā. Par maksātnespējas procesa pieteikuma neiesniegšanu paredzēta administratīvā atbildība¹²⁸.

KS iegūst tiesību subjekta statusu ar ierakstu Uzņēmumu reģistra žurnālā. Ar attiecīgu Uzņēmumu reģistra lēmumu KS zaudē tiesību subjekta statusu. Ja KS ir izslēgta no Uzņēmumu reģistra žurnāla KS neatgriezeniski zaudē savu tiesību subjekta statusu. Šādas KS darbība vairs nav atjaunojama, un šis kapitālsabiedrības kreditoriem nav iespēju vērst prasījumus pret neeksistējošu subjektu.

¹²⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2016. gada 19. aprīļa lēmums lietā SKA-903/2016. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/4287> (skatīts 18.10.2019.)

¹²⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017. gada 18. maija spriedums lietā SKC-54/2017. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5180> (skatīts 18.10.2019.)

¹²⁸ Skat. Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 166.³⁵ pantā (spēkā līdz 01.01.2020.)

2.2. Atlikušās manta sadale biedriem

KSL nostiprināts, ka pēc likvidācijas izdevumu segšanas un kreditoru prasījumu apmierināšanas vai to prasījumu apmierināšanai nepieciešamās naudas deponēšanas pie zvērināta notāra, likvidators sastāda atlikušās mantas sadales plānu, nosakot likvidācijas kvotu (katram biedram nododamās mantas apjoms).

JĀŅEM VĒRĀ!

Likvidācijas kvotu nosaka proporcionāli biedra veiktajam ieguldījumam KS pamatkapitālā. KSL neparedz pienākumu likvidācijas kvotu izmaksāt naudā, tāpēc biedri KS likvidācijas ietvaros var iegūt arī likvidējamajai KS piederošās lietas.

Starptautiskajos KS principos noteikts, ka tiesības starp tās biedriem sadalīt mantu KS likvidācijas procesā var veicināt biedru vēlmi iegūt peļņu, ko tas ar savu līdzdalību pamatkapitālā nemaz nav nodrošinājis.¹²⁹ Līdz ar to KS ilgtspējības principam vairāk atbilst tāds regulējums, kur biedriem nav tiesību uz KS mantas sadali likvidācijas procesa ietvaros. Šajā ziņā var konstatēt zināmu neatbilstību starp biedriem izmaksājamo līdzekļu apjomu gadījumā, ja tiek izbeigts biedra statuss, un gadījumā, ja tiek pieņemts lēmums par KS likvidāciju. Atbilstoši KSL biedra izstāšanās gadījumā tas saņem atpakaļ sākotnēji veikto ieguldījumu KS pamatkapitālā un peļņu par pēdējo pārskata gadu. Turpretim, ja pēdējais pārskata gads ir bijis neveiksmīgs un nesis zaudējumus KS, tad no izmaksas arī ietur zaudējumus par pēdējo pārskata gadu (KSL 19. pants). Turklāt peļņas un zaudējuma ieturēšana notiek neatkarīgi no pašu kapitāla apjoma izmaksas brīdī. Tas nozīmē, ka atbilstoši KSL gadījumā, ja no KS izstājas liels skaits biedru, tiem ir finansiāli izdevīgāk lemt par KS darbības izbeigšanu, nevis vienkārši izbeigt savu biedra statusu un prasīt to veikto ieguldījumu atmaksu. Šāda rīcība gan neatbilstu pamatprincipam par KS ilgtspējīgas darbības nodrošināšanu. Lai novērstu un mazinātu biedru interesi ar KS likvidācijas palīdzību iegūt tādas KS materiālās vērtības, ko pats biedrs ar savu darbību nav veicinājis, KS statūtos būtu ieteicams atrunāt kārtību likvidācijas kvotu saņemšanai, paredzot kritērijus, lai biedrs būtu tiesīgs pretendēt uz likvidācijas kvotu.

KSL noteiktais likvidējamās KS mantas sadales regulējums līdzinās kapitālsabiedrību regulējumam. Salīdzinājumam, arī Lietuvas likumā¹³⁰ un Igaunijas likumā¹³¹ nostiprināts līdzīgs princips, ka pēc visu kreditoru prasījumu apmierināšanas atlikusī manta tiek sadalīta starp biedriem proporcionāli to ieguldījumam KS pamatkapitālā. Vienlaikus Igaunijas likumā ir arī noteikts, ka KS statūtos var noteikt, ka KS likvidācijas gadījumā atlikusī manta tiek nodota pašvaldībai, lai nodrošinātu šādas kopdarbības turpināšanu vai lai šī manta kalpotu citām sabiedrības interesēm. Līdz ar to Igaunijā, lai arī likuma pamata regulējums tieši attiecībā uz atlikušās mantas sadali līdzinās kapitālsabiedrību regulējumam, tomēr ļauj vismaz brīvprātīgi nodrošināt Starptautiskajos KS principos noteikto, ja biedri par to brīvprātīgi vienojušies un iekļāvuši šādu kārtību statūtos. KS likvidācijas gadījumā atlikušās mantas nodošana pašvaldības īpašumā ir nostiprināta Horvātijas likumā¹³², kas regulē KS darbību. Pēc tam, kad manta

¹²⁹ Guidance Notes to the Co-operative Principles, p. 38/ <https://www.ica.coop/sites/default/files/publication-files/ica-guidance-notes-en-310629900.pdf> (skatīts 18.10.2019.)

¹³⁰ Skatīt 21. pantu, Republic of Lithuania Law on Cooperative Societies (Cooperatives) Pieejams: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/1ca8ead0f4aa11e8b5e8d681eb86525b?jfwid=-w4wfbjyo> (skatīts 18.10.2019.)

¹³¹ Skatīt 89. un 90. pantu, Commercial Associations Act/ Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/520122017001/consolide> (skatīts 18.10.2019.)

¹³² Skat. 47. pantu, Cooperative Societies Act/ Pieejams: <http://www2.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/89267/102501/F425179707/HRV-2011-L-89267.pdf> (skatīts 18.10.2019.)

pārgājusi tās pašvaldības īpašumā, kurā attiecīgā KS ir bijusi reģistrēta, manta tālāk tiek nodota citai jau eksistējošai vai jaundibinātai KS.

Latvijā tikai biedrību gadījumā tiek paredzēti atsevišķi gadījumi, kad manta pēc biedrības likvidācijas pāriet valsts īpašumā.¹³³ Neviens normatīvais akts neliedz biedram KS likvidācijā iegūto mantu nodot labdarībai, tomēr ne likvidatoram, ne arī biedru kopsapulcei nav tiesību lemt par tādas mantas sadales kārtību, kuras rezultātā visa likvidējamās KS manta tiktu nodota citai KS vai labdarībai. Ja tiktu pieņemts šāds biedru kopsapulces lēmums vai arī šāda kārtība tiktu paredzēta KS statūtos, tas nozīmētu attiecīgi lēmuma vai statūtu neatbilstību likumam.

¹³³ Skatīt Biedrību un nodibinājumu likuma 68. pantu.

VII REORGANIZĀCIJA

Atšķirībā no vecā KSL, kur bija tikai vispārīgas atsauces uz KS reorganizācijas iespējamību ar uzsvāru, ka reorganizācijas kārtība ir KS statūtos regulējams jautājums, KSL paredz detalizētu kārtību, kādā ir veicama reorganizācija. KS reorganizācijas regulējums pēc būtības līdzinās Komerclikumā noteiktajam komercsabiedrību reorganizācijas regulējumam, kas lielā mērā balstīts uz Eiropas Savienības direktīvā¹³⁴ noteiktajām prasībām attiecībā uz AS reorganizāciju.

JĀŅEM VĒRĀ!

KSL ļauj nošķirt trīs galvenos reorganizācijas veidus: apvienošanu, sadalīšanu un pārveidošanu. Apvienošana un sadalīšana iedalās vēl sīkāk attiecīgi kā pievienošana un saplūšana, kā arī kā sašķelšana un nodalīšana (10.attēls)

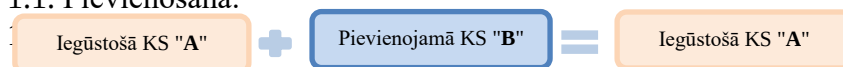
Šāda apvienošanas un sadalīšanas sīkāka dalījuma pamatā ir tas, vai reorganizācijas rezultātā turpina pastāvēt visas reorganizācijā iesaistītās KS.

10.attēls

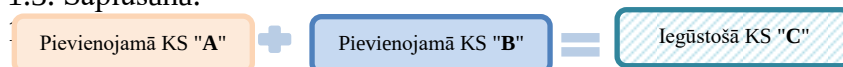
Reorganizācijas veidi:

1. Apvienošana:

1.1. Pievienošana:

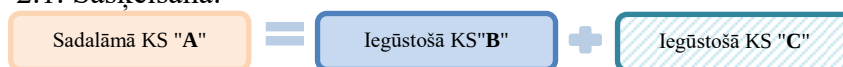

1.3. Saplūšana:

2. Sadalīšana (iegūstošā sabiedrība var būt jau pastāvoša)

2.1. Sašķelšana:

2.2. Nodalīšana:

3. Pārveidošana

Apvienošanas un pārveidošanas gadījumā attiecīgi pievienojamās vai pārveidojamās sabiedrības visa manta un saistības pāriet iegūstošajai sabiedrībai (universālā tiesību pēctecība¹³⁵). Iegūstošā sabiedrība uz likuma pamata iegūst visu tiesību kopumu. Šādai tiesību pēctecībai nav nepieciešami atsevišķi lēmumi un tā notiek automātiski atbilstoši likumam.

¹³⁴ Skatīt Eiropas Parlamenta un Padomes 2017. gada 14. jūnija direktīvu 2017/1132 attiecībā uz sabiedrību tiesību dažiem aspektiem(kodificēta redakcija)/ Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2017/1132/oj/?locale=LV> (skatīts 17.10.2019.)

¹³⁵ Skatīt plašāk Balodis K., Ievads Civiltiesībās, Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, 2007, 136. lpp.

Šādam uzskatam nav KS pārveidošanas gadījumā nav piekritusi Augstākās tiesa¹³⁶, kas lemjot par SIA (pirms reorganizācijas KS) tiesībām iesniegt kasācijas sūdzību kādā civillietā, kurā pārveidojamā KS bija cēlusi prasību. Augstākā tiesa atzina, ka lietā ir nepieciešama puses procesuālo tiesību pārņemšana un KS ir bijis nepieciešams izteikt atsevišķu lūgumu par KS aizstāšanu lietā ar SIA. Augstākās tiesas secinājums acīmredzami ir pretrunā ar universālās tiesību pēctecības principu. Minētais Augstākās tiesas secinājums noteikti var tikt attiecināts uz sadalīšanas gadījumu (ja sadalīšanā ir vismaz divas iegūstošās sabiedrības), taču nav pamata to attiecināt uz apvienošanu un pārveidošanu.

JĀŅEM VĒRĀ!

KSL ļauj KS pārveidot par kapitālsabiedrību (SIA vai AS).

Šāds reorganizācijas veids paredzēts, lai ļautu KS, kas tās attīstības gaitā ir sākusi sniegt pakalpojumus pārsvarā trešajām personām (nevis biedriem), bez KS likvidācijas nodrošināt pāreju uz sev vēlamo saimnieciskās darbības formu.

JĀŅEM VĒRĀ!

KSL neļauj veikt pretēju reorganizācijas procesu, proti, kapitālsabiedrību nevar pārveidot par KS. Tāpat KSL neļauj KS pārveidot par citu subjektu, piemēram, biedrību.

Ja kapitālsabiedrības saimnieciskā darbība būs vērsta tikai uz savu dalībnieku (akcionāru) saimniecisko interešu apmierināšanu, lai nodrošinātu pāreju uz KS kā saimnieciskās darbības formu, būs nepieciešams dibināt jaunu KS un likvidēt esošo kapitālsabiedrību, pirms tam veicot uzņēmumu pāreju, t. i., nododot visus aktīvus un saistības jaunajai KS.

KSL paredzētais reorganizācijas process īstenojams tikai tad, ja visas reorganizācijā iesaistītās sabiedrības ir KS. KSL ļauj reorganizācijas procesu apvienot. Piemēram, divas esošas KS var apvienoties un izveidot kapitālsabiedrību. Šādā gadījumā pēc būtības tiktu īstenoti divi reorganizācijas veidi (apvienošana un pārveidošana) vienlaikus.

Piezīme:

KS reorganizācijas process var tikt iedalīts četros galvenajos posmos – reorganizācijas līguma projekta izstrāde, reorganizācijas prospekta sagatavošana, lēmuma par reorganizāciju pieņemšana, kā arī izmaiņu veikšana Uzņēmumu reģistra žurnālā (Pielikums nr. 2).

1.Reorganizācijas līgums

Reorganizācijai kā tiesiskam darījumam attiecināmi vispārējie saistību tiesību noteikumi. Tas nozīmē, ka atbilstoši Civillikuma 1404. pantam tiesiska darījuma spēkā esamībai jāņem vērā darījuma dalībnieki, priekšmets, gribas izteikums, sastāvdaļa un forma.

JĀŅEM VĒRĀ!

Atkarībā no reorganizācijas veida un reorganizācijā iesaistīto KS skaita, reorganizācija var būt viensusējs vai daudzpusējs tiesisks darījums.

Reorganizācija kā viensusējs tiesisks darījums būs situācijā, kad tās īstenošana ir atkarīga tikai no vienas KS gribas izteikuma. Piemēram, sadalīšanas gadījumā, ja tiek dibināta jauna iegūstoša KS un reorganizācijā nav iesaistīta cita jau pastāvoša KS, tad lēmumu par reorganizāciju (sadalīšanu) pieņem sadalāmā KS (KSL 107. panta otrā daļa). Līdzīgi arī pārveidošanas gadījumā lēmumu par šādu reorganizāciju pieņems pārveidojamā KS (KSL

¹³⁶ Skatīt Latvijas Republikas Senāta Civillietu departamenta 2019.gada 12.jūlija rīcības sēdes lēmumu lietā nr. C30848216, SKC-769/2019/ Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2019> (skatīts 18.10.2019.)

108. panta otrā daļa). Abos minētajos gadījumos netiek slēgts reorganizācijas līgums, bet šo līgumu aizstāj KS pieņemtais lēmums par reorganizāciju. Ja reorganizācijā ir iesaistītas vismaz divas KS, reorganizācijas līguma noslēgšana ir obligāts nosacījums reorganizācijas realizēšanai.

JĀŅEM VĒRĀ!

KSL 90. panta pirmajā daļā noteikts, ka reorganizācijas līguma rakstiska forma ir obligāts noteikums reorganizācijas veikšanai. Šāda prasība galvenokārt pamatojama ar reorganizācijas publicitātes nodrošināšanu.

Ņemot vērā, ka KS reorganizācija skar biedru un kreditoru tiesiskās intereses, reorganizācijā iesaistītajām KS ir pienākums nodrošināt biedriem un kreditoriem iespēju iepazīties ar reorganizācijas līguma projektu pirms tā apstiprināšanas biedru sapulcē.

Lai arī lēmums par reorganizāciju ir ekskluzīvā biedru sapulces (pārstāvju sapulces) kompetencē, sākotnēji par KS reorganizācijas kā tiesiska darījuma būtiskām sastāvdaļām lemj KS valde. Noslēgtais reorganizācijas līgums reorganizācijā iesaistītajām KS kļūs saistošs tikai pēc tam, kad biedru sapulce būs to apstiprinājusi. KSL 95. panta sestajā daļā tieši uzsvērts, ka, tikai pamatojoties uz biedru sapulces lēmumu par reorganizāciju, attiecīgā KS noslēdz reorganizācijas līgumu.

KSL 90. panta pirmajā daļā paredzēta reorganizācijas līgumā obligāti iekļaujamā informācija:

- reorganizācijā iesaistīto sabiedrību nosaukumi, juridiskās adreses un reģistrācijas numuri;
- paju apmaiņas koeficients un piemaksas (ja tādas paredzētas) lielumu;
- paju sadalījums starp iegūstošās sabiedrības biedriem;
- diena, ar kuru pievienojamās, sadalāmās vai pārveidojamās sabiedrības darījumi iegūstošās sabiedrības grāmatvedībā tiks uzskatīti par iegūstošās sabiedrības darījumiem;
- reorganizācijas sekas reorganizācijā iesaistīto sabiedrību darbiniekiem;
- reorganizācijas procesā veicamās darbības un to veikšanas termiņus.

Reorganizācijas līgumā obligāti iekļaujamā informācija ir nepieciešama, lai darījums būtu spēkā esošs. Izņēmums varētu būt tikai reorganizācijas sekas reorganizācijā iesaistīto KS darbiniekiem. Šāda pēc būtības skaidrojoša informācija vairāk iederētos reorganizācijas prospektā, kur tiek skaidroti reorganizācijas tiesiskie un saimnieciskie aspekti. Sekas darbiniekiem nav noteikums, par kuriem būtu jāvienojas reorganizācijā iesaistītajām KS. Iespējamais iemesls šādas informācijas iekļaušanai reorganizācijas līgumā (nevis reorganizācijas prospektā) ir tas, ka reorganizācijas prospekts ir domāts tieši biedriem. Līdz ar to arī pieeja šim dokumentam ir biedriem, nevis citām ieinteresētajām personām, t.sk. arī darbiniekiem. Turpretim informācija par reorganizācijas līguma projektu tiek izsludināta publiski oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis", savukārt pats reorganizācijas līguma projekts ir pieejams Uzņēmumu reģistrā.

2.Reorganizācijas prospekts

JĀŅEM VĒRĀ!

Atbilstoši KSL 91. pantam katrai reorganizācijā iesaistītajai KS ir pienākums sagatavot reorganizācijas prospektu, t. i., dokumentu, kura mērķis ir skaidrot reorganizācijas līguma noteikumus, reorganizācijas tiesiskos un saimnieciskos aspektus.

KSL īpaši uzsver pienākumu reorganizācijas prospektā skaidrot paju apmaiņas koeficientu un piemaksu (ja tādas paredzētas) lielumu. Lai arī minētā informācija ir viens no

reorganizācijas līguma noteikumiem, kuri reorganizācijas prospektā ir jāskaidro, tomēr šāds viena reorganizācijas līguma noteikuma izcēlums noteikti paskaidro šī reorganizācijas līguma noteikuma ietekmi uz pašiem biedriem. Proti, tieši paju apmaiņas koeficients un piemaksa atstāj tiešu finansiālo ietekmi uz pašiem biedriem, tāpēc šī reorganizācijas līguma noteikuma skaidrošana ir īpaši nepieciešama, lai biedrs varētu pieņemt pamatotu lēmumu KS reorganizācijas kontekstā.

Piezīme:

Reorganizācijas prospektā būtu plašāk jāapraksta un jāskaidro reorganizācijas līguma noteikumi. Lai arī informācija, kas iekļauta reorganizācijas prospektā, varētu būt saistoša KS kreditoriem un citām ieinteresētajām personām, tomēr minētā dokumenta adresāts ir tieši biedri, un citām ieinteresētajām personām šis dokuments varētu nebūt nemaz pieejams.

Par to, ka biedri ir galvenais reorganizācijas prospekta adresāts, liecina arī KSL paredzētā iespēja nesagatavot reorganizācijas prospektu, ja tam piekrīt visi KS biedri. Ja reorganizācijā ir iesaistītas vairākas KS, katras reorganizācijā iesaistītās KS biedri lemj par prospekta sagatavošanas nepieciešamību. Līdz ar to ir iespējams, ka gadījumā, ja apvienojas divas KS, vienas KS biedri var uzskatīt, ka reorganizācijas lēmuma pieņemšana nav iespējama bez prospekta sagatavošanas, kamēr otras reorganizācijā iesaistītās KS biedri var uzskatīt, ka reorganizācijas prospekta sagatavošana nav nepieciešama. Lai arī KSL īpaši uzsvērtas tiesības visām reorganizācijā iesaistītajām KS sagatavot kopēju prospektu, tomēr priekšrocības, ko rada šāda norma, ir samērā niecīgas. Kopīga prospekta sagatavošana vairāk izpaužas kā tiesības fiziski vienā dokumentā iekļaut divus reorganizācijas prospektus. Kopīga prospekta sagatavošana nesamazina atklājamās informācijas apjomu par katru reorganizācijā iesaistīto KS.

3.Reorganizācijas lēmums

JĀŅEM VĒRĀ!

Reorganizācijas lēmuma pieņemšanas process var tikt iedalīts divās daļās – lēmumam par reorganizāciju nepieciešamās informācijas nodrošināšana un biedru kopsapulces (pārstāvju sapulces) lēmums par reorganizāciju.

Lai pieņemtu lēmumu par reorganizāciju, reorganizācijā iesaistīto KS biedriem ir nepieciešama objektīva informācija par reorganizācijas ietekmi uz reorganizācijā iesaistītajām KS, tās biedriem un citām ieinteresētajām personām.

Piezīme:

Papildus reorganizācijas prospektam biedriem ir jābūt iespējai iepazīties ar neatkarīga eksperta sagatavotu ziņojumu (revidenta atzinumu) par reorganizācijas līguma projektu, visu reorganizācijā iesaistīto KS gada pārskatiem par pēdējiem trim pārskata gadiem, kā arī ar KS saimnieciskās darbības pārskatiem, ja iepriekšējais gada pārskats apstiprināts vēlāk nekā sešus mēnešus pēc KSL 90.panta trešajā daļā minētā paziņojuma Uzņēmumu reģistram par reorganizācijas uzsākšanu.

KSL noteikts, ka biedru sapulce var lemt par reorganizāciju ne agrāk kā mēnesi pēc tam, kad ir izsludinātas ziņas par reorganizācijas uzsākšanu. Tādējādi biedriem ir dots garāks termiņš, lai iepazītos ar biedru sapulcē lemjamo jautājumu. KSL papildus nosaka, ka ne vēlāk kā mēnesi līdz dienai, kad paredzēta biedru kopsapulce par līguma apstiprināšanu, visiem biedriem ir tiesības iepazīties ar līguma projektu, prospektu (ja tāds sagatavojams); revidenta atzinumu (ja

tāds sagatavojams); visu reorganizācijā iesaistīto KS gada pārskatiem par pēdējiem trim pārskata gadiem; kā arī KS saimnieciskās darbības pārskatu (ja tāds sagatavojams).

KSL 95. panta otrajā daļā noteikts, ka gadījumā, ja sakarā ar reorganizāciju izdarāmi statūtu grozījumi, tos apstiprina vienlaikus ar lēmumu par reorganizāciju. No KS saplūšanas (KSL 106. panta otrā daļa), KS sadalīšanas (KSL 107. panta trešā daļa) un KS pārveidošanas (KSL 108. panta trešā daļa) speciālajiem noteikumiem izriet, ka gadījumā, ja KS reorganizācijas rezultātā tiek dibināta jauna KS vai pārveidošanas gadījumā – kapitālsabiedrība, tad esošie biedri lemj par jaundibināmās sabiedrības statūtiem. Nav iespējams pieņemt reorganizācijas lēmumu, ja biedru sapulce nespēj vienoties par statūtu grozījumiem vai reorganizācijas rezultātā jaundibināmās KS statūtiem.

JĀŅEM VĒRĀ!

Lēmumu par KS sabiedrības reorganizāciju pieņem, ja par to balso ne mazāk par trim ceturtdaļām no sapulcē klātesošo biedru, ja statūtos nav noteikts lielāks balsu skaits.

KSL paredz tiesības KS statūtos noteikt, ka biedru sapulci aizstāj pārstāvju sapulce. Tas nozīmē, ka arī lēmumu par KS reorganizāciju var pieņemt arī pārstāvju sapulce. Tā kā KS reorganizācija ir svarīgs jautājums, KSL paredz īpašu regulējumu attiecībā uz biedru interešu aizsardzību. Atbilstoši KSL 95. panta astotajai daļai mēneša laikā no pārstāvju sapulces lēmuma par reorganizāciju pieņemšanas katram biedram ir tiesības informēt KS, ka tas nepiekrīt reorganizācijai. Ja vismaz viena ceturtdaļa no visiem balsstiesīgajiem biedriem informē, ka nepiekrīt reorganizācijai, pārstāvju sapulcē pieņemtais lēmums uzskatāms par spēkā neesošu. Šāds biedru skaits noteikts, ņemot vērā, ka svarīgu lēmumu pieņemšanai nepieciešamas vismaz trīs ceturtdaļas no nodotajām balsīm. Tātad viena ceturtdaļa biedru varētu nobloķēt šāda reorganizācijas lēmuma pieņemšanu pat tad, ja visi balsstiesīgie biedri piedalītos biedru kopsapulcē, kur tiek lemts par KS reorganizāciju. Ja pārstāvju sapulces lēmums ir atzīstams par spēkā neesošu, KS par to publicē paziņojumu oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis". Tādējādi situācijā, ja pārstāvju sapulce ir pieņēmusi lēmumu par KS reorganizāciju, lēmums par reorganizāciju stājas spēkā tikai tad, ja mēneša laikā no reorganizācijas lēmuma pieņemšanas brīža vismaz viena ceturtdaļa no balsstiesīgajiem biedriem nav iebildusi pret KS reorganizāciju.

4.Reorganizācijas reģistrācija un spēkā stāšanās

Reorganizācija uzskatāma par spēkā stājušos ar brīdi, kad Uzņēmumu reģistra žurnālā (pārveidošanas gadījumā — arī komercreģistrā) izdarīti ieraksti par visām reorganizācijas procesā iesaistītajām KS (pārveidošanas gadījumā – arī kapitālsabiedrību). Ar spēkā stāšanās brīdi pievienojamās vai sadalāmās KS manta uzskatāma par pārgājušu iegūstošās KS īpašumā (KSL 102. panta otrā daļa). Tāpat ar reorganizācijas spēkā stāšanās brīdi iegūstošās KS pārņem to visu citu reorganizācijā iesaistīto KS tiesības un saistības, kuras beidz pastāvēt bez likvidācijas procesa. Spēkā stājusies KS reorganizācija nevar tikt pasludināta par spēkā neesošu. Proti, reorganizāciju pēc tā spēkā stāšanās nevar apstrīdēt tiesā.

Reorganizāciju var apstrīdēt tikai līdz reorganizācijas spēkā stāšanās brīdim. Tā kā prasība par KS reorganizācijas lēmuma atzīšanu par spēkā neesošu atbildētāja ir pati KS, prasība sniedzama vispārējās jurisdikcijas tiesā pēc KS juridiskās adreses (skat. Civilprocesa likuma 26. panta otro daļu).

Piezīme:

Prasības celšana saistībā ar KS reorganizācijas lēmuma apstrīdēšanu ceļama triju mēnešu laikā brīža, kad publicēts kreditoriem adresēts paziņojums par reorganizācijas lēmuma pieņemšanu

un kreditoru aizsardzības pasākumu īstenošanu. Tā kā pieteikums Uzņēmumu reģistram iesniedzams ne agrāk kā trīs mēnešu laikā pēc kreditoriem paredzētā paziņojuma publicēšanas brīža, iesniedzot pieteikumu Uzņēmumu reģistram, jau ir zināms, vai kāds no biedriem ir izmantojis savas tiesības apstrīdēt reorganizācijas lēmumu.

Ja biedrs iesniedzis prasību tiesā par reorganizācijas lēmuma apstrīdēšanu šī trīs mēnešu apstrīdēšanas termiņa beigās, biedram būtu ieteicams vienlaikus informēt KS valdi par šāda pieteikuma iesniegšanu. Pretējā gadījumā pastāv risks, ka valde iesniegs pieteikumu Uzņēmumu reģistram un reorganizācija stāsies spēkā, lai arī tiesa būs ierosinājusi tiesvedību. Kā minēts iepriekš, pieteikums Uzņēmumu reģistram par reorganizācijas reģistrēšanu iesniedzams tikai pēc tam, kad ir beidzies trīs mēnešu termiņš reorganizācijas apstrīdēšanai un kura sākuma punkts ir kreditoriem adresētais paziņojums. Tā kā pārveidošana kā reorganizācijas veids nevar atstāt negatīvas sekas attiecībā uz pārveidojamās KS kreditoriem, pārveidošanas gadījumā nav pienākuma publicēt kreditoriem adresētu paziņojumu. Tas attiecīgi nozīmē, ka gadījumā, ja tiek veikta KS pārveidošana, KSL tieši neparedz atskaites punktu termiņam attiecībā uz biedru kopsapulces lēmuma apstrīdēšanu. Šādā situācijā vienīgais atskaites brīdis var būt biedru kopsapulces vai pārstāvju sapulces lēmums par reorganizāciju. Tā kā pārveidošanās gadījumā nav šī kreditoriem adresētā paziņojuma, lai mazinātu riskus, ko rada biedru tiesību aizskārums, valdei būtu ieteicams tūlīt ar reorganizācijas lēmuma pieņemšanu informēt visus biedrus (jo īpašu biedru kopsapulcē klāt neesošos biedrus) par pieņemto lēmumu.

5. Tiesisko interešu aizsardzība

KSL paredz īpašu aizsardzību biedriem un kreditoriem. Kā minēts iepriekš, KSL regulējums ir veidots pēc līdzības ar Komerclikuma regulējumu, kas lielā mērā balstīts arī uz Eiropas Savienības direktīvas regulējumu reorganizācijas jomā. Komerclikuma regulējumā tieši Eiropas Savienības direktīvas ietekmē liels uzsvars ir likts ne tikai uz biedru un kreditoru interešu aizsardzību, bet arī uz darbinieku interešu aizsardzību. KSL nostiprināta būtiski atšķirīga pieeja tieši darbinieku aizsardzības jautājumos, paredzot tikai vienu normu attiecībā uz darbinieku interešu aizsardzību. Proti, reorganizācijas līgumā ir atspoguļojamas reorganizācijas sekas attiecībā uz darbiniekiem. Citas speciālas tiesības, kas būtu vērstas tieši uz darbinieku interešu aizsardzību, KSL nav paredzētas. Tādējādi darbinieku aizsardzībai piemērojas Darba likumā un citos normatīvajos aktos paredzētais regulējums.

5.1. Kreditoru interešu aizsardzība

Veicot reorganizāciju, viena no reorganizācijā iesaistītajām KS nodod tās saimnieciskajā darbībā izmantojamās lietas (aktīvus) un saistības (pasīvus) citai KS. Reorganizācijas rezultātā kreditoriem palielinās risks, kas saistīts ar reorganizācijā iesaistīto KS spēju izpildīt savas iepriekš uzņemtās saistības attiecībā pret kreditoriem. **Piemēram,** apvienošanās gadījumā pievienojamās KS kreditoriem palielinās risks gadījumos, kad iegūstošās KS saistības pārsniedz pievienojamās KS aktīvus, savukārt iegūstošās KS kreditoriem – gadījumos, kad pievienojamās KS saistības pārsniedz iegūstošās sabiedrības aktīvus.

JĀŅEM VĒRĀ!

KSL paredz kreditoru aizsardzības pasākumus līdz reorganizācijas spēkā stāšanās brīdim.

Ir iespējams nodalīt divu veidu pasākumus kreditoru interešu aizsardzībai:

- Pirmkārt, reorganizācijā iesaistītajām KS ir jāveic kreditorus informējoši pasākumi;

- Otrkārt, kreditori var izmantot ar prasījumu nodrošināšanu saistītos aizsardzības līdzekļus.

Atbilstoši KSL 97. pantam 15 dienu laikā no dienas, kad pieņemts lēmums par reorganizāciju, katra reorganizācijas procesā iesaistītā KS publicē oficiālajā izdevumā “Latvijas Vēstnesis” paziņojumu, ka pieņemts lēmums par reorganizāciju. Kreditori savu interešu aizsardzības nolūkā ir tiesīgi lūgt prasījumu nodrošinājumu. KSL 97. panta otrā daļa paredz, ka pievienojamā KS nodrošina kreditora prasījumu, ja kreditors to prasa un ja šis prasījums pieteikts paziņojumā noteiktajā termiņā, kas attiecīgi nedrīkst būt īsāks par vienu mēnesi no paziņojuma publicēšanas dienas. Savukārt iegūstošās KS kreditors var prasīt sava prasījuma nodrošināšanu tikai tad, ja pierāda, ka reorganizācija apdraud viņa prasījuma apmierināšanu (KSL 97. panta trešā daļa). Nodrošinātais kreditors var prasīt nodrošinājumu tikai parāda nenodrošinātās daļas apmērā. Par kreditora prasījumu nodrošinājumu var kalpot, piemēram, ķīla vai galvojums.

Ņemot vērā, ka KS gadījumā kreditoru aizsardzība kopumā ir zemāka nekā kapitālsabiedrību gadījumā, kreditoru aizsardzības pasākumi netiek attiecināti uz KS pārveidošanas procesu. KS pārtopot par SIA, kreditori iegūst tikai papildu aizsardzības mehānismus, kas raksturīgi kapitālsabiedrībām (piemēram, būs fiksēts konkrēts pamatkapitāla lielums un piemērosies regulējums par kreditoru aizsardzību pamatkapitāla samazināšanas gadījumā). KSL 99. panta pirmā daļa neļauj reorganizācijas pieteikumu iesniegt Uzņēmumu reģistram ātrāk par trim mēnešiem. Šādā gadījumā nav pamata pie pieteikuma Uzņēmumu reģistram apliecināt, ka visu kreditoru prasījumi ir nodrošināti vai apmierināti, jo pārveidošanas gadījumā šādi kreditoru aizsardzības pasākumi nemaz netiek veikti.

5.2. Biedru interešu aizsardzība

Biedru interešu aizsardzība var norisināties dažādos veidos:

- pirmkārt, biedram ir tiesības būt informētam par KS reorganizāciju. Proti, biedriem ir tiesības iepazīties ar visiem reorganizācijas dokumentiem, kuru sagatavošana izriet no KSL (t.i. gan reorganizācijas līguma projektu, reorganizācijas prospektu, finanšu informāciju). Tāpat biedru sapulcē, kurā tiek lemts par KS reorganizāciju, biedrs ir tiesīgs saņemt paskaidrojumus no KS valdes jautājumos saistībā ar reorganizāciju;
- otrkārt, biedriem var būt tiesības apstrīdēt biedru sapulces lēmumu par KS reorganizāciju;
- treškārt, biedri var prasīt paju atmaksu paātrinātā kārtībā.

KS biedriem ir tiesības apstrīdēt KS biedru kopsapulces pieņemto lēmumu par reorganizāciju. Saskaņā ar KSL 98. pantu biedrs ir tiesīgs celt prasību tiesā, lūdzot atzīt reorganizācijas lēmumu par spēkā neesošu, ja tas pieņemts, pārkāpjot likumu vai KS statūtus. Šādas tiesības biedrs var izmantot trīs mēnešu laikā pēc oficiālajā izdevumā “Latvijas Vēstnesis” publicētā paziņojuma par reorganizācijas lēmuma pieņemšanu, kas adresēts KS kreditoriem.

Pārāk zems apmaiņas koeficients nav pamats lēmuma par reorganizāciju atzīšanai par spēkā neesošu. Gadījumā, ja noteikts pārāk zems paju apmaiņas koeficients, pievienojamās, sadalāmās vai pārveidojamās KS biedriem ir tiesības no iegūstošās KS prasīt vienreizēju papildu samaksu (KSL 98. panta piektā un sestā daļa).

JĀŅEM VĒRĀ!

Paju paātrinātā atmaksas kārtība ir KSL noteikta speciāla tiesība tiem biedriem, kas aktīvi iestājušies pret KS reorganizāciju (biedru sapulcē ir balsojuši pret reorganizāciju vai gadījumā, ja biedru sapulci aizstāj pārstāvju sapulce, informējuši KS, ka tie neatbalsta pārstāvju sapulces

pieņemto lēmumu par reorganizāciju). Atbilstoši KSL 105. panta pirmajai daļai biedrs, kurš nepiekrīt reorganizācijai, ir tiesīgs prasīt paju izmaksu.

Atšķirībā no parastās biedra izstāšanās kārtības reorganizācijas gadījumā ir paredzēti īsāki termiņi paju izmaksai. Ja biedrs nav piekritis reorganizācijai, tas ir tiesīgs divu mēnešu laikā no reorganizācijas spēkā stāšanās brīža prasīt, lai KS izmaksā viņa veikto ieguldījumu pamatkapitālā. KS ir pienākums pajas izmaksāt trīs mēnešu laikā no reorganizācijas spēkā stāšanās. Atšķirībā no vispārējās kārtības, kas nosaka biedra veikto ieguldījumu atmaksu, reorganizācijas gadījumā neatkarīgi no biedra kopējā ieguldījuma apjoma KS nav tiesīga pagarināt izmaksas termiņu. Šāds saīsinātais paju izmaksu termiņš noteikts, jo reorganizācijas rezultātā biedrs pret viņa gribu var kļūt par biedru KS, kurā viņš nav vēlējies būt (balsojis pret reorganizāciju).

JĀŅEM VĒRĀ!

KS pārveidošanas gadījumā biedrs, kas nepiekrīt reorganizācijai, ir tiesīgs prasīt, lai iegūstošā kapitālsabiedrība atpērk viņa daļas (akcijas) atbilstoši Komerclikuma 353. panta noteikumiem.

Tas nozīmē, ka pārveidošanas gadījumā biedram izmaksā nevis sākotnējo ieguldījumu KS pamatkapitālā, bet gan likvidācijas kvotu - tādu summu, ko dalībnieks (akcionārs) iegūtu, sadalot KS mantu likvidācijas gadījumā. Atšķirīgs regulējums pārveidošanas gadījumā noteikts, ņemot vērā, ka iegūstošās kapitālsabiedrības dalībnieks (akcionārs) var pārdot savas daļas (akcijas) nevis tikai par nominālvērtību, bet gan par tirgus vērtību. Līdz ar to būtu bezjēdzīgi noteikt tiesības saņemt atpakaļ sākotnējo ieguldījumu, ja pēc pārveidošanas dalībnieks var realizēt daļas (akcijas) par tirgus vērtību.

VIII IEGUVUMI NO BIEDRA STATUSA LPKS UN MPKS

1.Kooperatīvās sabiedrības piedāvājums biedriem

- veic kopīgu biedru saražotās produkcijas realizāciju;
- veic lopbarības, minerālmēslu vai citu izejmateriālu (dezinfekcijas un mazgāšanas līdzekļu, piena slaukšanas iekārtu) iegādi biedriem;
- veic produkcijas kvalitātes nodrošināšanu;
- veic produkcijas pirmapstrādi (kaltēšana, iepakošana u.c.);
- veic biedru saražotās produkcijas pārstrādi;
- veic tirdzniecības veicināšanas pasākumus (reklāma, preču zīme un citi pasākumi);
- piedāvā biedriem cita veida pakalpojumus (transporta un tehnikas).

MPKS “Mežsaimnieks” valdes priekšsēdētājs G.Rozentāls:

Kooperatīva modelis ļauj meža īpašniekiem, ja izdodas viņus pārliecināt par kopdarbību, dažādu gadu laikā izveidot lielu un respektētu tirgus dalībnieku, kas strādā šo meža īpašnieku interesēs. Taču, lai tas izdotos, svarīgi ir nodrošināt labu vadītāju, kompetentu pārvadi, starta finansējumu un saprātīgu organizācijas finansēšanu ilgtermiņā.

2.Lauksaimnieka un meža īpašnieka ieguvums no kooperācijas

- izdevīgākus nosacījumus dažādu materiālo resursu iegādē;
- izdevīgāku saražotās produkcijas pārdošanas cenu, jo, apvienojot biedru saražoto produkciju, iespējams nodrošināt lielāku pārdošanas apjomu;
- savstarpēju pieredzes apmaiņu par dažādiem ar uzņēmuma vadību, ražošanu, saimniekošanu saistītiem jautājumiem;
- aktuālo informāciju par lauksaimniecības, mežsaimniecības un lauku aktualitātēm (piemēram, pieejamais atbalsts, pieteikšanās termiņi u.tml.);
- zināšanu papildināšanu, jo lielākā daļa no strādājošajiem KS organizē dažādas apmācības saviem biedriem, pievēršot uzmanību, tai skaitā, produkcijas kvalitātes jautājumiem;
- ja rodas problēma, Jūs neesat viens, jo pārējie KS biedri parasti ir gatavi palīdzēt un iesaistīties problēmu risināšanā;
- ja KS pieder savs pārstrādes uzņēmums, biedrs saņem peļņas daļu, kas radusies no pārstrādātās produkcijas realizācijas;
- ja esat MKPS biedrs – meža īpašumu apsaimniekošanas pakalpojumus.

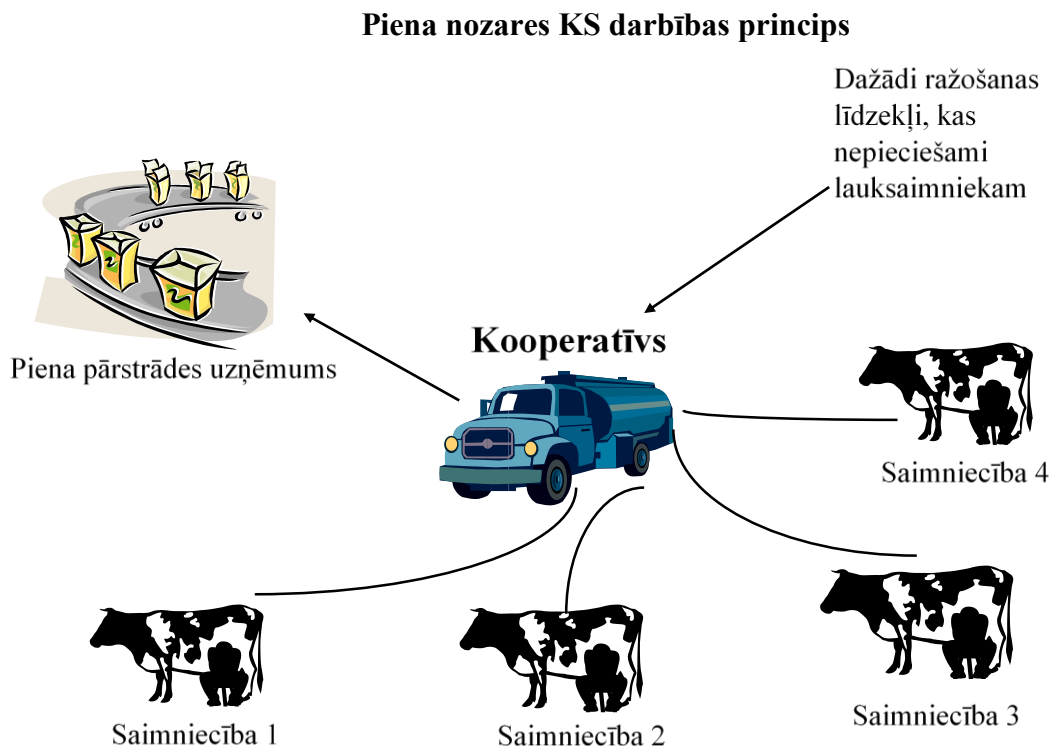
LPKS “Latraps” valdes priekšsēdētājs E.Ruža par graudaudzētāju ieguvuma no kooperācijas:
Uzskatu, ka veiksmīga kooperatīvu attīstība graudkopības nozarē ir bijis ļoti nozīmīgs faktors nozares attīstībai. Ieguvēji ir ne tikai biedri, bet visi lauksaimnieki, jo līdz ar spēcīgu kooperatīvu izveidošanos, izejvielu apgādes un graudu realizācijas tirgus ir pagriezies par labu zemniekiem. Galvenie labuma guvēji tirgū ir nevis servisa kompānijas, bet paši lauksaimnieki, neatkarīgi, biedri vai nē, jo katram ir iespēja kļūt par biedru un komercitirgum ir jāpielāgojas kooperatīvu nosacījumiem. Jo īpaši būtisks kooperatīva atbalsts ir mazajām un vidējām saimniecībām.

3.Kooperācijas virzieni

- kopīga produkcijas pārdošana (piemēram, dārzeņu audzētāji kopīgi realizē produkciju eksportam, kur ir nepieciešami lieli apjomi);
- kopīga produkcijas savākšana, pārstrāde un realizācija (piemēram, piena ražotāju kooperatīvs savāc no saviem biedriem svaigpienu, pārstrādā to un pēc tam realizē gala patērētājam);
- kopīga izejvielu iepirkšana (piemēram, zemnieki kopīgi iepērk preces no tiešajiem ražotājiem vai vairumtirdzniecībā par zemākām cenām, ko nodrošina lielie apjomi pieprasījumi);
- kopīga īpašuma apsaimniekošana, kopīgas tehnikas un iekārtu izmantošana;
- ražošanas tehniskā līmeņa paaugstināšana uz kopējas zinātniski pētnieciskās bāzes pamata;
- saimniekošanas līmeņa paaugstināšana sakarā ar ražošanas procesa racionalizāciju, ražošanas specializāciju.

LPKS galvenie uzdevumi ir meklēt izdevīgus realizācijas kanālus lauksaimnieku saražotajai produkcijai vai lauksaimnieka saražotajai un KS pārstrādātajai produkcijai, nodarboties ar izejvielu sagādi un sniegt tehnikas pakalpojumus biedriem. KS tiek veidotas, lai to biedri tirgū varētu ietekmēt savas produkcijas cenu, panākot ekonomiski izdevīgāko risinājumu. Gadījumos, kad KS pats neveic biedru saražotās produkcijas pārstrādi, tas nodrošina saikni: primārais ražotājs – pārstrādātājs, kā arī efektīvu izejvielu sagādi saviem biedriem par zemākām cenām (11.attēls).

11.attēls

4.Kooperatīvās sabiedrības darbības pamatprincipi

- **KS ir demokrātiski kontrolētas organizācijas.** Demokrātiju nodrošina KSL nosacījums - **katram KS biedram biedru kopsapulcē ir viena balss.** Tas nozīmē, ka neatkarīgi no biedra realizētās produkcijas apjoma vai citiem saimnieciskās darbības rādītājiem, lēmumu pieņemšanas procesā biedri ar dažāda lieluma saimniecībām būs līdzvērtīgi.
- **KS darbībā nepastāv risks, ka attīstībā ieguldītie līdzekļi „nonāk” ārvalstnieku rokās,** jo kooperatīvu nevar pārdot.
- **Ienākumi, kā arī izmaksas, tiek godīgi sadalītas starp KS īpašniekiem – lauksaimniekiem, mežsaimniekiem.** Tas nozīmē, ka, ja KS pieder savs pārstrādes uzņēmums, iegūtā peļņa nenonāk atsevišķiem pārstrādes uzņēmuma īpašniekiem, bet tiek sadalīta izejvielas ražotājam – KS biedram.
- **KS pieder lauksaimniekiem vai mežsaimniekiem, un tie paši var kontrolēt darbību.** Tas veicina biedru ieinteresētību, kas savukārt ļauj vieglāk pielāgoties īslaicīgām ekonomiskām vai citām grūtībām. Jebkurā gadījumā KS mērķis ir nevis gūt labumu no biedru saražotās produkcijas realizācijas, bet dot viņiem attīstības iespējas.
- **Kooperācija ir ilgtermiņa attiecības starp lauksaimnieciskās produkcijas ražotāju vai meža īpašnieku un kooperatīvu.** Lai tiktu nodrošinātas ilgtermiņa attiecības, biedram jāuzticas kooperatīva vadībai. Biedru piederības sajūtas radīšana ir kooperatīva vadītāja un darbinieku viens no galvenajiem uzdevumiem.
- **Viens no galvenajiem priekšnoteikumiem sekmīgai darbībai - veiksmīga vadība.** Lai nodrošinātu veiksmīgu lauksaimniecības vai mežsaimniecības KS attīstību, nepieciešams algots vadītājs. Taču prakse rāda, ka kooperatīvu dibināšanas sākuma stadijā, tā biedri nav gatavi atvēlēt finansējumu vadītāja algošanai un paši dalīti mēģina uzņemties vadības funkciju nodrošināšanu. Bieži vien biedru laika un vadības prasmju trūkuma dēļ izaugsme šādās KS nenotiek un novērojama ilgtermiņa stagnācija.

5.Ieteikumi dibinot jaunu kooperatīvu

- Ja vēlaties dibināt KS kādā no lauksaimniecības nozarēm, izvēlaties vietu, kurā teritoriālo pārklājumu nenodrošina jau strādājošās KS, kā arī jau pašos pirmsākumos organizējiet sarunas par sadarbību ar kādu no šajā nozarē jau strādājošām KS.
- Interesējieties par produkcijas realizācijas kanāliem, kā arī veidojiet kontaktus ar iespējamiem produkcijas pircējiem jau pirms KS dibināšanas.
- Ņemot vērā, ka KS ir sarežģīta uzņēmējdarbības forma, rūpīgi izvērtējiet, vai plānotie darbības mērķi atbilst šai juridiskai formai, visus plusus un mīnus iepriekš „saliekot uz papīra”. Jau sākotnēji jābūt skaidram, ko potenciālie KS biedri vēlas sasniegt ar kooperatīva starpniecību un, vai tas būs iespējams pēc ekonomiskā izdevīguma principiem.
- Nosakiet iestāšanās maksu KS, jo tas radīs lielāku piederības sajūtu kooperatīvam un mazinās biedru kustību.
- Ja vēlaties attīstīt biedru produkcijas pārstrādi, šim mērķim organizējiet KS piederošu citas juridiskas formas uzņēmumu, piemēram, akciju sabiedrību vai sabiedrību ar ierobežotu atbildību.
- Pirms KS dibināšanas konsultējaties ar jau strādājošu kooperatīvu vadītājiem.

IX LPKS UN MPKS ATBILSTĪBAS IZVĒRTĒŠANA

Latvijā, attiecībā uz lauksaimniecības un mežsaimniecības jomā strādājošām KS, ir ieviesta sistēma, kas paredz, ka tās katru gadu izvērtē atbilstoši 2019.gada 16.jūlija MK noteikumiem Nr.357 “Kooperatīvo sabiedrību atbilstības noteikumi” (turpmāk – noteikumi). Ikgadējā atbilstības izvērtēšana ir KS brīvprātīga izvēle, taču kooperatīviem, kuri atbilst noteikumos noteiktajiem kritērijiem, ir iespēja attiecīgajā gadā pieteikties uz dažādām valsts un Eiropas Savienības atbalsta programmām, kā arī tie var saņemt dažādus nodokļu atvieglojumus. Tāpat KS atbilstības statuss ir kā sava veida garants esošam vai potenciālam biedram, ka šim kooperatīvam var uzticēties.

Atbilstības statusu piešķir uz vienu gadu.

1.Kritēriji atbilstības statusa saņemšanai

JĀNEM VĒRĀ!

Atbilstības izvērtēšanas kritērijos tiek izmantots jēdziens “preču un pakalpojumu kopējais apgrozījums”, kas nav vienlīdzīgs rādītājs sabiedrības neto apgrozījumam!

Preču un pakalpojumu kopējais apgrozījums = ieņēmumi no precēm, kas pārdotas sabiedrības biedriem un personām, kuras nav sabiedrības biedri, un ir nepieciešamas produkcijas ražošanai + ieņēmumi no pakalpojumiem, kas sniegti sabiedrības biedriem un personām, kuras nav sabiedrības biedri, un ir nepieciešami produkcijas ražošanai un kopīgai laišanai tirgū + izdevumi, kas radušies no sabiedrības biedriem un personām, kuras nav sabiedrības biedri, iepērkot lauksaimniecības produkciju tālākai realizācijai vai pārstrādei.

Preču un pakalpojumu apgrozījums starp sabiedrību un tās biedriem = ieņēmumi no precēm, kas pārdotas sabiedrības biedriem un ir nepieciešamas produkcijas ražošanai + ieņēmumi no pakalpojumiem, kas sniegti sabiedrības biedriem un ir nepieciešami produkcijas ražošanai un kopīgai laišanai tirgū + izdevumi, kas radušies no sabiedrības biedriem, iepērkot lauksaimniecības produkciju tālākai realizācijai vai pārstrādei.

Vispārējie atbilstības kritēriji, kas attiecas uz visām KS, kuras pretendē uz atbilstības statusa iegūšanu:

- sabiedrība iepriekšējā saimnieciskās darbības gadā ir sasaukusi vismaz vienu biedru kopsapulci, kurā ar balsojumu ir apstiprināts sabiedrības gada pārskats un peļņas sadale.

Piezīme:

Viens no KS darbības pamatprincipiem ir biedru iesaiste tās pārvaldē. Neskatoties uz to, ka KSL paredz iespēju biedru kopsapulces pilnvaras nodot pārstāvju sapulcei, kā laba prakse tomēr tiek uzskatīta biedru kopsapulces sasaukšana vismaz reizi gadā, lai biedri tiktu iesaistīti aktuālu lēmumu pieņemšanā.

- sabiedrības valdē vairākums ir sabiedrības biedri, ja sabiedrībā nav izveidota padome, kas sastāv no sabiedrības biedriem.

Piezīme:

Neskatoties uz to, ka laba KS pārvaldības prakse pierāda, ka izpildvara būtu jānodala no lēmējvaras, kooperatīvu biedru iesaistei ikdienas stratēģisku lēmumu pieņemšanā tomēr būtu jābūt. Tas nozīmē, ka gadījumā, ja padome sabiedrībā nav izveidota, iesaiste ikdienas stratēģisku lēmumu pieņemšanā, kas nav biedru kopsapulces kompetences jautājumi, būtu jānodrošina caur atsevišķu biedru dalību sabiedrības valdē.

- sabiedrībai nav būtisku neatbilstību KSL noteiktajām prasībām, kas saistītas ar noteikumos minēto kritēriju izpildi.
- sabiedrības darbība un darījumi starp sabiedrību un tās biedriem atbilst statūtiem, un atbilstības izvērtēšanas laikā nav konstatēti būtiski statūtu pārkāpumi un normatīvo aktu prasību pārkāpumi, kas saistīti ar noteikumos minēto kritēriju izpildi.
- saskaņā ar Valsts ieņēmumu dienesta administrēto nodokļu (nodevu) parādnieku datubāzē pieejamo informāciju KS nodokļu (nodevu) parādu kopsumma nepārsniedz 150 euro.

Piezīme:

Informācijas iegūšanai par nodokļu parādiem tiek izmantota Valsts ieņēmumu dienesta publiski pieejamā datu bāze mājas lapā <https://www.vid.gov.lv/>

- KS nav pasludināts maksātnespējas process vai, saskaņā ar Uzņēmumu reģistra žurnāla informāciju, tā neatrodas likvidācijas procesā.
- KS ir reģistrēta Uzņēmumu reģistrā ne vēlāk kā iepriekšējā gada 1.jūlijā.
- minimālais preču un pakalpojumu apgrozījums starp KS un tās biedriem ir 20 000 euro. To izvērtējot, ņem vērā atsevišķa darījuma ekonomisko saturu un būtību, nevis tikai juridisko formu.
- pēc zaudējumu segšanas vismaz 25 procenti no peļņas, kas izveidojusies iepriekšējā saimnieciskās darbības gadā, tiek ieguldīti KS attīstībā.

Piezīme:

Izvērtējot šo kritēriju, tiek vērtēts, vai KS no gada peļņas vismaz 25 procentus atstāj KS rīcībā, nesadalot tos saviem biedriem.

- saistīto personu īpatsvars nepārsniedz 30 procentus no to KS biedru skaita, ar kuriem kooperatīvam ir preču un pakalpojumu apgrozījums, un to nosaka katrai saistīto personu grupai atsevišķi.

Piezīme:

Kritērija izvērtēšanai tiek izmantota šāda pieeja:

- persona A un visas ar to saistītās personas / kopējas biedru skaits (nedrīkst pārsniegt 30 %);
- persona B un visas ar to saistītās personas / kopējais biedru skaits (nedrīkst pārsniegt 30 %);
- persona C un visas ar to saistītās personas / kopējas biedru skaits (nedrīkst pārsniegt 30 %).

Atkarībā no KS darbības virziena, noteikumos ir paredzēti papildus izvērtēšanas kritēriji:

- LPKS;
- MPKS;
- KS, kas darbojas pārtikas, dzērienu un amatniecības nozarē.

Papildus atbilstības kritēriji LPKS:

- KS biedrs ir fiziska vai juridiska persona, kas savā saimniecībā nodarbojas ar lauksaimniecības produktu ražošanu un izmanto KS pakalpojumus, vai cita LPKS.

Piezīme:

Kritērijs nosaka KS, kura pretendē uz atbilstību, biedru profilu. Ja kāds no sabiedrības biedriem neatbilst šī punkta nosacījumiem, atbilstības statuss sabiedrībai netiek piešķirts.

- KS realizē lauksaimniecības produkciju, kas saražota tās biedra saimniecībā vai iepirkta no tās biedra, kurš ir cita LPKS. Ja sabiedrība realizē lauksaimniecības produkciju, kas iepirkta no tās biedra, kurš ir cita LPKS, iepirktā produkcija ir saražota šīs KS biedra saimniecībā.

JĀŅEM VĒRĀ!

Sabiedrībām, kas sniedz lauksaimniecības tehnikas pakalpojumus, nepiemēro šo prasību.

Par tehnikas pakalpojumu KS uzskatāma tāda sabiedrība, kura sniedz saviem biedriem tehnikas pakalpojumus, taču nenodarbojas ar biedra saražotās produkcijas iepirkšanu un realizāciju, kā arī biedra apgādi ar ražošanai nepieciešamajām izejvielām un materiāliem.

- KS lauksaimniecības preču un pakalpojumu apgrozījums ir ar vismaz 10 biedriem, bet sabiedrībai, kura darbojas: augļu un dārzeņu, vai putnkopības nozarē, vai sniedz lauksaimniecības tehnikas pakalpojumus, vai kuras biedri ir tikai citas LPKS, – vismaz ar pieciem biedriem. Minētais biedru skaits sabiedrībā ir vismaz sešus mēnešus.

JĀŅEM VĒRĀ!

Zemnieku saimniecība un tās īpašnieks uzskatāmi par vienu sabiedrības biedru.

- preču un pakalpojumu apgrozījums starp KS un tās biedriem ir vismaz 75 procenti no KS kopējā apgrozījuma.

Piemērs

KS pēdējā noslēgtā gadā ir notikuši darījumi ar zemnieku saimniecībām “a”, “b”, “c”, “d”, “e”, “f”, “g”, “k”, “l”, “m”, kuras ir sabiedrības biedri.

Papildus attiecīgajā gadā notikuši darījumi ar zemnieku saimniecībām “z” un “x”, kuras nav sabiedrības biedri.

Darījumi ar sabiedrības biedriem

Zemnieku saimniecība	Iepirktie graudi (sabiedrības izdevumi), EUR	Pārdotie minerālmēsli (sabiedrības ieņēmumi), EUR	Graudu kaltēšanas pakalpojums (sabiedrības ieņēmumi), EUR	KOPĀ, EUR
“a”	250	50	90	390
“b”	300	50	100	450
“c”	100	50	50	200
“d”	600	60	300	960
“e”	700	60	350	1110
“f”	100	70	50	220
“g”	250	50	90	390
“k”	600	50	300	950
“l”	1000	50	400	1450
“m”	260	50	90	400
KOPĀ:	4160	540	1820	6520

Darījumi ar personām, kuras nav sabiedrības biedri

Zemnieku saimniecība	Iepirktie graudi (sabiedrības izdevumi), EUR	Pārdotie minerālmēsli (sabiedrības ieņēmumi), EUR	Graudu kaltēšanas pakalpojums (sabiedrības ieņēmumi), EUR	KOPĀ, EUR
“a”	150	40	100	290
“b”	250	40	200	490
KOPĀ:	400	80	300	780

preču un pakalpojumu apgrozījums starp sabiedrību un tās biedriem = 6520,00 EUR

preču un pakalpojumu apgrozījums starp sabiedrību un personām, kas nav sabiedrības biedri = 780,00 EUR

preču un pakalpojumu kopējais apgrozījums = 7300,00 EUR (6520,00 EUR + 780,00 EUR)

*preču un pakalpojumu apgrozījums starp sabiedrību un tās biedriem procentos no sabiedrības kopējā apgrozījuma = 89, 31 % ((6520,00 EUR / 7300,00 EUR)*100)*

!!! No šī secināms, ka minētais kritērijs ir izpildīts.

- KS, kura darbojas augļu un dārzeņu vai putnkopības nozarē, un, kurā ir mazāk par 10 biedriem, preču un pakalpojumu apgrozījums starp sabiedrību un tās biedriem attiecīgajā nozarē ir vismaz 80 procenti no sabiedrības kopējā apgrozījuma. Tāpat arī tehnikas pakalpojumu KS, kurā ir mazāk par 10 biedriem, pakalpojumu apgrozījums starp sabiedrību un tās biedriem ir vismaz 80 procenti no sabiedrības kopējā apgrozījuma.

Piezīme:

Kritērija būtība paredz vērtēt, vai KS, kura izmanto atvieglojumu, kurš paredzēts konkrētai nozarei (mazāks biedru skaits), pamatā darījumi ir saistīti tieši ar minēto nozari.

- peļņa KS biedriem ir sadalīta proporcionāli tiem sniegto preču un pakalpojumu apgrozījumam.
- KS ieņēmumi no lauksaimniecības un pārtikas preču realizācijas, kā arī lauksaimniecības pakalpojumu sniegšanas veido vismaz 75 procentus no KS neto apgrozījuma.

Piezīme:

Kritērija izvērtēšanai ņem vērā un vērtē neto apgrozījuma sastāvdaļas KS grāmatvedības dokumentos un šajā aprēķinā netiek ņemta vērā izdevumu sadaļa. Kritērija būtība paredz vērtēt, vai KS ieņēmumi pamatā tiek nodrošināti no lauksaimniecības nozares.

- KS lauksaimniecības preču un pakalpojumu apgrozījums ar vienu biedru nepārsniedz 40 procentus no KS kopējā apgrozījuma;

Piemērs

KS pēdējā noslēgtā gadā ir notikuši darījumi ar zemnieku saimniecībām “a”, “b”, “c”, “d”, “e”, “f”, “g”, “k”, “l”, “m”, kuras ir sabiedrības biedri.

Papildus attiecīgajā gadā notikuši darījumi ar zemnieku saimniecībām “z” un “x”, kuras nav KS biedri.

Darījumi ar sabiedrības biedriem

Zemnieku saimniecība	Iepirktie graudi (sabiedrības izdevumi), EUR	Pārdotie minerālmēsli (sabiedrības ieņēmumi), EUR	Graudu kaltēšanas pakalpojums (sabiedrības ieņēmumi), EUR	KOPĀ, EUR	Kritērija aprēķins	Sabiedrības apgrozījums ar vienu biedru pret kopējo apgrozījumu, %
“a”	250	50	90	390	390 / 7300	5,35
“b”	300	50	100	450	450 / 7300	6,16
“c”	100	50	50	200	200 / 7300	2,74
“d”	600	60	300	960	960 / 7300	13,15
“e”	700	60	350	1110	1110 / 7300	15,21
“f”	100	70	50	220	220 / 7300	3,01
“g”	250	50	90	390	390 / 7300	5,34
“k”	600	50	300	950	950 / 7300	13,01
“l”	1000	50	400	1450	1450 / 7300	19,86
“m”,	260	50	90	400	400 / 7300	5,48
KOPĀ:	4160	540	1820	6520		89,31

Darījumi ar personām, kuras nav sabiedrības biedri

Zemnieku saimniecība	Iepirktie graudi (sabiedrības izdevumi), EUR	Pārdotie minerālmēsli (sabiedrības ieņēmumi), EUR	Graudu kaltēšanas pakalpojums (sabiedrības ieņēmumi), EUR	KOPĀ, EUR
“a”	150	40	100	290
“b”	250	40	200	490
KOPĀ:	400	80	300	780

preču un pakalpojumu kopējais apgrozījums = 7300,00 EUR (6520,00 EUR + 780,00 EUR)

!!! No šī secināms, ka minētais kritērijs ir izpildīts.

- Ja KS nav nostrādājusi pilnu pārskata gadu, KS dibināšanas brīdī visi sabiedrības dibinātāji ir lauksaimniecības produkcijas ražotāji, no kuriem 80 procenti vismaz trīs gadus pirms sabiedrības dibināšanas ir darbojušies kā lauksaimniecības produkcijas ražotāji un ir reģistrējušies kā saimnieciskās darbības veicēji lauksaimniecības nozarē. KS, kuras biedri ir tikai citas KS, minēto prasību nepiemēro.

Papildus atbilstības kritēriji KS, kas darbojas mežsaimniecības nozarē:

- KS biedrs ir fiziska vai juridiska persona, kas ir meža īpašnieks un izmanto MPKS pakalpojumus, vai cita sabiedrība, kas darbojas mežsaimniecības nozarē.

Piezīme:

Kritērijs nosaka KS, kura pretendē uz atbilstību, biedru profilu. Ja kāds no KS biedriem neatbilst šī punkta nosacījumiem, atbilstības statuss sabiedrībai netiek piešķirts.

- KS sniedz mežsaimniecības pakalpojumus un realizē mežsaimniecības produkciju, kas iegūta tās biedra īpašumā vai iepirkta no meža īpašnieka, kurš nav sabiedrības biedrs. Ja sabiedrība realizē produkciju, kas iepirkta no meža īpašnieka, kurš nav sabiedrības biedrs, iepirkta produkcija ir iegūta tā meža īpašumā.

Piezīme:

Kritērija nosaka, ka KS darījumi drīkst notikt tikai ar personām, kuras ir meža īpašnieki neatkarīgi no tā, vai persona ir KS biedrs vai nav.

- preču un pakalpojumu apgrozījums starp KS un tās biedriem ir vismaz 50 procenti no KS kopējā apgrozījuma. Atkārtoti pretendējot uz atbilstības statusu, preču un pakalpojumu apgrozījums starp KS un tās biedriem ir vismaz 60 procenti no KS kopējā apgrozījuma.

Piezīme:

Aprēķina metodika līdzīga, kā piemērā Nr.1.

- KS ieņēmumi no mežsaimniecības preču realizācijas un mežsaimniecības pakalpojumu sniegšanas veido vismaz 75 procentus no KS neto apgrozījuma.

Piezīme:

Kritērija izvērtēšanai ņem vērā un vērtē neto apgrozījuma sastāvdaļas KS grāmatvedības dokumentos un šajā aprēķinā netiek ņemta vērā izdevumu sadaļa. Kritērija būtība paredz vērtēt, vai KS ieņēmumi pamatā tiek nodrošināti no mežsaimniecības nozares.

- KS preču un pakalpojumu apgrozījums ar vienu biedru nepārsniedz 60 procentus no KS kopējā apgrozījuma.

Piezīme:

Aprēķina metodika līdzīga, kā piemērā Nr.2.

- minimālais KS biedru skaits vismaz sešus mēnešus ir 15. Savukārt, preču un pakalpojumu apgrozījums KS ir ar vismaz pieciem sabiedrības biedriem.

Piezīme:

Tas nozīmē, ka, lai izpildītu minimālo prasību, KS ir 15 biedri un apgrozījums pārskata gadā ir bijis ar 5 no šiem 15 biedriem.

- atbilstības izvērtēšanas brīdī KS biedru kopējā apsaimniekotā mežu platība ir vismaz 500 hektāru.
- ja KS nav nostrādājusi pilnu pārskata gadu, visi KS dibinātāji ir meža īpašnieki vai saimnieciskās darbības veicēji mežsaimniecības nozarē un vismaz 80 procentiem tās biedru mežs ir bijis īpašumā vismaz trīs gadus no KS dibināšanas dienas.

Papildus atbilstības kritēriji KS, kas darbojas pārtikas, dzērienu un amatniecības nozarē (turpmāk – mājražošana):

- KS biedrs ir fiziska vai juridiska persona vai cita KS, kas atbilst vismaz vienam no šādiem kritērijiem:
 - savā saimniecībā nodarbojas ar lauksaimniecības produktu ražošanu;
 - nodarbojas ar lauksaimniecības produktu pārstrādi, izmantojot savā saimniecībā saražotos lauksaimniecības produktus vai produktus, kas iepirkti no citiem lauksaimniecības produkcijas ražotājiem, kuri neatrodas tālāk par 300 km no produkcijas ražotāja, un šā sabiedrības biedra neto apgrozījums nepārsniedz 120 000 euro gadā;
 - ir Alkoholisko dzērienu aprites likumā noteiktā mazā alkoholisko dzērienu darītava, kura produkcijas ražošanai izmanto savā saimniecībā saražotos lauksaimniecības produktus vai produktus, kas iepirkti no citiem lauksaimniecības produkcijas ražotājiem, kuri neatrodas tālāk par 300 km no produkcijas ražotāja;
 - nodarbojas ar amatniecību.
- KS realizē produkciju, kas saražota tās biedra saimniecībā vai iepirkta no tās biedra, kurš ir cita KS. Ja KS realizē produkciju, kas iepirkta no tās biedra, kurš ir cita sabiedrība, iepirkta produkcija ir saražota šīs sabiedrības biedra saimniecībā.
- preču un pakalpojumu apgrozījums starp KS un tās biedriem ir vismaz 75 procenti no KS kopējā apgrozījuma.

Piezīme:

Aprēķina metodika līdzīga, kā piemērā Nr.1.

- KS ieņēmumi no mājražošanas preču realizācijas, kā arī mājražošanas pakalpojumu sniegšanas veido vismaz 75 procentus no KS neto apgrozījuma.

Piezīme:

Kritērija izvērtēšanai ņem vērā un vērtē neto apgrozījuma sastāvdaļas KS grāmatvedības dokumentos un šajā aprēķinā netiek ņemta vērā izdevumu sadaļa. Kritērija būtība paredz vērtēt, vai KS ieņēmumi pamatā tiek nodrošināti no darījumiem, kas saistīti ar mājražošanas produkcijas realizāciju.

- peļņa KS biedriem ir sadalīta proporcionāli tiem sniegto preču un pakalpojumu apgrozījumam.
- KS preču un pakalpojumu apgrozījums ar vienu biedru nepārsniedz 50 procentus no KS kopējā apgrozījuma.

Piezīme:

Aprēķina metodika līdzīga, kā piemērā Nr.2.

- KS preču un pakalpojumu apgrozījums vismaz sešus mēnešus ir ar vismaz 10 biedriem, bet KS, kuras biedri ir tikai citas KS – vismaz ar pieciem biedriem.

2.Kas nodrošina atbilstības izvērtēšanu

Zemkopības ministrija reizi trijos gados organizē konkursu par tiesībām slēgt deleģēšanas līgumu par ikgadējo KS izvērtēšanu atbilstības statusa piešķiršanai. 2019.gada oktobrī ar LLKA tika noslēgts līgums uz trim gadiem par atbilstības izvērtēšanas veikšanu.

3.Pieteikšanās atbilstības izvērtēšanai

Dokumenti atbilstības izvērtēšanai jāiesniedz LLKA birojā. Atbilstības izvērtēšanas procesā tiek vērtēti KS iepriekšējā noslēgtā pārskata gada saimnieciskās darbības rādītāji.

Dokumentu iesniegšanas termiņi:

- KS, kuras pārskata gads sakrīt ar kalendāro gadu - **katru gadu līdz 15. martam;**
- KS, kuras pārskata gads nesakrīt ar kalendāro gadu - **katru gadu 75 dienu laikā pēc pārskata gada beigām;**
- KS, kuras darbības apjoms pārsniedz divas no Gada pārskatu un konsolidēto gada pārskatu likuma 5. panta ceturtajā daļā minēto kritēriju robežvērtībām - **katru gadu piecu mēnešu laikā pēc pārskata gada beigām.**

Piezīme:

Procentuāli lielākā daļa no KS dokumentus iesniedz katru gadu līdz 15.martam.

4.Iesniedzamie dokumenti

- iesniegums par atbilstības statusa piešķiršanu KS (*standarta forma, MK noteikumu 1.pielikums*);
- biedru saraksts un informāciju par preču un pakalpojumu apgrozījumu starp KS un tās biedriem (*MK noteikumu 3.pielikums*);
- informācija par preču un pakalpojumu apgrozījumu starp KS un personām, kas nav KS biedri (*MK noteikumu 4.pielikums*);
- neapstiprināts (paraksttiesīgās personas parakstīts) gada pārskata projekts par iepriekšējo noslēgto saimnieciskās darbības gadu;
- protokola izraksts par iepriekšējā saimnieciskās darbības gadā sasaukto kārtējo biedru kopsapulci, kurā ar balsojumu ir apstiprināts KS gada pārskats un peļņas sadale, un biedru kopsapulces dalībnieku reģistrācijas lapa;

Piezīme:

Piemēram, ja KS iesniedz dokumentus atbilstības izvērtēšanai 2019.gadā, protokola izraksts un dalībnieku reģistrācijas lapa iesniedzama par 2018.gadā notikušo biedru kopsapulci.

- maksājuma dokuments, kas apliecina samaksu par KS izvērtēšanu atbilstības statusa piešķiršanai atbilstoši MK noteikumu pielikumā norādītajam cenrādī;
- KS, kura darbojas mežsaimniecības nozarē - informāciju par biedra reģistrēto meža īpašuma platību hektāros un tā kadastra numuru;

Piezīme:

Informāciju sniedz par tādu KS biedru skaitu, lai ar to KS reģistrēto meža īpašumu platību kopsummu būtu izpildīts MK noteikumu kritērijs, kas paredz, ka atbilstības izvērtēšanas brīdī KS biedru kopējā apsaimniekotā mežu platība ir vismaz 500 hektāru.

- KS, kura darbojas mežsaimniecības nozarē un ir reģistrēta Uzņēmumu reģistrā līdz iepriekšējā gada 1.jūlijam, un nav nostrādājusi pilnu pārskata gadu - KS biedru sarakstu, norādot gadu, kurā biedrs ieguvis meža īpašumu.

5.Lēmuma pieņemšana

Lēmumu par atbilstības statusa piešķiršanu pieņem Komisija piecu cilvēku sastāvā.

Komisijas sastāvs:

- viens Lauku atbalsta dienesta pārstāvis;
- viens VID pārstāvis;
- trīs LLKA pārstāvji.

LLKA mēneša laikā pēc dokumentu saņemšanas pieņem lēmumu par atbilstības statusa piešķiršanu vai atteikumu piešķirt atbilstības statusu un paziņo to sabiedrībai. Atbilstīgo sabiedrību saraksts tiek publicēts arī LLKA mājas lapā: <http://www.llka.lv/atbilstibas-lpks/>

MK noteikumi, kuri regulē atbilstības piešķiršanu KS, pieejami šeit: <https://likumi.lv/ta/id/308382>

Pielikumi

Pielikums Nr. 1

Formu salīdzinājums

	Individuālais uzņēmums (IU, ZS, ZvS)	Personālsabiedrība	Mazkapitāla SIA	SIA	AS	Kooperatīvā sabiedrība
Juridiska persona	Formāli jā, bet faktiski nē	Nē	Jā	Jā	Jā	Jā
Komersanta statuss	Nē	Jā	Jā	Jā	Jā	Nē, izņemot krājaizdevu sabiedrības.
Īpašnieku skaits	1	≥2	1-5	≥1	≥1	≥3
Jaunu īpašnieku ienākšana	Nav iespējams	Ļoti ierobežota	Ļoti ierobežota	Ļoti ierobežota	Atkarībā no statūtiem	Brīvi, ja atbilst biedra kritērijiem
Par īpašnieku var būt juridiska persona	Nē	Jā	Nē	Jā	Jā	Jā
Īpašnieka personiskā atbildība	Jā	Jā, izņemot komandītus	<2800 EUR	Nē	Nē	Nē
Pārvalde	Īpašnieks (pārvaldnieks)	Paši biedri	Dalībnieku sapulce un valde (padome)	Dalībnieku sapulce un valde (padome)	Akcionāru sapulce, padome un valde	Biedru kopsapulce un valde (pārstāvju sapulce, padome)
Būtiskāko lēmumu pieņemšana	Pats	Paši biedri vienbalsīgi, ja nevienojas citādāk	Dalībnieki proporcionāli daļu skaitam	Dalībnieki proporcionāli daļu skaitam	Akcionāri proporcionāli balsstiesīgo akciju apjomam (nominālvērtībai)	Katram biedram viena balss
Peļņas sadale	Visa peļņa paliek īpašniekam	Proporcionāli ieguldījuma, ja nevienojas citādāk	Izmaksā proporcionāli daļu skaitam, vismaz 25 % jāieskaita obligātajā rezervē	Izmaksā proporcionāli daļu skaitam	Izmaksā proporcionāli akciju skaitam (nominālvērtībai) un atbilstoši akciju kategorijām	Proporcionāli pakalpojumu apjomam, ja statūti neparedz atbilstoši paju skaitam.

	Individuālais uzņēmums (IU, ZS, ZvS)	Personālsabiedrība	Mazkapitāla SIA	SIA	AS	Kooperatīvā sabiedrība
Pamatkapitāls	Nav	Nav	≥1 EUR	≥2800 EUR	≥35000 EUR	Ir, bet netiek regulēts (≥0,03 EUR)
Reģistrācijas valsts nodevas	30,00 EUR	150,00 EUR	20,00 EUR	150,00 EUR	350,00 EUR	150,00 EUR
Publikācija "Latvijas Vēstnesī"	18,50 EUR	27,03 EUR	14,23 EUR	27,03 EUR	27,03 EUR	27,03 EUR

Kooperatīvo sabiedrību reorganizācijas
(pievienošanas) piemērs